"RADYO VE TELEVİZYONLARDA ŞİDDET VE İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ" SEMPOZYUMU

23 Mart 2002
ANKARA - BİLKENT HOTEL (İZMİR SALONU)

İÇİNDEKİLER

RTÜK Başkanı Sn. Fatih KARACA'nın Önsözü

SEMPOZYUM AÇIŞ KONUŞMALARI

- **Sedat Nuri KAYIŞ**

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı

- **Nuri ÇOLAKOĞLU**

Televizyon Yayıncıları Derneği Başkanı

- **Nazmi BİLGİN**

Gazeteciler Cemiyeti ve Gazeteciler Federasyonu Genel Başkanı

BİRİNCİ OTURUM

- Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Çocuk ve Gençler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Oğuz POLAT - *Adli Tıp Kurumu Başkanı*
ÇOCUK, ŞİDDET VE MEDYA

Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM - *H.Ü. Çocuk Psikiyatrisi A.B.D.*
ANNE-BABALAR VE ÇOCUKLAR

Mustafa Ruhi ŞİRİN - *Çocuk Vakfı Başkanı*
TELEVİZYON, ŞİDDET İÇERİKLİ HABER ÖYKÜLERİ VE ÇOCUK

Prof. Dr. Nurdoğan RİGEL - *İ. Ü. İletişim Fakültesi*
HABERLERİN AĞINDA ÇOCUK

- Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Kadın ve Aile Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Prof. Dr. Tülin Günşen İÇLİ - *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Dekanı*
ÇOCUK, ŞİDDET, SUÇ VE MEDYA

Satı ATAKUL - *Uzman, Kadın Statüsü ve Sorunları Gn. Md.'lüğü*
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE ULUSAL MEDYA POLİTİKALARI

Nihal İLDEŞ – *Uzman, Aile Araştırma Kurumu Gn. Md.'lüğü*
AİLE VE ŞİDDET

İKİNCİ OTURUM

- Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkilerinin Yayıncılar ve Akademisyenler Tarafından Genel Değerlendirmesi

Oturum Başkanı
Doç. Dr. Zakir AVŞAR – *RTÜK Üyesi*
İNTİHAR HABERLERİ, MEDYA VE RTÜK'ÜN YAKLAŞIMI

Yücel YENER - *TRT Genel Müdürü*
RADYO VE TELEVİZYONLARDA İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dursun GÜLERYÜZ -*RATEM Yönetim Kurulu Başkanı*
RADYO- TELEVİZYONLAR VE İNTİHAR HABERLERİ

Prof. Dr. M. Kerem DOKSAT – *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp F.Psik. Böl.*
İNTİHAR VE DEHŞET GÖRÜNTÜLERİNİN RUHSAL ETKİLERİ

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK - *Marmara Ü. Hukuk Fakültesi*
MEDYADA ŞİDDET VE ÖZELLİKLE İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BUNUN ÖNLENMESİ

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR – *A.Ü. İletişim Fakültesi*
RTÜK'E VE RTÜK ÜZERİNDEN UYGULANAN ŞİDDETE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

Özgeçmişler

ÖNSÖZ

Özel radyo ve televizyon yayınlarının başladığı günlerden itibaren medya kuruluşları, Türkiye'de her zamankinden daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Çok yönlü olarak süregelen bu tartışmada, yayınların içeriği, programların kalitesi ve toplum üzerindeki etkisi gibi konular, her zaman ana anlaşmazlık noktalarını oluşturmuştur. Bunun en önemli nedeni de merkez medya olarak nitelenen televizyonun çok fazla izleniyor olmasıdır.

Araştırmalar, Türkiye'de özellikle çocukların günde 4 saate yakın televizyon izlediklerini göstermektedir. Ebeveynlerin de televizyon karşısında geçirdikleri süre buna yakındır. Öte yandan, gazete ve kitap okumak için okur yazar olmak gerekirken, televizyon izleyicisi olmak böyle bir ön koşul gerektirmemektedir. Bu da televizyonu her yaşta herkes için, diğerlerinden çok daha kolay erişilebilen bir kitle iletişim aracı konumuna getirmektedir. O halde, televizyon yayınlarının toplumsal ve bireysel davranışlar üzerinde belirleyici bir güç olduğunu rahatça söyleyebiliriz. Peki bu gücü bir yayıncı ya da bir izleyici olarak doğru kullanabiliyor muyuz?

Özel radyo ve televizyonlar ticarî kuruluşlardır. Ticarî kuruluşların kâr gayesiyle çalıştıkları unutulmamalıdır. Ancak, özel radyo ve televizyonların üretip satışa sundukları hizmetin özelliği, onları diğer ticarî kuruluşlardan ayırır. Bu hizmet 24 saat boyunca süren bir program yayınıdır ve alıcısı milyonlarca izleyicidir. Bu nedenle, özel radyo ve televizyon kuruluşları, ellerindeki gücü kullanırken topluma karşı sorumluluklarını da yerine getirmelidirler. Özel radyo ve televizyon yayınları kamu hizmeti anlayışı içerisinde yapılmalıdır. Kaliteli, eğitici, öğretici, zengin içerikli programlar ratinglere feda edilmemelidir. Televizyon salt eğlence aracı olarak görülmemeli, etkili bir eğitim aracı olduğu da hatırlanmalıdır.

İzleyici ise televizyon izlerken neyle karşı karşıya olduğunu bilerek yayınları değerlendirmelidir. Televizyon yayınları küçük bir çocuğun anlayabileceği kadar basit olsa da, televizyon izlemek okur yazarlık gerektirmese de, televizyonun olumsuz etkilerinden korunmanın ve iyi bir televizyon izleyicisi olmanın ayrı bir beceri gerektirdiği ortadadır. Öyle ki, bugün bazı ülkelerdeki eğitim kurumlarında çocuklara ve gençlere "medya okur yazarlığı" dersleri verilmektedir. Bu derslerde, medyanın ne olduğu, programların nasıl hazırlandığı, nasıl yayınlandığı, medyayı okurken, dinlerken ya da izlerken nelere dikkat edilmesi gerektiği öğretilmektedir. Böylece, özellikle televizyonun zararlı etkilerine karşı izleyici üzerinde koruyucu bir kalkan oluşturulması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde de medyayla ilgili tartışma zeminlerinde benzer çözüm önerileri ortaya konulmaktadır. Bu arada, özellikle çocukların ve gençlerin kültür, sanat ve spor aktivitelerine yönlendirilmeleri suretiyle televizyon karşısında harcayacakları zamanın kısaltılması ebeveynlere önerilmektedir. Yine konunun uzmanları tarafından, çocukların televizyon izlerken yalnız başlarına bırakılmamalarının, ebeveynlerin çocuklarına bu sırada mutlaka nezaret etmelerinin gereği üzerinde durulmaktadır. Çeşitli tartışma zeminlerinde kamuoyu, televizyonun olumsuz etkilerine karşı uyarılmakta ve doğrudan doğruya izleyiciye yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 1994 yılından beri yayıncılık alanında düzenleyici otorite olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda radyo ve televizyon yayınlarının hukuka uygunluğunu denetlerken, kamuoyunu radyo ve televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden korumayı hedeflemektedir. Bu hedefe sadece yayınları denetleyerek ve kanunda belirtilen ilkelere aykırı yayın yapan kuruluşlara yaptırım uygulayarak ulaşılması söz konusu olamaz.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, kamuoyunun bilinçlendirilmesi için de azami çaba harcamaktadır. İşte bu çabanın örneklerinden biri olan "Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri" konulu sempozyumda, şiddet

içerikli haberler ile intihar haberlerinin çocuklar, gençler, aile ve toplum üzerindeki etkileri, konunun uzmanları tarafından tartışılmıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kararıyla basılıp kitap haline getirilen bu çalışmadan, kamuoyunun ve yayın sektörünün istifade edeceğine inanıyorum.

Fatih KARACA
Radyo ve Televizyon
Üst Kurulu Başkanı

BU SAYFADA İKİ ADET RESİM KULLANILACAK

ÜST TARAFTA, “Sempozyum’a, Üst Kurul Üyeleri de katıldı”

ALT TARAFTA “Sempozyum’a, konu ile ilgilenenler geniş bir katılım sağladı”

Yazan resimler kullanılacak.

Sn. Sedat Nuri KAYIŞ'ın Konuşması

Sayın Konuklar,

Toplantımıza hoş geldiniz.

Sözlerime başlarken hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada şiddet ve intihar haberlerinin radyo ve televizyonlarda ne şekilde sunulduğunu ve bunun toplum üzerindeki etkilerini tartışacağız.

Yapılacak değerlendirmelerin, toplum yararına yayın konusunda yayın kuruluşlarımıza ışık tutmasını ümit ediyorum.

Sayın Konuklar,

RTÜK'ün yaptığı bir araştırma, Türkiye'de çocukların günde ortalama 4 saatlerini televizyon karşısında geçirdiklerini ve ağırlıklı olarak kendileri için hazırlananları değil, yetişkinlere yönelik programları izlediklerini ortaya koymuştur.

Aynı araştırma, çocukların genellikle saat 18.oo ile 22.oo arasında televizyon izlediklerini göstermektedir.

Bu veriler, yayın kuruluşlarının sorumluluklarını artırmaktadır.

Yayın kuruluşları, çocukların özellikle şiddet görüntülerinden ciddi şekilde rahatsız olduklarını göz önünde tutarak hareket etmelidirler.

Yerde sürünen ya da araçların içinde sıkışmış insanlar, parçalanmış cesetler, cinayet, kavga, dayak, işkence, tecavüz ve intihar görüntülerinin yanı sıra, savaş, baskın, operasyon, gösteri, yangın, suikast, linç, bombalama görüntüleri verilirken de son derece dikkatli olunması gerekmektedir.

Televizyon yayınları elbette görüntülü olacaktır, ama hayatın içindeki her şiddet görüntüsü çıplak bir biçimde ve bıktırıcı tekrarlarla ekrana yansıtılmamalıdır. Ayrıca, geçmişte meydana gelen olaylar ekrana getirilirken, bunun arşiv görüntüsü olduğu net bir şekilde belirtilmelidir.

Gerek haberlerde, gerekse filmlerde ve dizilerdeki abartılmış şiddet görüntülerinin, çocukların ruhsal yapılarında onarılmaz yaralar açtığı bilinmektedir. Bu tür yayınları sık sık izleyen çocuklarda, şiddete karşı duyarsızlaşma meydana geldiği gibi, saldırganlık eğilimleri de artmaktadır. Ayrıca bu tür görüntüler çocukları karamsar yapmakta, derin bir depresyon içine sürüklemektedir.

Çocuklar, süt içecekleri saatlerde ceset, masal dinleyecekleri saatlerde acı çeken yaralı insan görüntülerine hedef yapılmamalıdır.

Uzmanlarımız, çocukların her gün televizyonda ortalama 30 şiddet görüntüsü ile karşı karşıya kaldığını belirtmektedirler. Bunun anlamı, bir çocuğun, bir yıl boyunca televizyonda 10 bini aşkın şiddet görüntüsü seyretmesidir. Böylesine yoğun bir şiddet bombardımanı altında kalan çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminin sağlıklı olamayacağı açıktır.

Sayın Konuklar,

Televizyondaki magazin haberlerinde bile artık kan ve dehşet var, ne yazık ki... Kırık cam parçaları üzerinde çıplak ayakla zıplayan bir kişiye alışmaya çalışırken, çivilerin üstüne yatarak karnında balyozla taş kırdıran bir adamın görüntüleri geliyor ekrana... Tam bu kabus da bitti derken, bir başka adam göz kapaklarını iğne iplikle dikiyor, ardından da ortadan ikiye bölünmüş jiletleri bir bardak suyun içine atıp afiyetle içiyor.

Müzik kanalları bile şiddetten kaçmak için sığınak olamıyor izleyiciye...

Bakın, bir şarkının sözleri şöyle:

"Bir gün bitti dersen bana inan iflah olmam bir daha
Bir kurşun sıkarım kafama çeker giderim delikanlı gibi
Bir yanlışını gördüm mü ben bir kadının
Bir bidon benzin döker çatır çatır yakarım..."

Bir örnek de, bir radyo istasyonundaki sohbetten vermek istiyorum. Ahlâkî sohbet yapan kişi aynen şöyle diyor:

"Herhangi birisinin başına kızgın demir batırılması, kendisine helal olmayan bir hanımla el sıkışmasından daha hayırlıdır."

Sayın Konuklar,

Yayın kuruluşları, çocukların önüne ülkenin en yoz, en çürümüş kesimlerini model olarak koymamaya azami özen göstermelidirler.

Bugün Türk televizyonlarının birçoğunu seyredenler, toplumun en saygın kişilerinin, görgüsüz kara para sahipleri, gerçek işleri belirsiz pavyon şarkıcıları, sosyete ve podyum ünlüleri ile cinsel sapkınlık içindeki insanlar olduğunu sanabilir.

Televizyonların çocuklara yönelik muhtemel zararlı etkilerine karşı, anne-babalara önemli görevler düşmektedir.

Aileler, televizyonun çocuğu saatlerce oyalamasına aldanmamalı, onun tehlikeli bir dadı olduğunu anlamalıdırlar. Aileler, çocukların izleyecekleri programlar konusunda duyarlı davranmalı, her programı onların yanında izlememeye dikkat etmelidirler.

Yoğun olarak televizyon izleyen çocuğun daha az oynaması, yani çocukluğunu yaşayamaması söz konusudur. Aileler, çocuk ve televizyon ilişkisine bu açıdan da bakmalıdırlar.

Aynı görev öğretmenlere de düşmektedir. Öğretmenlerin, çocukların televizyonu daha eleştirel bir şekilde izlemeleri için yardımcı olmaları gerekir.

Çocuklar hangi programları seyretmeli, hangilerinde ekrandan uzak kalmalıdır? Bu konuda, ailelere ve öğretmenlere yardımcı olmak amacıyla, RTÜK olarak bir çalışma yaptık. Değerli birçok üniversite mensubunun da katkıda bulunduğu bu çalışmaya göre, yayın kuruluşları, yayınladıkları programları tasnif edecek ve hangi programın ailece izlenebileceğini, hangi programın sadece yetişkinlere yönelik olduğunu çeşitli simgelerle ekrana getirmekle yükümlü olacak. Bu konudaki uygulamaya en kısa zamanda geçmek istiyoruz.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, çocukları zararlı içerikli yayınlardan koruyabilmek için, isteyen ailelerin televizyon alıcılarına özel bir mikroçip takılmaktadır. Söz konusu mikroçipler, kanallarda şiddet ve pornografik görüntüler olduğunda bunları şifrelemektedir. Bu uygulamanın Türkiye'de gerçekleşip gerçekleşemeyeceği konusunda da uzmanlarımız bir çalışma yapmaktadır.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunun 4'üncü maddesi, "Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılamayacağını" vurgulamaktadır.

Türkiye'nin de taraf olduğu, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin 7'nci maddesinde, "Edebe aykırı ve şiddet eğilimini körükleyecek yayın yapılamaz. Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimini zedeleyebilecek türden program hizmetleri, bunları seyredebilecekleri zaman ve saatlerde yayınlanamaz" hükmü yer almaktadır.

Yayıncı kuruluşların, yayın politikalarını belirlerken bu kurallara dikkat etmeleri, hukukun gereği olduğu gibi, sağlıklı nesiller yetiştirilmesinin de baş koşullarından biridir.

RTÜK, bugüne kadar radyo ve televizyonlara toplam 18 bin 484 gün yayın durdurma cezası vermiştir. Gerektiği zaman Kanunumuzu tavizsiz uygulamaktan çekinmiyoruz, ama yayın dünyamızın cezalarla değil, yayıncılarımızın toplumsal sorumluluk anlayışına kavuşmasıyla düzelebileceğine inanıyoruz .

Sözlerime son verirken, hepinizi bir kez daha saygıyla selamlarım.

Sn. Nuri ÇOLAKOĞLU'nun Konuşması

Hepinize iyi günler. Ben de hepinizi saygıyla selamladığımı belirterek başlamak istiyorum söze.

Değerli Başkanın söylediği tek bir kelimeye itiraz etmenin mümkün olmadığını belirteyim. Bütün dile getirdiklerine katılmamak mümkün değil. Elbette çok önemli şeyler söyledi. Burada, bizim televizyonlarımızda çoğunlukla hepimizi rahatsız eden görüntülerin, haberlerin yer aldığını yadsımanın mümkün olmadığını belirtmem lazım, ama ardından başka bir şeye daha dikkatinizi çekmek istiyorum.

Sabah yolda işinize giderken, yolda bir tıkanıklık varsa, büyük bir ihtimalle ileride bir trafik kazası olduğunu fark ediyorsunuz ve yaklaştığınız zaman, aslında yolu tıkayanın trafik kazası olmadığını, o kaza yerinden geçerken bütün herkesin yavaşlayıp, "kim ölmüş, kim kalmış, arabalarda ne olmuş", onu dikkatle görmeye çalıştığını fark ediyorsunuz. Daha da önemlisi, yolda 2 kişi kavga etmeye başladığı zaman, o kavgayı ayırmak için müdahale edenlerden çok, o kavganın etrafında çember yapıp onu seyretmeye dalanların fazla olduğunu fark ediyorsunuz. Daha da acıklısı, yani bütün buradan çıkan sonuç, aslında dayak ve şiddet bizim toplumumuzun çok derinlerinde. Şiddet evde başlıyor; annenin, babanın çocuklarını dövmesiyle başlıyor.

Gazetelerin üçüncü sayfalarında, aile içi şiddet konusundaki haberler baş döndürücü bir hızla artıyor ve bunlar, topluma gittikçe daha fazla mal oluyor. Şiddet okulda devam ediyor; öğretmenlerin acımasız bir şekilde küçücük çocukların kulaklarını çekerek, şamar atmasıyla devam ediyor. Sokakta polisle halk arasında devam ediyor.

İşkence olaylarından yakalanıp, işkence yaptığı adlî tıp raporuyla tespit edilmiş olan insanların ellerini kollarını sallayarak, sokağa çıkıp dolaştıklarını görüyorsunuz. Toplumda, insanların pek çoğunun arabalarının ön koltuklarının altında bilek kalınlığında sopa taşıdıklarını görüyorsunuz. Yolda sizi sıkıştıran olursa, arabadan fırlayıp öndeki arabanın camına ekleştiren insanları dehşet içinde seyrediyorsunuz.

Burada şunu söylemek istiyorum, bir defa RTÜK'ün bu toplantısı çok faydalıdır. Fakat bundan da daha önemlisi, bizim toplum çapında şiddete karşı bir hareket başlatmamız lazım. Şiddet parlamentonun içindedir. Televizyonlarda yayınlanan görüntülerde, siz hakikaten parlamento içinde sille-tokat birbirine giren milletvekillerimizi görüyorsunuz. Kavgada ölen milletvekilleri olduğunu okuyorsunuz, duyuyorsunuz.

Türkiye'de bu gayreti, belki biraz daha tersine çevirip, şiddete karşı geniş çaplı bir kampanyaya dönüştürmek lazım. Buna televizyonların, basının, bütün toplum kuruluşlarının desteğini almak lazım. Bu konuda öğretmenleri eğitmek lazım, polisleri eğitmek lazım. Burada, Polis Akademisi'nin değerli öğretim üyelerinin bulunduğunu da biliyorum. O açıdan, bunun ne kadar önemli olduğuna işaret etmek istiyorum. Onların davet edilmesinin özellikle çok önemli olduğunu düşünüyorum. Sayın Başkan'ın hayret ettiği gibi, hakikaten gösterilerde şiddet olayı olduğu zaman bunun haber değeri taşıması itibariyle, bütün televizyonlar bu görüntüyü taşıyor. Bu görüntü, sadece bizim televizyonlarımızda değil, dünyanın her yerinde yer buluyor.

Önemli olan, toplum çapında, belki dünya çapında şiddete karşı -çünkü gittikçe bozulan ruhsal dengeler şiddet şeklinde tecelli ediyor, reaksiyonunu şiddet olaylarında gösteriyor-, o açıdan daha geniş kapsamlı bir şey yapmak lazım: Tabii toplumun genel eğitilmesini atıp, televizyonları buradan arındırmak diye bir şey söz konusu değil. Bizim de televizyonlar olarak, televizyon yöneticileri olarak çalıştığımız arkadaşları, haber merkezlerini, programcılarımızı eğitmemiz, mümkün olduğu kadar şiddet görüntülerinden arındırmaya çalışmamız gerekiyor.

Aslında Türkiye'de, genellikle karamsarlığa kapılan arkadaşlarıma, dostlarıma

söylediğim bir tek şey var: “Dönün geriye, 5 sene önceki durumumuza bakın, oradan buraya ne şekilde gelmişiz? O zaman, biraz daha iyimser olmak için makul nedenler bulabilirsiniz”. Gerçekten, 10 sene önce demeyeyim, 5 sene önce televizyonlarımızda, özel televizyonlarda reyting savaşları nedeni ile tekrarlanan, üst üste Medyum Memiş’in Keto’ya attığı tokadın kaç defa yayınlandığını ben hatırlamıyorum. İyi reyting alıyor diye, her haber bülteninde defalarca tekrarlanıyordu. Aynı şekilde sokakta kan gölleri, öldürülen insanlar, şiddet sahnelerinin tekrar tekrar olması, haber bültenlerinde şiddet efektleri, tokat sesleri, silah sesleri, sopa sesleri, kırılan cam sesleri tekrarlanıyordu. Bu günlerde, sanıyorum çok çok ilerleme kaydettik; epeyce azaldı bunlar.

Çok aykırı birkaç örnek dışında, birçok kanal bu tür görüntülerden mümkün olduğu kadar kaçmaya çalışıyor. Bu yoldaki gayretlerin daha da devam etmesi gerektiğini ortaya koyuyor. O nedenle de bu tür toplantıların hepimiz açısından çok uyarıcı, eğitici ve değişik, farklı katmanlarda yürütülen çabaların ortaklaşa aynı hedefe doğru yöneltilmesi açısından faydalı olacağını düşünüyorum.

Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim. Sağ olun.

Sn. Nazmi BİLGİN'in Konuşması

Hepinizi saygıyla selamlıyorum,

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun böyle bir sempozyum yapması gerçekten çok sevindirici. Çünkü bizim, her şeyden önce meslek içi eğitimle ilgili bir eksiğimiz var. Birazdan burada uzmanlar, bu konuda eğitim veren kişiler, düşüncelerini açıklayacaklar. Dilerdim ki, bence önce ilk eğitilmesi gerekenler, yani televizyonların ve gazetelerin yöneticileri bu sempozyuma katılsınlar ve toplumun hangi gözle televizyon kurumlarına baktıklarını görsünler. Sonra akşam yattıklarında, ertesi gün aynı hataları yapmamaya çalışsınlar ve onlar katılmadığına göre, yine dilerim ki, bu akşam haber bültenlerinde, radyolarda ve televizyonlarda bu sempozyum, bu çok önemli sempozyum, İbrahim Bey ile Derya Hanım'ın barışmasının yer aldığının beşte biri kadar yer alsın; bu bile bizim için mutluluk olacak.

Ben Sayın Çolakoğlu kadar iyimser bakmıyorum. Genellikle birtakım kurumları temsil edenler, bu kürsülerde hep savunmaya geçerler. Sayın Çolakoğlu böyle bir savunmaya geçmedi, ama ben, 5 yıl öncesinden çok daha kötü bir eğilim içerisinde olduğumuz kanaatindeyim. Çünkü 5 yıl önce televizyonlarda en azından "Biri Bizi Gözetlemiyordu" ve biri bizi gözetlemeden biz onları gözetlerken, toplumda saygın olabilmenin veya ünlü olabilmenin yolunun, bir evin içerisinde birlikte, uyum içinde geçinmek değil, birbirlerine hakaret etmek, bir ev içerisinde geçinmemenin ne kadar önemli olduğunu, reyting aldığını ve para kazandığını, bundan 5 yıl önce görmüyorduk.

Evet, öğretmenler, polisler eğitilmeli, ama her şeyden önce sorumluluğu olan yayıncılar bu etik değerler konusunda eğitilmeli ve hatta toplum tarafından izlenmeyerek cezalandırılmalı. Televizyonlar, özellikle radyolar, yaşamımızın çok önemli parçaları. Kendi hayatımızdan değerlendirelim: Bizim çocuklarımız, daha konuşmayı öğrenmeden önce beğendikleri, ilgilendikleri reklâmları izleyerek televizyon dünyasına giriyorlar. Arkasından Hugo'larla, çizgi filmlerle giriyorlar. Sağlıklı bir toplum olması için onların eğitilmesi lazım. Yayıncılığı zaten önemli kılan da kendi düşüncelerini, varoş kültürünü o topluma vermek değil, o toplumu bulunduğu düzeyin üstüne çıkarabilmektir. Sonra bu televizyonlarda neyi görmeye başlıyorlar? Özellikle dizilerde mafya tiplemelerini. Hemen hemen 10 diziden 8'inde bu toplumda mafya babası olmanın, mafya lideri olmanın önemli bir olgu olduğu vurgulanmaya başlıyor. İsimlerine bakın: "Üvey Baba", "Üvey Ana", babalar bu toplumun sanki ayrılmaz birer parçası haline getirilmeye çalışılıyor.

Evet haber, Sayın Çolakoğlu'nun söylediği gibi trafik kazası olduğu zaman dururuz, bakarız, ama yine yayıncıyı o sokakta yürüyen, o olaya bakan kişiden ayıran en önemli özellik, onun bakış açısıdır. Dünyanın her yerinden örnekler vermek mümkün. Bir deprem yaşadık... Geceleri çocuklarımız "Orada biri var mı? Orada biri var mı?" sesleriyle irkilerek uyandılar. 11 Eylül'de Amerika böyle bir facia yaşadı. Binlerce kişi öldü... Ama ben hiçbir Amerikan televizyonunda, bir tek ceset resmine rastlamadım. Facianın büyüklüğü, parçalanmış vücutlar veya cesetlerle gösterilmez. Orada, o olayın elemini ve ıstırabını sabaha kadar mum yakarak, ağlayarak, sevdiklerinin resimlerini taşıyarak anlatabilmek, binlerce insanın cesedini göstermekten bence daha fazla anlatıyor olayı. Aynı olay bizde olsaydı, acaba aynı sorumluluğun yüzde kaçını gösterebilirdik?

Şiddet, dünyanın her yerinde önemli bir sorun. Amerika'da okul basan, öğrencileri, öğretmenlerini vuran kişilerin haberlerini görüyoruz. Haberlerini görüyoruz, ama onların cesetlerini, Amerika'daki televizyon ekranlarında hiç görmüyoruz. Acaba oradaki kameramanlar, bizim arkadaşlarımızdan daha mı yeteneksiz? O görüntüleri alamadılar. Acaba oradaki yöneticiler bu toplumun, oradaki toplumun ruh sağlığını bizden daha mı az düşünüyorlar da onu vermiyorlar?

Bir Mavi Çarşı yangını oldu. Televizyonlarımızda bu, haber cıngılı haline getirildi, defalarca verildi. Bırakın intihara özendirmeyi, biz intihar ettirdik. Hafızalarınızı yoklayın, Bolu'da çocuğuna cinsel tacizde bulunmakla suçlanan bir baba, günlerce televizyonlarda haber olduktan sonra intihar etmekten başka bir yol bulamadı. Bu mu yayıncılık sorumluluğu? Linç girişimleri, adeta toplumun bir görüntüsü haline getirildi. Bu mu sorumlu yayıncılık? İğneyi başkalarına batırmadan önce, çuvaldızın bize battığını hissetmeliyiz ve sorumluluk bize düşüyor. Bu olgular, beni özellikle şu açıdan ilgilendiriyor: Mesleğe karşı güvensizlik çok ciddi biçimde artmıştır. Güvenilirsizlik sıralamasında üçüncü sıradayız. Allah'tan ki, bizden önce iki sınıf var.

Ben sözlerimi fazla uzatmadan, çünkü bilimsel konularda arkadaşlarımız çok değerli görüşlerini açıklayacaklar. Birileri, yani toplum bize nasıl bakıyor? Üzülerek, yaşadığım bir olayla aksettirmek istiyorum size: Ben Erzurumlu'yum. Geçen yıl 12 Mart'ta Erzurum'a gidecektim. Erzurumlular çok güzel konuşurlar. Uçağa bindim, 1 saat 15 dakikalık bir yol gideceğiz. Sohbet ederek gidelim dedim. Yanıma yaşlıca bir eze -bizde teyzeye eze derler- oturdu. Sohbeti açayım dedim, döndüm kendisine dedim ki:

– "Eze, beni havaalanına üniversiteyi bitirip, mastır yapan kızım getirdi."

Şöyle kafasını çevirdi:

– "Oğul o kadar ihtiyar gözükmüyorsun"

dedi. Ben inatçıyım, sohbeti sürdüreceğim:

– "Ama benim 4 yaşında, kreşe giden bir de oğlum var"

Döndü:

– "Yok oğul, o kadar da genç gözükmüyorsun"

dedi. Ben inatla sohbeti sürdüreceğim:

– "Bu yıl liseyi bitiren bir de kızım var"

dedim. Tekrar kafasını çevirdi, dedi ki:

– "Üç çocuğa bakacak kadar da zengin gözükmüyorsun"

– "Çattık" dedim. "Eşim avukat. Benim ve onun gelirlerini bir araya getirip, bu aileyi geçindirmeye çalışıyoruz" dedim.

– "Eee oğul oğul, hanım avukat, sen ne iş görüyorsun?"

– "Gazeteciyim"

dedim. Kafasını çevirdi ve 1 saat 15 dakika benimle konuşmadı.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

BİLİMSEL TEBLİĞLER

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Oğuz POLAT - *Adli Tıp Kurumu Başkanı*

Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Çocuk ve Gençler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM - *H.Ü. Çocuk Psikiyatrisi A.B.D.*
Mustafa Ruhi ŞİRİN - *Çocuk Vakfı Başkanı*
Prof. Dr. Nurdoğan RİGEL - *İ. Ü. İletişim Fakültesi*

Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Kadın ve Aile Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Prof. Dr. Tülin Günşen İÇLİ - *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Dekanı*
Satı ATAKUL - *Uzman, Kadın Statüsü ve Sorunları Gn. Md.'lüğü*
Nihal İLDEŞ - *Uzman, Aile Araştırma Kurumu Gn. Md.'lüğü*

BU SAYFADA İKİ ADET RESİM KULLANILACAK

ÜST TARAFTA, BİRİNCİ OTURUM - BİRİNCİ BÖLÜM

ALT TARAFTA BİRİNCİ OTURUM – İKİNCİ BÖLÜM

BAŞLIKLARI ALTINDA, SAYFALARDA YER ALAN BİLGİLER RESİM ALTLARINA YERLEŞTİRİLECEK.

ÇOCUK, ŞİDDET VE MEDYA

Prof. Dr. Oğuz POLAT

Günümüzde çocuklar, yetişkinler gibi medenî, siyasî, toplumsal, kültürel ve ekonomik bütün haklardan yararlanmaları gereken varlıklardır. Bu konudaki en büyük adım, Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Bugün çocuklar siyasal, toplumsal, medenî, kültürel ve ekonomik alanlarda, yetişkinler gibi haklara sahip olacaklarını gösterir bir Çocuk Haklarına dair Sözleşmeye sahiptirler.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 2 Eylül 1990 tarihinde uluslararası yasa statüsüne kavuşmasından bugüne kadar, dünya üzerinde, Somali dışında dünyadaki tüm ülkelerce imzalanmış ve tarihte, en yaygın kabul gören ve onaylanan insan hakları belgesi özelliğini kazanmıştır. **(1)**

Bugün, dünya çocuklarının yüzde 98'i, çocuk haklarını korumak için yasal yükümlülük altına giren ülkelerde yaşamaktadır. Sözleşmeyi onaylayan her ülke, çocuklarla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmelerinde anne-babalara ve sorumlu olan tüm kuruluşlara yardımcı olacak tüm önlemleri almakla yükümlüdür. Bunu yapacağını onaylamış ve imza ile yükümlülük altına girmiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde, 29-30 Eylül tarihleri arasında toplanan "Çocuklar İçin Dünya Zirvesinde" ilk kez imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesini, toplantıda bulunan, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın imzalamasıyla, Sözleşmeye ilk imza koyan devletler içinde yer almıştır. Ancak, yasanın yürürlüğe girmesi için gereken ülkelerin meclisinde onaylanması işlemini 9 Aralık 1994'de gerçekleştirmiştir. Bunu yaparken, Sözleşmenin 7, 29 ve 30'uncu maddelerini, Lozan Antlaşması ve T.C. Anayasasının ilgili maddeleri çerçevesinde yorumlama hakkını saklı tutarak onaylamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27 Ocak 1995 tarihinde, 22184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak, 4058 sayılı Yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüştür. **(2)**

Türkiye, sözleşmeyi imzaladıktan sonra, her ülke gibi sözleşmeye bağlı iç hukuk normlarını gözden geçirerek, sözleşmeyle çelişen hükümleri saptayarak, gerekli değişiklikleri yapmak durumunda ve yükümlülüğündedir.

Ülkemizde çocuğa yönelik şiddet ya da başka bir deyişle, çocuk istismarının durumunu yansıtan sayısal verilere dayanan bilginin olmaması, bu konuda sağlıklı yaklaşımların yapılmasını engellemektedir. Ancak, radyo ve televizyonlarda yer alan şiddet ve intihar haberlerinin sunumunun, istismarı körükleyen boyutlarda olduğu görülmektedir. Bu tip haberlerin yer alış şeklinin, çocuk ile gençler ve kadın ile aile üzerinde olumsuz etkileri olduğu, bu konuda çalışan uzmanların ortak görüşleridir.

Aile içi şiddet konusunda kısıtlı verilerin bulunmasına karşın, İstanbul bölgesinde yapılan bazı çalışmaların sonuçları, konu hakkında bir görüş oluşmasını sağlamaktadır. İstanbul'da, ortaöğretim kurumlarında dayak olgusunun yüzde 87'lere varan oranda çıkması, kendileri dayaktan kadın sığınma evine gitmek zorunda kalan annelerin çocuklarını dövme oranının yüzde 91 çıkması, ülkemizde istismarın yaşandığını gösteren örneklerdir. **(3)**

"Anne-baba döver de, sever de" şeklinde özetlenebilecek bu anlayışın, istismara kültürel bir zemin oluşturduğunu söylemenin, yaşanan olaylar göz önüne alındığında çok abartılı olmayacağını düşünmekteyim. Bu anlayış, kendisini eğitim kurumlarında da göstermekte ve öğretmenler, okul disiplin yönetmeliği ile öngörülen ceza sisteminin uygulanmasından ve çocuğun disiplin kuruluna sevk edilmesinden, kendisince verilecek bir fiziksel cezayı daha eğitici bulmakta ve yaygın olarak uygulamaktadırlar.

Türkiye'de medya, kişi ve kurumlarca gerçekleştirilen, oldukça güncel bir çocuk istismarı türünün oluşmasına neden olmaktadır. Çocuklar ile ilgili yapılacak yayın ve haberlere, çocukların rol alacakları reklâm filmleri, tanıtacakları ürünler ve filmlerin süresine

ilişkin mevcut yasal düzenlemeler (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, bu Kanunun yayın ilkelerini kapsayan 4/m bendi, Basın Kanunu'nun 33/3 Mad., Ç.M.K. m. 40, Sinema, Video ve Müzik Eserleri Hakkındaki Kanun m. 12, Reklâm Yayın İlkeleri Yönetmeliği, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi) ihlâl edilmek sureti ile yayın yapılmaktadır. Çocukların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişim özellikleri olumsuz etkilenmektedir. **(4)**

Örneğin, Basın Kanunu m.33/3'e göre; 18 yaşını doldurmamış olan suç fail ve mağdurlarının hüviyetlerini açıklayan bilgi ve yayınların neşri yasaktır. Bu hükme rağmen bu tür yayınlar yapılmakta, çocukların kimlikleri açıklanmakta ve görüntüleri verilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan "Masumiyet ilkesi" zedelenmekte, yargılamanın her aşamasında "Özel hayatın gizliliği" ilkesinin esası ihlâl edilmektedir. **(5)**

Gelişim ve haklarına zarar verecek şekilde çocukların medyada kullanılması ve yer almasının engellenmesi için gerekli yasal değişikliklerin yapılması zaruridir. Bu durumda medya, çocuklarla ilgili yayınlarda geri dönüşü imkânsız zararlara sebebiyet vermemek için, halkın haber alma özgürlüğü ile basın özgürlüğü arasındaki dengeyi, çocuğun istismarına sebep olmayacak şekilde kurmalıdır.

Ülkemizde çocuklar bakımından en büyük problem, onların halen bir birey olarak algılanmamaları, dolayısıyla bir insan olarak önemsenmemeleri ve dikkate alınmamalarıdır. Her ne kadar, herkes "çocukların geleceğimiz" olduğu düşüncesinde anlaşmaktaysa da, öyle anlaşılıyor ki, hem bugünlerini düzenleme bakımından, hem de toplumsal gelenekler ve inanışlar bakımından çocuklar, toplumun özgür ve eşit bileşenleri değildir. Çocukların hakları değil, yetişkinlerce belirlenen ödevleri vardır. Yapılanlar bugünler için değil, büyüklerinin uygun gördüğü yarınları için yapılmaktadır. Birey olmak önemli olmayıp devlet, millet ve aile için var olmaları önemlidir. Kendileri için her konuda yetersiz ve zayıf oldukları öngörüsü geçerlidir. Bu nedenle, her konuda büyüklerin koruma ve gözetimine gereksinimleri vardır. Kendileri için alınması gerekli kararları da bu nedenle büyükleri alır. Zaten çocukluk dönemi geçici bir dönem olarak algılanmakta, asıl yaşamın ileride, yetişkinlikte başlayacağı görüşü kabul edilmektedir.

Yukarıdaki düşünüş ve tutumlar yüzünden çocuklar, toplumsal yaşama eşit haklı ve özgür bireyler olarak katılamamakta, kendi potansiyellerini geliştirecek ve yaşayacak şekilde bir yaşam sürememekte ve bu durum, her türlü istismarın ve ihmalin zeminini oluşturmaktadır.

Bu nedenle öncelikle, çocuğa bakış açısının değişmesi, onun öncelikle bir insan ve birey olduğunun kavranması ve toplumsal yaşama katılımı sağlanmalıdır. Hukukî düzenlemelerin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle uyumlulaştırılacak şekilde yeniden biçimlendirilmesi, acil bir gereksinim olarak gözükmektedir.

Şimdi de Çocuk Hakları Sözleşmesinin bu konuyla ilgili maddelerine bir bakalım. Madde 16, 17 ve 19, bununla ilgili önemli maddelerdir.

Madde 16: Özel Yaşamın Dokunulmazlığı

Bu maddede, çocukların özel, aile ve ev içi yaşamları ile kurdukları iletişime yönelik dış müdahalelerden, iftira ve haksız suçlamalardan korunma hakları olduğu anlatılmaktadır.

Buradaki en önemli problem, çocukların izinsiz olarak her türlü durumda kamuoyuna afişe olmaları ve kimliklerinin açıklanmasıdır. 2253 sayılı Yasanın 40'ıncı maddesi, "Çocukların, özellikle suç işlemiş küçüklerin suçları ve yargılanmaları ile ilgili yayın yapılmasını" yasaklamasına karşın, medyada çocukların sürekli afişe olduğu izlenmektedir. Yine aynı Yasanın 34'üncü maddesinde, "Adlî sicilde, çocukla ilgili kayda geçen bilginin kimseye verilmemesi" gerekirken, pratikte herkesin bu bilgilere kolaylıkla ulaşabildiği görülmektedir.

Basın konusunda çocuklarla ilgili haber ve yorumlarda, özellikle çocukların yargılanmalarında, çocukların teşhirini önleyen yasal düzenlemeler bulunmasına karşın,

medyada sürekli olarak, özellikle kurban, mağdur durumdaki çocuklara yer verildiği gözlenmektedir. Özellikle televizyon programlarında, bu durumun sürekli olarak tekrarlandığı görülmektedir. Bu durum teorik olarak Basın Yasasında yer almasına karşın, pratikte, günlük yaşamda dikkate alınmadığı gözlenmektedir. Bu, Çocuk Hakları Sözleşmesiyle çelişen bir durum olarak dikkati çekmektedir.

Bu maddenin temelinde ailede, özellikle okullarda ve yurtlarda özel yaşamın korunması yer almaktadır. Finlandiya raporunda, ebeveynlerin çocukların mektuplarını açma ya da telefonlarını dinleme hakları olmadığını belirtmektedir. Belçika, belli meslek gruplarında meslek sırrı kavramı olduğunu, sosyal hizmet uzmanlarının da buna dahil olduğunu, ancak çocuklarla ilgili olan bilgileri saklamadığını, çünkü taraf olarak çocuğu değil ebeveynleri gördüklerini söylemekte, bir ikileme dikkat çekmektedirler.

Çocuk Hakları Komisyonu, suça itilmiş çocuklarda özel yaşama dikkat kuralının çiğnendiğini belirtmekte, çocuğun isminin saklanması ve fotoğrafının çekilmemesi gerektiğini söylemektedir. Aynı şekilde, istismara uğramış çocuğun da afişe edilmemesi gerekmektedir. Kanada'da, 14 yaşından büyük çocukların sağlık ve sosyal dosyalarının ebeveynlere gösterilmemesini isteme hakkı vardır. **(6)**

Madde 17: Doğru Bilinçlenme Hakkı

Bu madde, çocukların doğru bilinçlenmesi, gerekli bilgilere ulaşması ile ilgilidir. Devlet, değişik kaynaklardan bilgilerin ve yayınların çocuklara ulaşmasını, kitle iletişim araçlarının çocuklar açısından sosyal ve kültürel yarar sağlayacak bilgiler yaymasını teşvik edecek, buna karşılık çocukları zararlı yayınlardan koruyacaktır.

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununda, 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır etki yapacak süreli ve süreli olmayan eserlere sınırlamalar getirilir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında 3984 sayılı Kanunun yayın ilkelerini kapsayan 2'nci bölümündeki 4m bendi, "Çocukların fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyecek yayın yapılmaması" esasını içerir.

Sinema, video ve müzik eserlerinin denetlenmesi ile ilgili yönetmelikte, küçükleri korumaya yönelik 12'nci maddeye göre, "Komisyonlar ve kurumlarca çocukların ruh ve beden sağlığını, yetişmelerini olumsuz yönde etkileyebileceği tespit edilen film, video ve müzik eserlerinin 16 yaşından küçüklere gösterilmesine izin verilmez".

Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklâm ve Yayın İlkeleri ve Şekilleri ile Reklâm Gelirlerine Ait Paylarının Ödenmesi Hakkındaki Yönetmeliğin ilgili maddesi, "Çocuklara, kendilerinin doğrudan kullanmayacakları veya yararlanmayacakları ürün ve hizmetlerin reklâmlarında, reklâm mesajı iletme görevi verilemez, onların fiziksel ve ruhsal gelişimlerine zarar verecek hususlar bulunamaz" hükmünü içermektedir.

Reklâmlarda çocuklar, yetişkin dil, davranış, giysilerle, makyaj ve görüntülerle yer alamazlar. Aynı Yönetmelikte, çocuklara yönelik reklâmlar 10'uncu maddede düzenlenmiştir. Buna göre, "13 yaş ve daha küçük yaştaki kişilere yönelik ve bu kişilerin tüketebileceği ürün ve hizmetleri kapsayan reklâmlar, çocuklara yönelik reklâmdır". Çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklâmlarda onların fiziksel, duygusal zihinsel, toplumsal gelişme özelliklerini olumsuz etkileyebilecek unsurlar bulunamaz. Aynı Yönetmeliğin reklâm yayın esaslarını düzenleyen 18/c maddesinde; "Haber bültenleri, güncel programlar ve çocuk programları 30 dakikadan kısa oldukları takdirde reklâmla kesilemez", 18/d maddesinde ise "Çocuklara yönelik programlarda reklâma ayrılan süre bir saatlik yayın süresinde 6 dakikayı geçemez. Haber bültenleri, güncel programlar ve çocuk programlarında alt yazı, logo ve çerçeveler kullanmak suretiyle reklâm yerleştirilemez" ifadesi yer almaktadır.

Türkiye ayrıca, Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesini 04.11.1993'de onaylamıştır. Bu Sözleşmenin ilkeleri gereğince, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında

Kanun, çocukları korumak açısından önemli düzenlemeler getirmiştir.

Çocuk haklarının medyada yer alması ile ilgili olarak Portekiz, özellikle kırsal kesimlerdeki çocukların, medyadaki bilgilerden yeterli olarak yararlanamadığını raporunda belirtmektedir. Medyanın çocuğa yönelik haberlerinde temel prensibin; çocuğun kişiliğinin, fiziksel ve mental kapasitesinin geliştiği, insan haklarına saygılı bir kişi yetiştirmek olduğunu vurgulamaktadır. Yugoslavya raporunda, medyanın, çocukları AIDS gibi hastalıklar ve cinsel istismar gibi olgularda uyarıcı görev görmesi gerektiği belirtilmektedir. Aynı şekilde, medyadaki şiddet içerikli programlardan çocukların koruması gerektiği de sürekli vurgulanan bir boyuttur. Kanada, Panama, Jamaika raporlarında, çocukların mutlaka şiddet dolu programlardan etkilenmelerinin ortadan kaldırılması gerektiği savunulmaktadır. **(6)**

Madde 19: İstismar ve İhmal

Bu madde, çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesi ile ilgilidir. Devlet çocuğu, ana-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden koruyacak, çocuk istismarını önleyecek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlayacaktır.

Çocuk istismarı ile ilgili olarak, ülke genelinde hiçbir verinin bulunmaması, devletin bu konuya verdiği önemi göstermesi açısından önemli bir saptama olarak gözükmektedir. Çocuğa yönelik şiddet ve diğer istismarların gerek ev, gerekse okul ve toplumsal düzeyde var olduğu günlük yaşamdaki gözlemler ve medya kanalıyla bilinmesine karşın, devletin bu konuya ilişkin hiçbir çalışmasının bulunmaması, istismara bakış açısı noktasında belirleyici bir boyuttur.

Özellikle, geleneksel disiplin yöntemi biçiminde, dayağın ülkemizde kabul görmesi nedeniyle dayak, günlük yaşamda sıklıkla çocuğa yönelik olan şiddet olarak vardır. Bunun, özellikle okullarda öğretmen -öğrenci ilişkisinde bulunduğu ve Kanunlarımızda tedip hakkı olarak geçen ve Memurin-Muhakemat Kanunu gereğince, dayak atan öğretmenin suçunun öncelikle disiplin soruşturması yapılarak, sonra ceza davası açılabilmesi, çoğu olgunun cezasız kalmasına ve birçok çocuğun dayaktan zarar görmesine neden olmaktadır.

Öğretmen ve müdürlerin disiplin kurulu yerine geçerek çocuğu cezalandırdıkları ve bu cezaları da şiddet yöntemleri kullanarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu uygulama, çocuğun arkadaşları karşısında küçük düşmesine neden olmaktadır.

Tüm bunlar, velayetin bir hak olmaktan çıkarılması, İsviçre ve Almanya Kanunlarında olduğu gibi bir görev haline dönüştürülmesi, devletlerin sözleşme ile taahhüt ettikleri "çocuklar için yeni bir bakış açısı geliştirme" yükümlülüğünün de bir gereği olarak yerine getirilmesi gereken bir uygulamadır.

Çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi, çok boyutlu bir olay olarak gözükmektedir. Hem kanunların düzenlenmesi, hem toplum eğitimi yapılmasının gerekliliği, Kosta Rika'nın raporunda belirtilmektedir. Cinsiyet ayrımcılığının, ebeveynlerin rolünün, ailede şiddetin önlenmesinin temel konular olarak işlenmesi gerektiği, toplum eğitimindeki temel prensipler olarak belirlenmiştir. Ürdün, raporunda aile içi şiddetin çocuklara yönelik temel bir sorun olduğunu ve bunun önlenmesi gerektiğini söylemektedir. Sri Lanka ise raporunda istismarın, özellikle de cinsel istismarın sayısında çok artış olduğunu, buna maruz kalan çocuklar için bir tedavi, rehabilitasyon merkezinin olmadığını belirtmektedir. Rapora göre, okullarda dayak kabul gören bir kavram olup, sıklıkla yaşanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke kanunlarının Çocuk Hakları Sözleşmesine göre düzenlenmesi gerektiğine de değinilmektedir. Sri Lanka ile birlikte Fas, Moğolistan, Slovenya da aynı görüşleri raporlarında açıklamaktadırlar. Jamaika, raporunda geleneksel görüşlerin de istismarı körükleyici etkileri olduğunu belirtmektedir. Raporda verilen örnekte, kırsal kesimde bazı bölgelerde, bakire kızla cinsel ilişkinin kişiyi hastalıktan koruduğuna inanıldığından, çok küçük yaşta kız çocuklarıyla cinsel ilişki yaşandığı, annelerinin de bunu herkesten sakladığı

ve olayların gizli kaldığı belirtilmektedir. Burkino Faso, raporunda istismar konusunun topluma politik liderler kanalıyla anlatılmasının etkili olacağını söylemektedir. Avusturya, İsveç, Norveç, Finlandiya gibi ülkeler, çocuklara dayağı hem aile içinde, hem de kurumlarda kesin olarak kanunlarla yasaklamışken, İspanya gibi ülkelerde, belli düzeyde, cezalandırıcı dayağı kabullenen yasalar olduğu görülmektedir. **(6)**

Çocuk Hakları Komisyonu, görüşünde, eşin karısını dövmesi yasak olduğu düşünüldüğünde, neden çocuğun dövülmesi kavramında belli düzeye kadar onaylanabilir yaklaşımlar olduğunu sorgulamakta ve dayağın cezalandırma amacıyla da olsa kesinlikle yasaklanması gerektiğini söylemektedir.

Arjantin, raporunda ülkelerin kanunlarında, aile içi dayağın kesin önlenmesine yönelik maddelerin yer alması gerektiğini belirtmektedir. Almanya da bu görüşü raporunda dile getirmektedir. Aynı şekilde Zimbabwe, Fransa, Polonya, Honduras, Jamaika, Kanada, Belçika, Tunus, Sri Lanka, İtalya, Ukrayna, Senegal, Portekiz, Guatemala, Fas, Bulgaristan, Panama, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Yeni Zelanda da istismar olgusunun kanunlarla net olarak önlenmesinin gerektiğini belirtmiştir.

Uruguay, Romanya, Hong-Kong, Ürdün raporlarında, istismarın çocuklara yönelik şiddetin saptanmasında araştırmaların çok önemli olduğu belirtilmekte ve araştırma yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu tip olguların araştırılması, rapor edilmesi, tedavi ve takibi konusunda da profesyonellerin görev yaptığı sistemlerin taraf devletlerce desteklenip geliştirilmesi gerekliliği, çeşitli ülke raporlarında -Filipinler, Arjantin, Lübnan, Pakistan, Çin gibi ülkelerin raporlarında- belirtilmektedir. Ayrıca, istismarla ilgili konunun çalışanlarını, toplumu, aileleri, konuyla ilgili duyarlı kılma, bilgilendirme çalışmalarının mutlaka yapılması gerekliliği Pakistan, Şili, Mauritus Adaları, Nikaragua ve Nijerya'nın raporlarında özellikle vurgulanmaktadır. **(6)**

Tüm bunlara baktığımızda, özellikle çocuk ve gençlere yönelik istismar ve şiddetin kendine yönelik şekli olan intiharın, özellikle ülkemizde radyo ve TV haberlerinde veriliş şeklinin özendirici olduğu söylenebilir. Bunların, daha kötü sonuçlara yol açmaması için önlemlerin alınması gerekmektedir. Önlemlerin alınabilmesi için de ilk adımın bunların tartışılması olduğu açıktır.

KAYNAKLAR

1- *Çocuk ve Suç*, POLAT O., Der Yayınları, 2001

2- *Dünya Çocuklarının Durumu*, UNICEF 2000, Ankara, 1997, ss.12-15

3- *Çocuk Hakları raporu*, POLAT O., Çocuk Hakları Bülteni, Ağustos 1997, ÇİKORED Yayınları

4- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi İlk Ülke Raporu, Ağustos 1997, Yayımlanmamış Rapor, Ankara

5- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tanıtıcı Dosya, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi &UNICEF, 1991, Ankara

6- Çocuk Hakları Raporu, Çocuk Hakları Koalisyonu Çalışması, Yayımlanmamış Rapor, 1998, İstanbul

ANNE-BABALAR VE ÇOÇUKLAR

Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM

Sevgili Dostlarım diye başlayacağım. Çünkü, bu bir gönül birliği, dostluk oluşturulması gereken bir konu. Çünkü söz konusu olan hepimizin çocukları, hepimizin geleceği. Biz, geleceği onlardan ödünç aldığımız için, onlara hoş bir dünya, keyifli bir dünya sunmak zorundayız, diye düşünüyorum.

Ben, Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesiyim. Onun için, sizlerle şöyle bir gelişim serüvenimize bakmak istiyorum ve bu gelişim serüvenimizin içerisinde, çocuk ruh sağlığında televizyonun ya da hayatımızdaki kilometre taşlarının üzerinde medyanın nasıl etkisi olduğunu, örneklerle paylaşmak istiyorum.

Eskiden, çocuklar doğduğu zaman, hiçbir şeyden anlamaz, görmez yaratıklar olarak düşünülüyordu. Oysa artık biliyoruz ki, bebekler doğdukları andan itibaren, hatta doğmadan önce kimlikleri ve kişilikleri gelişmeye başlıyor. Onlara sunduğumuz her şey, onların ileriki yaşamlarında çok önemli imzalar oluyorlar. Bebeklerin ağlamalarının bile, anneleri tarafından yüzde 70 oranda ayırt edildiğini biliyoruz. Karnı acıktığı için mi ağladı, altı kirlendiği için mi ağladı, şımarıklığından mı ağladı gibi. Neden? Çünkü biraz önceki iletişimin başlangıcı o ağlamayla oluyor ya da ilk gülücükleriyle oluyor bebeklerin. Anneler, bebeklerinin yüzüne hoşnutlukla baktıkları zaman, onlarda **"iyi ben"** kavramı gelişiyor*:"Bu hanım bana hoş bakıyor, demek ki ben iyiyim ki, bu bana bu şekilde bakıyor."* Ya da üzgün, depresif annelerin çocuklarının kendileri ile ilgili çok zorluk yaşadıklarını ve ileriki yaşamlarında kendilerinden de hoşnut olmadıklarını görebiliyoruz.

İki yaşına geldiğinde bebekler, pardon buraya gelmeden önce, anne-babaların çok güvenli ve sağlıklı anne-babalar olmasını istiyoruz. İşte bu nedenlerle, çünkü anne-babalar doğrusunu bilecek ki, kafası karışık olmayacak ki, içi güvenli davransın ve çocuklarıyla nasıl iletişim kuracağını bilsin. Çünkü, onların hayatında başka önemli nesne ya da kişi yok ve çocuklar ancak onlarla biçimlenebilecek. Çünkü, anne-baba ona aynalama görevi görecek. Belki bütün yaşamı boyunca bu aynalama görevini gösterecek ve iyi çocuk olduklarını, iyi insan olduklarını çocuklarına yansıtacaklar. Eğer biz onların güvensizliğini oluşturursak, anne-babaları mutsuz ve güvensiz kılarsak, bilin ki, bunların tümü çocuklarına bire-bir yansıyor. Bu kadar önemli imzalar oluyor, çocuklarının kimliği ve kişiliği üzerinde.

Yaklaşık 2 yaşına geldiğinde çocuklarımızda, bizim kendi aramızda da şakalaşarak kullandığımız **"korkunç 2 yaş dönemi"** başlar. Çünkü, çocukların 2 yaş dönemi,*"Her şeyi ben bilirim, ben yaparım, benim"* dedikleri bir dönemdir, onların benlik gelişim dönemleridir. Türkiye'de yapılan araştırmalar da gösteriyor ki, 2 yaşından itibaren çocuklar, çok yoğun olarak televizyonun karşısında oturmaya başlıyorlar. İşte **"Ben"** dedikleri, **"Beni"** tanımaya başladıkları dönemde de çocukların yaşamına bir başka **"Ben"** girmeye başlıyor. Bu başka **"Ben'de"** neler gördüğünü, biraz önceki örneklerle ya da hepimiz kendi yaşantılarımızdan çıkartıyoruz. Biraz sonra, ben de o örneklere birkaç eklemede bulunacağım, ama çocuklarımıza çok iyi örnekler sunmadığımız da açık. İşte bu 2 yaşından itibaren, çocukların bizi en korkutan ya da en çok gördüğümüz noktalarından biri, anne-babalara sınırsızlığı öğrettiğimizi düşünme konusudur. Çünkü, sanki demokrasiyle sınırsızlığı eş tuttuğumuz, özdeş tuttuğumuz bir yaşantı sergiliyoruz. Demokrat ve özgür olunmakla, hiçbir kurala uymama ve kuralsızlığı koşut tutmaya başladık yaşantımızda. Bölüme gelen anne-babaların en büyük ürküntüsü bu alanda oluyor. *"Çocuklarınıza ne sınır koyuyorsunuz ya da nasıl kural koyuyorsunuz?"* diye soruyorum. Hepsi özür diler gibi: *"Hocam vallahi arada bir yapma diyorum, ama..."* diyor. Oysa bu, çocuğa yapma dedikleri ya da koydukları her sınır ve kural, keyifli bir biçimde çocuklarıyla paylaşıldığı zaman, yine onları güvenli kılacak, ayakta

tutacak ve sağlam olacak bir temeldir.

Üç yaşından sonra çocuklarımızda **"özdeşim dönemi"** başlar. Kız çocuklar anneleriyle, erkek çocuklar babalarıyla özdeşim kurar. O dönemde izlediğimiz zaman, çocuklarımızda hep, *"Ben büyüyünce annem gibi olacağım, ben büyüyünce babam gibi olacağım"* vardır. Hatta saçı dökük babaların çocuklarının saçlarını kestiklerini görebiliyoruz zaman zaman ki, *"Ben babama benzeyeceğim, onun gibi olacağım"* diye. Oysa, babasının ne pozisyonda olduğuna ilişkin şöyle bir araştırma bulgumuz var. Master öğrencilerime dedim ki,*"Evinize bir teyp kaseti koyun, anne-babalarınızın konuşmalarını teybe alın ve aile sırlarınızı silin; gelin, burada bir içerik analizi yapalım."*

Sevgili dostlarım, her bir öğrenciden 24 saatten fazla kayıt geldi ve bu kadar geniş bir kayıt yelpazesinin içerisinde, bir tane iyi mesaja rastlayamadık. Belli ki, anne-baba televizyon seyrediyor; oturmuşlar, tabii kendi öfkeleri ve kendi kırgınlıklarını yansıtıyorlar, ama sürekli *"Oh adama bak helal olsun, yedi kaçtı, oh biz yemedik de ne oldu? Ayın sonunu zor getiriyoruz. İşte şunu çocuğumuza alamadık. Taksiti kim yatıracak? Kiralar nereden ödenecek? Alt kattaki komşuyla ne... Müdürün beni işten atma tehlikesi var"* gibi, çocukları olağanüstü derecede çaresiz, umarsız ve yalnız bırakan mesajlar gelmeye başlıyor.

Şimdi bu durumda, tabii ki çocuk için hep şaka yollu takıldığımız*"Benim babam senin babanı döver"* konusunun altında hem şiddet var haklısınız, ama bir taraftan da*"Benim babam güçlüdür, ben ona sırtımı dayayabilirim*" duygusu vardır. Bu, çocuk için çok önemli bir noktadır. Şimdi, doğru ya da yanlış, ama ülkemizde, biz yaştaki insanların dahi bir parça başımız sıkıştığı zaman ya da ülke bir kaos yaşadığı zaman*"Asker gelse daha iyi olur"* ya da *"Bu, böyle bir kuralsızlıkla çözülmez"* beklentisi dahi,*"Benim babam senin babandan güçlüdür"* ya da*"Birileri beni kurtarsın, birileri bana sahip çıksın"* duygusunun yarattığı bir şeydir. Kendine sahip çıkan, çıkması gereken **"babacığının-anneciğinin"**, aslında çok yorgun, çok yılgın, başkaları tarafından kolaylıkla yönlendirilebilen ve çaresiz insanlar olduklarını gördüklerinde, çocukların sırtını sağlam yere dayama duygularında çok ciddi örselenmeler oluyor. O zaman da çocuk, kendine ait olacağı başka kişiler, kurumlar ve yerler aramaya başlıyor.

Sevgili dostlarım, bizim bölüme gelen çocuklarımıza bir cümle tamamlama testi doldurtuyoruz. Diyoruz ki, *"Büyüdüğün zaman....."*, cümlenin başı var, sonunu o tamamlıyor. *"Büyüdüğüm zaman*" ile başlıyor. Son zamanlarda mafya babası olmak isteyen çocuk sayısında çok ciddi bir artış var. Neden? Çünkü mafya babaları ortalığı çözümlüyor. Mafya babası güçlü, kendi babasından daha güçlü, yasadan da daha güçlü. O zaman biz, çocuklarımıza bu değerleri nasıl aşılıyoruz ve nasıl aşılayacağımıza tekrar bakmamız gerekiyor. Çocukların yaşı ilerledikçe, anaokulu dönemi ya da okul dönemine geldiklerinde, anne-babanın tahtı biraz sarsılır ve ondan sonra öğretmen özdeşimi başlar. Okula başlayan bütün çocuklar, büyüyünce öğretmen olmaya karar verirler, ama kendi öğretmeni nasılsa eve gelir, o öğretmenin taklidini yaparak götürür. Neden? Çünkü onunla özdeşleşiyordur. Elinde sopası olan öğretmen. Biz oyun odamızda çocuklarla oynarken, o çocuğun nasıl bir öğretmenden geldiğini hemen anlıyoruz; ya elinde sopa oluyor, ya avaz avaz bağırıyor ya da çocukları kolunun altına alıyor, şefkatle sarılıyor, **"yavrum"** ile konuşarak anlatıyor. İşte bakın, küçücük bir çocuğun üzerinde bile, öğretmenin gösterdiği sevgi ya da şiddet ne kadar etkin olmaya başlıyor. Özdeşim bu kadar mı önemli? Evet, bu kadar önemli. Çünkü, ileri yaşlarda bu özdeşim nesneleri, öğretmenin de tahtını bırakmasıyla birlikte, televizyon yıldızları, sporcular gibi, artık toplumun daha geniş katmanlarındaki kişiler oluyor. Sevgili İbrahim Kutluay'ın çok hoş bir demeci vardı: "Ben basketbol yaşamıma, televizyonda gösterilen Beyaz Gölge dizisiyle başladım" diyor. Şimdi, biraz önce sevgili hocamızın söylediği gibi, çok önemli bir imza oluyor. Çok önemli bir özdeşim nesnesi ve onunla model alma oluyor. Bu, televizyonun olumlu etkisi. Hakikaten, baktığımızda bütün basketbol antrenörlerinin üstünde, o zaman, Koç Reeves'in montu, bütün sokaklardaki direklerde de

basket potaları vardı ve o zaman çocuklarımız gerçekten hoş bir şekilde basket oynamaya başladılar. Belki İbrahim Kutluay bunu dile getirebiliyordu, ama ben eminim ki, diğer 12 dev adamın ya da binlerce dev adamın üstünde de bu programın ya da bu özdeşimin çok olumlu etkileri vardı.

Ancak, her zaman bu olumlu etkileri sergileyemiyoruz. Biz grup terapilerde, çocuklara kime benzemek istediğini, kime öykündüklerini soruyoruz; burada gösterilen modelleri, örnek alınan ve onun rolünü üstlendiği, onun kimliğini paylaşmaya çalıştığı modelleri hiç duymak isteyeceğinizi sanmıyorum.

Bu, gerçekten ürküntü verici bir tablo. Bizler, kimin kim olduğunu anlayabilmek için, gazetelerden oradaki beyaz dizilerin, pembe dizilerin ya da Televole kahramanlarının özetlerini okumak durumunda kalıyoruz ki, kiminle özdeşleştiğini bulabilelim diye. Çünkü hiçbir olumlu ya da gerçekten inanmış, okumuş, hoş kişilerin ya da entelektüel kişilerin bilemedikleri ya da paylaşamadıkları kişilerle özdeş olduklarını görüyoruz. Gecekondu bölgesinde yaptığımız yine bir kaba araştırmada, orada yaşayan gençlerin, yüzde 80'in üzerinde bir oranla **"Deliyürek"** olmaya özendiklerini görüyoruz. Deliyürek, belki hepiniz biliyorsunuzdur, çözümlerini daha çok dağ yasaları ya da güç kullanarak ya da şiddet uygulayarak çözen bir kişi. O halde biz, çocuklarımıza özdeşim figürü olarak ya da onların çözüm davranışını etkileyecek şekilde şiddeti öneriyoruz ve şiddeti onların önüne koyuyoruz. Çünkü, başka bir çözüm bulamıyoruz. Bunu şarkılarımızda ya da gençlerin çok fazla beraber oldukları kişilerin davranışlarına baktığımızda, yine kadının dövülmesini çok onaylayan, bunun hakikaten yapılması gereken, kendine sahip çıkılmasıyla koşut olduğunu düşünen demeçleri görüyoruz; gençlerimizin, bunu veren ya da bunu yapan kişileri birer özdeşim nesnesi olarak içlerine aldıklarını ve benimsediklerini görüyoruz. Bir bakın, televizyondaki önemli kişilerin giysileri, yürüyüş ve konuşma tarzlarının gençler tarafından ne kadar benimsendiğini ve kullanıldığını görürsünüz.

Geçtiğimiz yıl bölüme gelen anne-babaların içerisinde, en az altı anne ya da baba *"Çocuklarımıza pompalı tüfek alabilir miyiz?"* diye sordular. Bu, gerçekten dehşet verici bir soru ve bu soru sorulduğu zaman, benim gerçekle ilişkim kesiliyor. *"Doğru mu anladım, yanlış mı anladım? Su tabancasını mı kastettiler? Başka bir şey mi sordular?"* Bu sordukları pompalı tüfek... Çünkü, çocukları istiyor.

1) Sınırsızlıktan ötürü alalım mı?
2) Bilgisizlikten ötürü alalım mı?
3) Demokrat davranmaya çalışıyoruz.
4) Hakikaten, herkesin elinde.

Şimdi, bütün bunlara baktığımız zaman, gelecekte çocuklarımıza nasıl bir dünya hazırladığımız konusunu, yine bir parça daha sorgulamamız gerekiyor. Küçük çocuklar televizyonda bunları izledikleri zaman, yine sevgili televizyoncu arkadaşlarım diyor ki, *"Ama bu filmin sonu iyi bitiyor."* Nasıl iyi bitiyor? *"Eee işte kötüler cezasını görüyor, iyiler ödüllendiriliyor."* Artık öyle bitmiyor filmler. Kötüler, bizim çocukluğumuzda ya da alıştığımız gibi cezasını bulmuyor; kötüler keyifli keyifli yaşamaya devam edebiliyorlar. Çocukların algılayışları açısından baktığımızda, özellikle küçük çocuklar, neredeyse 12 yaşına kadar, **"niyet temelli yargılama"** yapamazlar. Televizyonda izledikleri programları parça parça algılayabilirler. Çünkü, onların dikkat süreleri uzun değildir. Aynı zamanda da bunu bir yargı çerçevesine oturtamazlar. Çocuk gördüğünü algılar; çocuk, arada 10 dakikalık bir bölüm içerisinde, o olaydan kötü adam bir şey kazanıyorsa, onun için o yeterlidir ve bu, onun için model alınmış ve öğrenilmiş bir davranıştır ve onu sürdürmeye devam edecektir. Yine **"Platoon"** filminin, **"Müfreze"** filminin oyuncularından biri diyor ki, *"Ben bu filmde kötü adamı canlandırıyorum, 3 kişi öldürdüm; oyunun kahramanı iyi adamı canlandırıyor, yüzlerce kişiyi öldürdü". Ç*ocuk için kötülük ve iyilik kavramları, somut olarak gördüğü şeyle ilgilidir*."Kaç kişi öldü, nasıl öldü?"* gibi.

Bu bana, çok önemli bir başka kavramı da çağrıştırıyor. **"Jurassic Park"** oynadığı zaman, kızımı ve birkaç çocuğu o filme götürdüm. Çünkü, üzerinde çok fazla söylem vardı. "Şiddet sahneleri var, çocuklar etkilenebilir mi, etkilenmez mi?" düşüncesiyle ve onları gözlemledim, ne yapıyorlar diye; keyifli keyifli seyrettiler. Kızım çok yumuşak bir çocuktur. Sinemadan çıktım, *"Çocuklar korkmadınız mı?"* dedim. Zeynep atıldı: *"Anne niye korkalım ki, sadece 1 kişi öldü"* dedi. Şimdi bu, hakikaten çok ürküntü verici bir tablo, yani 1 kişi öldüğü zaman ya da işte birkaç kişiyi kaybettiğiniz zaman, o bir şey olmuyor. Bu, başka bir psikoloji kavramını bize anımsatıyor ki, **"sistematik duygusuzlaştırma"** diyoruz. Bu, bizim tedavide kullandığımız bir yöntem. Nasıl bir yöntem? Kişilerin korkuları, ürküntüleri varsa, onları hem bedensel olarak, hem ruhsal olarak gevşetiyoruz ve o görüntüleri düşlemelerini, imgelerinde yaratmalarını istiyoruz. Bu, bedensel rahatlamayla ürkülen konunun beraber işlenişi sırasında, ona da bu işin bulaşacağı biçiminde bir tedavi biçimidir. Şimdi, biz kendimize baktığımızda, hem çocuklarımız, hem bizim açımızdan, ben sözgelimi, kendi gençliğimde ve küçüklüğümde seyrettiğim filmleri, bana korku filmi olarak lanse edilen filmleri şimdi izlediğim zaman, *"Ya, ben bunun neresinden korkmuşum ya da ürkmüşüm?"* diye bakıyorum. Neden, ben de duyarsızlaştım çünkü. Neden, çünkü evimde, sıcacık koltuğumda, çok güvenli bir ortamda, sevdiklerimle birlikte, gevşemiş bir şekilde, oradaki şiddet sahnelerini izliyorum ve bu bende, giderek o sahnelere ve o olaylara karşı çok ciddi bir duyarsızlaşma yaratıyor. Eskiden yine, baktığımız zaman, filmlerin içeriklerinde de bunu görebiliyoruz. Şimdi bir ölüm sahnesi yetmiyor; onun, insanın üzerine sıçrayan beden parçaları ya da duvarlara yapışan kan parçalarını gösteriyor. Neden, çünkü hepimiz duyarsızlaştık. O kişinin sadece ölmesi, bizi uyarmaya yetmiyor maalesef. İşte çocuklarımız da bu duyarsızlık ya da duyarsızlaşma ortamlarında yeşeriyor; bu nasıl yeşermeyse...

Yine, bunun bir öğrenme süreci olduğunu görüyoruz. Çünkü, yaşamımızdaki her şey bir öğrenme; çözümü öğreniyoruz ve çözümsüzlüğü öğreniyoruz. Çözümü nasıl bulduğuna ilişkin öğrencilerime bir ödev verdim ve dedim ki, *"Bütün televizyon kanallarını izleyin: İzlenen bütün televizyon kanallarının içerisinde sorun çok; herkes sorun getiriyor. Ne kadar çözüm geliyor, bunu izleyin"*. Her biri sadece yarım sayfalık, iki paragraflık program bulabildi. Neden, çünkü hep sorun var, hep sorun getiriliyor, ama çözüm yok. Sadece gelen çözümlere bir o gözle bakmanızı rica ediyorum. Gelen çözümler, şiddetle olan çözümler. *"Dövdü, kurtuldu!", "Öldürdü, kurtuldu!", "İntihar etti, kurtuldu!"* gibi. Çözümsüzlük ve yanlış öneriler bunu getiriyorlar.

Bir diğeri, yine toplumun o kadar çok aksak yönlerini biraz daha genişlettiğimiz zaman, çerçeve olarak, aksak yönlerini sergiliyoruz. Bu, çok hoş bir şey belki, ama çözümsüz sergilediğimiz zaman, o topluma aidiyet duygumuzu kaybediyoruz, sevgili dostlarım. Ve maalesef, gençlerin topluma çok yabancılaştıklarını görüyoruz. Toplumun bu kadar çok eleştirilen ve adeta hiçbir keyifli değer yargısı taşımayan bir toplum olduğunu, biz gençlerimize sunarsak, o gençten bu topluma ait olduğu duygusunu nasıl bekleriz?

Ben ülkemle iftihar ediyorum. Çünkü, çok keyifli noktaları var. Doğru, çocukları bazı haklarından yoksun bırakabiliyoruz, ama bu ülkenin çocuklardır ki, yine koruma altındaki çocukların yaptıkları hasarları telafi edebilmek için vakıf kurabiliyorlar. Yine başka ülkelerde, örselenmiş çocuklar için hastaneler kuruluyor; benim ülkemde bu kadar, hastane kuracak kadar örselenen ya da ağır şiddete uğrayan çocuklar yok, ama ben bunu çocuklarımla paylaşamıyorum. Ben, sadece sorunları çocuklarımla paylaşıyorum ve o çocuklar da bu sorunlar içerisinde, yine çaresizlik, öğrenilmiş çaresizlik duygusunu yaşıyorlar. O toplumda böylelikle, gerektiği zaman destek bulacağı inancını ben köreltmiş oluyorum çocuklarda. Çünkü kimden, nasıl yardım isteyeceğini bilemiyorlar. Benim kızım, başı darda kaldığı zaman çok keyifli bir biçimde polisten yardım istiyor, ama biz, eğer polisimizi bütün gün televizyonlarımızda döven, işkence eden, başkalarını örseleyen ve yaralayan şekilde gösterirsek, çocuklarımızın başı sıkıştığı zaman kime gideceğini düşünüyorsunuz? Nereye

başvuracağını ve nasıl bir çözüm yolu bulacağını tahmin ediyorsunuz? Bu soruyu, sürekli olarak kendimize soralım. Yine güçsüz zamanlarında toplum tarafından destekleneceği inancı, insanları yoksunluktan, yalnızlıktan, depresyondan ve intihardan koruyan bire-bir ilaçtır. Çocuklarımıza verdiğimiz mesajlarımızda ya da onların özlerini, benliklerini örselemeyecek mesajlar verdiğimizde, onları yine toparladığımızı ve sağlıklı hale getirdiğimizi görüyoruz.

Televizyonlarımız, maalesef birer tüketim aracı. Diyarbakır'daki ve Batman'daki intihar olaylarında ya da oradaki genç kızlarla konuştuğumuzda, dünyayı, sözgelimi benim yemek pişirdiğimi duydukları zaman çok hayret ettiler; inanılmaz derecede şaşırdılar ve beni, bu giysilerimle gördükleri zaman da yine çok hayret ettiler. Çünkü, benim farklı giyindiğimi, farklı konuştuğumu, hiç yemek yapmadığımı, önümde bir dolu hizmetçim olduğunu düşünüyorlardı. Çünkü öyle sunuluyor. Bakın Allah aşkınıza, normal insan yaşantısı var mı televizyonlarımızda ya da örnek olarak sunuluyor mu? O zaman, çok farklı iki yaşam biçimi oluyor. Onu bir türlü hazmedemiyorlar ve bu kadar ağır farklar arasında da çok ciddi çatışmalar ve çok ciddi farklar oluyor.

Boğaz Köprüsü, benim o kadar sevdiğim bir yerdi. Çünkü, İstanbul'un çok hoş güzelliklerini, ortalığı görebiliyorduk. Boğaz Köprüsü benim kabusum olmaya başladı. Çünkü, öğrenilmiş duygular açısından, oraya çıktığınız zaman sizin istekleriniz gerçekleşecek, medyatik olacaksınız, etrafınızda size sahip çıkan insanlar olacak mesajı verildi ve herkes Boğaz Köprüsü'ne çıktı.

Sevgili dostlarım, sözü çok uzattığımı biliyorum, ama bir-iki şeyi daha sizinle paylaşıp, kesmek istiyorum. Öğrencilerime yine bir ödev daha verdim, dedim ki, *"Hepiniz dinlediğiniz şarkıların içeriklerini yazın ve lütfen iyi mesajlar-kötü mesajlar diye ayırın."* İyi mesaj hiç gelmedi. Çünkü çocukların dinledikleri, benimsedikleri, paylaştıkları şarkıların içerisinde maalesef hep kötü mesajlar var. İngilizcelerinde dünyaya küsme, ölümü destekleme, ölümü övme; arabesk şarkılarımızın içerisinde, bu gece öleceğinden, kimsenin tutamayacağından ya da dünyaya karşı öfkesinden söz eden şarkılar. İyi mesaj ileten hiçbir şarkı bulamadık. Sizler bulursanız ve bana iletirseniz çok sevineceğim ve öğrencilerimle bunları paylaşacağım.

Çocukların ve gençlik dönemindeki insanların bu çatışmaları ve ikilemleri yaşadıkları dönemde, ülkemizdeki intiharların 1/3'ünü, 15-24 yaş gençleri oluşturuyor ve gençlik döneminin adı delikanlılık dönemi olduğu için, bunları çok yoğun yaşıyorlar. Bütün bu duygusal gidiş gelişler ve bu çaresizlik duyguları çok yoğun yaşanıyor. Onun için de bütün arkadaşlarımdan, bütün yayıncı dostlarımdan, bizlere verdikleri mesajlar ve bunların nerelere kadar ulaştıkları yolunda bir kez daha, bir kez daha, bir kez daha kendilerine sorular sormalarını istiyorum.

Çok teşekkür ediyorum dinlediğiniz için.

TELEVİZYON, ŞİDDET İÇERİKLİ HABER ÖYKÜLERİ VE ÇOCUK

Mustafa Ruhi ŞİRİN

Bu bildirimi, 1993 yılında Sudan'da, bir metre arkasındaki akbabadan emekleyerek kaçmaya çalışan, açlıktan bir deri, bir kemik kalmış yedi yaşındaki kız çocuğunun fotoğrafını çekerek Pulitzer Ödülü'nü kazanan, ancak hiç aldırmadan ölüme terk ettiği çocuğun yanından çekip gidişine tahammül edemeyip intihar eden, beyaz adam Kevin Carter'ın anısına adıyorum.

Şiddetin Üç Odağı

Yaşadığımız dünya gerginlikler, çatışmalar ve sapmalar dünyasıdır. Dünyanın gerilimli ortamı birey, toplum ve şiddet ilişkisini giderek karmaşaya dönüştürüyor. Bu karmaşayı yansıtırken iletişim araçlarının ilkesiz yayıncılık yaptıkları, hemen herkesin kabul ettiği genel bir kanaattir. Ancak çoğu kez, bireysel ve toplumsal şiddet olduğu için, bu araçların yansıtıcı görevini yerine getirdiği de unutulmaktadır.

Şiddeti psikolojik (bireysel) ve toplumsal eksenli anlama anlayışı ortak bir kabuldür. Şiddetin yalnızca psikolojik ve toplumsal temellerini dikkate alarak ve iletişim araçlarını dışta tutarak açıklamak ise şiddet gerçeğinin çağımızdaki örüntülerini kavramamızı zorlaştırabilir. Şiddet davranışını üç odaklı değerlendirmek mümkündür: Şiddeti bireysel yönden tanımayı sağlayan, şiddet davranışını doğuştan gelen bir güdü biçiminde temellendiren psikolojik yaklaşım, bir. Şiddetin toplumsal çevre sonucu kazandırıldığı ve şiddet davranışını toplumsal yaklaşımlarla açıklama eğilimi, iki. Yansıttığı şiddet nedeni ile medya odağı, üç.

Şiddetin birinci ve ikinci odağını yok sayarak, şiddeti doğru bir zeminde tartışamayız. İletişim araçlarını günah keçisi ilân etmenin de sorunu anlamada ve çözmede şimdiye kadar hiçbir yararı olmamıştır. Aile içi ve toplumsal şiddeti dikkate almadan yapılacak değerlendirmeler de bizi yanıltabilir. Şiddetin kaynağını yalnızca iletişim araçları olarak göstermek ise ailede ve toplumdaki şiddeti göz ardı etmek anlamına geleceği gibi, şiddete yönelik bu yanılgı, sorunu tanıma ve çözüme ulaştırmayı da engelleyecektir.

Şiddeti doğru okumak için, ailede ve toplumdaki şiddet göstergelerinin bilinmesi gerekir. Şiddetin üç odağına yönelik, yani bireysel, toplumsal ve medya ölçekli göstergelerimizi ise henüz bilmediğimiz için, şiddeti tanıma ve anlama çabalarımız yeterli olamayacaktır.

Son elli yılda, dünyada şiddet türlerine yönelik yapılan üç bini aşkın araştırmanın en önemli sonucu şu olmuştur: Ailede ve toplumda şiddete maruz kalan çocuklar, iletişim ortamındaki şiddetten, şiddet ortamında büyümeyen çocuklara oranla daha fazla etkileniyorlar. Çünkü, bu çocukların şiddet öğeli yayınlara eğilimleri çok daha fazla oluyor. Bunun anlamı şu: Şiddet ortamında büyüyen çocuklar, iletişim araçlarının gösterdiği şiddeti kanıksadığı gibi, özellikle televizyon, bağımlılıklarını da artırıyor. Bu bağımlılık ise iletişim aracı kullanma bilinci ve medya okur-yazarlığı oluşmamış ailelerin medya sorunları arasında ilk sırada yer alıyor.

İletişim araçlarının yansıttığı olumsuz her tür yayının ilk kolay hedefinin çocuk ve gençler olduğu doğrudur; ancak, medya okur-yazarlığı olmayan yetişkin için de kolay hedef olma durumu söz konusudur. Başka bir deyişle, medya okur-yazarlığından yoksun yetişkinin her türlü mesaja açık olması ne kadar riskli bir süreç ise aynı durum çocuk ve genç özne için de risk içerir. Bu yönü ile medya okur-yazarlığı olmayan aile bireylerini de çocuk ve genç kategorisi içinde değerlendirebiliriz.

Modern çocuk hakları teorisi, çocukluk yaşını on sekiz olarak belirlemiştir; gençlik yaşının sınırı ise yirmi dört yaştır. Modern çocuk paradigması, çocuğu özne kabul etmek

yanında, çocuğun eğitiminde yetişkine sorumluluklar yükler.

Dünya, bir uçta bebeklik, diğer uçta yetişkinlik ve orta yerde ergin çocukluğun yaşadığı bir enformasyon dünyasına dönüşmüştür. Enformasyon toplumundaki eşitlikçi mit, çocuk ve yetişkin arasındaki bilgi farkını da ortadan kaldırmıştır. Bilen, yalnızca anne ve baba değildir; çocuk, anne ve babasından daha çoğunu bilmektedir.

Her tür şiddetin kolay hedefi çocuklardır. Aile içindeki ve toplumdaki şiddet yanında özellikle çocuklar, şiddeti izleyerek de model alabilirler. Çocuklar, hayâl ile gerçeği kolayca birbirinden ayırabilecek deneyimden çoğunlukla yoksun oldukları için, gördüklerine "mutlak gerçekler" olarak inanma eğilimi içine girebilirler. Kahramanları model aldıklarında ise bu durum öğrenilmiş çaresizliğe dönüşebilir. Görsel iletişim ortamının gerçek dünya olduğunu sanan çocuğa, eğer medya okur-yazarlığı öğretilmezse, çocuk, iletişim dünyasının "gibiler dünyası" olduğunu fark edemez. **(1)** Şiddetin bireysel, toplumsal ve iletişim araçlarına yönelik üç odağını yorumlarken, önceliğin çocuklara ait olduğunu unutmamalıyız. Çocukların güven duygusu içinde ve şiddet duygularını kamçılamadan büyüyebilecekleri, şiddetten uzak ortamları hazırlamak, ailenin ve toplumun ilk görevi olmalıdır. İkinci görevimiz ise çocuklara, iletişimin bütün olumlu-olumsuz yanlarını ve yararlarını fark ettirecek medya okur-yazarlığını öğretmektir.

Olumsuz, eksik, yanlış ne varsa, hepsinin kaynağının, neredeyse modern veya post-modern iletişim araçları olarak gösterilmesi de yanlıştır. Şiddet ve saldırganlık eksenli olumsuzlukların tek nedeni, gerçekten bu araçlar mıdır? Elbette hayır! Çağımızda şiddetin katlanarak artması ve görüntülerinin hızlı aktarımı, korunma yollarını da çeşitlendiriyor. Şiddet, kitleleri tehdit eden, bireyleri doğrudan etkileyen biçimlere bürünüyor. Kitlesel ve bireysel yönü ile şiddet, kamuya açık temsil edilir duruma geliyor. Bu temsilin en somut biçimi ise medyada ortaya çıkıyor. Medyaya yansıyan haliyle şiddet, 20'nci yüzyılın şahit olduğu şiddetten ayrı olarak 'anlık' bir şiddet değil, 'sürekliliği' olan şiddettir. Şiddet, artık her şeyin normalleştiği bir dünyanın varisidir. **(2)**

Modern dünyanın şiddet kültürü ile iç içe yaşarken, hiçbirimiz şiddet olgusundan tek başımıza korunamayız. İletişim ortamının yaygınlaştırdığı her olumsuzluğun öznesi olan insanı koruma sorumluluğu ise ahlâkî olduğu kadar, toplumsal medya düzeninin de alanına girmektedir. Sorumluluğun içselleştirilmesi kadar, toplumsal aklın harekete geçirilmesi de herkesin etkin katılımı ve rol alması ile gerçekleşebilir. Kurumsal ve toplumsal denetim mekanizmalarının çalışabilmesinin itici gücü olarak toplumsal aklı harekete geçirmedikçe de sonuç almak imkânsızdır. Çünkü sorun, tek başına şiddete, saldırganlığa, korkuya yönelik olmaktan öte, toplumsaldır. Konuyu yalnızca ülkelerin sınırları içinde görmek de yanıltıcıdır. Şiddet kültürünün boyutlarını dünya ölçekli algılamadıkça, korunmaya ilişkin alanın sınırlarını da daraltmış oluruz. **(3)** Bugün, artık şunu çok iyi biliyoruz: Şiddet, küresel bir olguya dönüşmüştür. İletişim araçları ise şiddeti önleyici değil, pazarlayıcı bir tutumu yansıtmaktan kaçınmıyor. Bu nedenle, şiddeti iletişim araçlarının maması olmaktan kurtaracak, dünya ölçekli bir paradigmanın anlam haritalarına yönelik medya stratejileri gerekiyor.

İletişim araçlarının "müşterisi", her yaştan insandır. Yapay, abartılmış, gerçek veya doğallaştırılmış şiddeti satarak izlenebilirliğini sağlayan hiçbir iletişim aracının, insan yüzlü olduğu ileri sürülemez. Kamçılanmış şiddeti kullanan bir iletişim aracı, insan hakları suçu işlemiş olmakla kalmaz, bizatihi kendisi şiddetin kaynağına dönüşür. Bu nedenle, iletişim araçları, yansıttıkları şiddetin sorumlusu kabul edilmedikçe, sorunun çözümü de imkânsızlaşır.

Çocuk, Televizyonun Anlamını Bilmez

İletişimin odağı rolünü yerine getiren merkez medya televizyonun, özel ve kamusal hayatın anlamlandırılması ve yönlendirilmesinde araç olmanın ötesinde amaç konumuna

gelmesi, bu aracın en tehlikeli boyuta ulaşmasına neden olur. Bu dönüşümün sonunda televizyon, bazen dijital dadı, bazen bir sopa, bazen de silaha dönüşebilen sofistike bir medyumdur.

Televizyon, işlevini yerine getirirken, doğasına uygun olarak ön uyarı yapmayı uygun görmediği için, çocuk-yetişkin ayırımı da yapmaz. Görüntülerin abc'si olmadığı için yaş, eğitim düzeyi ve hiyerarşi aramayan, serbest girişe açık ve okur-yazarlığı gerektirmeyen bir iletişim aracı olduğu, televizyon ekranına yazılmaz. Televizyon karşısında her yaştan insanın eşitlenmesi, çocukların ve yetişkinlerin, bildikleri şeyleri bilmeyen bir insan kategorisi olmaktan uzaklaşmasında televizyonun payı büyüktür.

Doğasında, mantaliteleri türdeş hale getirmek görevi olan televizyonun, Neil Postman'ın, altının iyice çizilmesini istediği on iki yaş mantalitesine uygun tasarımlandığı kabul edilirse, televizyonun olgunlaşabileceğini ileri sürmek de mümkün değildir. Buna karşılık, bütün dünyada tematik televizyonlar dışında, televizyon yayınları ev/aile akışına göre düzenlenir. En büyük tüketici kitlesi çocuk olmasına karşın, televizyonun, yetişkinler imparatorluğunun biçimlendirdiği bir iletişim aracı olduğu da unutulmamalıdır. Çocuk, bir yandan kendini yetişkinler dünyasına yönelik enformasyonun içinde bulurken, diğer yandan kendi düzeyindeki enformasyona açılır. On iki yaş mantalitesi, bir yandan yetişkinleri çocuklaştırırken, diğer yandan televizyon, çocukların, yetişkinlerin dünyasına göre kodlanmış enformasyona yönelmelerinin sonucunda, hızla çocukluktan uzaklaşmalarına neden oluyor. Bu sürecin anlamı şöyle açıklanabilir: Çocuklar hızla yetişkinlerin dünyasına kayarken, yetişkinler de çocuklaşıyor. Çocuğun yetişkine, yetişkinin çocuğa dönüşmesi sırasında, çocukluk yaşı da giderek küçülüyor. Bu yeni çocukluğu televizyon çocuğu, başka bir deyişle, enformatik çocuk olarak tanımlayabiliriz.

Gérard Mendel, çocukluk boyunca süren yetişkin kimliğini almayı, içindeki çocuğu öldürmekle eş tutuyor: "Endüstriyel toplumların yetişkin insanları, çocukluğun belirgin nitelikleri olan oyun, merak, şaşırma yeteneğini yitirdiler. Artık o, ruhsal ve duygusal açıdan ne yetişkin bir birey, ne de çocuktur; endüstriyel ürünlerin artıklarıyla fantezi yaşamını besleyen, edilgen ve suçluluk duygusu içinde bir insandır. [(4)]" Mendel'in vurgu yaptığı çocuk tipi, iki-on dört yaş arasında on bir bin cinayet izlemiş, aşırı televizyon bağımlısı çocuktur. Bu yeni çocuk tipi, gösteri toplumunun bir parçası olduğu gibi, en uç noktada medya riski taşımaktadır.

Çocuk, televizyonun bir imge görüntüsü veya dilbilimsel değil, resimsel bir araç olduğunu [(5)] bilmez. Televizyonun dramatik bir araç olması ve televizyona egemen olan dramatik kurgulu dil, çocuğun, televizyonu görsel bir oyuncak gibi kullanmasına neden olur. Dramatik kurgulu dil, televizyon haberlerini masala dönüştürür. Masal kurgusu ile benzerlikler gösteren bir haber, haberin gerçekliğinden izleyiciyi uzaklaştırır. Oyunlaştırılmış (dramatikleştirilmiş) müzikle abartılı haber, olayın sahihliğini yitirmesine neden olur. Haberin bütün objeleri soyutlaşınca, haberin aslı yerine, deforme bir haberle karşı karşıya gelir izleyici. Çocuk, görüntülü masal anlatısı veya oyunlaştırılmış eğlenceye dönüşen televizyon haberlerini izledikçe, yaşadığı dünyanın gerçeklerinden giderek uzaklaşma eğilimi içine girer. Televizyonu dijital sopaya dönüştüren şiddet içerikli haber öyküleri ise çocukluğu örseleyen, saldırganlaştıran, tam anlamıyla istismar eden yayınlardır. Şiddet içerikli dizi, polisiye, korku filmleri ile süper kahramanlı filmleri izleyerek büyüyen çocuklarda olduğu gibi, şiddet içerikli haberleri izleyen çocukların da genel bir saldırganlık ve kabalaşma eğilimi içine girmeleri, kaçınılmaz bir sonuçtur.

Çocuk, her şeye rağmen, televizyonda gördüklerinin sahici olduğuna inanmaktan hoşlanır. Televizyon, yapısı gereği hem yansıtır, hem de özendirir. Çocuğun televizyon dili konusunda ön bilgisi yoksa, medya okur-yazarlığından yoksunsa, uyarılmamışsa, etkilenme süreci hızlanır.

Çocuğu En Çok Etkileyen Medya Televizyondur

Televizyonun etkileri üzerine bilgilerimizin kesinlikten yoksun olduğunu da unutmamalıyız. Her toplumun sosyo-demografik yapısı, sosyalleşme düzeyi ve medya kullanma alışkanlıkları farklıdır. Hiçbir medyanın etkisi ise tam olarak ölçülemez. İzleyici göstergeleri, toplumlara göre de farklılıklar gösterir. Her medyanın bireyler üzerinde etkisi ve yansıması da diğer medyaların etkileşimine benzemez. Eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik düzey belirleyici olduğu gibi, alıcının (bireyin) zekâ düzeyi, algılaması, gelişme ve büyüme çağı da belirleyicidir.

Ülkemizde, televizyon izleyici modellerine dayalı araştırmalar henüz yapılmadı. İzleyici kategorilerine göre düzenlenmiş göstergelerimiz de yok. Çok genel bilgiler veya varsayımlar yanında, yoğun medya kullanan toplumlarda gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına dayalı değerlendirmeler ise gerçekçi olmadığı gibi, yanıltıcıdır.

En çok etkileyen programlar sıralamasında politik programlar, yönlendirici programlar, filmler, reklâmlar, diziler, eğlence programları ve haberler ilk sıralarda yer alıyor. Ancak haberlerin alt sıralarda yer alması, az etkili olduğu anlamına gelmez. Günün önemli ve ilginç olayları haberlerden öğrenilir. Haberlerin etkisi günlüktür; başka bir deyişle, haberler günlük etki gösterirler.

Çocuk-medya ilişkilerinde en sorunlu medya televizyondur. Çocuğu en çok ve en yoğun etkileyen iletişim aracı yine televizyondur. Çocuklar, televizyonu yetişkinler gibi algılamadıkları için, yanılma payları daha fazladır.

Çocukları televizyonun yansıttığı şiddetten koruyacak bir buluş henüz icat edilmediğine göre, ne yapmalıyız? Şiddet ve korku çocuğa anlatılmazsa, çocuk, şiddeti ve korkuyu da birer oyun anaforu sanabilir, yani şiddet ve korkuyu sahici bir güçmüş gibi kabul edebilir. Aile ortamı içinde iletişim yetersizse; çocuk, televizyona mahkûm edilmişse; televizyonun kontrolü aşırı otoriter bir babanın kontrolündeyse (babaerkil tutum); ev'de şiddet ve korku hakimse; çocuk güven duygusunu yitirebilir. Bu ihtiyacını gidermek amacı ile şiddet filmlerine yönelebilir. **(6)** Çocuk, duyduğunu, gördüğünü oyunlaştırır. Hayâldeki arkadaşıyla yeni serüvenler kurar. Bu, hayâli bir çocukluktur. Gerçek arkadaşlarıyla da benzer serüvenler yaşamak ister. Kahramanlık dizileri, vurdulu-kırdılı polisiye diziler, kovboy ve serüven filmlerinden etkilenen her çocuk, benmerkezci düşüncenin etkisi ile başrol oynamak ister ve asıl sorun da burada başlar.

Noam Chomky'nin vurgusu ile "acemi demokrasilerde" şiddet, "iyi" televizyon üretir. Buradaki "iyi" sözcüğünü, çok izlenen anlamında kullandığımızı hemen belirtelim. Televizyonun en tehlikeli boyuta ulaşması ise izleyiciyi "aptal" yerine koyduğu süreçlerde gerçekleşir. Şiddet içerikli haber sunumlarında, görüntüler birkaç kez tekrarlanarak yayınlandığında, televizyon dijital bir sopaya dönüşmekte gecikmez.

Savaş, saldırganlık ve terörün, başka bir deyişle, şiddet örüntülerinin yaygınlaşarak küreselleştiği bir dünyada, ticarî televizyon odakları çok izlenirliği hedeflemektedir. Zıtlıkların, biz ve onların, siyah-beyaz karşıtlığı üzerine kurulan *tabloid-vulger* televizyon haberciliği dili ile oluşturulan ve tekrara dayalı görüntü pompalanması sonucu, izleyiciyi döven televizyon haberlerinin izlenmesinin, bireysel ve toplumsal çelişkileri üzerinde ayrıca düşünmeye değer. Ancak, şu noktayı göz ardı etmemeliyiz: Bizi ilgilendirsin veya ilgilendirmesin, her şeyden haberdar olmak isteyen modern insan tipinin en riskli grubu çocuklardan oluşuyor.

Marilyn J. Matelski'nin deyişi ile, amentüsü anındalık olan televizyon yayıncılığında, olayları yerinde görüntüleyemeyen haberciler, canlandırma yöntemiyle hazırladıkları haberleri sunmak için yarışırlar. Matelski, bu canlandırmaların, sonuçları açısından sorgulanmaya açık olduğunu şu nedene dayandırıyor: Hem haberin kahramanı, hem de izleyici, bir olayın uyarlanması sırasında meydana gelecek küçük, ama çoğu kez önemli değişikliklerin etkisine açık olacağı gibi, olayın kendisi kadar şebeke ya da kanal tarafından

yapılan uyarlamanın içerdiği yoruma da açık olacaktır. [7] Çocuk, canlandırma teknikleri kullanılarak hazırlanan haber öykülerini gerçeklik duygusu içinde algılamaktan kendini alamaz. Henry Mendoza'ya göre, bir haberin canlandırılması iğrençtir ve haberleri, asla girmemesi gereken bir alana sokmuştur. Gerçeği dönüştürerek, tüketerek, şiddeti pornografikleştiren televizyon ekranı kandan ne zaman kurtarılabilir? Reklâm payını alabilmek için, giderek bu "trajik varolma" biçimine bürünen ticarî televizyonun "çatışma dili"ni kullanmaktan vazgeçeceğini ileri sürmek safdillik olur.

Televizyon, bir yandan şiddete ilişkin değerleri normalleştirerek izleyicisini duyarsızlaştırırken, diğer yandan şiddeti, saldırganlığı, gerilimi meşrulaştırıyor. Gerçeği öğrenmek için insandaki merakı körleştiren ve bilinci uyuşturucu bu görsellik, Jean Baudrillard'ı haklı çıkarıyor: "Her şey pornografikleşmiştir." Reality showlarda şiddetin pornografikleşmesi sonucu, bilinç körleşmesi daha da hızlandırılıyor. Gerçek olayların dramatikleştirilerek, felâket tellâllığına, ilkelliğe prim veren ekran, insanın sırlarını ve masumiyetini de ifşa etmekten kaçınmıyor.

Reality showla gerçek hayat metalaştırılıyor, görüntülenerek pazarlanıyor. Yapay, düzmece şiddetin bile daha masum kaldığı reality showlar, insan hayatının doğallığı dışına çıkılarak ve vahşetin yeniden kurgulanarak görüntülenmesi ile gerçekleşiyor. Vahşetin gösterilmesinin eğitici, caydırıcı yönü olmadığı, aksine özendirici olduğu bilindiği halde, televizyon, ticarî kaygılarla çağımızın dijital vampiri olarak kullanılıyor.

Enformasyonun egemen olduğu dünyada şiddet, cürüm, saldırganlık ve korku konularının mahiyeti de değişmiştir. Şiddet, ardı arkası kesilmeyen, neredeyse iletişim araçlarının gündelik gıdasıdır. Hiçbir ahlâkî değer, bu gündelik gıdanın alınmasını engelleyemiyor.

Olumlu-olumsuz sonucu olmayan hiçbir iletişim aracı yoktur. Şiddet, korku, reality show veya saldırganlıkla bu etkilemeyi sınırlandırmak da bu araçların alanını daraltır.

Görsel Şiddetin Etkileri

İletişim araçlarının her birinin şiddet ve saldırganlığı artırdığı biliniyor. Hattâ toplumda daha önce varolan gerçek şiddet öğeleri ile kurgusal şiddetin örtüştüğü oranda şiddet etkisi daha da artabilir. Çocuklar, iletişim araçlarında sunulan şiddet ve saldırganlık modellerini de kolaylıkla taklit edebilirler. Saldırganlık ve şiddetin sembolik veya yapay olduğu bilincinde olan çocukların etkilenmediği hallerde, bu ayırımı yapamayan çocukların şiddeti taklit etmeleri mümkün olabilmektedir. "Medyanın sunduğu modeller, kültürel kural ve değerler, sosyal roller, kişisel özellikler ve diğer sosyal ve psikolojik faktörlerle birleşerek şiddet davranışına yol açabilir, yani ekranda görülen şiddet, bireyce daha önceden benimsenmiş olan değerlerle kuvvetlenebilir. Bireyin çevresiyle ilişkisi istikrarlıysa, medyada gösterilen şiddet etkili olmaz. Buna karşılık, sosyal ilişkilerde kopukluk veya istikrarsızlık varsa, bu, bireyin saldırgan davranışı üzerinde etki yapabilir. Bu yüzden, şiddete yer veren programların kaldırılması ile bireylerin şiddete yönelik davranışları bütünü ile ortadan kaldırılamaz. [8] Bu görüş, "televizyonun mutlak, karşı konulmaz bir etkileme gücüne sahip olduğu" varsayımını doğrulamıyor. Televizyonla şiddet arasındaki ilişkileri araştıran yüzlerce araştırmanın sonucu da bu varsayımla çelişiyor. Nabi Avcı'nın da altını çizdiği gibi, "Televizyonda yayınlanan ve şiddet öğesi içeren programların, izleyiciyi -özellikle çocukları- şiddete özendirdiğini gösteren araştırma sonuçları olduğu gibi, tam tersine, bu programların bir tür arınmaya (katharsis) yol açarak, olumlu etkiler yaptığını gösteren araştırmalar da var".

Şiddetin yapaylığının farkında olan çocuklar bile, bu yayınların etkisi ile şiddet duygusunu yaşıyorlar. Bir süre şiddet gösteren veya şiddete maruz kalan kahramanlarla bütünleşiyor ve onlarla özdeşleşiyorlar. Sonunda bunun bir oyun olduğunu seziyor ve yine özgür kalıyorlar. Asıl tehlikeyi ise şiddetin yapay bir oyun olduğunun farkına varamayan çocuklar yaşıyor. Gelişme ve büyüme çağları boyunca, şiddetin bedelini asıl bu çocuklar

ödüyor.

Çocuklar, şiddetin her türlüsünden etkilenir. Korku ve gerilim filmlerinden paniğe kapılma ihtimali ise daha yüksektir. İletişim araçları konusunda deneyimlerinin eksik olması nedeni ile, bu tür yayınların çocuklar için daha kışkırtıcı oldukları ise kesindir.

Şiddet, izlenerek ve taklit edilerek model alınabilir. Çocuklar hayâl ile gerçeği, somut ile soyutu, doğal ile sanalı kolayca birbirinden ayıramazlar. Gördüklerini "mutlak gerçekler" olarak algılama eğilimi içinde olurlar. İletişim ortamının gerçek dünya olduğunu sanır; oysa bu dünya yapay, gibiler dünyasıdır. Televizyon, işlevini yerine getirirken, aynı zamanda soyut bir dünya algılamasına yol açıyor. Gerçeğin perdelenmesi sonucu çocuk, yapay bir dünya kurgusu ile de kuşatılmış oluyor. Özellikle küçük çocuklar, gördüklerini "seçme, ayıklama ve değerlendirme" yetkinliğine sahip olamadıkları gibi, bunu başaracak deneyimden de yoksundurlar. Çocuklar, gerçekle gerçek olmayanı ayırt etmekte güçlük çekerler. Gözleri önünde olup bitenin bir oyun veya temsil olduğunu bilmez, gerçek sanırlar. Hattâ, çok küçük çocuklar, ekrandaki insanların hayâl veya görüntü değil, televizyon kutusu içine girmiş gerçek insanlar olduğuna inanırlar. **(9)**

Şiddet veya saldırganlık içeren haber sunumlarından, her yetişkin gibi çocuk ve gencin kişilikleri, sosyalleşme düzeyleri, eğitim durumu, medya okur-yazarlıkları ile orantılı olarak farklı boyutlarda etkilenmeleri doğaldır. Bir çocuk, şiddeti taklit ederek de şiddetle özdeşleşebilir. Şiddeti hayatına yansıtarak saldırganlaşabilir, sorunlarını şiddetle çözme eğilimini benimseyebilir. Kavgacı, haşarı, geçimsiz çocuk tipi bunu yaparken, çekingen çocuk tipi, şiddet ve saldırganlık öğeli yayınları izledikçe daha da korkabilir, içine kapanabilir, kabuslar görebilir, adeta öğrenilmiş çaresizliğe bürünebilir. Bütün bu etkilenme süreçlerinin ilk sorumlusu ailedir. Ailede, iletişim araçları ile çocuğun ilişkisini düzenleme bilinci oluşmadıkça, çocuk, şiddet ve saldırganlığın kurbanı olmaktan kurtulamaz.

Şiddet ortamında büyüyen çocukların, gittikçe artan güvensizlik duygusu sonucu özgürlüklerini yitirdikleri biliniyor. Çocuğun doğal gelişme ve büyüme haklarının elinden alınmasına yol açan her şey, çocukluğun tükenişini hızlandırdığı gibi, sorunlu bir gençliğin ve yetişkinliğin de temelleri atılmış oluyor.

Şiddet İyi Televizyon Üretir

Televizyon, "önemli ve ilginç" olanı gündeme getirmek anlayışı doğrultusunda, kendi haberlerini üreterek izlenebilirliğini sağlar. Televizyon haberlerinin, ilke olarak olayların uzun ve tutarlı açıklamalarının sunulmasını engelleyen hareketli görüntülerden oluştuğu bir gerçektir. Bir televizyon haber programı, dünyayı bir dizi ilgisiz, parçalanmış anlar olarak açımlar. Onun tutarlılık veya anlam duygusu sunması beklenmez, beklenemez. **(10)** Neil Postman-Steve Powers, "Bu durum televizyon izleyicisi için ne anlama gelmektedir?" sorusuna, şu karşılığı veriyorlar: "İzleyici, hazırlıklı bir kafaya, yani bilgiye, fikre, oran duygusuna ve birbirini bütünleyen bir değer sistemine sahip olmalıdır. Bu tür zihin donanımı olmayan izleyici için bir haber programı, sadece, heyecan verici bir çeşit ışık gösterisidir. Burada yıkılan bir bina, şurada bir yangın alarmı ve her tarafta anlamı, bağlantısı ya da sürekliliği olmaksızın bir nesne olarak dünya..." Postman ve Powers, bu açıklama ile bizi, yeniden medya okur-yazarlığı alanına çekiyor.

Televizyon haberlerini anlamak için, haberleri okuma biçimini kavramak gerekiyor. Haberler, adeta bir sinema klasiğinin sunulduğu duygusunu uyandıran müzikle başlar. Müzik fonda sürerken, öykü-haber anlatıcıları sırayla rollerini yerine getirirler. Sanki ekran bir tiyatro sahnesine dönüşür ve bütün olaylar, yapay bir biçimde canlandırılıyormuş gibi gelir izleyiciye. Bu haber illüzyonu, haber almadan öte bir alışkanlığa dönüşür ve haber alma amacı gerçekleşmez. Eğer şiddet, tematik öykü-haber çoksa, haber kuşağı izlenme oranı çıtayı çoktan aşmış demektir.

Haber yapımcılarının sürekli, güçlü, etkin görüntülü ve dramatik unsura sahip

öykülerin peşinde koşmaları nedeni ile şiddet, hangi haber programında olursa olsun, merkezî bir yere koyulmaktadır. "Terörizm, bombalamalar, suikastler, adam kaçırmalar, rehine almalardaki artışın televizyonun mahiyetiyle ve onun dünyadaki birincil bilgi kaynağı konumuna yükselmesiyle yakından ve organik bağlantısı olduğu, bana daha açık geliyor" diyor Martin Eslin ve ekliyor: "Çağdaş suçluların televizyona çıkma talebine alışır olduk." **(11)**

Çocuk ise televizyon haberlerinin, haber öğeleri ayıklanmış, eğlenceye dönüşmüş öyküler olduğunu kavrayamaz. Çoğu dramatikleştirilerek sunulan haberin, aslından uzak kurgulara dönüştürülmesi, haberlerin birer enformasyon ayini gibi izleyiciyi de içine alması ise dünyadan habersiz yaşama sürecinin, dünyayı kuşatması anlamına gelmektedir.

Haber, televizyonun en çok izlenen görüntülü ayin türü. Açık-gizli her kuşak haber izliyor, haberler üzerine konuşuyor, şu veya bu oranda haberlerden etkileniyor. Günün önemli ve ilginç olaylarını öğrenmek, televizyonla yaşamanın vazgeçilmez ilk şartı olmuş gibidir. Hangi haberin önemli veya ilginç olduğunu umursamayan televizyon izleyicisi ise çok azdır.

Çocuk, haber izleme alışkanlığı edinmişse, haberlerden vazgeçmesi imkânsızdır. Haberlerin gizli tüketicisi ve en dikkatli takipçileri çocuklardır. Çocuklar, izledikleri haberleri iki gruba ayırır: Kötü çocuk haberleri, pembe çocuk haberleri. Kötü çocuk haberleri, çocuk eksenli şiddet, tecavüz, soygun, uyuşturucu, çocuk kaçırma, cinayet, sel ve savaş haberlerinden oluşur. Defile, harika çocuk, çocuk güzellik yarışmaları, dördüz bebek, markalı oyuncak haberleri ise pembe çocuk haberleridir. Çocukların kötü haber biçiminde nitelendirdiği haberler ise çok satan ve çok meraklısı olan iyi televizyon haberleridir. Zaten televizyon, çocuk veya yetişkinin istediği iyi haberleri değil, kendi iyi haberlerini verir. **(12)**

Çocuk, haberlerin etkisi altında kalırken, haberin arka plânını, doğruluk derecesini, kimin ihmali ve duyarsızlığının kötü haberlere sebebiyet verdiğini bilmez. Habercinin verdiği açık bilgilerin, yaptığı açıklamaların her zaman doğru olduğu anlamına gelmediğini, çocuklar kadar erişkinlerin de bilemeyişinin nedeni ise televizyonun, izleyicilerine dostça ve inandırıcı davranmasıdır.

Çocuk ve medya okur-yazarı olmayan yetişkin, televizyon haber yayınlarını izlemeye hazırlıklı değildir. Televizyon haberlerini izlemek ve anlamanın, yoğun bir okuma sonunda bireyin kendini hazırlamasıyla mümkün olduğu **(13)** ise çoğu zaman göz ardı edilir. Televizyon haberlerinin eğlence olmadığı doğrudur; ancak, "televizyon haberlerinin ticarî bir girişim olduğu" daha doğrudur. Çünkü televizyon, haberden önce reklâmları asla ihmal etmez ve "zaman satar". Bunu yaparken de günün önemli ve ilginç olaylarını, yani insanları korkutmaya eğilimli olanlarını seçer.

Haberlerde imge yoğunluğunun, izleyiciyi diğer insanların acılarına karşı daha duyarlı duruma getirdiğine inananlar da vardır. Ancak, "imgeye karşı izleyicinin tutumu, sözcükler yardımıyla oluşacaktır. Kuşkusuz, bunun sınırları bulunmaktadır. Açlıktan ölen bir çocuğun görüntüsü, ne kadar sözcük kullanılırsa kullanılsın, hoş bir şeye dönüştürülmez. Çünkü, görüntünün anlamı yorum beklemektedir: "Bu görüntü, anne babanın ihmalini mi, politikacıların acizliğini mi, zenginin duyarsızlığını mı?" yansıtmaktadır. Bütün bunlar muhabirin konuşmasıyla cevaplanacaktır; fakat bu, muhabirin açıklamalarının doğru olduğu anlamına gelmez. **(14)**

Eğlenceye dönüşmüş haber ayinleri içinde çocuk haberlerinin en acıklı haberler olmasına rağmen, bu çocuk haberleri de çocuk sorunlarının üzerinde düşünmeyi sağlayamıyor: 1985 yılında, Kolombiya'da yaşanan felâket sonrasında küçük bir kız çamurlara karışırken, dünya, Omeyra'nın can çekişmesine tanık oluyordu. Omeyra'nın ölümü ise televizyon için en pahalı ve vazgeçilmez görüntü idi. Nijerya'da açlıktan ölen zenci bebeklerin görüntüleri de insanların benzer duyguları paylaşmasını sağlamıştı belki. Ancak, bu görüntüler de bir anlık duygu paylaşımından öte bir anlama bürünememişti.

Çocuk acıları enformasyon için geçer akçe olsa da bu görüntüler sahici bir biçimde sunulmadığından, çağımızın çocuk gerçeğinin üzeri medyanın suskunluk sarmalı ile adeta

örtülüyor. İnsanlar böylesine vahim örneklere alıştırıldı ve vahşet tiryakiliği ile bütün insanlık, bütün bu suçlara hem tanık, hem de ortak edildi.

Çocuğun Dünyasında Haberin Anlamı

Doç. Dr. Nurdoğan Rigel'in "Haberin Gizli Tüketicisi Çocuk" [(15)] araştırması, çocuğun habere bakışı yanında, çocuk-haber ilişkisini somutlaştırarak, çocuğun, haberleri nasıl algıladığını da yansıtıyor. 5-7 yaş grubuna yönelik basit rastlantısal örnekleme dayalı haber ve çocuk araştırmasında ortaya çıkan sonuçlardan bazıları kısaca şöyle: Çocukların yüzde 40.95'i haberi "olumsuz" bir kavram olarak algılıyor. "Haber deyince aklınıza ne geliyor?" sorusuna, 5 yaş grubu kız çocuklarının yüzde 50'si "insanların ölmesi", yüzde 50'si ise "televizyonda seyredilir" cevabını vermiştir. 5 yaş grubundaki erkek çocukların yüzde 25'er dağılımlar halinde, haber denilince akla gelen ilk bilgileri, "insanların öldürülmesi, kazaların aktarımı, televizyonda seyredilir, spikerin okuduğudur" biçiminde olmuştur. "Haber nasıl bir gerçektir?" sorusuna yüzde 43.61'i "haber gerçektir", yüzde 32.44'ü "haber korkutucudur" demiş, yüzde 19.70'i haberi "güzel" olarak nitelerken, yüzde 4.25'i haberi "yalan" olarak tanımlamıştır. Aynı araştırma, 5-7 yaş grubu çocukların haberden "algı, duygu ve davranış" açısından nasıl etkilendiklerini de ortaya çıkarmış: Çocukların yüzde 40.95 gibi büyük bir çoğunluğunun, haber denilince "olumsuz imajlar" hatırladıkları belirlenmiş; erkek çocuklarda olumsuz algılama yüzde 43.68 iken bu oran kızlara oranla yüzde 37.64 daha fazla olmuştur. Çocukların haberi tanımlama çabalarında yüzde 38.92'nin "olumsuz" algılama içinde oldukları da ortaya çıkmış, yine erkek çocuklarda olumsuz algılama, yüzde 39.80 ile kızlara oranla yüzde 37.64 daha yüksektir. Olumsuz tanımlama açısından "savaş", özellikle 6 yaş grubunda çok belirgin olarak ilk sıradadır. Çocuklar, haber simgelerini resimlerine şöyle yansıtmışlar: Bomba, tabanca, ucundan kan damlayan bıçak, trafik kazası, evde yangın, düşen uçak, adam öldüren kişiler, televizyon anteni ile kapı ve penceresi siyaha boyanmış ev, karanlıkta kaçan çocuklar ve polis.

Haberleri televizyondan izleyen, televizyona anne-babadan daha çok inanan, televizyon ile tek başına kalan yeni çocukluğun oluştuğuna vurgu yapan Doç. Dr. Nurdoğan Rigel, araştırmasında şu sonuca ulaşıyor: Dış dünyadaki yaşamı televizyon haberleriyle anlamaya çalışan (5-6 yaşlarında) bu yeni jenerasyonun haberlere ilk tepkisi "korku" oluyor. Haber denilince insanların öldürülmesini, savaşları ve kazaları hatırlayıp "yazık" diyorlar. Ancak 7 yaşına geldiklerinde, korktukları haberleri izlemeye daha istekli oluyorlar. Çünkü korkuya tepkiyi, saldırganlık göstermeyi öğreniyorlar.

Çocukların, yetişkinlere oranla, "şaşırtıcı, yıkıcı ya da zenginleştirici olabilen" yayınlardan daha fazla incinebilir oldukları kabul edilir. Bu ortak kabulü, bütün çocuklar olarak değil de televizyon bağımlısı çocuklar biçiminde anlamak daha doğrudur. Çünkü etkilemenin sonuçlarını bütün ayrıntıları ile ortaya koymak imkânsızdır. Amerikan Pediatri Akademisi, televizyonun yansıttığı vahşet görüntülerinin, "şiddete olan eğilimi ve uygulamasına karşı pasif bir tepkiyi körüklediği"ni belirlemiştir. Kuşkusuz, bunda çocukların televizyon haberlerine kolay ulaşabilmelerinin payı büyüktür.

Neil Postman-Steve Powers'a göre televizyonun kabule açık bir teknoloji olması nedeni ile çocuklar, televizyonun açığa vurduğu her şeyi görürler. Gün içine yayılan haber programlarında, "insanî koşullardaki şiddeti betimlerken" yansıtılan gerçeklik duygusu, televizyonu dijital sopaya dönüştürmekte gecikmez. "Tecavüzler, soygunlar, terörizm, uyuşturucu bağlantılı cinayetler ve çocuk kaçırma, akşam haberlerinde pek revaçtadır. Yalan haber sunan programların çoğalmasıyla birlikte, genç gözlere boydan boya ziyafet çekilebilmekte ve dehşet, genç zihinleri doyurabilmektedir. Çocukların, televizyonun açığa vurduğu her şeyi görmesi ne anlama gelmektedir? "Artık gösteri dünyasında, yetişkinleri çocuklardan ayıran 'yetişkin yaşamındaki sırların, siyasal sırların, cinsel sırların, tıbbî sırların ve benzerlerinin' insanoğlunun şiddete olan eğilimlerini de kapsayarak sürekli olarak gözler

önünde olmasıdır". [16]

Enformasyon toplumu öncesi, olumsuzluklar içeren bilgilere çocukların ulaşması kolay değildi. Ayrıca, çocukların aşırı bilgi yüklenmeleri de pedagojik yönden sakıncalı bulunuyordu. "Çocuk gelişimi hakkındaki çağdaş düşünce, yetişkinlerin, çocukların şiddete karşı olan dürtülerini kontrol altına aldıklarına ve net bir doğru ve yanlış anlayışına sahip olduklarına inanmalarının gerekliliğini öne sürmektedir. Bu inanışlar sayesinde çocuklar, akılcılıklarını beslemeleri için onlara güç veren, kendileri hakkındaki olumlu duyguları geliştirmekte ve böylelikle sıkıntılara direnç gösterebilmektedir. Fakat televizyon, tüm bu süreci zayıflatmaktadır. Burada aklımızdan çıkarmamamız gereken, haftalık kurmaca programlarda tanımlanan stilize cinayetlerin, tecavüzlerin ve soygunların, sorunun yalnızca yarısı olduğudur. Bu tür programlar, her şeyin ötesinde kurmaca ya da sahte-masallar olarak anlaşılır ve bazı çocukların onları gerçek yetişkin yaşamının ifadeleri olarak almadıklarını (emin değilsek de) varsayabiliriz. Daha da önemlisi, şiddetin ve ahlâk çöküntüsünün günlük örneklerinin, televizyon haber programlarına [17] egemen olmasıdır.

Çocuk Dostu Medya Düzeni

Şiddet, saldırganlık, reality show türü yayınları, televizyonun düğmesini kapatarak, ailenin korunması (yayın saatleri önceden belli yayınları izlemeyi engelleyen dijital kontrol cihazları kullanarak) ve en geniş ölçekte toplumsal denetimi gerçekleştirerek önlemek ne kadar mümkün olabilir? Bunun, en azından bugünkü iletişim ortamında gerçekleşmesi mümkün görünmüyor. Yeni bir iletişim düzeni kurulmadan, kaynağı, yani bu yapımları üreten zihniyeti ve üretim mekanizmalarını ehilleştirmeden, televizyonun kan satıcılığı önlenemeyecektir.

Televizyonun yansıttığı şiddetin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisinin, "uzun-vadeli durumundan kimse emin olamaz". Şiddet karşısında, çocuğun "daha gerçekçi bir duyum geliştireceği", yani "etkinin olumlu" olabileceği görüşüne karşın, televizyona olan güvensizliğin sonucu, etkilemenin olumsuzluklar içerdiği yönündeki kanaat daha yaygındır. Bu ise her türlü çocuk ihmali ve istismarı (fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal istismar), şiddet, cinnet, cinsel şiddet, savaş, terör, saldırganlık ve politik şiddet ağırlıklı televizyon yayıncılığı ile yüzleşmeyi gerektiriyor. Çocuk dostu medya düzeni kurulmadıkça, televizyonun çocuğu, genci, yetişkini istismar edeceğinden hiç kuşkunuz olmasın.

Yaşadığımız dünyada çocuk istismarı alanının genişlemesinin en temel nedeni, çocuk haklarını hiçe sayan medya ortamıdır. Aynı zamanda modern çocuk teorisi olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, medyalara önemli görevler yüklemektedir. Sözleşme, hayat, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra, evde ya da iş yerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar dahil olmak üzere, şiddet ve istismara karşı açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır. [18] Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde temellendirilen çocuğun yaşama, gelişme ve korunma hakkı; çocuğa karşı her tür ayrımcılığın önlenmesi; çocuğun yüksek yararı ve çocuk görüşünün alınması kriterleri esas alınarak, çocuk dostu bir medya düzeni kurulmadıkça, dünyada çocuk ihmali ve istismarını önlemek imkânsız olacaktır. Çocuk dostu yeni medya düzeninin, korumacı yaklaşımı yanında, "çocuk haklarının fiilen uygulanması ve izlenmesinde merkezî bir rol" [19] oynaması da ancak böyle mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

(1) **Mustafa Ruhi Şirin,** Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü, İz Yayıncılık, İstanbul 1999
(2) **Edibe Sözen,** Medyatik Hafıza, Timaş Yayınları, İstanbul 1998
(3) **Mustafa Ruhi Şirin,** Gösteri Çağı Çocukları, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, s.119

(4) **Gérard Mendel,** Son Sömürge Çocuk, çev. H. Portakal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1992
(5) **Neil Postman,** Televizyon: Öldüren Eğlence, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994
(6) **Mustafa Ruhi Şirin,** Çocuk, Televizyon ve Aile, İz Yayıncılık, İstanbul 1998
(7) **Marilyn J. Matelski,** TV Haberciliğinde Etik, çev. Bahar Öcal Düzgören, Yapı Kredi Yayınları**,** İstanbul 1995
(8) **Ümit Meriç Yazan,** Türkiye Kanatlarımızın Altında, İz Yayıncılık, İstanbul 1997
(9) **Atalay Yörükoğlu,** "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet"; UNESCO, 1985 Yılı 8. Seminer Tutanakları, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 8, İstanbul 1985
(10) **Neil Postman-Steve Powers,** Televizyon Haberlerini İzlemek, çev. Aslı Tunç, Kavram Yayınları, İstanbul 1996
(11) Televizyon Haberlerini İzlemek
(12) Televizyon Çocuk ve Aile
(13) Televizyon Haberlerini İzlemek
(14) Televizyon Haberlerini İzlemek
(15) **Nurdoğan Rigel,** "Haberin Gizli Tüketicisi: Çocuk", Yeni Türkiye Dergisi, Eylül-Ekim 1996, Sayı: 11
(16) Televizyon Haberlerini İzlemek
(17) Televizyon Haberlerini İzlemek
(18) **Oğuz Polat,** Vurursan Kırılır, Analiz Yayınları, İstanbul 1997
(19) **Rachel Hodgkin ve Peter Newell,** Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (Uygulama El Kitabı), UNICEF Yayını, Ankara 2001

HABERLERİN AĞINDA ÇOCUK

Prof. Dr. Nurdoğan RİGEL

Amaç

Araştırma, medyada haberler hazırlanırken, hedef kitle olarak düşünülmeyen çocukların, bu yapımlardan ne yönde etkilendiğini ortaya koymayı amaçlıyor. Şimdiye kadar çocuk ve medya konulu araştırmalarda kurgu yayınlar (çizgi film, dizi film ve sinema filmleri) ele alınıyordu. Amacımız, haber gibi "hayatın gerçeklerini" kurgusuz verdiği iddiasında olan, ihtiyaç olduğu için medyadaki varlığı olumlanarak kabul edilen haberleri çocuğun gözüyle çözümlemeye çalışmak, haber yapımcılarına, tüketiciler arasında çocukların da bulunduğunu hatırlatmaktır.

Yöntem

Araştırma, 1995 ve 1999 yıllarında iki ayrı yaş grubunda, toplam 509 denek üzerinde gerçekleştirildi. Araştırmanın 1995 yılındaki bölümüne 5-7 yaş grubunda 188 denek katıldı. 1999 yılı bölümüne ise 7-12 yaş grubunda 321 denek katıldı. Deneklere "haber" konulu resimler yaptırılarak ve anket uygulanarak gerçekleştirilen araştırmada, haberlerin çocuklar üzerindeki etkileri, yaşa bağlı gelişimleri dikkate alınarak karşılaştırmalı olarak verildi. Piaget'nin Bilişsel Gelişme Teorisi çerçevesinde, 7 yaşına kadar olan dönem, çocuğun nesneleri sembollerle tanıması ve dil gelişiminin başlama evresi olarak kabul edilerek, ilk araştırmaya katılan çocuklara haber resimleri çizdirildi. Bu resimlerde, haber konularını oluşturan simgeler ele alındı. Anket çalışması ise bu grubun henüz okuma-yazma bilmedikleri dikkate alınarak, yüz yüze konuşma ile gerçekleştirildi.

Araştırmanın 1999'da yapılan ikinci bölümüne katılan 321 çocuktan, 10-12 yaş arasındaki 92'sine, nesneleri sözcüklerle açıklama, sınıflandırabilme yetenekleri geliştiği dikkate alınarak, haber resimleri yaptırıldı ve her birinin yaptığı resme başlık vermesi istendi. Bu gruptaki 321 çocuğa, okuma-yazma yetenekleri geliştiği düşünülerek, anketler, sınıflarında bir ders saatinde uygulandı.

1995 Araştırmasının Bulguları

Bu yaş grubuna (5-7) haber resimleri yaptırırken amaç, çocuğun soyut bir kavram olan haberi, somut göstergeler kullanarak nasıl anlattığını görebilmekti. Bu gruptaki 188 denekten sadece yüzde 45'i (83 çocuk) haberin resmini çizebildi. Resimlerde kullanılan haber simgeleri, bomba, tabanca, ucundan kan damlayan bıçak, itfaiye aracı, polis, polis otosu, ambulans, çarpışan araçlar, yanan evler, yanan orman, ateş eden kişiler şeklinde sıralanıyordu. Çizimlerin yüzde 93'ünde yer alan bu figürler, haberlerdeki şiddeti ortaya koyuyordu.

Özel Yanıtlar

Bu araştırmanın uygulandığı 5-7 yaş grubundaki ankette yer alan "Sence haber nedir?", "Haber denince neler söyleyebilirsin?" sorularına verilen yanıtlardan bazılarını, özel anlamlar taşıdığını düşündüğümüzden, ayrıca yorumlama gereğini duyduk. Altı yaşındaki bir kız çocuğu, "Bana haber dersen, ben de yazık derim" diye yanıt verdi. Haberlerin içinde taşıdığı olumsuz iletileri, şiddeti ve genelde ölümle biten olay aktarımlarını tek bir kelime, "yazık" ile özetleyen bu çocuk, yanıtıyla yapımcılara gerekli iletiyi veriyordu. Yine 6 yaşındaki bir erkek çocuk, aynı soruya "kötü film seyretmek" yanıtını vererek, haberlerin şiddet filmleriyle özdeşleştiğini anlatıyordu.

Bir başka 6 yaşındaki kız çocuğunun isyanı ise "Haber izlemeyi sevmiyorum" cümlesinde gizliydi. Bu yanıt da diğerleri gibi, haberlerin içinde yer alan şiddet-yoğun iletileri ortaya koyuyordu.

Anketin Değerlendirilmesi

Anaokulu öğrencisi, İstanbul'un orta-üst gelir grubundan ailelere mensup 5-7 yaş grubunda 188 çocuğa uygulanan anket, algısal, duygusal ve davranışsal etkilemeleri ortaya koymak amacıyla sıralanmış 9 sorudan oluşuyordu. Anket sonucunda çocukların yüzde 41'inin "haber" denilince olumsuz imajlar hatırladıkları görüldü. Olumsuz verileri hatırlama, erkek çocuklarda kızlara oranla yüzde 6 daha fazlaydı.

"En önemli haber nedir?" sorusunun yanıtları, çocukların "savaş-ölüm", "kaza-ölüm" içeren kavramları "en önemli haber" olarak gördüklerini açığa çıkarıyordu Özellikle 7 yaş grubunun yüzde 70'i için, o dönemdeki Bosna-Hersek ve Çeçenistan savaşları, "en önemli haber" sınıflamasında ilk sırada yer alıyordu. Deneklerden haberi tek kelime ile anlatmaları istendiğinde, yüzde 43'ü "gerçektir", yüzde 32'si de "korkutucudur" yanıtını verdiler. Bu yanıtlar, çocuğun haberi "korkutan gerçek" olarak algıladığını açıkça gösterdi. Haberlerin alındığı medya ise yüzde 90'lara varan oranda televizyon. Bu nedenle haberlerin etkisi, " televizyon haberlerinin etkisi" olarak yorumlanabilir. Çocuklar, haber kaynağı olarak yüzde 58'lik bir oranda televizyona inanıyorlar. Bu da çocuğun üzerinde televizyonun egemenliğinin tartışılmaz olduğunu gösteriyor. Haber kaynağı olarak televizyondan sonra inanırlık sıralamasında yüzde 13 ile anne, yüzde 12 ile baba geliyor. Araştırmada yer alan çocukların yüzde 20'sinin televizyonun karşısında yalnız olduğu belirlendi. Bu rakama göre her 5 çocuktan biri televizyonun eğitimine teslim edilmişti. Çocuğun yanında bir yetişkin olmadan televizyondaki haberlerle baş başa kalması, iletilerin etkisini artırıyor.

Bu araştırmanın sonucunda, çocuğun haberleri televizyondan korkutan bir gerçek olarak öğrendiğini görüyoruz. Çocuklar televizyonun karşısında, içerdiği şiddet nedeniyle, hayatın gerçeklerinden korkan pasif bireyler olarak yetişiyorlar.

1999 Araştırmasının Bulguları

Araştırmanın 1999 yılındaki ikinci bölümüne katılan 321 çocuktan, 10-12 yaş arasındaki 92'sine sözcük kullanımı ve sınıflandırabilme yeteneklerinin geliştiği dikkate alınarak, Mart 1999 tarihinde, "haber" konulu resimler yaptırıldı. Resimlerde kullanılan imgeler, "çarpışan otomobiller, yanan ev ve orman, yanan iş hanı, tanklar, savaş uçakları, sigara içerek hayvanlara ateş edenler, mahkeme salonu, meclis, itfaiye arabası, polis arabası, ambulanslar, intihar edenler, tabutlar" şeklindeydi. Bu grubun, resimlerinde kullandığı imgeler, ilk gruptaki deneklerle aynılık gösteriyordu. Sadece, gerektiğinde resimlere yazılı katkılar yaparak anlamı güçlendirmeye çalışıyorlardı. Örneğin, meclisi haber konusu olarak seçen 11 yaşındaki iki çocuğun haber başlıkları "politika boş kazan", "yazık ki, bizi bunlar yönetiyor" şeklindeydi. İki çocuk da siyasî haberlerden öğrendiği, politikanın güvenilmezliği mesajını yansıtıyordu.

Çocukların resimlerine başlık olarak kullandıkları kelimeler ise vahşet, lanet, terör, yıkım, yangın, savaş, kaza, katliam, imdat, panik, çeteler, saldırı, ölüm şeklinde sıralanıyordu. Tümü olumsuz mesaj içeren bu kelimeler, haberlerden öğrenilen, haber başlıklama tarzına öykünmeyi ortaya koyuyordu. Çizimlerin yüzde 95.3'ü de, içeriğinde şiddet ve olumsuz mesajlar taşıyan olayları anlatıyordu. Araştırmanın ilk bölümünü oluşturan 5-7 yaş grubunda, resim yapabilenlerin yüzde 93'ü olumsuz içeriklerle çizimlerini hazırlamışlardı. Araştırmanın ikinci bölümü, ileri yaşlarda da bu eğilimin artarak sürdüğünü gösteriyordu.

Özel Yanıtlar

İlk araştırmada olduğu gibi, çalışmanın ikinci bölümünde de bazı çocukların kısa haber tanımlarındaki özgünlüğe değinmek gerekiyor. Haberin tanımının istendiği ilk soruya bu özel yanıtlardan birkaçı şöyle: "Haber felaketi anlatır, haber ölümdür, haber korkutucudur, aklıma tehlikeli şeyler geliyor, haber üzüntü yaratır, hayvanları ve insanları öldürmek haberdir, haberde kafam karışıyor."

Anketin Değerlendirilmesi

İstanbul Erkek Lisesi İlköğretim Okulu'nun öğrencilerinden oluşan 195'i erkek, 126'sı kız, toplam 321 öğrenciye uygulanan 12 soruluk anketin yanıtları için bir ders saatlik (45 dakika) süre tanındı. "Haber" denildiğinde ilk akla gelen imajın yüzde 22.5'i olumsuz iken, deneklerin yüzde 67'si artık haberi tanımlama çabasına giriyordu. Haberin tek kelime ile tanımlanmasında ise "gerçektir" yanıtı yüzde 35'i buluyor. İlginç olan, 7-12 yaş grubunda deneklerin yüzde 14'ünün ilk gruptan farklı olarak habere "eğitici" işlev yüklemeleriydi. Haberlerin alındığı medya ise yüzde 74.5 ile televizyon iken, gazete yüzde 24.2'lik oranla ikinci sırada yer alıyordu. Okumanın öğrenilmesi, haberlerin alımında gazeteyi ikinci sıraya yerleştiriyordu. Haberde inanılırlığa bakıldığında ise televizyon yüzde 41.7 ile ilk sıradaki yerini koruyordu. İkinci araştırmada da televizyonda haberlerin izlenme anında çocukların yüzde 33.6'sının yalnız olması, yaşları büyüdükçe televizyon karşısında tek başınalıklarının arttığını gösteriyordu.

Sonuç

Medyanın, dünyanın nasıl bir yer olduğunu topluma gösterdiği iddiasındaki en saygın programları olan haberler, insana yönelik şiddeti tüm açıklığı ile veren savaşları satarak tüketilme kaygısını taşıyor. Medyada haber malzemesi olarak kullanılan şiddet yüklü eylemler, medyanın haber ihtiyacını karşılıyor. Haberlerin gizli tüketicisi olan çocuk, şiddet yüklü verilerle gerçek dünyayı tanıyor. 1999 araştırmasında, deneklerin haberin tanımına "eğitim" kavramını katmaya başlamaları, çizimlerine yansıyan olumsuz sembolleri, bir çeşit dünyadaki şiddeti öğrenerek eğitilme olarak yorumladıklarını gösteriyor. Araştırmanın en önemli bulgularından biri de her iki grupta araştırmaya katılan çocukların televizyon karşısında yalnız bırakılma eğilimlerinin yaşları ilerledikçe artması. Anne babalarının ekranın etkisinden korumadıkları bu çocukları, haber üreticilerinin korumasına bırakıyoruz. Araştırmanın bulgularını ülkemizdeki 5-12 yaş grubundaki çocuk nüfusuna uyarlarsak, ortalama 3 milyon çocuk, televizyon haberlerinin ağında yalnız başına, gördüklerine direnemeden, etkiye açık bir şekilde dünyayı anlamaya çalışıyor.

ÇOCUK, ŞİDDET, SUÇ VE MEDYA

Prof. Dr. Tülin Günşen İÇLİ

Kişinin ilk sosyal çevresi, içine doğduğu ailesidir. Çocuğun sosyalleşme süreci ailede başlar ve yaşamı boyunca devam eder. Çocuğun, özellikle yaşamının ilk yıllarında ailesiyle yoğun teması, ileriki yıllarda sergileyeceği davranış kalıplarının belirlenmesinde önemli rol oynar. Hiçbir çocuğun doğumunda, ileride suçlu olacağını veya yasalara tümüyle itaat edeceğini kestirmek mümkün değildir. Bir kişiyi yönlendirecek ilk kurum ailedir. Bu nedenle, çağımızda suçlulukla ilgili çalışmaların ve fikirlerin büyük kısmı, bir yanda çocuk ve yetişkin suçluluğu, diğer yanda da çocuk yetiştirme şekilleri ve kişinin yaşadığı evin koşulları ile ilgilidir. Doğumdan itibaren başlayan sosyalleşme süreci, okul ve iş yaşamı ile devam eder. Sosyalleşme kısaca, kültürel değer ve normların aktarılarak bireyin topluma hazırlanmasıdır. Bu değerler ve normların aktarılmasında temel rolü kadın oynar, yani çocuğun topluma hazırlanmasında anne çok önemli bir konumdadır. Sağlıklı bir sosyalizasyon sürecinden geçecek çocuğun annesinin nitelikleri de önem kazanmaktadır.

Kişi, aile içinde diğer aile üyeleriyle, ayrıca çevresi ile etkileşim içindedir. Bu çevre, arkadaş grubu, okul çevresi veya iş çevresi olabilir. Kişinin davranışlarını belirleme ve yönlendirmede bu etkileşim kalıpları önemli rol oynar.

Günümüzde, genelde aile üyeleri zamanlarının önemli bir kısmını televizyon karşısında geçirmekte, televizyon bir boş zaman değerlendirme, eğlenme aracı olarak görülmektedir. Türkiye'nin en ücra köşelerine kadar ulaşmış bu kitle iletişim aracının, aile ve bu yolla birey üzerinde etkileri neler olabilir?

Televizyon ve radyo yayınlarının toplum, aile, kadın, erkek ve çocuk üzerindeki etkilerini birbirinden ayırmak imkânsızdır. Genelde sabah saatlerinde dinlenmeye başlanan radyo ve izlenmeye başlanan televizyon, kişilere, çeşitli kanallarda yer alan değişik programlarıyla birçok alternatif sunar. Kişiler, zamanları ölçüsünde sosyo-kültürel ve demografik özelliklerine, ilgilerine paralel olarak bu alternatiflerden yararlanırlar. Bu seçimler bazen bilinçli, bazen bilinçsiz yapılır. Çalışmayan kadın, gün boyunca radyo dinleme ve televizyon seyretme olanağına sahipken, çalışan eşler evlerine döndüklerinde bu faaliyet için zaman bulurlar. Peki bu faaliyet "aile içi" ilişkileri etkiler mi? Evet, etkileşim artık bu şekilde büyük ölçüde değişmiş, özellikle radyo ve televizyonun etki alanına girilmiştir. Çevreyle etkileşim de sınırlanmıştır. Çünkü evde, seyredilecek değişik programlar vardır. Bu programların eşler tarafından zevkle paylaşılmadığı durumlar da söz konusudur. Bazı çalışmalarda, aile içindeki gücün, hangi programların ne zaman seyredileceğini belirlediği tartışılır. Güç erkekte ise, seyredilecek programlara karar verecek kişinin o olduğu belirtilir.

Gündüz kuşağında televizyon seyretme imkânına sahip olan kadın, erkeğin evde olduğu saatlerde seçme hakkını büyük ölçüde erkeğe bırakmıştır. Kişilerin sohbet etme, okuma faaliyetleri, yerlerini sıklıkla televizyon seyretmeye bırakmıştır.

Öğretici ve eğitici programlar, belgeseller ve haberlerle bilgilenen kişiler, yayınlardan olumsuz yönde nasıl etkilenirler? Öğrenme ve taklit yoluyla. Kişinin aile içi veya çevre ile etkileşiminde, öğrenme ve taklit süreçleri önemlidir. Bireyin yaşadığı çevreden çok etkilendiği, bunun, onun hem toplum tarafından onaylanan, hem de sapmış davranışları için geçerli olduğu sosyolojik bir gerçektir. Sosyal öğrenme teorileri, suçun, suçlu faaliyetle ilgili normların, değerlerin ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olduğunu kabul eder. Sosyal öğrenme, suç teknikleri yanında, suçluluğun nasıl rasyonalize edileceği, utanç duygusunun nötrleştirilmesi gibi, suçun psikolojik yönlerini de içerebilir. Aynı durum, intihar için de geçerlidir. Sosyal öğrenme teorisine mensup teorisyenler, insanların şiddete eğilimli doğmadıklarını, saldırgan davranmayı yaşamları boyunca öğrendiklerini tartışırlar.

Sosyal öğrenme açısından psikolojik ve biyolojik faktörler, kişiyi şiddet içeren

faaliyete eğilimli yapabilir, fakat kişinin şiddet eğilimini aktif hale getiren, çevre faktörleridir. Aynı tür programları seyreden her kişinin, neden sapmış davranış sergilemediği sorusunun cevabı, bu noktayı açıklayıcı olabilir.

Suçlu davranış, şiddet kullananları gözleme, televizyonda ve sinemada şiddete başvuranların ödüllendirildiğini seyretme gibi, doğrudan gözlem yoluyla da öğrenilir. Sosyal öğrenme teorisi, çocukların ve yetişkinlerin, saldırgan davranışları şiddet içeren davranış modellerinden öğrendiklerini ileri sürer. Yaşamın ilerleyen yıllarında, bu saldırgan davranış sosyal ilişkilerde kalıcı olur.

Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre ihlâl, davranış biçimlendirilmesi (behavior modeling) denilen bir süreç yoluyla öğrenilir.

Modern toplumlarda, saldırgan faaliyetler genellikle üç kaynak tarafından biçimlendirilir:

1- Saldırgan davranış sergileyen çocukların aile yaşamlarının incelenmesi ile, ebeveynlerinin de aynı tür davranış kalıplarına sahip oldukları görülmüştür.
2- Şiddetin öğrenilmesinde ikinci kaynak, çevresel deneyimlerdir. Yasaların ihlâlinin günlük davranış biçimi olduğu yerlerde oturan insanların, alt kültürel özelliklerinin, yasalara uygun davranış gösteren kişilere kıyasla şiddet içeren davranışta bulunmaları olasılığı yüksektir.
3- Üçüncü kaynağı kamuoyu teşkil eder. Şiddetin kabul edilebilir bir davranış biçimi, yasaları ihlâl edenlerin kahraman ve bu ihlâller sonucunda yasal otorite ile hiç yüz yüze gelmeyen insanlar olarak sergilendikleri televizyon programları ve filmler, insanların saldırgan, şiddete yönelik davranışları öğrenip benimsemelerine neden olur (Siegel 1989; 140).

Suç sosyolojisinde temel temalardan biri, suçlu davranışın tabiatının öğrenilmiş olmasıdır. Kişisel davranış, doğrudan denenmiş grup etkileşimi ve referans grup üyesi olmamakla birlikte, kişinin kendi dış görünümünü ve davranış kalıplarını geliştirmede rehberlik aradığı referans grupları tarafından şekillendirilmiştir.

Bu etkiler sürekli, yığılımlı olmakta ve kişinin tüm yaşantısı boyunca devam etmekte ve böylece, hem yasalara uyan, hem yasalara ters düşen davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uzun vadeli, ama kolektif olmayan suça katılımlarda, yasaları çiğneyen bireysel davranışın, suçlu kişinin çevresinde hakim olan değer sistemleri ve davranış kalıplarına büyük oranda dayandığı görülebilir (Schur 1969; 95).

Sutherland'e göre bireysel suçlu nadiren suç icat eder. Gerekli alışkanlıkları, yükümlülükler ve beceriler, başlamak için hazırdır, birey sadece onları alır (Schur 1969; 95).

1- Suçlu davranış öğrenilir, yani bir kişi suçlu davranış icat etmez, nasıl ki, kişi mekanik konusunda icatlar yapamaz. Suçlu davranış, kalıtımla geçmez.
2- Suçlu davranış, iletişim süreci içinde, diğer bireylerle etkileşime geçildiği anda öğrenilir. Bu iletişim araçları süreci çoğunlukla sözeldir, ama süreç, hareketli iletişimi de içerir.
3- Öğrenilen suçlu davranış, samimi kişisel gruplar içinde cereyan eder. Kişisel olmayan iletişim araçları içinde sinema ve gazete, suçlu davranışın genetik kısmında daha önemsiz rol oynarlar.
4- Suçlu davranış öğrenildiği zaman, bu öğrenme şu iki hususu kapsar:
   a) Suç işleme tekniği, bazen çok karmaşık, bazen çok basittir,
   b) Tutumların, rasyonalize etmelerin, güdülerin ve itilimlerin belirli yönü vardır.
5- Güdülerin ve itilimlerin çevrileceği belirli yön, yasal kuralların uyulması veya uyulmaması gereken kurallar olarak tanımlanmasından öğrenilir. Bazı toplumlarda kişi, yasaları uyulması zorunlu kurallar olarak gören kişiler tarafından çevrelenmiştir. Bazıları ise, yasaları uyulması zorunlu olmayan kurallar olarak gören kişiler tarafından çevrilmiştir.

6- Amerikan toplumunda bu tanımlar hemen her zaman karışmıştır, bunun sonucunda, toplumda kanunlara ilişkin kültür çatışması vardır.
Yasaların ihlâl edilmesini olumlu kabul eden tanılar, yasaların ihlâl edilmesini olumlu görmeyen tanımlardan fazla olduğu zaman kişi suç işler. Bu, teorinin anahtar önermesidir.

7- Ayırıcı birleşimler (differential association) prensibi, kişinin, suçlu kalıplarla temas ettiği ve suça karşı olanlardan izole olduğu için suçlu olduğudur.
Ayırıcı birleşimler sıklık, devamlılık, öncelik ve yoğunluk bakımından değişir, yani suçlu ve suça karşı davranışlarla birleşimler bu açıdan değişir. Öncelik, yasaya uyan davranışın ilk çocukluk döneminde gelişmesi ve yaşam boyu kalıcı olması, aynı şekilde suçluluğun da ilk çocukluk dönemlerinde gelişip yaşam boyu kalıcı olması açısından önem taşımaktadır.

8- Suçlu davranışı, suçlu ve suça karşı kalıpların birlikteliğiyle öğrenme, herhangi bir şeyi öğrenme sürecinin aynıdır, yani suçlu davranışı öğrenme, taklitle sınırlı değildir.

Televizyonda şiddet içeren programlar, örneğin belli bir suç türünün ya da intiharların tüm detaylarıyla gösterilmesi, bu suçun öğrenilerek veya taklit edilerek işlenmesine yol açabilir. Şiddet içeren programlar, şiddetin problem çözmede bir yol olarak öğrenilmesine yol açabilir.

Televizyon programlarındaki tiplemeler, aile üyeleri tarafından model alınabilirler, bu tiplemeler ile bireyin özdeşleşmesi mümkündür. Televizyon programlarının içeriği, kişilerin sosyal beklentilerini etkiler, birbirleriyle ve çevreyle ilişki biçimlerini belirler. Seyredilen programlardaki ilişki kalıpları model olarak alınabilir, bu kalıplar, toplum tarafından onaylanan ya da onaylanmayan türde olabilir. O zaman, genel toplumsal değerlerle bir çatışma içine girilir.

Özetle, televizyon müthiş bir eğitim aracıdır. Bu araç uygun kullanıldığında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük adımlar atılabilir. Bu yolla kadının, ailenin eğitim ve öğretimi kolaylıkla yapılabilir. İyi eğitilmiş, iyi eğitim görmüş kadının, mikro düzeyde birey ve aileye, makro düzeyde de topluma olumlu katkıları olacağı konusu tartışmasız kabul edilebilir.

Yayınların içeriklerinin ve saatlerinin dikkatle seçilmesi, olumlu ve olumsuz etkilerinin ne olacağı konusunda uzmanların görüşleri alınarak programların yapılması yararlı olacaktır. Ayrıca, programların toplum üzerindeki etkilerinin periyodik olarak izlenmesi ve tartışılması, olumsuz etkileri görülenlerin yayın politikalarının yeniden gözden geçirilmesi ve yerlerine istenilen yönde eğitim verebilecek programların yerleştirilmesinin de gerekliliğine inanıyoruz.

KAYNAKLAR

1- İÇLİ, Tülin G.; **Kriminoloji,** Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001
2- SCHUR, Edwin M.; **Our Criminal Society,** Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1969
3- SIEGEL, Larry J.; **Criminology,** West Pub. Comp., St. Paul, 1989

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE ULUSAL MEDYA POLİTİKALARI

Satı ATAKUL

Medyada Cinsiyetçilik ve Kadına Yönelik Şiddetin Temsili

"Kadınlara Mahsus" adlı romanında M. French, "Ladies Home Journal dergisini, İncil okur gibi ezberlercesine okuyarak kadınlığımı öğrendim" diyordu. Bu kitaptan yıllar sonra Rosalind Coward (1994), toplumun kadını nasıl çağırdığını, adlandırdığını; mutfakta, caddelerde, moda dünyasında, kitaplarda, dergilerde sürekli olarak tanımlanan, uyarılan ve tüketilen kadınlık arzularının, kadınlık dünyasındaki hangi gerçekleri dışladığını; müjdelenen mutluluklara ne tür soruları kapatarak ve hangi özlemlerden vazgeçerek ulaşıldığını irdelediği çalışmasında; "Toplumda kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsak, önce toplumdaki kadınlık tanımının ne olduğunu ve bu tanımın kadınlara nasıl mal edildiğini anlamamız lazım" diyordu.

Kitle iletişim araçlarında kadınlık tanımının ne olduğu ve bu tanımın topluma nasıl iletildiği üzerine yapılan pek çok araştırma, medyanın toplumda egemen olan cinsiyetçi kalıp yargılarını pekiştirdiğini ve yeniden ürettiğini ortaya koydu. "Cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılığı ifade eder. En geniş anlamıyla terim, kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyetine dayalı olarak geliştirilen kalıp yargıları içermekle birlikte, özünde kadın cinsine yönelik ayrımcılığın kendisidir. Cinsiyetçilik, kadını toplumda ikincil ve aşağı konumda gösteren bütün tutum, davranış ve etkinlikler ile, bunları yeniden üretmek için bütün kurumsal ve ideolojik olanakların kullanılmasıdır (Timisi, 1994)."

Medyada cinsiyetçilik, temsil düzeyinde, kadın bedeninin sergilenmesinin yanı sıra, kadın ve erkeğe atfedilen kalıp yargılar ile örneğin, kadın genellikle ev işi yapan, çocuk bakan konumlarda temsil edilirken, erkeğin iş ortamında temsil edilmesi ile de karşımıza çıkmaktadır. Kadınların medyada, cinselliklerinden arındırılmış olarak "fedakar anne", "iyi eş" kalıpları ile veya erkek egemen bir şekilde tanımlanmış cinsellikleriyle, bir cinsel haz nesnesi biçiminde yaygın olarak temsil edildiği de ortaya konmuştur (Saktanber, 1990).

Ülkemizde, özellikle 1990'lardan sonra kadının medyada temsili konusunda yapılan araştırmalar hızla artmaktadır. Bu çalışmalarda yazılı basında, televizyonda, videoda vesair medyada yer alan çeşitli ürünlerde cinsiyetçilik kodları çözüme uğratılmakta, analiz edilmektedir. Genel Müdürlüğümüz tarafından yaptırılan "Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Öğeler" isimli araştırmada; yerli televizyon dizileri, siyasal haber programları, reality showlar, komedi programları ve ulusal günlük gazetelerin kadın eki/ sayfaları aracılığıyla cinsiyetçi zihniyet kalıplarına ilişkin açık ve örtülü mesajların nasıl tasarlandığını, aktarıldığını ve bunların "tüketiciler" tarafından nasıl algılandığını ortaya çıkarmak için, cinsiyetçiliğin ve toplumsal düzlemde cinsler arası rol ayrımının kültürel pratikler aracılığıyla, özellikle de belli popüler kültür ürünleri dolayısıyla, yeniden üretim mekanizmalarını belirlemek ve kadın istihdamını etkileyen öğelerin ayrıştırılması hedeflenmiştir. Araştırmada, toplumda varolan cinsiyetçi iş bölümünün yerli dizilerde de yansımasını bularak, kadınların değişen konum ve statülerine rağmen, çoğunlukla aile odaklı olarak ev kadını ya da anne kimlikleriyle temsil edildiği tespit edilir. Ev içi kadınların alanı iken, sokaklar erkeğindir dizilerde. Gazetelerin kadın ekleri ve sayfaları da benzer bir biçimde kadına el işi, ev işi, yemek tarifi gibi aile içi ilişkilerini düzenlemeye ilişkin pratik bilgiler verir (Tanrıöver vd. 2000).

Medyada kadını ikincilleştiren, rıza ve iradesini yok sayan, farklı kadınlık durumlarına yer açmayan cinsiyetçiliğin en bariz gözlendiği konulardan biri de kadına yönelik şiddetin temsilidir. Genel Müdürlüğümüz tarafından, 1993 yılında Türk yazılı basınında kadınlara yönelik şiddetin yer alış biçiminin değerlendirildiği "Medya, Şiddet ve Kadın" isimli bir araştırma yaptırılmıştır. Bu araştırmada, özel olanın politik olarak görülmediği, bir toplumsal

olgu olan şiddetin, kişisel bir sorun olarak ele alınarak, bir polis-adliye vak'ası olarak nitelendirildiği, bu haberlerde olayların magazinleştirildiği ve haber vermenin asgari normlarına bile uyulmadığı ortaya konmuştur. Kadına yönelik şiddet biçimlerinden öldürme, basında en çok görülen şiddet türü olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni de öldürmenin diğer şiddet türlerinden daha çok meydana gelmesi değil, ama dayak ve cinsel taciz gibi daha yaygın şiddet türlerinin olağan olaylar olarak görülüp, haber değeri atfedilmemesinden kaynaklandığı ifade edilmiştir (Aziz vd.1994).

Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı tarafından gerçekleştirilen en yeni çalışma, "Televizyon, Kadın, Şiddet" adıyla kitaplaştırılmış olandır. Bu derlemede araştırmacılar, yerli dramalardan filmlere, reklâmlara, reality showlara, güldürü programlarına, talk showlara, müzik videolarına uzanan geniş bir yelpazede, farklı program türlerinde kadına yönelik şiddet olaylarının yer aldığını tespit etmişler ve şiddetin farklı biçimleri, işleyiş örüntüleri analiz edilmiştir.

Ülkemizde izleyici/okur araştırmalarının, özellikle medyada cinsiyetçilik açısından çok yetersiz bir durumda olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, başka ülkelerde yapılan pek çok araştırma, izleyen, okuyan, dinleyenlerin şiddet gösteriminden birebir etkilendiğini ortaya koymasa bile, kurulan öyküler aracılığıyla şiddetin gündelik hayatımızın bir parçası haline geldiğini, sıradanlaştırıldığını göstermektedir. Bu da birebir, doğrudan bir etki mekanizması olarak değil, ancak daha uzun soluklu ve kuşatan bir etki ağının örülmesi olarak anlaşılabilir.

Toplumdaki ataerkil yapının bir uzantısı olan medyadaki cinsiyetçiliği besleyen önemli öğelerden birisi, iletişim sektöründe çalışan kadınların durumuyla ilişkilidir. Son yıllarda, 1990'ların başından itibaren, özel yayıncılık şirketlerinin sayılarının hızla artmasıyla birlikte, özellikle televizyon yapım şirketlerinde ve sinemada, kadınların sayısının arttığı, daha üst konumlara gelebildikleri (Köker, 2000) gözlenmekteyse de genel olarak medya sektöründeki yöneticilerin çoğunun erkek olması durumu (Tokgöz,1987) değişmemiştir. Sektörde kadının konumunu daha net anlamamıza yardımcı olacak istatistikî verilerin son derece yetersiz olduğunu belirtmekte de yarar vardır.

Dünyada kadın gazetecilerin konum ve durumlarını şimdiye kadar en ayrıntılı şekilde UNESCO araştırmıştır. Margaret Gallagher'in yönetiminde yapılan araştırmanın raporu, Paris'te UNESCO yayınları arasında, "Bitmemiş Haber: Medya İstihdamında Cinsiyet Modelleri" başlığıyla 1995 yılında yayımlanmıştır. Rapora göre, kadınların medyadaki sayı, rol, görev, konum ve itibarları kuzey ve güney yarımkürede farklı olduğu gibi, ülkelerin kültür ve siyasal sistemleri ile ekonomik ve demokratik açılardan gelişmişliklerine göre değişmektedir.

Rapora göre, kadınların gazetecilik eğitiminde yoğunlaşmasına ve kadın hareketlerinin medyada kadın temsilleri ve kadın gazeteci arasındaki ilişkiyi sürekli vurgulamasına karşılık, 1994 yılına kadar bütün Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinde ve ABD'de, kitle iletişim alanında çalışan kadınların oranı toplam çalışanların yüzde 40'ını geçmemektedir. Yönetim kademelerinde ise bu oran çok daha gerilere gitmektedir: ABD'de yüzde 5, Kanada'da yüzde 7, İtalya'da yüzde 4, İngiltere BBC'de yüzde 2'dir. 30 ülkede, 200 organizasyonda yapılan araştırmalar, bu organizasyonların yalnızca 7'sinin başında kadın olduğunu göstermektedir. Bu örgütlenmelerin çoğu da yerel basın yayın kuruluşları ya da radyo şirketleri ile kadın dergileridir (Gallagher,1995;Timisi içinde).

Medya ürünlerinde cinsiyetçiliğin nasıl işlediğini, hangi mekanizmalarla yeniden üretildiğini ve özel olarak kadına yönelik şiddetin nasıl temsil edildiğini ortaya koymaya yönelik araştırmalar, şüphesiz medyadaki cinsiyetçiliğin nasıl değiştirileceği sorununa çözüm getirebilmek için gereklidir. Ayrıca bu çalışmalar, medyadaki eşitsizlikçi temsillere dikkati çekmek açısından da çok önemli bir işleve sahiptir. Ancak esas önemli olan, medyada eşitlikçi temsillere yol açmak için ulusal düzeyde, resmî ve resmî olmayan düzlemlerde politika

yapılması ve siyasaların yaratılmasıdır (Bek 2001). Bunun için, ilgili tarafların eşgüdüm içerisinde, sürekliliği olan, önemi ve gereği konusunda inanç birliği sağladığı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Medyada cinsiyetçilik konusunda resmî politikanın en başat sahipleri, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM), RTÜK ve TRT olarak gözükmektedir, ilgili başka kamu kurum ve kuruluşları ile koordinasyon içerisinde olarak elbette.

Resmî olmayan düzlemde, medya politikalarının geliştirilmesinde taraf olacak kişi/ kuruluşlar ise kadın kuruluşları, iletişim alanındaki meslek birlikleri, sendika ve başka oluşumlar, üniversiteler ile izleyici/okur konumundaki vatandaşlar olarak sıralanabilir.

Medya Politikaları

Ülkemizde, kadın-erkek eşitliği politikalarının toplumsal yaşamın her alanına yerleştirilmesi amacına yönelik çalışmalar yapan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, bu konuda ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulmuştur. Genel Müdürlük, ülke politikalarını oluşturanların, bu politikaları oluşturma sürecinin her aşamasında, her düzeyde, toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının tüm kamu plân, politika ve programlarına yerleştirilmesi amacına uygun olan bir koordinasyon kuruluşudur. Dolayısıyla konuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, sivil toplum örgütleri, özellikle de kadın kuruluşları ile iletişim halinde ve işbirliği içerisindedir.

Medyada cinsiyetçilik konusunda her düzeyde politikaların oluşturulması ve uygulanmasının eşgüdüm içerisinde sağlanması, KSSGM'nin görev alanlarından biridir. Ülkemiz, 1995 yılında Pekin'de yapılan 4'üncü Dünya Kadın Konferansına katılmış ve Konferans sonucunda ortaya çıkan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunu hiç çekincesiz kabul etmiştir. 4'üncü Dünya Kadın Konferansı, diğer Dünya Kadın Konferanslarından farklı olarak bir taahhütler konferansıdır. Pekin Eylem Platformunda Türkiye, öncelikli kadın sorunlarına işaret eden 12 kritik alandan birini "Kadınlar ve Medya" olarak belirlemiştir.

"Kadınlar ve Medya" bölümünde iki stratejik hedef oluşturulmuştur:

- *Medya ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma ve kendilerini ifade etme konumlarına katılımını ve ulaşabilirliğini artırmak,*

- *Medyada kadınların dengeli ve klişeleşmiş olmayan görüntülerini yaygınlaştırmak.*

Eylem Platformunda, bu stratejileri gerçekleştirmek için yapılacak eylemler sıralanmış ve sorumluluğu üstlenecek kurum ve kuruluşlara yer verilmiştir. Bu kuruluşlar hükümet, hükümet dışı kuruluşlar, medyaya ilişkin meslek birlikleri, özel sektör, kitle iletişim araçları, reklâm örgütleri şeklinde belirlenmiştir.

Genel Müdürlüğümüz, bu Konferans doğrultusunda Pekin Deklarasyonuna uygun olarak, oldukça geniş bir katılımla, 1996 yılında 'Ulusal Eylem Planı'nı hazırlamıştır. Bu planda yer alan kadınlar ve medya konusunda, "Kitle iletişim araçları ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma sürecine katılımının ve ulaşabilirliğinin arttırılması" ve "Medyada çağdaş kadın imgelerinin yaygınlaştırılması ve kadına yönelik işbirliklerinin oluşturulması" şeklinde iki temel hedef belirlenerek, bu doğrultuda sorumluluk üstlenecek merciler ve yapılması gerekenler belirlenmiştir. Aşağıda yer alan planın, 1996 yılında hazırlandığının altını tekrar çizmek ve de medyada cinsiyetçilik konusunda ulusal düzeyde ilk olarak oluşturulduğuna işaret etmek istiyorum:

Hedef: "Kitle iletişim araçları ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma sürecine katılımının ve ulaşabilirliğinin arttırılması"

Hükümet tarafından;

1- İletişim ağları kurularak yeni teknolojilerin çeşitli kurum, kuruluş ve örgütler arasında bilgi alış verişi oluşturacak biçimde kullanılmasının sağlanması,

2- Yasal çerçevede basın özgürlüğünün tam olarak güvence altına alınması, bu yolla

ifade özgürlüğünün sağlanması ve medyanın toplumsal kalkınma sürecine uyumlu katkısının özendirilmesi,

3- Medya Yasasının (tüm ilgili birimlerin görüşleri alınarak) çıkartılması; özellikle özel radyo ve televizyon kanalları için denetim mekanizmasına işlerlik kazandırılması,

4- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yeniden yapılandırılması, kadınların RTÜK'ün bütün danışma, yönetim, düzenleme ve izleme ünitelerine tam ve etkili katılımının sağlanması.

Hükümetler ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Seçimlere katılan kadın adaylarının tanıtım kampanyalarını desteklemeleri için, medya kuruluşlarına özel vergi indirimi vb. özendirici düzenlemelerin yapılması,

2- Yeni teknolojiler dahil, iletişim sistemlerinin kadınların demokratik süreçlere katılımlarını güçlendiren bir araç olarak kullanılmasının teşvik edilmesi,

3- Kitle iletişim araçları için fon ve bilgi sağlayabilecek, kadınlara yönelik eğitim, öğretim programlarının geliştirilmesinin özendirilmesi

4- Başta eğitim, öğretim, yönetim, düzenleme, izleme, danışma, programlama ve araştırma olmak üzere, medyanın tüm alanlarında kadınların tam ve eşit katılımlarının yaygınlaştırılması,

5- Kadınlara yönelik ve kadınlar tarafından hazırlanan programların içeriklerinin zenginleştirilmesi ve sayılarının artırılmasının özendirilmesi,

6- Kadının insan hakları konusunda, toplumun bilgilendirilmesi amacıyla, eğitim programlarının yapılması ve yaygınlaştırılması,

7- Medyada kadın ve kadın konularına ilişkin çeşitli araştırmaların desteklenmesi, araştırmalara ilişkin bulguların çeşitli kamu ve özel medya ortamlarında yayımlanmasının sağlanması.

Medya sistemleri tarafından;

Medya ve uluslararası iletişim sistemlerinin kadınlara ilişkin dengeli ve olumlu imajlar yaymasını sağlayacak ve kadınların üretim ve karar alma süreçlerine katılımlarını artıracak, ifade özgürlüğüyle uyumlu, düzenleyici mekanizmalar geliştirilmesi.

Sivil toplum örgütleri ve medya alanındaki ilgili meslek kuruluşları tarafından;

1- Bilgi teknolojisi, iletişim sistemleri ve medyadan yeterince yararlanabilmeleri için kadınların bilgilendirilmesi ve bu doğrultuda eğitim programları düzenlenmesi,

2- Medyadaki kadın programlarının nitel ve nicel açıdan değerlendirilmesi doğrultusunda farklı kadın gruplarının katılımı ile bir Medya İzleme Komitesinin oluşturulması ve bu Komitenin, etkinliklerini bir baskı grubu olarak sürdürmesi,

3- Genel ve yerel seçimlerde kadın adaylara ilişkin tanıtım programlarına katkı sağlanması, seçim kampanyalarının desteklenmesi ve bu alandaki isteklerin gönüllü olarak karşılanması,

4- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın engellenmesi; kız çocukları ve kadını küçük düşürmeye yönelik yayınları önlemek amacıyla, mevcut medya politikalarının gözden geçirilerek güncelleştirilmesi veya yeni politikalar üretilmesi; kadın ve medya konusunda üzerinde durulması gereken ve eylem yapılmasını gerektirecek tüm alanların belirlenmesi ve bu alanlarda yapılacak araştırmaların desteklenmesi,

5- Tüketici olarak kadın potansiyelinin yönlendirilmesi yoluyla, reklâmlarda kadın ve çocuk sömürüsü yapan firmaların ürünlerinin boykot edilmesinin sağlanması amacıyla sivil toplum örgütlerinin kamuoyu oluşturması,

6- Bir kadın gündemi oluşturarak, bu gündemin tüm ilgili kurum ve kuruluşlarca izlenmesinin sağlanması.

Hedef: "Medyada çağdaş kadın imgelerinin yaygınlaştırılması ve kadına yönelik işbirliklerinin oluşturulması"

Hükümet tarafından;

1- Çağdaş kadın imgelerinin yaygınlaştırılması amacıyla meslek standartlarının geliştirilmesi, yönetim biçiminin ve kuralların oluşturulması ve medyanın bu doğrultuda iç düzenleme mekanizmaları geliştirmesinin özendirilmesi,

2- Kadınların ve kız çocuklarının, geleneksel olmayan çağdaş rollerle yansıtılmasını hedefleyen bilgilendirme, eğitim ve iletişim sistemlerinin oluşturulması,

3- Çeşitli medya kuruluşlarının (kamu ve özel) yönetici ve sahiplerinin çalışmalarını kadın bakış açısıyla yürütmesi ve bunun medyaya yansıtılması için eşgüdüm çalışmalarının yapılması,

4- Medyada, özellikle reklâm programlarında, kadının cinsel obje ve tüketici olarak yansıtılmasının engellenmesi; bunun yerine kadının yaratıcı, katılımcı, paylaşımcı, karar alıcı ve benzeri yönlerinin öne çıkarılması,

5- Medyada kadına ve çocuklara yönelik her türlü şiddet, aşağılama ve sömürünün önlenmesi amacıyla, yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni düzenlemelere gidilmesi,

6- Çalışan kadın imgelerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli mesleklerdeki kadınların olumlu anlatılarına medyada daha fazla yer verilmesi ve bu konuda sivil toplum örgütleri ile işbirliğine gidilmesi,

7- Medyada yer alan çeşitli kampanyalarda (programlarda), paylaşımcı aile yapısının öne çıkarılarak aile içi kadın-erkek eşitliğini vurgulayan programların yaygınlaştırılması, kadının toplumsal yaşama katılımcı rolünün öne çıkarılmasının özendirilmesi.

Sivil toplum örgütleri ve medya alanındaki ilgili meslek kuruluşları tarafından;

Üretim ve pazarlama süreçlerinde kadına ve kadın imgesine ilişkin bir meslek etiği oluşturulması ve yaptırım belirlenmesi.

Genel Müdürlüğümüz olanakları ölçüsünde, kadınlar ve medya ilişkisinin her alanında mevcut olan cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması için, yukarıda anılan hedeflere uygun olarak çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1995 yılında, toplumdaki kadın bilincinin yükseltilmesine ve kadının statüsünün iyileştirilmesine katkı sağlayacak programların gerçekleştirilmesi amacıyla, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) Genel Müdürlüğü ile bir toplantı gerçekleştirilmiş ve yeni yayın dönemi için ortak politikalar tespit edilmiştir. Her yeni yayın döneminde, TRT Genel Müdürlüğü tarafından tüm kuruluşlara gönderilen yazı aracılığıyla görüş ve önerilerimize yer veren rapor, TRT'ye gönderilmektedir.

1998 yılında, Ulusal Eylem Planı doğrultusunda, ulusal düzeyde yayın yapan tüm kuruluşlara bir yazı gönderilerek, Eylem Planında anılan hedeflere uygun olarak medyanın yayınlarında cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda gerekli hassasiyeti göstermeleri istenmiştir. Bu yazıyı takiben, ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemekle görevlendirilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na da bir yazı gönderilerek, olumsuz kadın imajını kullanan programlara yönelik bir denetleme mekanizması geliştirmesinin önemi ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, kadın ve medya konusundaki bilginin oluşturulması ve çoğaltılmasına katkı sağlamak için işbirliği içerisinde olunan ve Genel Müdürlüğümüz tarafından yürütülen uluslararası projeler kapsamında üç araştırma projesi yaptırılarak kitap haline getirilmiş ("Medyada Cinsiyetçilik", "Medya, Şiddet ve Kadın", "Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Öğeler"), iki belgesel film ("Kadınlar Vardır", "Kadınlar Çalıştıkça") yaptırılarak kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.

TRT Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol kapsamında, GAP Televizyonunda yayınlanmak üzere bir drama filmi ("Köksüz Fidan"), kadınlara haklarına sahip olma bilincini vermek amacıyla çeşitli konularda spot dramalardan oluşan bir film ("İçimizden Birileri") ile, Dört Mevsim Kadın programı içinde periyodik canlı yayın programı yapılarak yayınlanması sağlanmıştır.

Ayrıca Genel Müdürlük, "TV Yayıncılığında Kadın" konulu bir panel ve ödül töreni düzenleyerek, medya ve kadın ilişkisini gündeme getirmek istemiştir. Bunun için, medyada kadın konusuna dikkatlerin çekilmesi, medyanın teşvik edilmesi amacıyla daha yaygın kullanımı ve etkililiği göz önüne alınarak, televizyon yayıncılığı alanında kadın sorunlarına yer veren, cinsiyet ayrımcılığına duyarlı programlara ve kişilere ödül verilmesini öngören bir çalışma gerçekleştirmiştir. Öncelikle ilgili kurum, kuruluş ve kişilerden bir Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Kurulun, belirlediği değerlendirme kriterleri çerçevesinde yaptığı çalışmalar sonucunda, ülkemizdeki medyanın genel tutumunun kadına yönelik cinsiyetçi kalıp yargıları pekiştirdiği, cinsiyet ayrımcı öğeleri içinde barındıran bir yayın anlayışına sahip olduğu konusunda kanaat birliğine varılmıştır. Ancak, bu konuda bir pencere aralamak, medyanın dikkatini bu konuya çekerek özendirmek için, medyada temsil edilen cinsiyetçi kalıp yargıların kırılma noktaları olarak görülebilecek olan veya bu konuda duyarlılık gösteren televizyon programlarına, görev ve temsil ettikleri kadın imgeleriyle model olan kişilere ve umut vaat eden televizyon kanallarına ödül verilmesine karar verilmiştir. 8 Aralık 1999 tarihinde düzenlenen ödül töreniyle, ödüller sahiplerine verilmiştir.

Medyadaki cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması için yapılan çalışmaların, hemen her düzlemde, hâlâ başlangıç noktasında bulunduğu gerçeğini teslim etmek gerekiyor. Ancak, kadın sorunlarının görünür kılınması ve çözümüne yönelik çalışmaların her alanda olduğu gibi bu alanda da uzun soluklu ve sabırlı bir çabayı gerektirdiğinin de farkındayız. Medyada kadınların sunumu ve sektördeki varoluş koşullarının istenilen noktaya getirilmesi için, çalışmaların, toplumun tüm kesimlerinin elbirliğiyle koordinasyon içinde yürütülmesi gerektiği ortadadır.

Genel Müdürlüğümüz, gönüllü kadın kuruluşlarının bu konuda bir organizasyon geliştirmeleri için gerekli desteği sağlamaya hazırdır. Zira, kadın-erkek eşitliği politikalarının uygulamaya geçirilmesinde, etkin bir aracı olarak medyanın çok önemli bir rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır. Medyanın bu anlamdaki sorumluluğu ve duyarlılığının geliştirilmesinde, sivil toplum kuruluşlarının bu yöndeki çabalarına büyük ihtiyaç vardır. Pek çok dünya ülkesinde, gönüllü kadın kuruluşları, oluşturdukları Medya İzleme Grupları ya da Komiteleri aracılığıyla, medyadaki cinsiyet ayrımcılığı konularında bir baskı grubu olma yönünde büyük aşamalar kaydetmişlerdir.

Diğer taraftan, önemli bir nokta da RTÜK'ün çalışmaları içine cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi kavramının yerleştirilerek, bu doğrultuda izleme/denetleme kriterleri oluşturulmasına yönelik bir çalışma yapılmasıdır. Buna paralel olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği bakışını yerleştirme amacı ile düzenlenen, toplumsal cinsiyete duyarlılık eğitimi programlarına RTÜK'te çalışan izleme-değerlendirme uzmanlarının, medya profesyonellerinin ve medyada karar alma mekanizmalarında olan kişilerin dahil edilmesi de büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, 1998 yılında oluşturulan TBMM Kadının Statüsünü Araştırma Komisyonunun raporunda, RTÜK bünyesinde uzmanlar ve sivil inisiyatifin katılımıyla bir Toplumsal Cinsiyet Alt Komitesi oluşturulması yönündeki önerisi de değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Genel Müdürlüğümüz, medya ve kadın konusundaki eylem planının harekete geçirilmesi için altyapı oluşturma niteliğinde bir çalışmanın içersindedir.

Sonsöz Yerine

1995 yılında Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'ndan sonraki beş yıllık sürecin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan Pekin+5 Siyasî Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi'nde yer alan Kadınlar ve Medya bölümü, dünya ölçeğinde medyada cinsiyetçilik açısından gelinen durumun genel bir ifadesi olarak okunabilir. Metin şöyledir:

"Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kadın iletişim ağlarının kurulmuş olması, iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişiminin kadınların bilişim ve iletişim olanaklarını artırması, kadınlar tarafından çok sayıda medya organı kurulmuş ve işletilmekte olması ve bu

kuruluşların medyada olumlu kadın imajı yaratılmasına katkıda bulunmaları, bu çerçevede rehberlerin ve gönüllü moral kodlarının benimsenmesine rağmen, kadının medyada olumsuz ve onur kırıcı tanıtımı tam olarak engellenememektedir. Kadını aşağılayan ve şiddet unsurları içeren pornografik materyal, hâlâ sıkça kullanılmaktadır. Kadın klişeleri geçerliliğini sürdürmektedir. Yoksulluk, olanaksızlık, bilgisayar eğitiminden yoksunluk ve diğer nedenlerle kadınların internete ulaşımları da sınırlı kalmaktadır."

Bu metinle ortaya konulan manzara, medyanın demokratik bir toplum tahayyülü için, bize medyayı da odağa alarak her noktadan harekete geçirilecek bir çabanın gerekliliğini ortaya koyuyor.

KAYNAKLAR

1. Aziz, Aysel vd (1994); **Medya Şiddet Kadın**, *Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) Yayınları,* Ankara
2. Coward, Rosalind (1993); **Kadınlık Arzuları**, Ayrıntı Yayınları
3. Timisi, Nilüfer (1996); **Medyada Cinsiyetçilik,** *KSSGM Yayınları,* Ankara
4. Tokgöz, Oya (1986-1987); "Türkiye'de Kitle İletişim Araçlarında Çalışan Olarak Kadının Konumu-Kadın Yönetici Olgusu" *A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*
5. **Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu,** *KSSGM Yayınları,* Ankara
6. **Ulusal Eylem Planı,** *KSSGM Yayınları,* Ankara
7. **TBMM Kadının Statüsünü Araştırma Komisyonu Raporu,** *KSSGM Yayınları,* Ankara
8. **Pekin + 5 Siyasî Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi,** *KSSGM Yayınları,* Ankara
9. Çelik, Nurbetül (Der.) (2000); **Televizyon Kadın Şiddet,** *Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı Yayınları, A*nkara
10. Bek Gencel, Mine (2001); "Medyada Cinsiyetçilik ve İletişim Politikası", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İletişim- Yaz*

AİLE VE ŞİDDET

Nihal İLDEŞ

Şiddetin Tanımı

Sınır çizgileri belirlenmiş, yaygın kabul görmüş bir şiddet kavramı bulunmasa da, hepimizin görece somutlaştırdığı bir şiddet anlayışı vardır

İnsanın doğasında, bastırılmış bir davranış biçimi olarak varlığını gösteren şiddet, sözlüklerde, "Sertlik, sert ve katı davranış, azarlamada ve cezalandırmada aşırı gitme; inandırma veya anlaşmaya varma yerine kaba kuvvet kullanma; insanın psikolojik, ahlâksal ve fiziksel bütününe zarar veren eylem ve eylemler" şeklinde tanımlanıyor. Tabii, insanın kendisine yönelttiği şiddet eylemi olarak "intihar" ve bunun medyada veriliş biçimi ayrı bir değerlendirme konusu.

Ters bir bakıştan sözlü ifadeye, ölüm makinesine dönüşmüş insana kadar, çeşitli boyutlarıyla şiddet bir cezalandırma aracı; kin, nefret, öç alma duygularını tatmin yolu olarak hep vardır. Her ne kadar insanlar, yaşamlarında gördükleri bazı şiddet olaylarını doğal sınırlar içinde kabul edip tepki göstermeseler de; bir toplumda büyük tepkiyle karşılanan şiddet olayı, diğer bir toplumda hoşgörü sınırları içinde karşılansa da, bu konudaki birikim bir gün mutlaka patlamayla sonuçlanmakta ve her zaman şiddet, tepkisel olarak daha büyük bir şiddeti doğurmaktadır.

Kimi görüşlere göre, demokrasi ve var olan ekonomik koşullar, insanlardaki boşluğu ve boşluk duygusunu tatmin etmeye yetmez. Tatminsiz alan sürekli büyür. Yaşamın hızla değişimi, birçok değeri yerle bir eden yarışmacı ortam, rekabeti ve bunun doğal sonucu olan stresi getirmiştir. Giderek yayılan şiddet, toplumsal değerlerin hızla yerinden oynamasına neden olmuştur.

Çocuklar, gençler ve yetişkinler, şiddet içeren olayları değişik boyut ve yoğunlukta yaşamlarında sürekli hissediyorlar. Kötü ve yetersiz yaşam koşulları, hayat pahalılığı, kalitesiz sağlık ve eğitim koşulları, tüketimin aşırı dozda kamçılanması ve bu isteğin kontrol edilmesindeki zorluk, bastırılmış cinsellik, fiziksel ve sözel taciz, uyuşturucu alışkanlığı gibi birçok toplumsal öğe ile hep yüz yüzeyiz.

Televizyondaki Şiddetin Aile ve Bireyler Üzerindeki Etkisi

Şiddet her yerde var: Ailede var, sokakta var, TV'de var. İzleyiciler bu tür filmlerden ve programlardan hoşlanıyorlar ki, bunları göz ucuyla da olsa izliyor. Oysa toplum olarak, şiddet içeren programlara karşıyız ve bu durumu sıkça da ifade ediyoruz. Cinayet, intihar, tecavüz, porno seyretmeyi istemediğimizde, televizyonlarımızın kapatma düğmesine basmak yeterli olacakken, neden bunu yapamıyoruz?

Bu davranışlarımızı Doç. Dr. Ersan İlal şöyle açıklıyor: "İnsanlar, belli yaşam biçimleri içinde yaşarlar. Bir moda oluşunca, herkes kendini ona katılmak zorunda hisseder. Herkes gece yarısındaki porno filmini seyrediyorsa, her köyde uydu anteni varsa, buna katılmak, bir yerde psikolojik zorunluluk haline gelir, yani insanlar bireysel olarak bu tek yönlü etkinin dışında kalamazlar. Dolayısıyla, özgür seçim diye bir şey söz konusu değildir."

Şiddet iyi *Rating* alıyor: Rating para, para da güç demek. Özellikle ticarî televizyonların temel amacı kâr etmek olduğuna, şiddet içeren programlar, filmler, çizgi filmler haberlere ve haber programları da televizyon istasyonlarına iyi para kazandırdığına göre, televizyonlar da işin gereğini yapıyorlar.

Özellikle *Haber İzlencesi* olarak sunulan *Reality Show'*lar, zaten hayatın içerisinde yer alanları yansıtmaktadır. Televizyon ise, yaşamın aynası olan bir ekran; olanı göstermek, şiddeti meydana getirmekle aynı olmadığına göre, yapımcılar, ahlâkî olarak pek sorun yok iddiasındalar.

Hayatımızdaki milyonlarca değişimden medyayı suçluyor ve her şeyi ona yüklüyoruz. Halbuki, sistem tarafından sürekli dayatmalarla karşı karşıya kalan, toplumdaki ilişkilerde bir

yarışma ortamına itilen, sürekli bir üretim, tüketim kısırdöngüsüne hapsedilen insan, bundan sıyrılıp özgürleşim sürecine giremiyor. Onlar birbirlerine fedakârlığı unutmuşlarsa, komşular karşılıklı hoşgörüyü bırakıp birbirine sırtını dönmüşse, bunda medyanın ne suçu var? Hepimiz sabahları telaşla sokağa çıkıyor, çoğumuz canavarlaşarak araç kullanıyoruz. Sadece kendimizi düşünerek yaşamak istiyoruz. Adaletsizlik duygusunu, öncelikle biz içimizde barındırıyoruz. Sokağa canavarlaşarak çıktığımızda, medyanın istediği canavar zaten yaratılmış durumdadır. Kısacası, medya bu kadar güçlü değil, bütün canavarlığı o üretmiyor. Medyanın ötesinde, yarışmacı yapıya sürükleyen zihniyeti, yaşadığımız hayat tarzını sorgulamak durumundayız. Ancak o zaman sağlıklı bir eleştiri yapmak mümkün olabilir (Prof Dr. Ünsal Oskay; "İnsan Tüketmekle Ahlâksızlaşmaz" İzlenim, Aralık, 1992).

Televizyon, olumlu kullanıldığında etkili, pratik, önemli bir araç. Yerine göre televizyon, toplumsal yaşamımızın ve bizlerin bir yansıması. Bu nedenle, tamamen onu suçlamaya hakkımız yok. İnsan tüketmekle ahlâksızlaşmaz, ama konu toplumsal şiddeti meşrulaştırmak ve bunu güçlendirici unsurlarla provoke etmek, kurgulanmış ve şiddete boğulmuş haber ve reality showlarla sunmak olduğunda, durum değişiyor. Şiddetin haberlere taşınması, pek çok tehlikeyi de beraberinde getirmektedir. İzleyici, kurgulanan bir fantazyayı seyrediyor, ama gerçekleri seyrettiğini sanıyor. Oysa haberdeki gerçeklik, ilk halinden çok farklılaştırılarak karşımıza geliyor. Medyanın ticarî bakışı, haberi oluşturanların meslekî etiğinin deformasyona uğramış olması, ilgi çekici, magazinel söylemler vb., liberal gazetecilik anlayışı gibi etkilerle, haber, gerçek bilgilendirmeden çok, yönlendirici, şok edici, başat konuma geliyor. Bu tavır ise izleyici açısından çok tehlikeli; çünkü, yanlış bilincin ve bilgilenmenin oluşmasına neden oluyor.

Çocuklarımızın izlediği çizgi filmlere bakalım; aklın alamayacağı kadar yoğun şiddet öğesi var. Küçücük beyinler, televizyonun karşısında şiddetin tohumları ile farkında olmadan güdülenmeye başlıyor. Kahramanlar sevimli, ama çizgi filmlerin içerisindeki şiddet, korku filmlerini aratmayacak boyutta. "Sürekli olarak bu tür filmleri izleyen çocuklar saldırgan ve problemli oluyor" uyarılarına aldırmıyor, toplum için potansiyel saldırganlar yetiştiriyoruz.

Şeniz Pamuk, çocukların ve gençlerin, bu programların etkisi altında kalarak, şiddeti bir "problemi çözme aracı" olarak gördüklerine ve gittikçe daha normal karşılamaya başladıklarına işaret ediyor ve ekliyor: "Reality showlar'dan etkilenen kişileri, çocukları ve gençleri bekleyen en büyük tehlike, çevreye ve yaşadıkları topluma karşı güvenlerinin gitgide azalması olacaktır. Sokakta, her an rastladıkları kişilerin çocuk kaçırabileceklerini, anne-babalarını öldürebileceklerini düşünmek, gerek çocuğun, gerekse yetişkinlerin güven duygusunu altüst edecek ve hep şüphe içinde yaşamalarına yol açacaktır. Bu durumdan kurtulmaya çalışan çocuk, yine televizyonda gördüğü örnekler gibi şiddete başvurup, kendini güçlü hissetmeye ve buna inanmaya başlayacaktır."

Rocky, Rambo, Tom&Jerry gibi şiddete sevimlilik maskesi giydirilmiş çizgi filmler, çocuklarda şiddete karşı duyarsızlaşma yaratmaktadır. Başına her türlü kaza ve felaketin geldiği kahramanların, herhangi bir şey olmadan üzerlerini silkip ayağa kalktıklarını görmenin, çocukların yaşamda mevcut tehlikelerin boyutlarını kavramalarına engel olduğu, gerçeklik algısını bozduğu, pek çok araştırmacı tarafından vurgulanan diğer bir konudur.

Günümüzde, pek çok felaketi birbirinden bağımsız ve çözümü imkânsız karabasanlar olarak veren haber bültenleri nedeniyle insanlar, dünyayı şiddetin kucağında, hızla felakete giden bir gezegen olarak algılamaya başladılar. Bu ise izleyenlerde, korkutucu ve ürkülmesi gereken bir dünyada yaşıyoruz, hiçbir umut yok fikrini oluşturmaktadır. Umutsuzluk duygusunun toplumda ve ailedeki yansımaları ise, insanların sorunların mevcut çözümlerini göremeyecek kadar karamsarlığa sürüklenmelerine neden olmakta ve onları çıkmaza, çözümsüzlüğe götürmektedir.

Ayrıca, ekrandan yansıyan şiddet, büyüklere yönelik inanılmaz sıklıkta mesaj, görüntü ve psikolojik uyaranlarla yüklü. Bunun sonucu ise farkında olmaksızın yüklendiğimiz aşırı korku, içine kapanıklık ya da aşırı saldırganlık, aşırı cinsellik, aşırı tepki ve kısaca aşırı olan her şey. Zaten içimizde güdüsel olarak var olan şiddet, öne çıkıp yaşamın içinde vazgeçilemez

ve giderek genişleyen bir alan oluşturmaya devam ediyor.

Diğer bir tehlike ise duyarsızlaştırılmadır (Apati). Sürekli şiddet uyaranı ile karşılaşan izleyici, parçalanmış cesetler ve vahşet görüntüleri karşısında soğukkanlı ve tepkisiz davranmaya başlamaktadır. Bu kanıksama, zamanla daha ileri boyutlara ulaşarak, daha fazla şiddetin doğmasına neden olmaktadır. İntihar teşebbüslerinin, savaşların, hunharca öldürülenlerin üzerindeki örtülerin açılarak ekranda sergilenmesi ve bunu seyredenlerin ellerinde kuruyemişlerle naklen savaşları izlemesi, şiddetin tam ortasında olduğumuzun göstergesi değil de nedir? Yapılan çeşitli çalışmalar, izlenen şiddetin, kişilerde beklemeye karşı tolerans azlığına ve dikkat bozukluğuna neden olduğunu ortaya koymuştur.

Doç. Dr. Nurdoğan Rigel, "Sevginin zerresinin olmadığı, saldırganlığın ve şiddetin aşırı dozlarda sunulduğu savaş haberleri, geleceğin kızgın ve hiddetli gencini topluma hazırlıyor. Şiddet filmlerinde, kurgu gereği, seyirci iki saatin son 3-5 dakikalık diliminde, şiddetin kaynağı olan kişi veya kişilerin yok oluşuna şahit olup, yapay bir şekilde şiddetten ve nefretten arındırılır. Ancak, haberler gerçektir, kurgu yoktur. Dolayısıyla, sadece gerçekleştirilen vahşete haberler yoluyla tanık edilen tüketici, yapılanlara karşı nefretle dolar. Ancak, çoğu zaman şiddetin yaratıcısı saldırganları, birebir zamanlama ile yaptığının cezasını çekerken göremez. Bu döngü, nefretle dolmuş ve yeterli erişkinliğe ulaştığında, saldırganlığını yine topluma boşaltacak bireylerin yetiştirilmesine yardımcı oluyor" demektedir.

Medyadaki, özellikle televizyondaki şiddetin etkileri üzerine yapılan araştırmalar, dört kuram üzerinde yoğunlaşmaktadır (Rigel, Nurdoğan; "Haber, Çocuk ve Şiddet", Der Yay., İstanbul, 1995): İlk olarak Aristo tarafından ortaya konulan *arınma kuramı*; saldırganlık güdülerinin, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceğini öne sürer. Televizyondaki şiddeti izleyerek, şiddet duygularında arınma süreci biçiminde tanımlanan bu kuram, insanın doğasında bulunan ve gündelik sorunlarla birlikte açığa çıkan saldırganlık dürtülerini, televizyonda benzer olayları izleyerek, gerçek yaşamdaki şiddetten arınma sürecini öngörür. Televizyonun, arınma teorisinin tersine, bireylerin önceden öğrenmiş olduğu şiddeti açığa çıkarıcı ve hızlandırıcı bir etki yaptığı savından yola çıkan *saldırganlık kuramına* göre; birey, göstergesel ortamda gördüğü şiddeti, gerçek yaşamda uygular. Medyadaki şiddetin, gerçek yaşamdaki şiddeti körüklediği yönündeki bir başka kuram ise, *güçlendirilmiş saldırganlık kuramıdır.* Bu kurama göre; saldırganlık eğilimi fazla olan birey, televizyondaki şiddeti, gerçek yaşamda kullanabilmek için bir deneyim biçiminde algılar. Şiddet ve medya konusundaki dördüncü temel kuram ise *deneysel öğrenme kuramıdır.* Bu teoriye göre; şiddet içerikli programlar, bireylerin şiddeti öğrenmesinde etkilidir. Daha çok çocuklara uygulanabilen bu kurama göre, göstergesel ortamdaki şiddet, çocukların davranışları öğrenme sürecinde, karakterlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır

İngiltere'de, yatılı bir okulda, 13-16 yaş grubu arasında yapılan bir araştırma ilginç sonuçlar vermiş: Çocuklar iki gruba ayrılarak, birinci gruba 15 gün süreyle yalnızca komik ve sosyal programlar izlettirilmiş. İkinci gruba ise bol şiddet içeren filmler, programlar gösterilmiş. Yapılan testler sonucunda, birinci grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyi; ikinci grupta ise sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmış.

Yine İngiltere'de 2,5 yaşındaki James Bulger'i, 11 yaşındaki iki çocuğun şiddet filmlerinin etkisinde kalarak öldürdüğü meydana çıktı.

Bir süre önce Norveç'te, 5 yaşındaki Silije Mavie Redergard adında bir kız çocuğu öldürüldü. Silije'nin, televizyondan etkilenen 6 yaşlarındaki arkadaşları tarafından taşlandığı, dövüldüğü ve kar üstünde ölüme terk edildiği anlaşıldı.

"Katil Doğanlar" adlı filmin etkisinde kalan 2 Fransız gencin, bir Tunus vatandaşını; 1994'de, 3 Fransız gencin bir taksi şoförünü öldürdükleri; yine aynı filmin etkisi ile bir başka gencin ilkokul basıp 16 çocukla, 2 öğretmeni öldürdüğü saptanmıştır.

Türkiye'de, İnferno adlı korku filmini seyreden genç bir kız intihar etti.

Üsküdar'da, televizyondan etkilenen 8 yaşındaki bir ilkokul öğrencisi, kendini kravatla gardıroba astı.

Ailesiyle Fransa'da yaşayan 9 yaşındaki Volkan da bir Türk televizyonundan etkilenerek intiharı seçti.

Bu tip programlar, suçun nasıl işleneceğinin tekniğini de öğretiyor ve yayıyor. Bazı hukukçulara göre, 5 yaşındaki bir çocuk, her gün ekranlarda bu tür programları seyrederek, 15 yaşına geldiğinde, 18 bin cinsel taciz, saldırı, kavga ve işkence yolu öğrenmiş oluyor.

Bunlara benzer pek çok yaşanmış örnek, şiddet ve televizyon ilişkisinin tartışma platformlarına taşınmasına neden olmuştur.

Washington Üniversitesinden Brandon Centerwall'un yaptığı bir araştırmada, 1950'lerin başlarında ABD'de televizyon cihazının pahalı olması nedeniyle, siyahların beyazlardan 5 sene sonra televizyon sahibi oldukları ve 1958'lerde beyazların işlediği cinayet sayısı fazla iken, 5 yıl sonrasında siyahların cinayet grafiğinin yükselmeye başladığı belirlenmiştir.

Şiddetin boyutu masum bir trafik kazasıyla sınırlı kalsa belki kabullenilebilir, ama konu insan hakları, kişilik hakları, özel hayatın gizliliği, kamu yararı, örf, âdet ve kültürel öğelere kadar uzayıp "medya terörü"ne dönüşünce; hele hele yargısız infazlar can yakmaya başlayınca, doğal olarak medyaya tepkiler de artıyor.

Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) raporlarını yayınlayan Reuters'in sunduğu ürkütücü tablo ile medyada yer alan şiddet unsurları arasında bir paralellik mevcuttur. Reuters'in bültenine göre, ABD'de 18 saniyede bir suç, 24 dakikada bir cinayet işlenmekte ve her dakikada bir tecavüz olayı yaşanmaktadır. Aynı ülkede, 40 yılda 3 binin üstünde şiddet araştırması yapıldığı ve bu araştırmalara göre, bir çocuğun ilkokulu bitirmeden, televizyonda 8 bin cinayet izlediği ifade edilmektedir.

Ülkemizde, 1994'te yapılan bir araştırmanın verilerini incelediğimizde, rakamlar, bizim de gerek ABD, gerekse dünyadan pek geri kalmadığımızı göstermektedir. Televizyondaki şiddet unsuru açısından yüzde 62'lik oranla dünya televizyonlarının yoğunluğuna ulaşan ülkemizde, Pazar günü televizyon karşısına oturan bir çocuk, 7 kanalda, 600'den fazla şiddet olayında, 500'den çok insanın vahşice ölümüne tanık olmaktadır. Araştırmalar, televizyon kanallarında saat başı 32 şiddet sahnesinin sergilendiğini ortaya koymaktadır.

Ortak haber ajansları ve dünya haber alma ağını yönlendiren gelişmiş ülkelerin haber ajansları aracılığı ile, bu ülkelerin diğer ülkeler üzerinde uyguladıkları şiddetin meşrulaştırılarak dünya ülkelerine yansıtılmasının sağlanması ise, maruz kaldığımız bir diğer tehlike boyutu.

Medyanın Görev ve Sorumluluğu

Şiddet, hangi medya türünde, hangi ölçüye kadar normal sayılarak, medyanın görev alanı içinde değerlendirilmelidir?

Medyanın en önemli işlevi, bilgilendirmeyle birlikte kamuoyu oluşturma ve eğitmektir.

"Medyanın ana görevi haber vermek/bilgilendirmek olduğuna göre, eğer olayda şiddet varsa, bunu kamuoyuna yansıtmak da medyanın görevleri arasındadır" diyenler olabilir.

Medyanın, haber olarak şiddeti vermesi doğaldır, ama haberin veriliş biçimine dikkat ederek, insanların etkilenip yönlenebileceği konularda yumuşatarak; gazetelerde, belgesel özelliği nedeniyle verilebilecek görüntüleri (fotoğrafları), televizyonda sık sık tekrarlamak suretiyle insanların beyinlerine kazımadan; okuyucu ve izleyicileri olaylarla özdeş hale getirmeden.

Hatırlayınız, İstanbul'da Boğaz Köprüsünden intihar olaylarını. Medyanın bu olaylara geniş yer vermesi sonucu, buradan intihar olaylarının sonu alınabiliyor mu? Bir başka örnek

olarak Prof. Dr. Özcan Köknel'in tespitleri var. Medyanın, intihar olaylarında "model" oluşturduğunu belirten Köknel, televizyonda, geçtiğimiz yıllarda yüksek bir binanın çatısından atlayan kızın hikayesini anlatan "Saat sabahın 9'u"isimli diziden sonra, 2 ay içinde, toplumda aynı biçimde 22 intihar olayının yaşandığını ifade ederek, "Ben, bu intihar olaylarının bir kısmını basından izleyip, intihar girişiminde bulunanları ve yakınlarını buldum. Gördüm ki, bu çok güzel bir model oluşturmuş. Kişilik bozukluğu olan kişiler, duyulan ve tanınan bir isim haline gelmek için bu tür yollara başvuruyor" diyor.

O halde, böyle bir olay medyada yer alırken abartıdan, özendirici ifadelerden kaçınılmalıdır. Yasalara göre de, ahlâkî açıdan da gazetecinin yapması gereken budur. Ahmet Oktay'ın da bir yazısında vurguladığı gibi, "Medya, şiddeti bir arzu nesnesi haline getirmemelidir."

Hele çizgi filmlerle çocuklara şiddet öğretisi, medyanın ne görevidir, ne de sorumluluğuyla bağdaşır.

İKİNCİ OTURUM

Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkilerinin Yayıncılar ve Akademisyenler Tarafından Genel Değerlendirmesi

Oturum Başkanı
Doç. Dr. Zakir AVŞAR – *RTÜK Üyesi*

Yücel YENER - *TRT Genel Müdürü*
Dursun GÜLERYÜZ - *RATEM Yönetim Kurulu Başkanı*
Prof. Dr. M. Kerem DOKSAT – *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp F.Psik. Böl.*
Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK - *Marmara Ü. Hukuk Fakültesi*
Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR – *A.Ü. İletişim Fakültesi*

BU SAYFADA İKİ ADET RESİM KULLANILACAK

ÜST TARAFTA, İKİNCİ OTURUM - BİRİNCİ BÖLÜM

ALT TARAFTA İKİNCİ OTURUM – İKİNCİ BÖLÜM

BAŞLIKLARI ALTINDA, SAYFALARDA YER ALAN BİLGİLER RESİM ALTLARINA YERLEŞTİRİLECEK.

İNTİHAR HABERLERİ - MEDYA VE RTÜK'ÜN YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Zakir AVŞAR

Sayın Başkan,
Saygıdeğer Misafirler,
Değerli Konuşmacılar,
Kıymetli Meslektaşlarım, Mesai Arkadaşlarım,
Sempozyumumuzun ikinci oturumunu başlatırken, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Oturumumuzun ilk bölümünde sizlerin çok yakından tanıdığı iki değerli konuşmacımız bulunmaktadır. Önce, TRT Genel Müdürü Sayın Yücel Yener'e, akabinde de RATEM Başkanı Sayın Dursun Güleryüz'e, yayıncılık sektörünün içerisindeki isimler olarak, deneyim sahibi yayıncılar olarak söz vereceğim.

İkinci bölümde ise, çok değerli akademisyenler, intihar haberlerinin sunumu üzerine görüş ve düşüncelerini bizlere aktaracaklar.

Prof. Dr. Kerem Doksat hocamız psikiyatrik açıdan, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk hocamız hukukî açıdan ve Prof. Dr. Korkmaz Alemdar hocamız da iletişimci olarak bizi aydınlatacaklar.

Fakat, değerli konuşmacılarımıza söz vermeden önce, bana tanınan süre içerisinde, medyanın intihar haberlerini sunumu üzerinde kısaca durarak, bu konudaki görüş ve düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

İntihar, en yalın şekilde, "bireyin kendisine yönelik, hayatına son vermeyi amaçlayan bir şiddet eylemi" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımları, muhtemelen benden sonra konuşacak, söz vereceğim arkadaşlar çokça da geliştireceklerdir.

Sabah oturumunda, Aile Araştırma Kurumu'ndan gelen değerli arkadaşımız, intihar olayları ile ilişkili çok güzel, enteresan istatistiklere değindiler: *"Dünyada her 40 saniyede l intihar olayı oluyor, 3 saniyede l intihar girişimi oluyor"* dediler. Ben de bu konuda bazı istatistikî verileri aktarmak istiyorum.

Aslında bu tür istatistikî verilerin tek başına ne ifade edileceği tartışmalıdır, ama bizler için, bu verilerden hareketle üretilen çalışmalar bir kıymet ifade etmektedir. Verilerin sıklığından, yoğunluğundan kaynaklanan neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyacak araştırmalar önem taşımaktadır. İnanıyorum ki, burada değerli arkadaşlarım da zaten bu konuları irdeleyecekler.

İstatistikler, dünyada her yıl yaklaşık bir milyon insanın intihar ettiğini gösteriyor. Yine istatistiklere göre, ülkemizde yılda ortalama 2000 civarında intihar vak'ası meydana gelirken (geçtiğimiz yıl bu rakam neredeyse yarıya düşmüştür); intihar vak'alarına en sık rastlanan ülkelerden birisi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde, her 17 dakikada 1 kişinin intihar ettiği hesaplanmaktadır. Dolayısıyla bu ülkede, günde 90'a yakın intihar vak'ası gerçekleşmektedir. Bundan dolayıdır ki, intihar üzerine sayısız araştırmalar yapılmakta ve özellikle de medyanın intihar haberlerini sunumu üzerine derinlemesine çalışmalar ortaya konmaktadır. Son yıllarda bu çerçevede, ülkemizde de çok önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

İntihar vak'alarının sunumunun, şayet aşırı bir titizlik sergilenmezse, pek çok taklit intiharlara yol açtığı da bu çalışmalarda dile getirilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, "İntihara eğilimli kişilerin, televizyonda izledikleri veya basında takip ettikleri intihar haberlerinden etkilenip, aynı yöntemlerle hayatına son verdiği" taklit/kopya intihar vak'aları, haberlerin yayınlanmasını takip eden birkaç gün içerisinde artış göstermekte ve özellikle haberin sansasyonel bir şekilde verilmesi, bu tür kopya intihar olaylarının sayısında etkileyici olmaktadır.

İntihar vak'ası, sosyal nedenlere dayalı ağır koşullar altında oluşmuşsa ve bu ağır sosyal koşullar, toplumun büyükçe bir kesiminde yaşanan ortak koşullar ise, toplumsal bir sonuç yaratabilmektedir. Bireyin kendi eliyle hayatına son vermesi, yakın çevresi kadar,

toplumu da etkilemektedir. Olayın medyada sunumu, bu kişiyi tanımamış olan geniş bir çevreye, adeta ondan son bir mesaj ulaştırmakta ve bu durum kitleleri etkilemektedir.

Bu kaygılar ve bilimsel araştırmalardan hareketle, hemen her ülkenin yazılı ve görsel medyasını düzenleyen etik kodlara ve yasal kurallara baktığımızda, intihar haberlerinin belli hassasiyetle ele alındığını görmekteyiz.

Bu düzenlemelerden hiçbirisi, elbette ki, intihar haberlerinin sunumunu yasaklamamaktadır. Ancak, belirli bir hassasiyetin geliştirilmesine yöneliktir.

Ülkemizde de, Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi; "İntihar vak'aları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır. Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler, 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar" demektedir.

Aynı şekilde, görsel medya alanını düzenleyen 3984 sayılı Yayın Yasasının 4'üncü maddesi (m) bendinde de, özellikle gençlerin ve çocukların etkilenmesini önleyecek önlemler vardır. Bu tür önlemler, hemen her ülkede alınmakta, düzenlemeler yapılmakta, hatta uluslararası sözleşmelerde yer almaktadır.

Ülkelerde, yayın otoritelerince yapılan düzenlemelerde, intihar olaylarının haber ve güncel olay programlarında gösterimi, ciddi kriterlere ve en önemlisi editoryal sorumluluğa bağlı kılınmıştır. Örneğin İngiliz Yayın Standartları Konseyi'nin belirlediği yayın standartlarına göre;

•İntihar araçlarının ayrıntılı bir biçimde gösterilmemesi veya betimlenmemesi gerekir. Ancak, en üst düzeydeki yayın sorumlularının izniyle bu kurala istisnalar getirilebilir.

•İntihar haberlerinin verilmesinde yayın saati dikkate alınmalıdır. İntihar ve asılma sahneleri, hiçbir zaman çocuklar için konmuş, korunmalı saatlerde gösterilmemeli ve özenli bir yayın incelemesi yapılmadan asla yayınlanmamalıdır. Taklide davet edilebilecek nitelikteki ayrıntıların gösteriminden kaçınılmalıdır.

Aynı şekilde, haberlerde ve güncel olaylarda şiddet gösterimine ilişkin kurallar da İngiliz Yayın Standartları Konseyi'nce ciddi bir biçimde düzenlenmiştir. Yayın kuruluşları ve bu yayın kuruluşlarının yayın sorumluları, özenle kurallara uymakta, ihlâl durumlarında yaptırımlar uygulanmaktadır.

Almanya Basın Konseyi tarafından düzenlenen etik kodlarda ve yayın rehberinde ise, "İntihar durumları hakkında rapor verirken ölçülülük uygulanmalıdır. Bu, özellikle isimlerin ve olayın ayrıntılı tanımlamasının yayımlanmasında uygulanır. İstisnalar, yalnız söz konusu olay çağdaş, tarihi bir öneme ve genel kamu yararına haizse mazur görülebilir" denilmektedir.

Avustralya Basın Meslek İlkeleri de benzer şekilde, gazetecileri, "Keder ya da travma anlarında, her zaman duyarlı ve sağduyulu bir şekilde davranın. Asla taciz etmeyin. Asla bir insanın medyaya olan korunmasızlığını ya da bilgisizliğini istismar etmeyin. Yalnız haberdar edilen izin ile röportaj yapın" diyerek, hassas ve sorumlu davranmaya çağırmaktadır.

Hindistan Basın Meslek İlkeleri içerisinde ise bu konu, genel bir bakış açısı ile alınmış ve yine ölçülü bir üslup ve bakış açısı sergilenmesi gereği üzerinde durulmuştur. Buna göre: "Hayat kaybı, intihar, kanunsuzluk, kundakçılık vs. ile ilgili olayların haberleri tarif edilmeli, rapor edilmeli ve ölçülü bir şekilde, tam objektif terimlerle başlık atılmalı ve ağır bir biçimde gösterilmemelidir."

Bu örnekleri, bütün ülkeler açısından çoğaltarak zikretmek mümkündür, ancak, zaman sorunu ve konunun açıklığa kavuştuğu düşüncesinden hareketle, bu kadarla yetinmek uygun olacaktır.

İntihar haberlerinin sunumu üzerine, gerek Basın Kanunu ve gerekse 3984 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan düzenlemelerin yanı sıra, meslek örgütlerinin de ortaya koyduğu ilkeler içerisinde bu konu yer almıştır.

Ancak, birkaç istisna dışında, yayın kurullarının gerek bu düzenlemelerden hareketle ve gerekse kendi inisiyatifleriyle getirdiği kurallar veya düzenlemeler bulunmamaktadır. Bundan

dolayı da, ne yazık ki, ülkemizde sıklıkla intihar haberlerinin sunumunda, artık bütün dünya tarafından kabul edilen, dikkat edilmesi gereken hususlar göz ardı edilebilmektedir.

Bu çerçevede, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, zaman zaman radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarıcı bildiriler yayımlama, zaman zaman da uyarı veya geçici yayın durdurma cezaları uygulama yoluna gitmiştir.

Huzurlarınızda, uyarı veya geçici yayın durdurma cezasına konu olan haberlerden birkaçını burada zikretmek ve gerek öğleden önce tartışılan konular bağlamında ve gerekse bu oturum boyunca dile getirilecek hususlar çerçevesinde takdirlerinize sunmak istiyorum:

• 30 Haziran 1998 tarihinde ... logosuyla yayın yapan televizyon kanalının, 18:3o ana haber bülteninde, İstanbul Ataköy'de birlikte intihar eden iki gençle ilgili haberinde; çocuk ve gençlerin televizyon izledikleri erken bir saatte, intihar olayının bütün detaylarıyla 34 dakika süreyle gösterilmesi ve ayrıca hiçbir bilimsel yanı olmayan bir tarot falcısının bu konuda yorumlarına yer verilmesi nedeniyle, Yasanın 4'üncü maddesinin (m) bendinde belirlenen "Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esası" ile ilgili Yönetmeliğin 9'uncu maddesindeki "Radyo ve televizyonlarda halkın ruh sağlığını bozacak, sebepsiz korkular ve çelişkili duygular yaratacak, insanları kaderciliğe yöneltecek şekilde yayın yapılamaz" hükümlerinin ihlâl edildiği Üst Kurulca tespit edilmiş ve yayın kuruluşuna uyarı cezası verilerek, ihlâlin tekrarı halinde yayınlarının geçici süre ile durdurulacağı veya yayın izninin iptal edilebileceği bildirilmiştir.

• Yine Üst Kurul, 27.08.2001 tarihinde ... logolu yayın kuruluşunun 17 Mart 2001 tarihinde yayınlanmış bir programındaki intihar olayı gösteriminin incelemesini yapmış ve yayın kuruluşunun, aynı hususta daha önce uyarı cezası almış olması nedeniyle, ihlâlin tekrarı ve ağırlığı gerekçesiyle, yayınının 3 gün süreyle durdurulmasına karar vermiştir.

• 04.09.2001 tarihindeki toplantısında Üst Kurul, ... logolu yayın kuruluşunun, 5 Haziran 2001 tarihinde yayınladığı 19:3o ana haber bülteninde; İstanbul Küçükçekmece'de bir okulda pencereden atlayarak intihara teşebbüs eden bir öğrencinin pencereden atlama görüntüsünün 2 dakika 14 saniye süreyle, arka arkaya ekrana beş kez getirilmesi ve bu görüntülerde, gencin karartma uygulanan yüzünün zaman zaman net olarak gösterilmesi nedeniyle ve ihlâlin daha önce de yapılmış olması ve tekrarı gerekçesiyle, l gün süreyle yayınların geçici olarak durdurulmasına karar vermiştir.

• 28.09.2001 tarihli toplantısında Üst Kurul, ... logolu yayın kuruluşunun, 24-25 Haziran 2001 tarihli ana haber bültenlerinde; Hatay ilinde, işsiz bir gencin intihar haberine yer verirken, "İşsizlik intihara sürükledi" anonsuyla, intihar eden gencin tutulan brandaya atlayışı, branda dışındaki zemine düşüşü ve kanlar içindeki görüntüsünün 4 kez peş peşe gösterilmesi ve daha önceki programlar için bu konuda uyarı almış olması nedeniyle, yayın kuruluşunun l gün süre ile geçici olarak yayından men edilmesine karar vermiştir.

Son kararlardan biri ise, Üst Kurul'un 6 Şubat 2002 tarihindeki toplantısında alınmış, ... logosuyla yayın yapan kuruluşun 19 Ekim 2001 tarihinde yayınlanan programında, genç bir simitçinin, meclis parkındaki bir ağaca kendini asarak intihar etmesi olayını verirken, toplumu galeyana sürükleyecek ifadeler eşliğinde, gencin ağaca asılı görüntüsünü defalarca ekrana getirmesi ve aynı tür ihlâl nedeniyle daha önce de uyarılmış olması nedeniyle, geçici olarak l gün süreyle yayın durdurma cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Son günlerde gerçekleşen olaylarla ilgili hususlar da Üst Kurulumuzca incelenmektedir.

Medya çalışanlarının, intihar olaylarını neden daha dikkatle sunması gerektiği konusuna gelince; burada,

• İntihara teşebbüs edeni, ailesini ve yakın çevresini daha fazla üzmemek,

• İntihara eğilimli kişiler için özendirici olmamak, hususları önem kazanmaktadır.

Kurulumuz, işte bu tür örneklerde görüldüğü gibi, intihar haberlerine ilişkin olarak çağdaş dünyaya paralel bir hassasiyet geliştirmiştir. Bunu da kararlılıkla uygulayacağını, yayınladığı bildirilerle defalarca kamuoyuna ve yayın kuruluşlarımıza duyurmuştur.

Ancak, bütün bunlara rağmen ne yazık ki, ne yayın kuruluşlarımız bizim uyanlarımızı veya verdiğimiz cezaları bir karine olarak kabul etmekte, ne de genel olarak bir iyileşme sağlayabilmekteyiz. Bu toplantımız da esasen bu amaca matuftur.

Şimdi, sözü önce TRT Genel Müdürü Sayın Yücel Yener'e vereceğim. Çünkü, TRT Genel Müdürlüğü *"Yapımcının El Kitabı"* adlı bir çalışma hazırladı ve ilk defa, intihar haberlerinin nasıl sunulacağına ilişkin olarak, burada detaylı bir yöntem geliştirdi. İsterseniz, Yücel Bey size bu konuyu aktarsınlar. Dursun Bey de başkanı olduğu RATEM'in intihar olaylarına yaklaşımını genel olarak bizlere aktaracaklar. Ayrıca, şiddet konusunda da yine RATEM'in bakış açısını dile getirecekler.

RADYO VE TELEVİZYONLARDA İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yücel YENER

İntihar olaylarının basın ve yayın organları tarafından duyurulması ya da duyuruluş biçimleri, her zaman tartışılan bir konu olmuştur. Türkiye'de de son yıllarda, özellikle boğaz köprüsüne intihar için çıkanların televizyon ekranlarında boy göstermeleri, bu duyuruluş biçiminin psikolojik sorunları bulunan ya da şöhret olmak isteyenler için özendirici olduğu konusunu gündeme getirmiştir. Bu konuya daha sonra yeniden döneceğim, ama baştan vurgulanmasında yarar gördüğüm bir nokta var: Bu tür haberlerin duyuruluş biçiminin, uzun yıllar öncesinden yasa koyucuların da dikkatini çektiği ve basınla ilgili yasalarda buna karşı yaptırımlar öngördüğüdür.

5680 sayılı Basın Kanunu'nun 20.11.1960 tarihinde değiştirilen 32'nci maddesi şöyledir:

"İntihar vak'aları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır.

Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar."

Radyo ve Televizyon Yayın Esas ve Usulleri Hakkında çıkarılan 28 Mayıs 1995 tarihli Yönetmelikte de Genel İlkeler bölümü (m) fıkrasında, "Yayınlarda çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek unsurlara yer verilemeyeceği" belirtilmektedir. "Çocukların ve gençlerin istismarına yol açacak şekilde yayın sorumluluklarının belirlendiği" üçüncü bölümün Şiddet başlıklı 11'inci maddesi, aynen şöyledir:

"Şiddete karşı birey ve toplumu duyarsızlaştıran, insanları şiddet kullanmaya yönelten, özendiren yayın yapılamaz.

Yayınlarda insanları intihara yönlendirici ya da intihar girişiminde bulunmaya teşvik edici unsurlara yer verilemez.

Haber, haber program veya güncel programlarda şiddet unsuru taşıyan ses ve görüntüler, sadece olayın gerektirdiği ölçüde, aşırıya kaçmadan kullanılabilir.

Şiddet unsuru ağırlıklı dramatik yapımlar, çocuk ve gençlerin olumsuz etkilenmemeleri için, önceden uygun uyarılarda bulunulması kaydıyla, ancak saat 23:oo ile 05:oo arasında yayınlanabilir.

Bu tür programların tanıtım duyurularında şiddet içeren bölümler kullanılamaz ve bu duyurular saat 21:3o'dan önce yapılamaz."

Basın Ahlâk İlkeleri ile ilgili 13'üncü maddede ise "Şiddet ve zorbalığı özendirici, insanî değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılacağı" belirtilmektedir.

Sözlükler, intiharı, "bireyin kendi öz benliğine yönelik bir şiddet eylemi" olarak tanımlıyor. Sosyologlar da, intiharın bireysel, ekonomik, sosyal nedenlerle gündeme gelebildiğine ve aynı zamanda toplumsal bir sonuç olduğuna dikkat çekiyor.

İletişim araştırmacıları, uzun yıllardır, intihar olaylarının yaygın medyada habere dönüşmesinin sakıncaları üzerinde duruyorlar. Medyanın bireyler ve toplum üstündeki etkileri üzerine kafa yoran iletişimcilere göre, bir insanın kendi kararıyla yaşamına son vermesi, yakın çevresi üzerinde olduğu kadar, toplum üzerinde de derin izler bırakıyor. Dolayısıyla, intihar olaylarının yazılı ve görsel medyada yer alması, yaşamına son veren kişinin, hayatında hiç tanımadığı, görmediği kitlelere bile ulaşarak onlar üzerinde "etkili" olmasına neden oluyor.

İntiharın televizyonda daha çok önem kazanması,

a) Televizyonun hemen her yaş, eğitim, kültür, bilinç düzeyindeki insana aynı anda ulaşması,

b) Sürekliliği,
c) Engellenmesinin -hemen hemen- imkânsız oluşu,
d) İzlenmede seçme hakkının -tam olarak- kullanılmamasından kaynaklanmaktadır.

İntihar haberlerinin bireyler üzerinde yarattığı "olumsuz etki", öyle afakî bir düşünce değil; çünkü geçmişte yaşanmış "kötü" örnekler ve bunlardan alınmış dersler var. Bilim adamları bu konuda araştırmalar yapıyor, sayfalar dolusu makale yazıyorlar ve temel olarak, haberci medyaya tek bir mesaj veriyorlar: "Çok mecbur kalmadıkça, intihar haberlerini çöpe atın!"

Nitekim, ABD gibi her 17 dakikada 1 kişinin intihara teşebbüs ettiği (günde 84, yılda 30 bin kişiden fazla) bir ülkede bile, intiharların en az haberi yapılan olaylar olması boşuna değil. Peki ama neden?

Kopya intiharlar. İngilizce'de "Copy-cat suicides" olarak adlandırılan, "imitasyon/ taklit intiharlar", günümüz yaygın medyasının sıklıkla yüz yüze kaldığı durumlardan biri. Bu konuda Türkiye'de yapılmış istatistikler de var:

Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre, 1992'de sadece 2 kişi Boğaz Köprüsü'nden atlayarak intihar etti.

İntihar haberlerinin daha sık verilmeye başlanmasıyla birlikte, bu sayı 2000 yılında 11, 2001'de ise 20 kişiye çıktı.

2000 ve 2001 yıllarında 173 kişi de Boğaz Köprüsü ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nden atlayarak intihar etmeye teşebbüs etti.

Yaşanmış örnekler gösteriyor ki, intihara eğilimli kişiler, gazetede okudukları ya da televizyonda izledikleri intihar haberlerinden etkilenip, aynı yöntemleri kullanarak yaşamlarına son veriyor.

Amerikalı sosyolog David Phillips, uzun yıllardır gözlemlediği vak'alardan yola çıkarak iki sonuca varıyor: "Birincisi, medyada intihar haberleri ne kadar çok yayınlanırsa, taklit intihar vak'aları artıyor; ikincisi, intihar olaylarındaki artış, daha çok kopya edilen intiharın gerçekleştiği bölgede gözleniyor."

Avustralya Flinders Üniversitesi'nden Prof. Dr. Riaz Hassan da, yıllardır intihar haberleri ve hemen arkasından gelen yeni intihar vak'aları arasındaki bağlantı üzerine çalışmalar yapıyor. Prof. Dr. Hassan'ın bir dizi gözlem ve araştırmalardan yola çıkarak vardığı sonuçlara göre: "İntihar haberlerinin yayınlanmasından sonraki üç gün içinde, benzer intihar girişimleri artıyor."

Evet, bir gazetede ya da televizyon kanalında yayınlanan intihar vak'ası, ne kadar uzun ve detaylı verilirse, ertesi günlerde, bu intihardan kopya çeken bir başkası, aynı yöntemleri kullanarak yaşamına son vermeye kalkabiliyor; kimileri de maalesef başarılı (!) oluyor.

Gazetecilerin, cinayetlerin tersine, intihar olaylarını neden göz ardı etmesi gerektiğinin açıklaması şöyle yapılıyor:

- İntihar ya da intihara teşebbüs edeni ve ailesini daha fazla üzmemek,
- İntihara eğilimli başka kişiler üzerinde özendirici olmamak.

Türkiye medyasına baktığımızda ise intihar haberlerinin gazeteciler için genelde sevilen, cazip haberler olduğunu görüyoruz. Gazetelerimizin üçüncü sayfaları cinayet, tecavüz, saldırı gibi adlî vak'alar yanında intihar haberlerine de sıklıkla yer veriyor ve bu arada, olaya ilişkin en ince detayları da kullanıyor.

Basın Kanunu'nun kısıtlayıcı olduğu düşünülen ve 1960 koşullarına göre konulan 1000 liralık "ağır para cezasını" rahatlıkla göze alan editörler, intihar olaylarını allayıp pullamaktan ve okurlara iletmekten çekinmiyorlar.

"Okulunun en sevilen ve başarılı öğrencisiydi..." diye başlıyor kimi haberler ... ya da "... saat gece 03:oo'dü. Gaz bidonundan aldığı benzini üzerine döküp kibriti çakıverdi. Anne ve babası uyurken, o, evlerinin banyosunda, kilitli kapının ardında yanarak can verdi" türü

detaylarla süsleniyor haber...

Batman örneği; Türkiye'de medyanın en çok ilgi gösterdiği olaylardan biri de Batman'da yaşanan intihar olayları. 400'e yakın intihar/intihar girişimi olayında daha çok genç kız ve kadınların rol oynaması, bir haber değeri taşıyor kuşkusuz.

Ancak, önce Batman yerel medyasında başlayıp, ardından da ulusal medyaya taşınan bu intihar vak'alarında da aynı ABD'de olduğu gibi kopya intiharlar şüphesi uyanmakta. İntihar girişimlerinin çoğunda kendini asma ve tarım ilacı içme yöntemlerinin kullanılması ve intihar nedenlerinin de benzerliği, bu tür bir şüphenin doğmasına yol açıyor.

Yaygın medyanın, bu intiharların arkasında yatan gerçek nedenleri araştırmadan, sadece intihar vak'alarının görsel malzemesi ve detaylarıyla ilgilenmiş oluşunun da olayların artmasında rolü var. Çünkü, olayların ve durumların nedenlerine inmeden, sadece bilanço yayınlayan gazetecilik anlayışı, intihara kışkırtıcılık, özendiricilik ve yol göstericilik, yaygın medyamızın henüz kurtulamadığı eksikliklerinden.

ABD'de saygın gazetecilik eğitim kuruluşu Poynter Enstitüsü'nün bu konuda hazırladığı bir kılavuzda şunlar yer alıyor:

- Kopya intiharları önlemek için, intihar edenin yaşamına son vermek için kullandığı yöntemler, spesifik detaylar haberde kullanılmamalı. "Köprü parmaklıklarına bağladığı ipin ilmiğini boynuna geçirdi... kendisini boşluğa bıraktı..." türünden detaylar asla yazılmamalı.
- Asla, intihar etmiş bir insanın fotoğrafı ya da görüntüsü kullanılmamalı.
- İntihar olayları, romantik bir söylemle sunulmamalı. "Onun için yapamayacağı yoktu... nitekim..." örneğinde olduğu gibi.
- "Bir intihar", "İntihardan ölüm", "Bir intihar girişimi" gibi cümleler kullanılmalı; "Başarılı bir intihar girişimi", "Başarısız bir intihar girişimi", "Sadece bir yardım çığlığıydı!" türü başlıklardan kaçınılmalı.
- İntihar olaylarını habere dönüştürürken, basit açıklamalar getirilmemeli. "Bu genç çocuk ölmek istedi; çünkü, kimse onu sevmiyordu" gibi genel yargılar habere yansıtılmamalı.
- İntihar vak'aları, birinci haber olarak kullanılmamalı.
- Haber düz olmalı. Böylece, okur/izleyici intihar haberinde özenilecek bir taraf bulmasın.
- Haberlerin sonuna, intihara eğilimli olanların psikolojik destek alabilecekleri telefon numaraları eklenmeli.

Türkiye'de, intihar vak'alarının habere dönüşmesinde dikkat edilecek noktaların yer aldığı bir yayıncılık el kitabı yoktu. Ancak, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu olarak biz, bu yıl içinde bastırdığımız "Yapımcının El Kitabı – TRT'nin Değerleri ve Standartları" adlı kitap ile ülkemizdeki bu önemli eksikliği gidermeyi amaçladık.

Bu kitap, yalnızca ilkeli yayıncılığı amaç edinen Kurumumuz çalışanlarına değil, yayın yaşamımıza katkıda bulunanlara ve yayıncılığımıza yararlı olması amacıyla hazırlanmıştır. Yapımlara ilişkin konular başlığı altında, gerçek yaşamdaki şiddet, haber ve haber programlar açısından irdelenmiş ve konuya yönelik yayıncılık standartları belirtilmiştir.

Buna göre; dünyada, ülkede yaşanan üzücü olaylar, şiddet içeren gelişmeler, haberlere mutlaka yansıtılmalıdır. Ancak, bu noktada insanların gerçeği bilme, öğrenme gereksinimi karşılanırken, şiddeti kanıksama, şiddete karşı duyarsızlaşma eğilimine yol açılmamalıdır. Bir başka deyişle, haberleri çekici kılmak için, üzüntü ve şiddeti kullanarak sansasyon yaratma, izleyiciyi şok etme söylem ve mantığından kesinlikle uzak durulmalıdır.

Yurt içinden veya yurt dışından olsun, üzücü olaylar, şiddet içeren gelişme ve haberler aktarılırken, insan yaşamına gösterilmesi gereken temel saygı korunmalıdır.

Çocuklar tarafından seyredilme olasılığı olan haber bültenlerinde şiddet içeren bölümlerin kurgulanmasında ise özel bir özen gösterilmesi gerekir.

Yayıncılar, intihar vak'alarının arttığı dönemlerde, okuyucu/izleyicileri potansiyel vak'alara karşı uyarabilirler. Daha çok, psikologlarla yapılacak ortak çalışmalar sonucu, intihara eğilimli kişilerin aileleri ve yakın çevrelerini uyaracak, dikkatlerini çekecek haberler hazırlanabilir.

Aşağıda, yine Poynter Enstitüsü tarafından hazırlanmış bir metin. Amacı, kitleleri intihar olaylarına kaşı uyanık tutmak. "İntihar alarmı" başlıklı metin, intihara eğilimli kişilerde gözlenebilecek ruh hallerini esas alıyor:

- İntihar etmekten bahsedenler,
- Yemek yeme veya uyku güçlüğü çekenler,
- Bir anda arkadaşlarından veya sosyal aktivitelerden uzaklaşanlar,
- Hobilerine, işine veya okuluna karşı ilgisi kaybolanlar,
- Daha önce intihara teşebbüs etmiş olanlar,
- Gereksiz risklere atılanlar,
- Son zamanlarda maddî, manevî yıkıcı kayıplarla karşılaşmış olanlar,
- Ölüm veya ölmek konusuna özel olarak ilgi duyanlar,
- Kişisel görünümüne eskisine oranla dikkat etmeyenler,
- Alkol ve ilaç kullanımı artmış olanlar, intihara eğilimli olabilirler.

Son aylarda yaşanan ekonomik, sosyal ve ruhsal kriz ortamını ve yaygın medyamızda, yine son zamanlarda büyük artış gösteren intihar haberlerini düşünecek olursak, yayıncıların bu tür haberlerinin sunumunda daha dikkatli olması gerektiğini söylemek çok yanlış olmaz sanırız.

TÜRKİYE'DEKİ İNTİHAR OLAYLARIYLA İLGİLİ İSTATİSTİKLER
(Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre)

Yıl	İntihar Olayları	Ölenlerin Sayısı
1995	**1580**	**1239**
1996	**1549**	**1415**
1997	**2293**	**1613**
1998	**2361**	**1560**
1999	**2683**	**1648**
2000	**2972**	**1642**
2001 (9 aylık)	**1848**	**1332**

Araştırmalara göre, intihar edenler 15-34 yaş grubunda yoğunlaşıyor. İntihar eden erkeklerin yarısından fazlasının 35 yaşından, kadınların ise yarısından fazlasının 25 yaşından küçük olduğu gözleniyor.

İntihar edenlerin büyük çoğunluğunu ilkokul mezunu kişiler oluşturuyor.

İntihar nedenlerinde birinci sırada hastalık, ikinci sırada aile geçimsizliği, üçüncü sırada geçim sıkıntısı, dördüncü sırada da öğrenim başarısızlığı geliyor.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu da, bu tür haberlere karşı 3984 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin (m) bendi gereğince, çeşitli uyarı ve kapatma cezaları vermiş. Bunların dökümü şöyle:

TV KANALI	UYARI	KAPAMA
İNTERSTAR	1	11
SHOW TV	-	13
KANAL D	1	9
KANAL 7	1	-

KANAL 6	1	8
FLASH TV	1	2
CİNE 5	1	4
ATV	1	12
TELEON	1	2
TGRT	1	3

Sonuçta, intihar haberlerinin verilişine ilişkin çeşitli önlemler alınmaya çalışılmış, yaptırımlar konulmuş ve uygulanmış. Ancak, ne yazık ki bugün, yine boğaz köprüsüne çıkan biri, dakikalarca bazı kanalların haber bültenlerinde yer bulabiliyor, intihar eden güzel bir genç kızın fotoğrafları, tüm duygu ve düşünceleri de katılarak günlerce gazete sayfalarını ya da televizyon ekranlarını süsleyebiliyor.

Açıkça görüleceği gibi, Türk yayıncılık mevzuatında bu konuda yetersizlikten söz edilemez. Peki, o zaman, tartışmalar ve kural ihlâlleri nereden çıkmaktadır?

- Sakıncalı sayabileceğimiz yayınlar; haber, eğitim-kültür, eğlence, müzik, spor, sanat, magazin, aktüalite gibi her program içinde yer alabilir. Çeşitli mevzuatta yer alan hükümler, reklâmlar da dahil, tüm program türleri için geçerlidir. Uygulamanın buna göre tüm yayınlar için düşünülmesi gerekmektedir.
- Mevzuat yeterli olsa da, gerçek anlamda bir denetim uygulaması yoksa, en kapsamlı kuralların bile bir değeri kalmaz.

Bu tür haberlerin kamu vicdanı açısından zedeleyici ve insanlar için ne denli zararlı olduğu konusunda kimsenin kuşkusu yok. Kurumumuz açısından bu konuda, özetle şunu söyleyebilirim: 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun "Yayın Esasları" başlıklı 5'inci maddesi, bu konuda şu hükümleri içermektedir:

- Genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,
- Genel ahlâkın gereklerini, millî gelenekleri ve manevî değerleri gözetmek,
- Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,
- Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak.

TRT'nin, yıllardır süregelen yayıncılık birikim ve geleneğinden yararlanması, yayıncılığın öncüsü ve en kapsamlı okulu olması yanında, çok geniş bir denetim mevzuatı ve deneyimli bir denetim ünitesi bulunmaktadır.

Denetim, bir yayının tasarım aşamasından başlayarak, hiyerarşi içinde son denetim işlemine kadar sürekli bir otokontrol çalışmasıdır. Denetim, hukuk kurallarına göre ve gerekçeli olarak yapıldığından, genel, sürekli ve objektif nitelik taşır. Bu niteliği ile sansür anlayışının dışındadır.

Yayınlar, kamuoyunun ve ilgili organların sürekli gözetimi altındadır. Yasama, Yürütme, Yargı organları ile birlikte tüm izleyicilerin denetimine açıktır.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, her zaman kamusal sorumluluğunun bilincinde oldu. Bu bağlamda, 1998 yılında başlattığımız "Ekranlarımızı Şiddetten Uzak Tutalım Kampanyası" ile, ekranların şiddetten arındırılması konusuna ağırlık vererek, Kurum olarak bu konudaki düşüncelerimizi çeşitli zeminlerde ve programlarda dile getirdik, sorunun kısa sürede ülke gündemine girmesini ve tartışılmasını sağladık.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, kamu yararı bulunan haberleri zamanında ve gereken ayrıntıları ile doğru olarak toplayıp topluma ulaştırmaya, böylece kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlamaya ve en önemlisi de kamu görevi niteliğindeki fonksiyonunu eksiksiz yerine getirmeye çalışmaktadır.

Biz, genelde yayıncılığımızı, özelde haberciliğimizi bu anlamda düşünüyor ve değerlendiriyoruz.

Hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

RADYO VE TELEVİZYONLARDA İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDE ETKİLERİ

Dursun GÜLERYÜZ

Bu şekilde belirlenmiş bir başlık ve çizilmiş bir çerçeve dahilinde, üstelik masanın diğer tarafında olmayı gerektiren bir konumda konuşmak zor. Temsil ettiğimiz konum, bir tür savunma zarureti doğuruyormuş gibi görünse de, özellikle ülkemizde yayın yapan özel televizyonların konuya ilişkin yaklaşımları göz önüne alındığında, pek fazla savunulacak taraf olmadığı aşikar. O yüzden, belki de işin en kolay tarafı masanın öbür tarafına geçmek ve çok değerli bilim adamlarının, hukukçuların, konunun uzmanlarının hoşgörülerine sığınarak, bu konuda nelerin yapılıp, nelerin yapılmaması gerektiğini irdelemek.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1998 yılında yayımlanan ***"Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi"***nde, ***"Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları"*** başlıklı bölümde şöyle denilmektedir:

İntihar olayları:

İntihar olayları hakkında, haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

Basın Konseyi tarafından yayımlanan *Basın Meslek İlkeleri*'nin 13'üncü maddesinde ise, **"Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır"** denilmektedir (Burada intiharı, kişinin kendisine karşı uyguladığı şiddet olarak ele alabiliriz).

Diğer yandan, Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi şu şekildedir:

"İntihar vak'aları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır. Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler, 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar."

Bugün karşı karşıya bulunduğumuz gerçekler açısından baktığımızda, yasal yaptırım ve öz denetim uygulamalarının yeterli olmadığı anlaşılıyor. Evet, mevcut durumun bir değerlendirmesini yapmak için, önce radyonun masumiyetini teslim ederek ayırmak ve televizyon üzerine yoğunlaşmak gerekiyor. Gerçekten de haberlere ilişkin değerlendirme yapmamızı gerektiren konu başlığını da dikkate alarak, bir iki şarkı örneğini bir tarafa bırakacak olursak radyo, hem teknik, hem de içerik olarak konunun uzağında duruyor. Belki bu masumiyet, televizyonun suçluluğunu arttırıcı etkenin de temelini oluşturuyor: **Görsellik** burada asıl tehlike, bu cümlede yatıyor, özendirici, öykündürücü, taklit edilebilir olmak görsel olmaktan geçiyor. Şimdi düşünelim, köprüden veya yüksek bir binadan kendisini atan birisinin görüntüleri, tekrara dayalı habercilik mantığı çerçevesinde defalarca veriliyor. Bu durum, potansiyel olarak eğilimli insanlarda kaçınılmaz bir şekilde **öykündürücü-kamçılayıcı** etki yapıyor.

Araştırmalar bizi şu sonuca götürüyor: "Medyada intihar haberleri ne kadar çok yayınlanırsa, taklit intihar vak'aları artıyor. Ve intihar olaylarındaki artış, daha çok kopya edilen intiharın gerçekleştiği bölgede gözleniyor. Bu, gözlemlenebilen, ölçülebilen bir gerçek. Ancak, örneğin Marilyn Monroe'nun intihar haberinin verilişi ve onu izleyen olaylardaki bir gerçek de, ta o günden günümüze bir temel çelişkinin altını çiziyor. Monroe'nun intihar haberinin medyada yer alışından itibaren, yüzlerce intihar girişimi ya da intihar yaşanır. Ancak, bu olayların neredeyse hiçbiri haberlerde yer almaz, şimdi çelişki şu: Medyanın olayı haber olarak sunması için, objenin medyatik olması gerekiyor.

Sözlükler intiharı, bireyin kendi öz benliğine yönelik bir şiddet eylemi olarak tanımlıyor. Sosyologlara göre ise, intihar bireysel, ekonomik, sosyal nedenlerle gündeme gelen toplumsal bir sorun.

İletişim araştırmacıları ise, uzun yıllardır intihar olaylarının yaygın medyada habere dönüşmesinin sakıncaları üzerinde duruyorlar. Medyanın bireyler ve toplum üstündeki etkileri üzerine kafa yoran iletişimcilere göre, bir insanın kendi kararıyla yaşamına son vermesi, yakın çevresi üzerinde olduğu kadar, toplum üzerinde de derin izler bırakıyor. Dolayısıyla, intihar olaylarının yazılı ve görsel medyada yer alması, yaşamına son veren kişinin, hayatında hiç tanımadığı, görmediği kitlelere ulaşarak, onlar üzerinde "etkili" olmasına neden oluyor.

İntihar haberlerinin bireyler üzerinde yarattığı "olumsuz etki", öyle afakî bir düşünce değil; çünkü geçmişte yaşanmış "kötü" örnekler ve bunlardan alınması gereken dersler var. Bilim adamları bu konuda araştırmalar yapıyor, sayfalar dolusu makale yazıyorlar ve temel olarak haberci medyaya tek bir mesaj veriyorlar: Çok mecbur kalmadıkça intihar haberlerini çöpe atın!

Nitekim, ABD gibi her 17 dakikada 1 kişinin intihara teşebbüs ettiği (günde 84, yılda 30 bin kişiden fazla) bir ülkede bile, intiharların en az haberi yapılan olaylar olması boşuna değil. Peki ama neden? Bu sorunun cevabı, "imitasyon/taklit intiharlar" tanımlanmasında yatıyor. Amerikalı sosyologlar, 25-30 yıldır ciddi olarak "kopya intihar" vak'aları üzerinde çalışıyorlar. Yaşanmış örnekler gösteriyor ki, intihara eğilimli kişiler, gazetede okudukları ya da televizyonda izledikleri intihar haberlerinden etkilenip, aynı yöntemleri kullanarak yaşamlarına son veriyor.

Medyada intihar haberleri ne kadar çok yayınlanırsa, taklit intihar vak'aları artıyor, intihar olaylarındaki artıştan söz ederken, bir açıklamayı da tersine bir duruma işaret ettiği, belki de araştırılması gereken değişik yönlere işaret ettiği için, burada değerlendirmek gerekiyor.

Önümde, 26.01.2002 tarihinde ajanslarda yer almış bir haber var, haberin başlığı şu: **2001'de intiharlar azaldı.**

Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Feyzullah Arslan, 2001 yılında intiharlarda azalma olduğunu açıkladı. Arslan, geçen hafta meydana gelen intiharlarla ilgili olarak, medyada çok sayıda haberin yer aldığına dikkat çekerek, 1995'te bin 580, 1996'da bin 549, 1997'de 2 bin 293, 1998'de 2 bin 683, 2000'de 2 bin 972, 2001 yılında ise bin 848 kişinin intihar ettiğini söyledi.

Ortada, bildiğim kadarıyla 2001 yılında televizyonlarda intihar haberlerinin yer alışının diğer yıllarla kıyaslanmasına ilişkin bir araştırma yok, ancak umarım 2001'de, başta televizyonlar olmak üzere, medyamız daha duyarlı davranmıştır ve bu sayısal azalmanın nedeni budur.

Yapılan araştırmalar şu gerçeği ortaya çıkarıyor: İntihar haberlerinin yayınlanmasından sonraki üç gün içinde, benzer intihar girişimleri artıyor. Evet, bir televizyon kanalında yayınlanan intihar vak'ası, ne kadar uzun ve detaylı verilirse, ertesi günlerde, bu intihardan kopya çeken bir başkası, aynı yöntemleri kullanarak yaşamına son vermeye kalkabiliyor; kimileri de maalesef başarılı (!) oluyor.

Gazetecilerin, cinayetlerin tersine, intihar olaylarını neden göz ardı etmesi gerektiğinin açıklaması şöyle yapılıyor:

- İntihar(a teşebbüs) edeni ve ailesini daha fazla üzmemek,
- İntihara eğilimli başka kişiler üzerinde özendirici olmamak.

Türkiye medyasına ve konumuz gereği televizyonlarımıza baktığımızda, intihar haberlerinin haber merkezleri için hep sevilen, cazip haberler olduğunu görüyoruz. Hele olayın bir sansasyonel tarafı varsa, satanist vb. tartışma konuları açıyorsa, bir sanatçı ile ilişkilendirilebiliyorsa... Kaldı ki, bunun için sanatçının haberin içinde olması gerekmiyor, mesela klip çekilirken tesadüfen görüntüye yakalanan bir intihar, bu yönüyle haber olabiliyor.

Olayı sadece bir haber olarak vermek, özendirici unsur olan görüntü, tekrar vb. unsurlardan kaçınmak çok basit, herkesin bildiği bir gazetecilik kuralı iken, haber merkezlerimiz olaya ilişkin en ince detayları da kullanmadan yapamıyorlar. Hatta elde

görüntü olmayan kimi vak'alarda, örneğin hepimizin hatırlayacağı İstanbul Ataköy'de iki liseli genç olayında yapıldığı gibi, animasyonlarla olayı canlandırıp tekrar tekrar yayınlayabiliyorlar. Peki, bu gençlerin intiharının televizyon haberlerinde bütün etik kuralların alt üst edilerek bu şekilde yer almasının, yeni liseli intiharlarına yol açmış olması ihtimalinin ağırlığını ve sorumluluğunu vicdanlar kaldırabilir mi? Kaldırabilmeli mi?

Basın Kanunu'nun kısıtlayıcı olduğu düşünülen 1000 liralık "ağır para cezası" ve diğer ilkesel metinler editörlerin, intihar olaylarını adeta bir Yeşilçam filmi senaryosu gibi allayıp pullamasının önüne geçemiyorsa, çözüm toplumsal ve meslekî sorumluluk bilincinin geliştirilmesinde, hiç durmaması gereken meslek içi eğitim çalışmalarında ve sektörel sivil toplum örgütlenmelerinin bu türden konulara önem vermelerinde aranmalıdır.

Biz RATEM olarak, gerek eğitim çalışmaları, gerekse meslekî duyarlılığı artırıcı diğer önlemleri almak üzere çalışmalarımızı sürdürüyoruz. (Örnek: ABD'de TV Muhabirleri Birliği'nin İlkeleri...)

Batman örneği; Türkiye'de, son bir yıl içinde yaygın medyanın en çok ilgi gösterdiği olaylardan biri de Batman'da yaşanan intihar olayları. Belli bir dönem içinde gerçekleşen 400'e yakın intihar/intihar girişimi olayında, daha çok genç kız ve kadınların rol oynaması, bir haber değeri taşıyor kuşkusuz. Ancak, önce Batman yerel medyasında başlayıp, ardından da ulusal medyaya taşınan bu intihar vak'alarında, kopyalama intiharlar şüphesi uyanmıştı. İntihar girişimlerinin çoğunda kendini asma ve tarım ilacı içme yöntemlerinin kullanılması ve intihar nedenlerinin de benzerliği, bu tür bir şüphenin doğmasına yol açmıştı. Başta televizyonların, bu intiharların arkasında yatan gerçek nedenleri araştırmadan, sadece intihar vak'alarının görsel malzemesi ve detaylarıyla ilgilenmiş oluşunun da olayların artmasında rolü olmuştur diye düşünüyorum. Çünkü, olayların ve durumların nedenlerine inmeden, sadece bilanço yayınlayan habercilik anlayışı, intihara kışkırtıcılık, özendiricilik ve yol göstericilik, yaygın medyamızın henüz kurtulamadığı eksikliklerden.

Batman olaylarında ortaya çıkan daha çarpıcı bir durumu göz ardı etmemek gerekiyor: Evet, vak'aların yaygınlaşmasında, haberlerde yer alış ve kopyalama intiharlar teorisine haklılık kazandıracak unsurlar çok fazla. Ancak, Batmanlı genç kızların intiharlarının/intihar girişimlerinin nedenleri arasında, televizyonlarda yansıtılan yaldızlı hayatlara ulaşmanın imkânsızlığı da yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılan çarpıcı bir gerçek. İntihar haberlerinin sunumu, ülkemizde intihar vak'alarının habere dönüşmesinde dikkat edilecek noktaların yer aldığı özel bir çalışma var mı, bilmiyorum. Ancak, diğer ülkelerde, gerek yazılı hale getirilmiş, gerek ilkesel olarak benimsenmiş kılavuzlara değinecek olursak:

- Kopya intiharları önlemek için, intihar edenin yaşamına son vermek için kullandığı yöntemleri, spesifik detayları haberde kullanmamalı. "Köprü parmaklıklarına bağladığı ipin ilmiğini boynuna geçirdi... kendisini boşluğa bıraktı..." türünden detaylara asla girilmemeli, görüntüde veya canlandırmalarda bu tür detaylar asla yer almamalıdır.
- Asla, intihar etmiş bir insanın fotoğrafını ya da görüntüsünü kullanmamalı.
- İntihar olaylarını romantik bir söylemle sunmamalı. Mesela, "Onun için yapamayacağı yoktu, tek çaresi kalmıştı ölüm..." gibi cümleler kullanmamalı.
- "Bir intihar", "İntihardan ölüm", "Bir intihar girişimi" gibi cümleler kullanmalı; "Başarılı bir intihar girişimi", "Başarısız bir intihar girişimi", "Sadece bir yardım çığlığıydı!" gibi tanımlamalardan kaçınmalı.
- İntihar olaylarını habere dönüştürürken, kendinizce, basit açıklamalar getirmemeli. Mesela, "Bu genç çocuk ölmek istedi; çünkü, kimse onu sevmiyordu" gibi genel geçer yargıları habere yansıtmamalı.
- İntihar vak'alarını birinci haber olarak ya da büyük kullanmamalı.
- Düz bir haber yazmalı. Böylece, okur/izleyici intihar haberinde özenilecek bir taraf bulamasın.

- Haberlerin sonuna, intihara eğilimli olanların psikolojik destek alabilecekleri telefon numaralarını eklemeli. Kimler intihara eğilimli olabilir?

Bir diğer önemli görev ise, sanıyorum Emniyet yetkililerine, Üniversitelere ve bilim adamlarımıza düşüyor. İntihar vak'alarının arttığı bazı dönemler varsa -ki olduğunu düşünüyorum-, yayın kuruluşlarının yetkilileri uyarılabilir ve bizler özendirici haberler yapmak yerine, caydırıcı, potansiyel vak'alara karşı daha çok psikologlarla yapılacak ortak çalışmalar sonucu, intihara eğilimli kişilerin aileleri ve yakın çevrelerini uyaracak, dikkatlerini çekecek haberler hazırlanabilir.

İNTİHAR VE DEHŞET GÖRÜNTÜLERİNİN RUHSAL ETKİLERİ

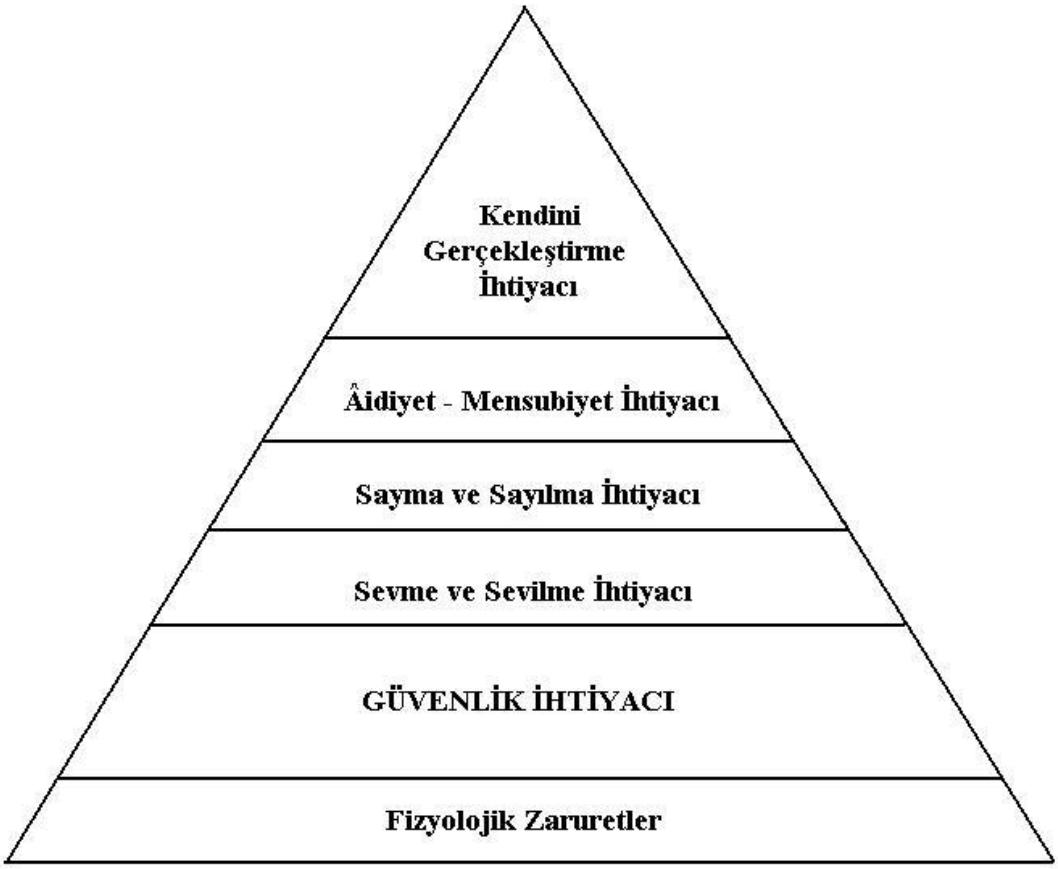
Prof. Dr. Mehmet Kerem DOKSAT

Türkiye'de bazı televizyon kanalları ve refakatçileri gazete vs. yazılı yayınlar, son derecede sorumsuzca ve her şeyi ekonomiye irca ederek ve reyting uğruna hiçbir ahlâkî-manevî değeri kaale almayarak yayın yapmaktadırlar.

İntihar, katil, kavga, terör ve benzeri vahşet sahnelerinin yer aldığı haberler, ya -fırsatını bulurlarsa- canlı yayından, ya anında oraya yetişen muhabirlerin kameralarındaki görüntülerden yayınlanmakta, bu gerçekleşemediği takdirde, arşiv görüntülerine müracaat edilmekte, o da olmazsa sözüm ona "canlandırma" yapılmaktadır. Haberlerin defalarca ve yavaş gösterimle temaşa ettirilmesi de bu rezaletin başka bir boyutudur.

Hepimiz bu yapılanların bizleri, özellikle de ergenleri ve gençleri fena hâlde kötü yönde etkilediğinin farkındayız da, bunun mekanizması nedir?

Abraham Maslow'un Ortaya Koyduğu İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Ünlü psikiyatri mütefekkiri ***Maslow***, bütün canlıların, ezcümle *homo sapiens sapiens*'in (biz modern insanların) belli bir ihtiyaçlar hiyerarşisi içerisinde varlıklarını sürdürebildiklerine işaret eder. Bunlardan **fizyolojik zaruretler** soluma, gıda alma, boşaltım, ısınma gibi şeylerdir. Bunu karşılayabilen bir birey, hemen akabinde, vazgeçilmez bir **temel güvenlik (emniyette olma) ihtiyacı** duyar: Düşmanlardan korunma, sakin ve huzurlu olma. Ancak ve ancak, kendini emniyette hisseden bireyler daha üst seviyedeki ihtiyaçları hissedebilmeye ve onları gerçekleştirebilmek için çabalamaya girerler. **Sevgi** (evrimsel psikiyatrinin terimiyle **karşılıklı diğerkâmlık** ve **yakınlaşma-bağlanma**), **Saygı** (gene evrimsel psikiyatrinin terimiyle **kaynak tutucu potansiyelin** ve **rölatif kaynak tutucu**

potansiyelin arttırılması, bu sayede de **sosyal dayanışmanın** ve **hiyerarşinin** teşkili), **Aidiyet – Mensubiyet İhtiyaçları** (bir klana, aileye, insanoğlu için ise bir sosyal gruba, takıma, millete ait ve mensup olup paylaşımı, mücadele gücünü arttırmak) bunlar arasındadır. **Kendini Gerçekleştirme** veya **Ego İdealini Gerçekleştirme İhtiyacı** ise, ancak bütün bu konforlara sahip bireylerin başarabileceği, ulaşabileceği bir aşamadır: Meslekî kariyerde ilerleme, hayır işleri yapma vs.

Bireye (ferde) yönelik bütün bu ihtiyaçlar, aynen insan toplumları için de geçerlidir.

Vurgulanması gereken çok önemli bir husus da, bu "binanın" zemin katını oluşturan emniyet ihtiyacının, şu veya bu şekilde ortadan kalkması hâlinde, tıpkı diğer katların havada asılı kalamayacağı gibi, diğer ihtiyaçların da tamamen göçeceği, çökeceğidir. Kendini emniyette hissetmeyen ferdin veya cemiyetin sevgiyle, saygıyla, aidiyetle, mensubiyetle veya kendini aşmayla uğraşma "lüksü" ortadan kalkar. İşte bu noktada, ünlü Rus bilim adamı ***Pavlov***'un meşhur deneylerinden bahsetmek gerekmektedir.

Pavlov ve Şartlı Refleksler Teorisi

Ünlü Rus bilim adamı ***Pavlov***'un deneylerini kısaca hatırlatalım: Bir köpeği, uygun bir şekilde sabitleyerek, ayakta durur vaziyette tutarlar ve ağzından akan salyayı toplamak amacıyla da altına bir tas yerleştirirler. Hayvanın önüne bir parça et koyarlar ve bu uyarana karşı tabii olarak salyası akmaya başlar. Bu refleks fıtrîdir (innate), öğrenilmemiştir ve hayvanın doğasında mevcuttur; dolayısıyla da **şartsız refleks** adını alır. Daha sonra, eti gösterirken zil çalarlar. Yeterince bu iş tekrarlandıktan sonra, et gösterilmese dahi, zil sesini işiten hayvanın salyasının et görmüşçesine arttığı fark edilir. Demek ki, hayvan zil sesine şartlanmıştır, etin geleceğini ona bildiren bu işareti öğrenmiştir. İşte, bu şekilde ortaya çıkan öğrenilmiş davranışlara da **şartlı refleks** denir. Burada et şartsız uyaran, zil sesi de şartlı uyarandır. Bu şekildeki öğrenme, en temel öğrenme yollarından birisidir ve **klâsik şartlanma (classical conditioning)** diye de isimlendirilir.

Deneyler göstermiştir ki, eğer sürekli zil sesine maruz bırakıp hiç et verilmezse, hayvanlardaki bu şartlı refleksler bir süre sonra gevşeyip, ortadan kalkmaktadır. Buna **sönme (extinction)** denir. Şartlı reflekslerin sönmemeleri için arada bir **pekiştirilmeleri (reinforcement)**, yani "et+zil sesi" uygulamasının yapılması gerekir. İşte, gerek hayvanlarda, gerekse insanlardaki en temel öğrenme mekanizması bu klâsik şartlanmadır. ***Maslow***'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dönersek, birilerini sevme, sevilme, sayma, sayılma, bir gruba, kulübe veya millete ait ve mensup olma gibi şeyler, hep öğrenilmiş davranışlardır, şartlı reflekslerdir (modern anlayışla, her türlü duygu, düşünce ve harekî faaliyete **davranış** denir). Bunlar bizim fıtratımızda yoktur, eğitimle, öğretimle, terbiyeyle, kültürle, sonradan kazanılırlar. Bu sebeple de pekiştirilmeleri gerekir. Bu sebepledir ki kutlamalar, törenler, şölenler, bayramlar, anma günleri vs. kültürel açıdan evrimleşmiştir. Benzer ritüellerin hayvanlar âleminde, bilhassa memelilerde ve primatlarda da gelişmiş olduğu bilinmektedir. Bunlar, o canlılar grubunun bir arada, ahenk ve barış içerisinde yaşayabilmesi için elzemdir. Bütün sosyal toplulukların (dinî, ideolojik, başka amaçlı) belli törenleri, davranış kalıpları ve örüntüleri vardır; bunlar, o toplumun bekasını sağlar.

Pavlov'un deneylerinin, çoğu kimsenin bilmediği bir başka yönü vardır: Üstadın enstitüsünün bulunduğu bölgede bir sel baskını yaşanır, günlerce ulaşamazlar oraya. Nihayet sular çekilip de gidebildiklerinde, sağ kalan köpekleri toplayıp deneylere devam etmek isterler. Bir de bakarlar ki, onca zahmetle şartladıkları hayvanlardaki bütün şartlı refleksler kaybolmuştur. İstedikleri kadar zil çalsınlar, hayvan hiç aldırış etmez, ama eti gösterdiklerinde salyaları hemen akmaya başlar. Bunun bilimsel izahı, açılımı nettir: Dehşet yaşantıları, şiddetli korku ve hayatî tehlikeler, yani **terörizasyon**, şartlı refleksleri sür'atle silmektedir! Yani temel güvenlik duygusunu sarsarak, emniyet ihtiyacını karşılanamaz hâle

getirerek, daha üst ihtiyaçları ve onlarla ilgili birikimleri söküp atmaktadır. Bu muazzam keşif, daha sonra geliştirilecek olan **beyin yıkama tekniklerinin** çıkış noktasını oluşturmuştur. Ünlü Marksist teorisyen ***Regis Debray***'ın "Strategy for Revolution" (İhtilâl - yani Devrim - İçin Strateji) başlıklı kitabında da yazdığı gibi; **Terör, en etkili propaganda aracıdır.**

Nitekim, solcu, sağcı, dinci vs. bütün yasa dışı örgütler, propaganda amacıyla terörü kullanırlar. Sözüm ona Kürtçü bir hareket olarak yola koyulan PKK, işe Kürt asıllı vatandaşlarımızı öldürerek başlamıştı; bu mekanizmaları bilmeyen pek çok kişi de "Bunlar deli mi, ne yapıyorlar?" diyordu. Hâlbuki plân basit ve netti. Önce onları terörize ederek, temel güvenlik duygularını yıktılar, devlete bağlılıklarını, Türkiye'yi oluşturan yüz küsur diğer etnik grupla olan barışıklıklarını bozdular, akabinde de yoğun bir antipropaganda ile beyinlerini yıkadılar, inançlarını değiştirdiler, yeni bir aidiyet-mensubiyet duygusu yerleştirdiler ve 10 küsur sene zarfında, yola Kürt öldürerek çıkan bu hareket, milyonlarca taraftarı olan bir ayrımcı-bölücü kitle eylemine dönüştü!

Medya Terörü

Katil, katliam, cinayet, intihar haberlerinin ayrıntılı, tekrar tekrar ve silik hipnoz teknikleri kullanılarak (aynı sahnenin belli sloganlarla, fışkırma hâlinde, mükerrer olarak ekrana getirilmesi gibi) yayınlanması, seyredenleri dehşete düşürmekte, yani terörize etmektedir. Bu da temel güvenlik duygusunu zedelemekte, vatandaşlarımızın sevgi, saygı, mensubiyet, aidiyet, hayrına bir şeyler yapma gibi duygu ve ihtiyaçlarını kemirmekte, yıpratmaktadır. Bu hem dezentegratif emellere hizmet etmekte, hem intiharlara ve diğer patolojik davranışlara özendirici etki yaratmakta (bilhassa ergenlerde ve gençlerde), hem de depresyon, anksiyete ve benzeri ruhsal hastalıkları şiddetle körüklemektedir.

Hiçbir gelişmiş ülkenin televizyonlarında, bizdeki gibi ürkütücü haber görüntülerine rastlayamazsınız. Hele kopmuş kollar, parçalanmış vücutlar, vücuduna jilet atanlar, asla gösterilmez. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'deki yayıncılık anlayışı, bunun muazzam bir göstergesidir. Hiçbir ceset, "sakatat" gösterilmediği gibi, sadece İkiz Kuleler'in vuruluşu defalarca temaşa ettirilmiştir; buradaki sosyal psikolojik manevra basit ve akıllıcadır: Amerika'nın ekonomik gücünün timsâllerinin berhava oluşu seyrettirilmiş, ama en kısa zamanda bu işin "hâlledileceği" de hemen aşılanmaya başlanmıştır. Buna karşılık, ABD'nin dünyanın süper gücü olma özelliğini temsil eden Pentagon'un vuruluşu, sadece üzerine devasa bir Amerikan bayrağının örtülmesinden sonra, kısacık gösterilmiştir. Buradaki sosyal psikolojik manevra da basit ve akıllıcadır: "Biz o kadar güçlüyüz ki, bunun önemi yok ve üstesinden geliriz!" Yani, Amerikan halkının aidiyet-mensubiyet ve dayanışma duygularının bu terör eylemiyle zedelenmesine izin verilmemiş, tam aksine, akıllıca bir propagandayla, pekiştirilmesi sağlanmıştır. Hatta denebilir ki, uzun süredir bu tür ulusal duyguları pek aşınan ve gevşeyen Amerikalılar için, milliyetçi bir ateşleme dahi oluşturmuştur bu vak'a...

Bizde ise en basit bir cinaî veya adlî hâdise bile, ballandırılıp dallandırılarak ekranlara taşınmakta, görüntü yoksa arşiv kullanılmakta, o da yoksa "canlandırma" yapılmaktadır. Bunu âdeta bir şova dönüştüren bazı kanalların yayıncılarının en azından gaflet, hatta dalâlet ve hıyanet içerisinde olduklarını söylemek hiç de insafsızlık olmaz. Yüz küsur etnik, daha da fazla dinsel grubun bir arada yaşadığı, cehaletin ve her türlü yıkıcı-bölücü akımın kol gezdiği ülkemizde, bu tür yayınlar, ancak şerre ve dağılıp parçalanmaya hizmet eder.

Uluslararası emperyalizm, oyununu tarih boyunca hep aynı şekilde oynamıştır; sıcak savaşlara artık pek gerek yoktur (olduğunda da genellikle silâh sanayiinin işine öyle geldiği için olur), aşağıda özetleyeceğimiz süreçle çok daha ucuz ve kolay yoldan bir ulusun çökertilmesi mümkün hâle gelmiştir:

Misenformasyon (hatalı, yanlış malûmatlandırma, gündem kaydırma veya oyalama) → **Dezenformasyon** (malûmatsızlaştırma, dolayısıyla da bilgisizleştirme, cehaleti arttırma) → **Akültürasyon** (kültürel etkileşimle, dayatılan kültürün diğeriyle yüz yüze gelmesi) → **Dekültürasyon** (kültürsüzleşme) → **Alienasyon** (yabancılaşma, aidiyet ve mensubiyetin çökmesi) → **Dezentegrasyon** (parçalanma, berhava olma) → **Asimilasyon** (tarih arenasından silinip gitme, eriyip kaybolma)

Nitekim, Türk kültürü gittikçe unutulmakta, alenî bir Kürtleştirme ve köylüleştirme yapılmaktadır. Ortaya sürülen identifikasyon (özdeşleşme-benimseme) nesneleri ya özellikle Kürt lehçesiyle konuşup milyonları karizmalarıyla etkileyen köy-kökenli, feodal tipler, ya da (Tarkan örneğinde olduğu gibi) Türk adı taşıyan, ama ne hâliyle, ne tavrıyla, ne de endamıyla (!) Türklük'le alâkası bulunmayan kişilerdir. Osmanlı-Türk düşmanlığı gayet bilinçli bir şekilde körüklenmekte, padişah analarının fahişe, kendilerinin de tümden cinsel sapkın olduğunu anlatan kitaplar, sohbetler ve filmler empoze edilmektedir. Türklüğü ve Osmanlı'yı aşağılayan bu tür "etkinlikleri" için birbirlerine durmadan ödüller veren bir grup "entel" baş tacı edilmekte, bunlar sürekli gündemde tutulmakta, ekranlara ve baş sayfalara taşınmaktadır. Gene, son derecede seviyesiz ve cehalet kokan "tartışma programları"'nda, hemen hep aynı adamlar ekranlara çıkartılıp kapıştırılmakta, lümpenlik ve antisosyal tavırlılığı bir mümtaz vasıfmışçasına benimsemiş birtakım şovmen tarzlı sunucular, zaman zaman bu kişileri aşağılayarak, onlarla alay ederek, halkımıza ümitsizlik aşılamaktadırlar. Memleketin münevverlerini bunlardan ibaret sanan halk ise, ne görüyorsa, onu benimsemektedir: Kavga, bağırıp çağırma, küfürleşme ve seviyesizlik.

Bu süreçlere iç ve dış düşmanların alet olmaları, bilerek içinde yer almalarının bir izah edilir tarafı vardır da, özellikle büyük medya patronlarının bu işlere alet olmalarının izahı nedir? Bu kişilerin çoluk çocukları, aileleri yok mudur? Bu gemi batarsa, hep beraber ortadan kalkacağımızı görmemekte midirler? Yoksa, başka anlaşmaları, hesapları mı vardır?

Türkiye'nin Dâhilî ve Haricî Bedhahları

- Cehalet
- Feodal yapı (özellikle Doğu'ya gidildikçe)
- Demokrasi geleneğinin ve kültürünün yerleşememiş olması
- Başarısız yöneticiler
- Göç ve varoşlardaki hemşehri gettoları
- Ekonomik terör
- Etno-sentrizm ve bölücü terör
- Dinci terör
- Aşırı sağın ve solun terörü

Uluslararası sermaye ve emperyalist güç odakları, Türkiye'deki ayrılıkçı, dinci yasadışı örgütleri, oluşumları alenen, fütursuzca desteklemektedir. Nitekim, Kürtçülük kartından sonra, gayet sinsice, ama fark edilir bir şekilde Pontusçuluk, Ermeni meselesinin hortlatılması, diğer etnik grupların da kışkırtılması yoluna gitmektedirler. Gazi Mustafa Kemâl Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'üm diyene" haykırışından 80 sene geçmeden, Kürtçe eğitim tartışılır hâle gelmiştir; büyük gazeteler ve kanallar bu işe çanak tutmakta, Güneydoğumuz'da fiilen kurulmuş Kürt Devleti'nin resmîleşmesi için beynelmilel baskılara dolaylı destek vermektedirler.

Ekonomideki düşüş, kültürün esas taşıyıcısı olan kent-soylu, elit ve zarif tabakayı silindir gibi ezip geçmiştir. 30 sene evvel gazinoları teşrif eden ve Klâsik Türk Musikisi sanatçısı sahneye çıktığında soluğunu tutarak dinleyen, sonra da efendice evine giden memur ailelerine, artık zekât verilmektedir. Onların yerini, özellikle son 20 senedir, hiçbir etik veya

moral değer tanımayan, sonradan görme, alt yapısı olmayan sahte burjuvalar almıştır. Paparazzi ve benzeri programlarla, bu sun'î ve yoz grubun hayatı sürekli özendirilmekte, asla onlar gibi olamayacak, ama onlara perestiş eden (öykünen), varoşlardaki anomik 2'nci ve 3'üncü nesil gençlerin her türlü illegaliteye, etnik, ideolojik veya dinci teröre kaymasına çanak tutulmaktadır.

Gerçek elit, kaplumbağa gibi kabuğuna çekilmiştir.

Ne Yapmalı?

Bu kadar kaotik, sosyal ve iktisadî evrimini tamamlamamış ve üzerinde her türlü oyunun oynandığı bir ülkede, Batı'nın 1500 senede geçtiği aşamaları bizim de geçirmeye ne tahammülümüz, ne de vaktimiz vardır.

- TRT, NTV, CNN-TÜRK, KANAL 8, BRT gibi, zaten medya etiğine bağlı ve sorumlu, sorunsuz yayın yapan kanallara taltif, teşvik ve benzeri özendirmeler arttırılmalıdır.
- Dini-imanı para hâline gelmiş, reyting uğruna her oyuna alet olan medya kurumlarının etik sınırlara çekilmeleri için her türlü yasal özendirme ve yaptırım gündeme getirilmelidir.
- Eğer bu hususta yasalar yetersizse, uygun ve gereken yenileri bir an evvel çıkarılıp uygulanmalıdır.
- Top yekûn bir eğitim seferberliğine sür'atle geçilmesi için ne gerekiyorsa yapılmalıdır.
- Manevî ve dinî değerleri abartmadan, çağdaş ve bilim süzgecinden geçirerek sunan programlar arttırılmalı, bu iş, birtakım dinci yayın kuruluşlarının tekelinden kurtarılmalıdır.

Ben, her şeye rağmen, Türk Milleti'nin, çağdaş üst-kimlik modeli içerisinde, asla etno-sentrik değil, tamamen kültürel ve tarihî beraberlikle geleceğe uzanan projeksiyonları olan bir millet ve milliyetçilik anlayışıyla, sağcısıyla, solcusuyla bir olarak, bu kötü günleri atlatacağı ümidimi ve inancımı korumaktayım.

MEDYADA ŞİDDET VE ÖZELLİKLE İNTİHAR HABERLERİNİN SUNUMUNUN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BUNUN ÖNLENMESİ

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK

I -Giriş

Kitle haberleşme (iletişim) araçları (mass media), hiç şüphesiz bireylerin tavır ve hareketlerinde etkili olabilmektedir. Mesajların alenî olarak teknik vasıtalar (medya) dolayısıyla –yani haberleşmenin tarafları arasında mesafe ve zaman bırakmak suretiyle-, tek taraflı (mesajı veren ve alıcıları arasında rol değişimi olmaksızın) ve dağılmış bir kitleye yönelmesini sağlayan bütün haberleşme şekilleri biçiminde tanımlanan kitle haberleşme araçlarına basın, radyo, televizyon (video kasetler), plaklar, teypler ve filmler dahildir.

Medyada kamuyu eğlendirme, haber verme ve ticarî maksatlarla abartılı bir şekilde suçlara yer verilmesinin[1], suçların, özellikle şiddete yönelik suçların işlenmesine etkili olup olmadığı tartışmalara neden olmuştur. Örneğin, 1946'da Danimarka Gençlik Komisyonu tarafından yapılan ve *Hurwitz'*in zikrettiği bir anketin sonuçlarına göre, en çok haftalık gazete ve mecmuaları okuyan gençliğin, suç ve kaza haberlerine ilgisi, diğer haberlerin üzerindedir. Aynı durum, medyada sıklıkla karşılaşılan intihar haberleri için de geçerlidir.

Gazete ve televizyonlarda yer alan şiddet ve intihar haberlerinin, kişileri intihara ya da suça yöneltmesi sorunu, çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Aşağıda, ilk olarak intihara ikna ve yardım suçunun (TCK m.454) unsurları ve bu suçun basın vasıtasıyla işlenip işlenemeyeceği sorunu üzerinde durulacak, ardından medyadaki şiddet ve intihar haberlerinin toplum üzerindeki olumsuz etkileri incelenerek, bunların önlenmesi için alınan tedbirlerden bahsedilecektir.

II - İntihara İkna ve Yardım Suçu (TCK m.454)

1- Genel Olarak

Eski devirlerde ve Orta Çağda intihar eylemi suç sayılmış ve müntehirin cesedi üzerinde birtakım yaptırımlarda bulunulmuş, geride kalan malları müsadere edilmişti. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından itibaren adam öldürmeyle bir tutulan intihar, uzun zaman, cezalandırılan bir fiil olmakta devam etti. Bu zamanlarda intihara yardım fiilinin suç sayılıp sayılmadığını, elimizde kanunî hükümler bulunmadığından kesinlikle söyleyemiyoruz. Ancak, asıl fiilin suç olduğu bu dönemlerde, yardımın da cezayı gerektirdiği kuvvetle tahmin edilebilir. Ağır bir biçimde cezalandırılan (cenaze töreninin yapılmaması, müntehirin mallarının müsaderesi) intihar fiilinin kovuşturulması, 18'inci asrın sonlarına doğru, özellikle Beccaria, Montesquieu ve Voltaire'in etkisiyle seyrekleşti. Fransa'da 1791 tarihli CK, intiharı suç olmaktan çıkardı. 1813 Bavyera CK'nun yürürlüğe girmesiyle, intihar ve intihara teşebbüs, Almanya'da da cezalandırılır bir fiil olmaktan çıkarıldı. Bugün, intihar ve intihara teşebbüsü cezalandıran bir kanuna rastlamıyoruz[2].

İntihar ve intihara teşebbüsün cezalandırılmamasına karşılık, 18'inci asrın sonlarından itibaren intihara yardımın suç sayıldığı, ülke kanunlarında açıkça görülmektedir. Prusya

---

[1] *Fenton'un* bir araştırmasını zikreden *Olaf Kinberg*, inceleme yapılan 57 büyük Amerikan gazetesinin suç haberlerine ayırdıkları yerin gazetenin yüzde 8'ini oluşturduğunu belirtmektedir. 1908'de neşredilen Amerikan gazeteleriyle ilgili olarak A.E. Street, bunların suç ve skandallara 1343 yazı ayırdığını, buna karşılık iç politikaya 695, bilim ve eğitime 397, Amerikan Cumhurbaşkanı'na 550 haber ayırdıklarını bildiriyor, bkz. **Jean Pinatel-Pierre Bouzat**, Traité de Droit Pénal et de Criminologie. Tome III, Criminologie par Jean Pinatel, 2. Edition, Paris 1970, s. 138, dn. 2

[2] Tarihçe için bkz. **Mehmet Emin Artuk**, İntihar ve İntihara Yardım Suçu Üzerine Bir Deneme, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 1994, s. 113 vd.; **Mehmet Emin Artuk**, Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 1-3, 1994, İstanbul 1995, s. 7 vd.

Umumî Memleket Hukukunun (1794) intihara yardımın suç olduğuna ilişkin düzenlemesini, 19'uncu asırda birçok Alman Devleti izlemiştir. Ancak, şu hususu belirtelim ki, intihara yardımı suç saymayan ülke kanunlarına da rastlanmaktadır. Böylece kanunlar iki gruba ayrılabilir: İntiharı suç saymayan ve söz konusu fiilin gerçekleşmesine yardımda bulunanları cezalandırmayan kanunlar (Federal Alman, Belçika, İsveç, Finlandiya, Lüksemburg) ve intiharı suç saymayan ve fakat yardımda bulunanları cezalandıran kanunlar (1921 Arjantin, 1852 Avusturya, 1930 Danimarka, 1902 Norveç, 1944 İspanyol, 1940 Brezilya). Genellikle ülkelerin ceza kanunları ve bu arada TCK, bu son gruba dahildir[3].

Aşağıda, TCK'nun 454'üncü maddesinde yer alan intihara ikna ve yardım suçunun unsurları ve bu arada basın yoluyla fiilin işlenebilip işlenemeyeceği sorunu üzerinde durulacaktır.

2- İntihara İkna ve Yardım Suçunun Hukukî Konusu

İntihara ikna ve yardım suçunda korunan hukukî yarar, adam öldürme suçunda korunması amaçlanan hukukî yararın aynıdır. Bu suç ile insanın doğuştan sahip olduğu ve tabii bir hak olan yaşama hakkı, insan hayatı korunmaktadır[4]. Diğer bir anlatımla, intihara ikna ve yardımı suç haline getiren kanun koyucu, insanın doğuştan sahip olduğu yaşama hakkını güvence altına almak istemektedir. Diğer bütün haklardan istifadenin ön şartını oluşturan yaşama hakkına tecavüz edilemez. Bir insanın yaşama hakkı sadece onu değil, yakınlarını, hatta bütün toplumu ilgilendirir. Gerçekten fertlerin hayatı ile sürüp giden toplum, kendi varlığının devamı için hayat hakkına tecavüzlere kayıtsız kalamaz. Toplumun varlığını sürdürebilmesi ve dolayısıyla gayesine ulaşabilmesi, fertlerin hayatı ile mümkündür. İşte bu nedenle toplum, bir ferdini kaybetmemek için gereken tedbirleri almakta ve başkalarının ölümlerine yol açan hareketlere engel olmaya çalışmaktadır[5].

3- İntihara İkna ve Yardım Suçunun Özellikleri

İntihara ikna ve yardım suçunun, suç genel teorisi bakımından arz ettiği bazı özellikler aşağıdaki şekildedir:

a) İntihar edenin ruhsuz cesedi üzerinde uygulanacak cezanın hiçbir etkisi olmayacağından ve gülünç bir durum arz edeceğinden, bir kimsenin kendisini öldürmesi suç değildir. Esas fiil, yani intihar suç olmayınca, ona aslî manevî (azmettirme) veya fer'i maddî veya manevî (yardım, talimat) iştirak de genel kural gereğince suç değildir. Çünkü, kendisi suç olmayan bir fiile iştirak de cezayı gerektirmez. Diğer bir anlatımla intihar fiili, kanunen yaptırım altına alınmış bir suç olmadığından, ona iştirak de düşünülemez. Vefat eden müntehiri fiili icra etmesi hususunda ikna (azmettirme) ve yardım edene, TCK'nun 64 ve 65'inci maddeleri gereğince ceza verilmez. Bu durumda, azmettirme ve yardım, cezasız kalacaktır. Suçun faili, yani ikna ve yardım eden, esas fiili kendisi icra etmediğinden, kasten adam öldürmeden de sorumlu tutulmayacaktır. İşte ikna ve yardım suretiyle başkalarının hayatına kastedenlerin cezasız kalmamalarını sağlamak için kanun koyucu, intihara ikna ve yardım adıyla ayrı bir suç (TCK m.454) oluşturmuştur. İkna ve yardım edenin müdahalesi, teknik açıdan iştirak değildir. Ayrı, başlı başına bir suçtur[6].

b) TCK'nun 454'üncü maddesi, müntehirin vefatını suçun oluşması için şart koşmuştur. Ölümün meydana gelmesinin suçun unsuru mu, yoksa cezalandırılabilme şartı mı

[3] Bkz. **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 11 vd.
[4] Kşz. **Faruk Erem**, Ceza Hukukunda İntihar, Yargıtay Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 4, Ekim 1990, s. 493
[5] **Ahmet Erdoğdu**, Mağdurun Suç İşlenmesine Muvafakati, Adalet Dergisi, Sayı: 9, Ankara 1950, s. 1163
[6] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 18 vd.

olduğu[7], öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre[8], ölümün meydana gelmesi, cezalandırılabilme şartıdır. Gerçekten, intihara ikna ve yardımın cezalandırılabilmesi, failin iradesi dışında ileride gerçekleşebilecek bir durumun varlığına bağlıdır. Bu durum, müntehirin vefatından veya intiharın teşebbüs halinde kalmasından ibarettir (objektif cezalandırılabilme şartı). Bundan çıkan sonuca göre, failin intihara ikna ve yardım ettiği kişinin, intihar fiiline teşebbüsünün bir sonuç vermemesi durumunda, yani ölüm neticesinin gerçekleşmemesi halinde, teşebbüs hükümleri uygulanıp fail cezalandırılmaz. Diğer bir anlatımla, "mağdur intihara teşebbüs etmesine rağmen, karşılaştığı bir engel yüzünden ölmediği takdirde, ölüm bir cezalandırılabilme şartı ise, teşebbüs hükümleri uygulanarak intihara ikna ve yardım eden kimse cezalandırılmayacaktır, çünkü cezalandırılabilme şartını ihtiva eden suçlar teşebbüse elverişli değildir..."[9]. Diğer bir görüşe göre ise[10], ölüm neticesi ile fail arasında "ruhî alâka olduğundan –çünkü birini intihara ikna ve buna yardım eden ölüm neticesini istemektedir. Burada "ruhî alâka" cürmi kast şeklinde ortaya çıkmaktadır-, ölüm neticesi cezalandırma şartı değil, suçun unsurudur. Kanaatimizce, fail ile ölüm neticesi arasında ruhî bir alâka olduğundan, diğer bir anlatımla, fail ölüm neticesini istemiş bulunduğundan, ölüm bir unsurdur. Bu bakımdan intihara ikna ve yardım suçu, unsurların gerçekleştiği yerde işlenmiş sayılır. Suç, ölümün meydana geldiği anda tamamlanmıştır[11].

Kanun, unsur olan ölümün gerçekleşmesini suç tipinin oluşması bakımından ayrıca ve açıkça belirttiğinden, intihara teşebbüs, fiile ikna ve yardım edenin cezalandırılmasını sonuçlamaz[12].

4- Suçun Faili

Suçun faili, mağduru intihara ikna ve yardım eden kimsedir. Herhangi bir kimse bu suçun faili olabilir. TCK, intihara ikna ve yardım edenin sıfatını nazara almamıştır.

5- Suçun Mağduru

Suçun mağduru, intihara ikna ve bu konuda kendisine yardım edilen kimsedir. TCK, bazı kanunların aksine[13], mağdurun sıfatını göz önüne almamıştır. Ancak öğretide[14],

---

[7] TCK'da objektif cezalandırılabilme şartlarını kapsayan suç tiplerine örnek olarak 128/2, 138/3, 140, 161/1,4, 197, 203, 343, 373, 375, 376, 379, 441'inci maddeler gösterilmiştir. Kşz. **Nurullah Kunter**, Suçun Kanunî Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949, s. 241, 243

[8] **Paul Logoz**, Commentaire du code pénal suisse. Partie spéciale, Tome:1, (Art 111 à 212), Neuchâtel – Paris 1955, s. 23

[9] **Sahir Erman- Çetin Özek**, Ceza Hukuku Özel Bölüm. Kişilere Karşı İşlenen Suçlar (TCK m.448-490), (Sahir Erman), İstanbul 1994, s.78

[10] **Kunter**, Kanunî Unsurlar, s. 203, 245; Dönmezer, ölümün unsur olduğunu şu şekilde ifade etmektedir; "...ölüm intihar edeni ikna ve buna yardım edenin öngördüğü bir sonuç olduğundan, bir cezalandırılabilme şartını oluşturmaz". Bkz. **Sulhi Dönmezer**, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, 14. Baskı, İstanbul 1995, s. 86

[11] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 18 vd.

[12] **Dönmezer**, s. 86; **Ayhan Önder**, Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar, İstanbul 1994, s. 81. Aksi fikri savunan Erman-Özek, "... ölüm neticesi suçun bir unsuru ise bunun gerçekleşmemesi failin teşebbüsten dolayı cezalandırılmasına engel teşkil etmez ve fail TCK 454 ve 61 veya 62'inci maddeler uygulanmak suretiyle cezalandırılır." demektedir. Bkz. **Erman-Özek**, s. 78

[13] Örneğin, Brezilya CK m.122; Yugoslav CK m.139/3; Bulgar CK m.127/2,3; Çekoslovak CK m.230/2; mağdurun sıfatına önem veren 1930 İtalyan CK'nun 580'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, intihar kararı aldırılan veya kararı kuvvetlendirilen veya yardım edilen kimse hakkında, bir önceki maddenin (rıza ile adam öldürme, m.579) 1 ve 2'nci bentlerinde yazılı şartlar mevcutsa –yani mağdur on sekiz yaşından küçük (bent 1) veya akıl hastası veya başka bir hastalığın veya alkol veya uyuşturucu maddelerin etkisiyle akıl zayıflığı halinde bulunan birisi ise (bent 2)- ceza artırılır. Eğer mağdur on dört yaşından küçük veya herhangi bir sebeple anlamak veya istemek ehliyetinden mahrum ise, adam öldürmeye ilişkin (m.575-577) hükümler uygulanır.

[14] **Logoz**, I, s. 22; **Ph. Thormann-A. Von Overbeck**, Das Schweizerische Strafgesetzbuch. Band: II, Besondere Bestimmungen. Art 111-332. Einführung und Anwendung des Gesetzes. Art 333-401, Zürich 1941, s. 18; **Abdullah Pulat Gözübüyük**, Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunlarıyla Mukayeseli Türk Ceza

dolayısıyla faillik müessesesine başvurularak, cezaî sorumluluğu olmayan isnat kabiliyetinden yoksunları (örneğin, akıl hastaları) intihara ikna ve yardım suretiyle hayatlarına son vermeye yöneltenlerin, kasten adam öldürmeden sorumlu tutulacakları ileri sürülmüştür.

6- Suçun Maddî Unsuru

TCK'nun 454'üncü maddesi, "birini intihara ikna ve buna yardım eden.." ibaresini kullandığından, suçun maddî unsurunun oluşumu için, bir kimseyi sadece intihara ikna yeterli değildir. Ayrıca, intihara ikna edilen kimseye yardım da edilmiş olması gerekir. Diğer bir anlatımla, maddede hem ikna, hem de yardım suçun unsuru olarak kabul edilmiştir[15]. Bu unsurlardan birinin yokluğu, maddî unsurun ve dolayısıyla suçun oluşumunu engeller. İkna ve yardım hareketlerini birlikte arayan TCK'nun 454'üncü maddesine tekabül eden Mehaz 1889 İtalyan CK'nun 370'inci maddesinde, "başkasını intihara azmettiren veya yardım eden.." ibaresi yer almaktadır. TCK hazırlanırken, bir tercüme yanlışlığı olarak 370'inci maddedeki "veya" bağlacı "ve" şeklinde 454'üncü maddeye alınmıştır[16].

İntihar edenden başkası tarafından gerçekleştirilen icraî (esas) fiil –örneğin, mağduru hayatına son vermesi için ikna eden, ipi boynuna geçiren ve altındaki sandalyeyi çekenin fiili- intihara yardım olmayıp, kasten adam öldürmedir. Diğer bir anlatımla, 454'üncü maddenin uygulanması, icraî fiilin intihar eden tarafından işlenmesine bağlıdır. Eğer yardım eden kimse ölümü sonuçlayan icraî fiili de bizzat kendisi yapmışsa, bu durumda 454'üncü madde değil, adam öldürme cürmü söz konusu olur[17].

TCK, failin cezalandırılması için intihara ikna ve yardımın birlikte bulunmasını şart koştuğundan, aynı olayda bu iki unsurun birlikte bulunması veya bulunduklarının ispatı zordur. İşte bu zorluğu aşmak için öğretide[18], maddedeki "ve" bağlacının "veya" şeklinde

---

Kanunu, Gözübüyük Şerhi, Cilt: IV, (Hususi Kısım-Cürümler), (Madde 448-592), 5. Bası, İstanbul 1989, s. 266; **Dönmezer**, s. 86

[15] Tetkik ettiğimiz ceza kanunlarının –örneğin, 1921 Arjantin; 1852, 1974 Avusturya; 1951, 1968 Bulgar; 1940 Brezilya; 1944 İspanyol; 1930 İtalyan; 1902 Norveç; 1951 Yugoslav; 1881 Hollanda; 1961 Çekoslovak; 1937 İsviçre; 1969 Polonya; 1968 Romen; 1961 Macar; 1936 Küba Sosyal Müdafaa Kanunu, 1886 Portekiz- hepsi farklı farklı terimler kullanmış olsalar da, intihara yardım suçunun oluşmasını diğer şart veya şartlar yanında "ikna" veya "yardım"ın gerçekleşmesine bağlı tutarlar. Diğer bir anlatımla, bu kanunlar "ikna" ve "yardım"ın birlikte bulunmasını aramazlar. İkna veya yardımdan herhangi birisinin bulunması yeterlidir. 1950 Yunan CK (m.301), suçun oluşması için sadece "ikna"yı ararken, Grönland (m.57/3), Danimarka (m.240) ve Portekiz (m.354) CK'ları, sadece yardımı suçun gerçekleşmesi bakımından yeterli görürler.

[16] Mehaz Kanunun Majno Şerhinin çevirisinde de "her kim birini intihara ikna ve buna yardım ederse..." ibaresi yer almaktadır. Bkz. **Majno**, Ceza Kanunu Şerhi. Türk ve İtalyan Ceza Kanunları, Cilt: III, Ankara 1980, s. 244

[17] **M. Muhtar Çağlayan**, Ötanazi ve İntihar, Adalet Dergisi, Yıl: 57, Ocak 1966, Sayı: 1, s. 27, 28; **Fahrettin Kıyak- Cebbar Şenel**, Nazarî ve Tatbikî Adam Öldürmek ve Müessir Fiil Cürümleri, Ankara 1959, s. 37; **Nejat Özütürk**, Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı, Cilt: II, Ankara 1966, s. 875, 876; **Erem**, İntihar, s. 495, 496. Mehaz Kanundan önceki tasarılardan "Pessina Tasarısında" (1885), intihara yardım suçu öngörülmemişti. İntihara yardım, "kanunvazıı intihara teşebbüs fiilini cezalandırmasa dahi, bir kimsenin intiharına yardımda bulunan şahıs, o kimsenin hayatına kastetmiş olacağından, intihar edenin muvafakati olsa bile, adi bir katil cürmü işlemiş olur" gerekçesiyle, adam öldürme (veya adam öldürmeye teşebbüs) cürmü sayılmıştı. Ancak bu görüş, "Zanardelli Tasarısında" (1887) intiharı kabul edeni öldürenin katil cürmünün faili olacağı düşüncesiyle kabul edilmedi, intihara ikna ve yardım ayrı bir suç olarak düzenlendi. Bkz. **Majno**, III, s. 245

[18] **Çağlayan**, Ötanazi, s. 28. Konuyla ilgili olarak **Erman-Özek** şöyle demektedir: "...Türkçe gramer kurallarında "ve" bağlacının "veya" anlamında kullanıldığı da vakidir. Bu itibarla biz, bu hareketlerden sadece birinin yapılmasını yeterli saymakta ve lafzî yorumla bu sonuca varmaktayız". Bkz. **Erman-Özek**, s. 77. Yargıtay, eski tarihli bir kararında, 454'üncü maddedeki suçun gerçekleşmesini ikna veya yardımdan birinin bulunması şartına bağlı tutmaktadır: "Ceza Kanunu'nun 454'üncü maddesinde yazılı suçun hususiyeti göz önünde tutularak tetkik olunursa, bu maddenin iki müstakil hâli ihtiva etmekte olduğu ve maddedeki buna yardım cümlesiyle esasen intihara karar vermiş olan bir kimseyi icraî fiile iştirak etmeksizin intihar eylemesini kolaylaştırmaya matuf olarak mesela silâh vermek gibi hareketlerin kasıt olduğu ve binnetice, yardımın, intiharı ikna unsuruna merbut ve mütemmim bir unsur olmadığı anlaşılmaktadır" Yarg.1.CD.14.07.1945, 909/1718 (**Mahmut Alicanoğlu**, Tarihçeli-İzahlı-Notlu Türk Ceza Kanunu ve Yargıtay İçtihatları ve Harçlar Kanunu, Cilt: II (m.414-son), İstanbul 1952, s. 264, 265. Maddedeki "ve" bağlacı dolayısıyla karara katılamıyoruz.

anlaşılması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür. Kanaatimizce "ve" bağlacı, diğer ülke ceza kanunlarının da kabul ettiği gibi "veya" şeklinde değiştirilmelidir[19].

TCK'nun 454'üncü maddesinde "...müntehirin vefatı vuku bulduğu takdirde..." ibaresine yer verildiğinden, suçun diğer bir unsuru da ikna ve yardım neticesi müntehirin vefat etmiş olmasıdır. Diğer bir anlatımla, müntehir vefat etmezse suç oluşmadığından, onu ikna ve ona yardım eden şahıs 454'üncü madde ile cezalandırılamaz. Maddenin bu şekilde kaleme alınışını doğru bulmamaktayız. Gerçekten, ölüm gerçekleşmedi diye, müntehiri ikna eden ve ona yardımda bulunan kimseye ceza verilmemesi yerinde değildir. İntihara azmettirilen ve bu konuda kendisine yardım edilen kişi, failin bu hareketleri sonucu intihara teşebbüs etmiş, bedenî veya aklî bir zarara uğramış ve fakat tesadüfen ölmemiş olabilir. Failin bu tür tesadüflerden faydalandırılmasının yerinde olmadığı düşüncesindeyiz. Hatta kanaatimizce, bir kimseyi intihara ikna eden veya ona bu hususta yardım eden, sırf bu fiiliyle (ikna veya yardım) müntehirin intihara teşebbüs etmesi koşuluyla cezalandırılmalıdır. Nitekim bazı ceza kanunları[20], intiharın teşebbüs halinde kalması durumunda dahi, ikna veya yardım fiillerini gerçekleştirenleri cezalandırmaktadır. Bu bakımdan 454'üncü maddenin metnine "...vefatı vuku bulduğu takdirde.." ibaresi yanına "...veya intihara teşebbüs olunmuşsa..." ifadesinin eklenmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz[21].

İkna ve yardım neticesi müntehirin vefat etmiş olması, suçun maddî unsurunu oluşturur. Böylece maddî unsur ikna ve yardım hareketiyle, ölüm neticesinden oluşmaktadır. Aşağıda bu hususlar üzerinde durulacaktır:

a- İkna

İknadan anlaşılan azmettirmedir[22]. Mehaz 1889 İtalyan CK'da (m.370), "her kim birini intihara azmettirir veya buna yardım ederse..." ibaresi vardır[23]. TCK, Mehazdaki "azmettirme" terimi yerine "ikna" sözcüğünü kullanmıştır. TCK'nun "ikna" terimini kullanmasının nedeni, azmettirmenin ancak suç teşkil eden bir fiile iştirak halinde mümkün olmasındandır (Bkz. TCK m.64/2). Kendi kendini öldürme suç olmadığından ve suç olmayan bir fiile azmettirme de söz konusu olamayacağından, kanun koyucu bu ayrılığı belirtmek ve fakat aynı anlama gelmek üzere "ikna" terimini kullanmıştır[24]. Diğer bir anlatımla, burada cezalandırılmayan bir fiil olan intihara iştirak değil, bağımsız bir suça katılma söz konusu olduğundan "ikna" sözcüğüne yer verilmiştir[25].

---

[19] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 26, 27

[20] Örneğin, Yunan (m.301); 1968 Bulgar (m.127); Arjantin (m.83); Şili (m.393); İsviçre (m.115); Çekoslovak (m.230); 1930 İtalyan (m.580); Yugoslav (02.07.1959 Kanunuyla değişik m.139)

[21] Kşz. **Çağlayan**, Ötanazi, s. 30

[22] **Erem**, İntihar, s. 494. Aksi fikri savunan Önder'e göre ikna; ".... bir kimseye intihar kararını verdirmek veya mevcut bir düşünceyi kuvvetlendirerek gerçekleşmesini temine yönelik uygun hareketler olarak belirtilebilir". **Önder**, s. 81. Erman-Özek, ikna deyiminin teknik anlamda hem azmettirme ve hem de teşviki kapsamına aldığı düşüncesindedir. Bkz. **Erman-Özek**, s. 77

[23] 1887 Zanardelli Tasarısında, "birini intihara sevk eden..." (induit au suicide) ibaresi vardı. Tasarıyı inceleyen komisyon, "sevk" sözcüğünün her anlama gelebilen bir terim olduğunu, müntehirin iradesini etkileyebilecek düşünce açıklaması anlamına geldiğini, burada ise intiharın vukuuna doğrudan doğruya etkili olmuş bir sözcüğe yer verilmesi gerektiğini belirterek, çok hafif ve geniş kapsamlı bulduğu "sevk" terimini kaldırdı. "Başkasının intiharına iştirak eden" ve "başkasını kötü niyetle intihara teşvik eden" ibarelerini de yerinde bulmayan komisyon, "azmettirme" sözcüğünde karar kıldı. Bkz. **Démétre D. Damian**, De l'instigation au suicide. Essai d'une théorie pénale, Milan 1925, s. 46 (Fribourg Doktora Tezi). Böylece intihara yardım suçunu düzenleyen Mehazın 370'inci maddesinin Fransızca tercümesinin metninde "quiconque détermine..." ibaresi yer almıştır. Bunun anlamı da "birini azmettiren"dir. Mehaz'ın TCK'nun aslî maddî ve aslî manevî iştirake karşılık 63'üncü maddesinde de, azmettirmek karşılığı olarak "déterminer" fiili bulunmaktadır. Ancak ilk defa 1927 yılında eski harflerle yayınlanan ve İtalyan CK'nun açıklamasını kapsayan Majno'nun Şerhinde, 370'inci maddedeki "quiconque détermine.." ibaresi dilimize "her kim ... ikna..." diye çevrilmiştir. Mehaz Kanunun Fransızca tercümesi için bkz. Code pénal d'Italie (30 Juin 1889), (Çev.: Jules Locainta), Paris MDCCCXC, s. 166

[24] **Logoz**, I, s. 23; **Gözübüyük**, IV, s. 226

[25] **Thormann-Overbeck**, II, s. 16

İntihara azmettirme ile eş anlamlı olan intihara ikna, bir kimsenin zihninde kendi hayatına son verme kararının uyandırılmasıdır[26]. Karşıdakine kendi kendini öldürmeye karar verdirmektir[27]. Mağdura hayatına son verme kararını aldırmış bulunmaktır[28]. Söz ve hareketlerle bir kimsenin intihar kararı vermesi hususunda etkili olmaktır[29]. İkna edilmemiş olsaydı, intihar kararı vermeyecek olan şahsın kararının sebebi olmaktır[30].

Kanaatimizce intihara ikna, bir kimsede hayatına son verme kararını uyandırmaktır. İradesi üzerinde etkili olduğu bir kimseye intihar kararını aldırmaktır. Müntehirin hayatına son verme kararını alması, münhasıran ikna edenin eseridir, onun gayretinin sonucudur. Bu bakımdan, intihar kararı vermiş bir kimsenin ikna edilmesinden bahsedilemez. Esasen mevcut intihar kararını "takviye" veya "teşvik" iknaa dahil değildir[31].

"İntihar kararını kuvvetlendirme", başkasının yaşam hakkına bir saldırı teşkil ettiğinden ve müntehirin harekete geçmesine etkili olduğundan, kanaatimizce 454'üncü maddede unsur olarak yer almalıdır. 1930 İtalyan Ceza Kanunu (m.580) "intihar kararını kuvvetlendiren" ibaresine unsur olarak maddede yer vermek suretiyle, hükmün kapsamını genişletmiştir.

İknada kullanılan vasıtanın önemi yoktur. Bu itibarla, müntehirin kararı almasına etkili olabilecek her türlü elverişli vasıta (felaket haberi veren uydurma mektup, telgraf, kitap, teyp bandı, video kaset vs.) kullanılmış olabilir.

İntihar olaylarıyla ilgili haberlerin etkisi altında kalarak hayatına son veren kimselere rastlanmaktadır. Bu gibi durumlarda kanaatimizce haberi yazanı, örneğin gazeteciyi, intihara ikna ve yardımdan sorumlu tutmak mümkün değildir. Gerçekten intihara yardım suçunun manevî unsuru, failin ikna ve yardımda bulunduğu kimsenin hayatına son vermesini istemesidir. Diğer bir anlatımla, ikna ve yardım, müntehirin hayatına son vermesi için gerçekleştirilmiş olmalıdır. Oysa gazetecide, intihara ikna ve yardım kastı yoktur. Belli ve belli olmayan kimselere yönelik yazısıyla gazetecinin kastı, ilgi çekici haberlerin yayımlanmasından ibarettir[32]. Bu şekilde davranan gazeteci, mesleğinin gereklerini yerine getirmekte, kamu oyunu tatmin etmeye çalışmaktadır.

15.07.1950 tarih ve 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi, intihara yöneltici yayınları önlemeye çalışmaktadır. Söz konusu madde, "intihar vak'aları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin neşri yasaktır (f.1). Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler 1500 liradan 15000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (f.2)" demektedir. Maddeden de anlaşıldığı gibi, yasak olan şey intihar haberi değil, bu haberin veriliş şeklidir. Madde, haber çerçevesini aşan ve okuyucuları etki altında bırakacak nitelikte ayrıntılara girilmesini yasaklamaktadır. Okuyucuları etkilemeyen, onları intihara yöneltici nitelik taşımayan ayrıntılar, madde kapsamının dışındadır. Hüküm, okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat dediğine göre, suçun oluşması, yazıyı okuyan kişilerin etki altında kalıp intihar veya intihara teşebbüs fiilini gerçekleştirmelerine bağlı değildir. Sadece kişileri etki altına alacak haberin neşri, suçun gerçekleşmesi için yeterlidir. Bir yayının haber çerçevesini aşıp

---

[26] **Erdoğdu**, İntihar Fiili, s. 225

[27] **Selami Akdağ**, Türk Ceza Kanunu Şerhi. Emsal İçtihatlar ve İlgili Kanunlar, Ankara 1976, s. 697; **Gözübüyük**, IV, s. 266

[28] **Dönmezer**, s. 85, 86

[29] **Çağlayan**, Ötanazi, s. 28

[30] **Erem**, İntihar, s. 494

[31] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 29. Aksi görüş **Önder**, s. 81; **Erman-Özek**, s. 77. İkna (verleitung, incitation, İsviçre CK m.115) sözcüğünü geniş anlamda anlayan Clerc, özellikle intiharın övülmesini veya intihar girişiminde bulunacak kişinin ortaya koyduğu gerekçeleri onaylayan tutumla, intiharı düşünen bir kimsenin cesaretlendirilmesini de iknaa dahil eder. Bkz. **François Clerc**, Cours élémentaire sur le code pénal suisse. Partie spéciale. Tome: I (Art.111-186), Lausanne 1943, s. 28

[32] **Erem**, İntihar, s. 495

aşmadığını, aşmışsa okuyanı etkileyici nitelikte olup olmadığını tespit zordur. Uygulamada, intihar olayının kısa, özellikle intihara neden olan vak'alara girilmeden aktarılması aranmaktadır[33].

32'nci maddenin sadece süreli yayınları mı, yoksa süresiz yayınları da mı kapsamına aldığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre[34], haberden bahseden madde, sadece mevkuteleri göz önüne almıştır. Gerçekten, haber verme işi sadece mevkutelerle yapılabilir. Bu görüşü savunanlar, ayrıca meclis görüşmeleri sırasında bir millet vekilinin (Bahadır Dülger) "Binaenaleyh edebiyatta, ilimde vesairede, intihar hadiseleri bütün tafsilatıyla tesir edecek şekilde büyük eserler halinde önümüze konuyor. Yalnız bu gün,vaki olan intihar hadiselerinin mevkutelerde neşredilmesini men edecek amir maddeler koymayı düşünüyoruz"[35] sözlerinden, maddenin sadece mevkutelerle ilgili olarak düzenlendiğini, süresiz yayınları kapsamadığını, bu gibi yayınlarda, yani süresiz yayınlarda okuyucuları etki altında bırakacak surette intihar olayları ile ilgili ayrıntılara girilebileceğini belirtirler. Diğer bir görüşe göre ise[36], mevkutelerden başka yayınlarla da bir haberin verilmesi mümkün olduğu gibi, haber çerçevesini aşan ayrıntıların da örneğin bir kitap, broşür vasıtasıyla umuma sunulması olasıdır. Mevkuteler için konduğu belirtilen yasağın, gayri mevkuteler açısından hüküm ifade etmeyeceğini savunmak kolay değildir.

Kanaatimizce, 32'nci madde açısından mevkute, gayri mevkute ayırımı uygun düşmemektedir. Bu bakımdan suç, mevkutelerle işlenebileceği gibi, gayri mevkutelerle de işlenebilir. Bu maddenin hangi sebepten Basın Kanunu'nda yer aldığına bakmak gerekir. Gerçekten, 1931 yılına kadar Basın Kanunu'nda intihar olaylarını ayrıntılarıyla yazmayı yasaklayan bir hüküm bulunmadığından, o günlerde intihar vak'alarını tafsilatıyla yazan gazetelerin haberlerini okuyan ve çevrenin etkisi altında kalmaya elverişli zayıf iradeli birçok kimse, canlarına kıymaktaydılar. Bu durum karşısında, toplumun bir tehlike ile karşılaştığını gören kanun koyucu, 08.08.1931 tarih ve 1881 sayılı Matbuat Kanunu'na, konuya ilişkin bir hüküm (m.38) getirdi. Haber verme hürriyetini engelleyen bu hükme göre, intihar vak'alarını mahallin en büyük mülkî amirinden izin almaksızın neşretmek yasaktı. İzin alınarak neşir halinde dahi, intihar veya intihara teşebbüs edenlerin olaya ilişkin resimleri basılamazdı. Amir, neşir izni verirken, olaya ilişkin olmayan resimlerin dahi yayınlanmasını men edebilirdi. Haberleşme hürriyetini kısıtlayan bu hüküm, 15.07.1950 tarih ve 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 32'nci maddesiyle değişikliğe uğradı[37]. İntihar haberinde değil, haberin veriliş şeklinde kısıtlama getiren 32'nci maddenin gerekçesinde, "kriminal istatistiklerde işaret edildiği üzere, intihar vak'alarının gazete ve mecmualarda tafsilatıyla yazılması ve vak'aya müteallik resimlerin yayınlanması, bunları okuyan zayıf iradeli kimseler üzerinde tahrik ve taklit bakımından menfi tesir icra eylediği cihetle, bu tipteki kimseleri intihara sevk edici sebeplerden sayılmaktadır. Bu itibarla, yurt içindeki ve dışındaki intihar vak'aları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin yayınlanması yasak edilmiştir. Ancak intihar vak'alarının haber mahiyetinde yayınlanması, mevcut realiteler de dikkate alınarak suç sayılmamıştır"[38] denmektedir. Her ne kadar Basın Kanunu'nun gerekçesinde intihar olaylarının gazete ve mecmualarda, yani süreli yayınlarda tafsilatıyla yazılmasının zayıf iradeli kimseleri intihara sevk edici etkisinden bahsedilmişse de, "...haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında

[33] İntihar haberinin kısa oluşu ve intihar eden kimsenin sadece vücudunun resminin basılıp, hüviyetinin belli olmayışı, intihar haberinin ve resminin halka tesir edici mahiyetini ortadan kaldırdığı için 32'nci maddeyi ihlâl eden bir noktanın mevcut olmadığına karar verilmiştir. İstanbul Toplu Basın Mahkemesi, 11.04.1963, E.88, K.39, zikreden **Sahir Erman-Çetin Özek**, Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul 2000, s. 273

[34] **Erman-Özek**, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 273; **Çağlayan**, Ötanazi, s. 32

[35] TBMM Tutanak Dergisi, 1950, Cilt: I, Sayı: 55, s. 762

[36] **Feyyaz Gölcüklü**, Haberleşme Hukuku, Ankara 1970, s. 112

[37] **Çağlayan**, Ötanazi, s. 31

[38] TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: I, Sayı: 55, 1950, s. 8-9

bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin..." yayınlanması yasak edildiğinden ve habere süresiz yayınlarda (örneğin, kitap) yer verilebileceğinden, bu yasağın gazete, haber ajansları neşriyatı ve mecmualar dışındaki yayın organlarını da kapsadığı kabul edilmelidir. Kanaatimizce, intihar olayları çoğaldığı için getirilen bu yasak, intiharı özendirmeyi amaçlayan her türlü yayına (süreli-süresiz) kısıtlama getirmektedir. Hatta bu önleme, sadece mevkute ve gayri mevkutelerdeki haberleri yasaklamak değil, günümüzde kullanılan sair gelişmiş iletişim araçları için de (plaklar, video bantları, ses bantları...) geçerli olacaktır.

32'nci madde, "...ve vak'aya müteallik resimlerin..." de yayınlanmasını yasaklamıştır. Diğer bir anlatımla, intihar olaylarına ilişkin bütün resimlerin yayınlanması yasaktır. Bu bakımdan, örneğin vak'aya ilişkin olduğundan, olayın cereyan ettiği sokak veya apartmanın fotoğrafının neşri mümkün değildir. Ancak bu tür dar yorum, maddenin mantığı ve sevk nedenine uygun düşmemektedir. Gerçekten, kanun koyucunun yasaklamak istediği husus, intihara özendirme tehlikesi doğurmaya elverişli resimlerdir. Okuyucuyu etkileme niteliği olmayan resimlerin basılması suç oluşturmamalıdır[39]. Uygulamada, yayınlanan resmin okuyanları etkileyici nitelikte olup olmadığı göz önüne alınmaktadır[40].

İntihar edenin olayla ilgili olmayan fotoğraflarının basılmasının madde kapsamına girmeyeceği tabiidir.

İntihara ikna ve yardım suçunun mevkute veya gayri mevkutelerle işlenip işlenmeyeceğine gelince; kanaatimizce ölçü, yazının haber veya ilmî veya edebî niteliğinin bulunup bulunmadığıdır. Yazıda bu nitelikler ağır basıyorsa, intihara yardım suçunun oluştuğundan söz edilmeyecektir. Haberle sınırlı olmak üzere, Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi uygulanabilir[41]. Yazı veya haber, ilmî ya da edebî kaygılardan uzak, sadece intihara özendirme amacı güdüyorsa, diğer koşulların da varlığı halinde, belirsiz kişilere karşı intihara ikna ve yardım suçunun oluştuğu kabul edilecektir[42]. Teorik olarak kabul ettiğimiz bu durumun, uygulamada gerçekleşeceğini pek sanmıyoruz. Bir gazetecinin okurlarını intihara ikna etmesinde ve onlara yardımda bulunmasında ne gibi bir gayesi olabilir, meğer ki o gazeteci "dengesiz" bir kişiliğe sahip olsun. Bu son durumda, failin cezaî sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusu gündeme gelebilir. Yazı ilmî veya edebî nitelikte ise

---

[39] Kşz. **Çetin Özek**, Türk Basın Hukuku, İstanbul 1978, s. 404

[40] "...İntihar eden kimsenin sadece vücudunun resminin basılıp, hüviyetinin belli olmayışı, intihar resminin halka tesir edici mahiyetini ortadan kaldırdığı için 32'nci maddeyi ihlâl eden bir nokta mevcut değildir", İstanbul Toplu Basın Mahkemesi, 11.04.1963, E.88, K.39, zikreden **Erman-Özek**, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 273. Ancak uygulamada, intihar edenin cansız resminin hüviyetiyle birlikte gazetelerde yayınlanmasına rastlanmaktadır. Örneğin, Türkiye Gazetesi 29.04.1993

[41] İlmî ve Werther, Anna Karanina gibi intihar olaylarının uzun boylu tasvir edildiği edebî eserlerin kovuşturmaya uğramadığını belirten Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger "...bugün ... intihar hadiselerinin mevkutelerde neşredilmesini men edecek amir maddeler koymayı düşünüyoruz. Bunu tezatlı olarak görüyorum. Hem de hürriyeti tahdit edici bir hüküm olarak Matbuat Kanunu'nda bu maddenin yer almaması fikrindeyim" demektedir. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: I, 1950, s. 762

[42] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 33. Aksi görüşü savunan Edirne Milletvekili Mehmet Ergünün'e göre; "... Ceza Kanunumuzun 454'üncü maddesinde: Bir kimseyi intihara ikna eden ve yardım eden kimse diyerek ceza tayin edilmiştir. Bu gibi fiili işleyenler için gazetenin yazdığı bir ikna olamaz, hatta bir teşvik de olamaz". Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: I, 1950, s. 759. Doktrinde Erman-Özek'e göre, ikna ve yardım belirli bir mağdura yönelik olmalıdır, bu bakımdan okuyanlarda veya seyredenlerde intihar arzusunu uyandıran yayınların yapılması veya bu filmlerin gösterilmesi, bunların etkisinde kalarak bazı kimseler intihar etmiş olsa bile, bu suçu oluşturmaz. Nitekim Fransız Ceza Kanunu'na 31 Aralık 1987 tarihli bir kanunla eklenen 318-1'inci madde, şöyle bir hükmü ihtiva etmekteydi: "Her ne suretle olursa olsun, intihara yol açan ürün, nesne veya metotların propaganda veya reklâmını yapan kimse hakkında da (teşebbüs derecesinde kalan veya tamamlanan intihara tahrik suçuna ilişkin) birinci fıkrada öngörülen cezalar uygulanır". Bkz. **Erman-Özek**, s. 77, aynı sayfa dn.12.

kanaatimizce Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi hükmü de uygulanamaz[43].

b- Yardım

İntihara yardım, intiharı fiilen ve etkili biçimde kolaylaştırmak demektir[44]. İntihara fiilen etkili olan yardım, intihardan evvel olabileceği gibi, intihar sırasında da gerçekleşebilir[45]. Hatta, gerek intihardan önce ve gerekse intihar sırasında da yardım edilebilir.

Yardım, maddî olabileceği gibi (örneğin, müntehire silâh, zehir, ip gibi maddî vasıtalar sağlama), manevî nitelikte de (maddî vasıta söz konusu olmadan sadece örneğin öğüt, bilgi, akıl verme, yol gösterme) olabilir[46].

İntihara yardım suçundaki "yardım" kavramı, genel olarak suça iştirakteki yardımla aynı manaya gelmektedir[47].

Yardım icraî bir fiille gerçekleştirilebileceği gibi, ihmalî de olabilir. Ancak intihara yardım suçunun ihmalî bir hareketle işlenmesi, neticeyi önlemek hukukî yükümlülüğü altında bulunan bir kimsenin bu görevini kasten, müntehirin intihar etmesi için yapmaması halinde mümkündür. Diğer bir anlatımla, neticeyi önlemek hukukî yükümlülüğü altında bulunmayanın, başkasının intiharına mani olmaması hali, 454'üncü madde kapsamı dışında kalır[48].

Yardımda sağlanan vasıtaların elverişsizliği (mutlak elverişsizlik, örneğin arsenik yerine yanlışlıkla şekerli su verme; nispî elverişsizlik, örneğin bünyesi çok kuvvetli olan müntehirin aldığı zehirden etkilenmemesi), Türk Ceza Hukuku sistemine göre failin cezalandırılması sonucunu doğurmaz. Gerçekten, elverişsiz vasıtalar ölüm sonucunu meydana getirmeyeceğinden ve TCK'nun 454'üncü maddesi de ölümü unsur olarak kabul ettiğinden, müntehire elverişsiz vasıtalar sağlayanın cezalandırılması mümkün değildir[49].

---

[43] Edebî eserlerde de 32'nci maddenin uygulanması gerektiği görüşünü dolaylı da olsa Siirt Milletvekili Baki Erdem şu şekilde açıklamıştır: "Meşhur alimlerden "Goethe" bir roman yazmıştı, ismi "Werther", mevzuu; sefalet içinde kıvranan, her şeyden ümidini kesmiş bir gencin bütün gayretine rağmen sonunda intiharı tercih etmiş olmasıdır. Bu eser, edebiyat bakımından gayet güzel ve yüksektir. Fakat o zamanlar romanı okuyanlar arasında tespit edildiğine göre, zayıf karakterli gençler arasında intiharı tercih edenler kaydedilmiştir. Binaenaleyh bu gibi zayıf karakterli olan insanlar üzerinde tesir yaptığından, maddenin kanuna konulması taraftarıyım.." TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: I, 1950, s. 762

[44] **Faruk Erem**, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Cilt: IV, Özel Hükümler, 3. Bası, Ankara 1985, s. 404; **Dönmezer**, s. 85, 86; **Çağlayan**, Ötanazi, s. 30

[45] **Thormann-Overbeck**, II, s. 17; **Logoz**, I, s. 23; **Clerc**, I, s. 29; **Çağlayan**, Ötanazi, s. 30

[46] Öğretide yardımın ancak maddî olabileceği, yani fer'î manevî iştirak şekillerinin bu terime dahil olamayacağı savunulduğu gibi (bkz. **Erem**, IV, s. 404; **Çağlayan**, Ötanazi, s. 30), maddî veya manevî (örneğin intiharın gerçekleştirilmesine ilişkin öğüt verme, tavsiye etme) olabileceği de ileri sürülmüştür. Bkz. **Clerc**, I, s.29; **Akdağ**, s. 697; **Gözübüyük**, IV, s. 266; **Önder**, s. 81

[47] **Logoz**, I, s. 23; **Gözübüyük**, IV, s. 266. Fer'î iştirak ve intihara yardım suçunda aynı ibareleri kullanan 1889 İtalyan (m.64, 370, iade=yardım) ve 1937 İsviçre (m.25, 115, préter asistance= yardım etmek) CK'ları, intihara yardım fiilinin suça iştirakteki yardımla aynı anlama geldiğini belirtmektedir. Ancak bu kanunlardan İsviçre CK, iştirak kurallarından ayrıldığını belirtmek için, 115'inci maddenin kenar başlığında "intihara teşvik ve yardım" ibaresine yer verdiği gibi, madde metninde de "ikna" sözcüğünü kullanmıştır.

[48] Kşz. **Erem**, İntihar, s. 496

[49] Yardımın varlığını müntehirin intihara teşebbüs etmesi şartıyla, intihara yardım suçunun oluşması bakımından yeterli sayan kanunlardan İsviçre CK (m.115), kullanılan aracın suçun işlenmesi bakımından kati imkânsız olması halinde (örneğin, müntehire verdiği tüfeğin failin haberi olmadan boşaltılmış olması), hakimin cezayı serbestçe azaltabileceğini öngörmektedir (m.23, 66). Eğer fail akıl noksanlığı sebebiyle bu şekilde hareket etmiş ise hakim, kendisini her türlü cezadan muaf tutabilir (m.23/2). Araç bakımından nispî elverişsizlik (örneğin, verilen zehrin yeterli miktarda olmaması), müntehirin intihara teşebbüs etmesi şartıyla, failin teşebbüsten dolayı cezalandırılmasını gerektirir (m.21, 22). 1921 Arjantin CK'nun 44'üncü maddesinin 4'üncü fıkrası, bir suçun icrasının imkânsız olması halinde, cezanın yarıya veya failin arz ettiği tehlike derecesine göre en düşük kanunî hadde kadar indirebileceğini ve hatta hakimin cezadan sarf-ı nazar edebileceğini öngörmektedir. Arjantin hukukuna göre de, mutlak elverişsiz vasıtayı sağlayan failin cezalandırılması, müntehirin hiç değilse intihara teşebbüs derecesinde kalan hareketlere başlamış olmasına bağlıdır. Kşz.m.83. Elverişsizliğin nispî olması halinde, İsviçre hukukunda olduğu gibi, müntehirin intihara teşebbüs etmesi şartıyla fail cezalandırılır. 1961

İntihar fiili, müntehir tarafından icra edilmelidir. Bu bakımdan yardım eden, ölümü oluşturan icraî fiili de bizzat kendisi işlemişse, bu takdirde intihara ikna ve yardım suçu değil, adam öldürme –intihar edecek olan kimseyi rızasıyla öldürme- cürmü gerçekleştirilmiş olur[50]. İntihara yardım edenin ayrıca ölümü sonuçlayan icraî fiili de işlemesi durumunun, adam öldürme dışında bağımsız bir suç tipi olarak kabul edildiğine, mukayeseli hukukta rastlanmaktadır. Gerçekten, Portekiz CK'nun 354'üncü maddesi, birinin intiharına yardımda çok ileri giderek öldürme fiilini bizzat icra edeni, sekiz seneden on iki seneye kadar ağır hapisle cezalandırmaktadır. 04.04.1936 tarihli Küba Sosyal Müdafaa Kanunu'nun 437'nci maddesinin (A) bendi de, Portekiz CK'nun hükmüne benzer bir hükme yer vermektedir.

c- Ölüm

İntihara ikna ve yardım suçunun oluşması, intihar edenin ölmüş bulunmasına bağlıdır. İntihar tamamlanmamış, yani teşebbüs aşamasında kalmışsa, ikna ve yardımda bulunan, 454'ncü madde ile cezalandırılamaz. Örneğin, kendini asarak öldürmek isteyen müntehirin intihar girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması durumunda, müntehiri intihar etmesi için ikna ve ona yardımda bulunana ceza tatbik edilemez. Oysa, başarısız intihar girişimi sonucu, müntehirin sakat kalması veya akıl maluliyetine uğraması imkân dahilindedir[51].

Maddede unsur olarak öngörülen "ölüm", yakın zamanlara kadar doktrinde "bütün hayat fonksiyonlarının durması" şeklinde tanımlanıyordu (biyolojik ölüm). Yani kalp atımının ve solunumun durması, kornea refleksinin kaybolması, hareketin durması, zekânın yok olması ölüm sayılıyordu[52]. Ancak, "réanimation-yeniden canlandırma" metot ve aletlerinin yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması, klâsik ölüm tanımının yeterli bir kıstas teşkil etmediğini ortaya koydu. Gerçekten bugün, kalp-akciğer pompası gibi aletler veya reanimasyon metotları ile solunum veya dolaşımı durmuş kimselerin bu fonksiyonları devam ettirilebilmektedir. Ayrıca, dolaşım ve solunumun durmasına rağmen, beynin faaliyetlerinin de devam etmesine bazen rastlanmaktadır. Büyük hayat fonksiyonlarının sona ermelerine ilişkin bu karışıklık, bilim adamlarını tıpta yeni bir ölüm kıstası arayışına itmiştir. Bunun için de vücuttaki fonksiyonların birlikte düzenli olarak işleyişini sağlayan beyne önem verilmiştir[53]. Yeni kıstasa göre, beyin fonksiyonlarının tam ve irreversibl kaybı, beyin ölümünü oluşturmaktadır. Beyin ölümü dendiği zaman kastedilen, vital merkezlerin, yani canlılık merkezlerinin ölmesidir. Beyin ölümü kriterlerini, Organ Nakli Merkezleri Yönetmeliği'nin[54] Ek:1 kısmı belirtmiştir.

TCK'nun 454'üncü maddesinde yer alan, ancak tanımlanmayan ölüm, Yüksek Sağlık Şurası'nın bir kararında, beyin fonksiyonlarının tamamıyla durması biçiminde belirtilmiştir[55]. Kanaatimizce, özellikle ölülerden organ veya doku alınabilmesi için de gerekli olan ölüm kıstasını tıp bilimi belirleyecektir.

7- Manevî Unsur

İntihara ikna ve yardım suçu, ancak kasten işlenebilen suçlardandır. Kanun bu suçun taksirli[56] şeklini kabul etmemiştir. Kanaatimizce, taksirli şekli kabul edilmeyen intihara ikna

---

Macar CK'nun 10'uncu maddesinin 2'nci fıkrası da, hakime işlenemez suça teşebbüs eden kimsenin cezasını aşağı sınıra kadar indirmesi veya hiç ceza vermemesi hususunda takdir yetkisi tanımaktadır. Müntehirin intihara teşebbüsü halinde (m.255/1), ona mutlak surette imkânsız vasıta sağlayan faile ceza verilebileceği gibi, hiç verilmeyebilir de.

[50] **Kıyak-Şenel**, s. 37; **Majno**, III, s. 246; **Çağlayan**, Ötanazi, s. 30

[51] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s.46 vd.

[52] **Behçet Tahsin Kamay**, Adli Tıp, Cilt: I, 3. Bası, Ankara 1959, s. 141

[53] **Köksal Bayraktar**, Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezaî Sorumluluğu, İstanbul 1972 (Doktora Tezi), s. 184

[54] Resmi Gazete, 20 Ağustos 1993, Sayı: 21674, s. 15 vd.

[55] Yüksek Sağlık Şurası, 24.11.1969, K.6293, zikreden **Bayraktar**, s. 186 ve aynı sayfa dn.211.

[56] 16.03.1968 tarihli Bulgar CK'nun 127 nci maddesinin 3'üncü fıkrası kendisine herhangi bir biçimde bağımlı bir kimseye fena muamele ederek onu intihara sevk edeni, ölümün gerçekleşmesi veya teşebbüs aşamasında

ve yardım suçu hem genel, hem de özel kastın varlığını gerektirir[57]. İntihara ikna ve yardım sayılan hareketleri bilerek ve isteyerek yapan failin, bu hareketleri yapmaktaki amacı, müntehirin ölümünün sağlanmasıdır. Diğer bir anlatımla, intiharı istemek için ikna ve yardım gerçekleştirilmiş olmalıdır[58]. Genel kast, müntehire bilerek ve isteyerek ikna ve yardımda bulunmaktır. Özel kast ise, failin müntehirin kendisini öldürmesini istemesidir.

8- Suçun Özel Görünüş Şekilleri

a- Teşebbüs

Teşebbüs aşamasında kalan intihar fiilinden dolayı, müntehiri intihara ikna ve ona yardım eden şahıs cezalandırılmaz. Böyle bir düzenleme, Kanunumuzun teşebbüs hükümlerine aykırı görünmektedir. Kanaatimizce bu durum, intihara ikna ve yardım suçunun özelliğinden kaynaklanmaktadır. Suçun oluşması, harekete geçen mağdurun ölmesine bağlıdır. Bu bakımdan, 454'üncü maddede yazılı suç, teşebbüse müsait değildir. Bunun için de yukarıda belirttiğimiz gibi 454'üncü maddeye "...veya intihara teşebbüs olunmuşsa.." ibaresi eklenmelidir[59].

b- İçtima

Fail, birden fazla kimseyi intihara ikna ve onlara yardımda bulunabilir. Böyle bir durumda, mağdurların sayısınca suç vardır[60].

İntihara ikna ve yardım suçunun müteselsil suç şeklinde işlenmesi de mümkündür. Failin suç işleme kararında birlik tespit edilebildiği takdirde, söz konusu suça ilişkin müteselsil suç hükümleri uygulanır. Örneğin, sanık kısa sayılabilecek ayrı ayrı tarihlerde, önceden kurduğu bir plân gereğince, ayrı ayrı kişileri intihara ikna eder ve onlara bu hususta yardımcı olursa, müntehirin ölümü vukuunda, kanunun aynı hükmünü birkaç defa ihlâl ettiğinden, hakkında TCK'nun 80'inci maddesi uygulanır. Belirtelim ki, müntehirin çokluğu, müteselsil suçların varlığını etkilemez[61].

İntihara ikna ve yardıma müteakip cesedin gizlenmesi veya gizlice gömülmesi, bağımsız suç oluşturur.

c- İştirak

İntihara ikna ve yardım suçu, iştirak bakımından bir özellik arz etmez.

---

kalması halinde cezalandırmaktadır. Bu fiilin taksirle işlenmesi de cezaya müstelzimdir (m.127/4). Fena muameleyle intihara sebebiyet suçunu öngören incelediğimiz kanunlar arasında –belirtelim ki, bu kanunların sayısı çok azdır- fiilin taksirle işlenmesini de cezalandıran tek kanun 1968 tarihli Bulgar CK'dur.

[57] **Erem**, İntihar, s. 497; **Gözübüyük**, IV, s. 267; **Akdağ**, s. 697

[58] Saiki açıkça belirten İsviçre CK (m.115), intihara ikna veya bu hususta yardımın "bencil bir saikle" gerçekleştirilmesini öngörmektedir. "Bencil bir saik" ibaresi ilk defa 1908 tarihli İsviçre CK Ön tasarısında (m.66) yer almıştır. Bencil bir saikin varlığının aranması, 115'inci maddenin uygulama alanını daraltmaktadır. Maddenin tatbik alanının bir dereceye kadar daraltılmasını engellemek, ibarenin dar yorumlanmasına bağlıdır. Hemen belirtelim ki, söz konusu maddenin Almanca ve Fransızca metinleri arasında saikin sayısına ilişkin bir fark vardır. Gerçekten Almanca metinde "selbstsüchtigen Beweggründen=bencil sebeplerle, bencil saiklerle" ibaresi yer alırken, Fransızca metinde "mobile égoiste=bencil sebep, bencil saik" kelimelerine rastlanmaktadır. Ancak, bu fark önemli değildir. Müntehiri intihar etmesi için ikna veya bu hususta yardım eden, bu fiilleri şahsî bir menfaatin elde edilmesi için gerçekleştirmişse, bencil bir saikin varlığından bahsedilir. Kişisel menfaat maddî olabileceği gibi, manevî de olabilir. İntihar dolayısıyla bir mirasa sahip olmayı isteme maddî bir menfaattir. Müntehire karşı duyulan kin, nefret, intikam hislerinin etkisi altında ikna ve yardımda bulunma ise manevî menfaat kapsamına girer. Buna karşılık, iyilik ve fedakârlık yaptığı inancıyla hareket eden, örneğin intihara yardımda bulunarak müntehiri ayıptan kurtarmak isteyen cezalandırılmaz. Saiklerin tespiti zorluk arz eder. Maddenin uygulanması için failin özgeci saik veya saiklerle hareket ettiğinin kanıtlanmasına gerek olmadığı halde, davranışının bencil bir saike dayandığının ispatı zorunludur. Bkz. **Logoz**, I, s. 22; **Clerc**, I, s. 29, 30; **Thormann-Overbeck**, s. 11, 17. Danimarka (m.240) ve Brezilya (m.122) CK'ları saikin suçun ağırlatıcı sebebi olduğunu açıkça öngörmektedir.

[59] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 49, 50

[60] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 50, 51

[61] **Artuk**, İntihara İkna ve Yardım Suçu, s. 51

III - Medyadaki Şiddet ve İntihar Haberlerinin Toplum Üzerindeki Olumsuz Etkileri

1- Medya – Suç İlişkisi

Medyada suç, özellikle şiddet suçlarına ilişkin haberlere yer verilmesinin, suçların işlenmesine etkili olup olmadığı hususu, bilimsel araştırmalara konu olmuştur. Bu konudaki araştırmalar birbirleriyle çelişen sonuçlar göstermektedir. Makalemizde, medya-suç ilişkisi hakkındaki teorilere yer verdikten sonra, suç politikası bakımından kanun koyucunun, kitle haberleşme araçlarının, ailenin ve okulun, suçların, özellikle şiddet suçlarının önlenmesi konusundaki görevlerini açıklayacağız. Bu açıklamalarımız, intihar hadiseleri bakımından da geçerlidir. Araştırmalar dört teorinin ortaya atılmasına neden olmuştur:

a- Uyarma Teorisi (Die Stimulationstheorie)

Bu teoriye göre şiddet öğrenilir ve taklit edilir. *Lombroso*[62] şöyle der: "Medeniyet, gazeteciliği ilerletmek ve daima skandallı havadisler ihtiva eden gazetelerin yayılmasına imkân vermek suretiyle, cinayet taklidi hevesini uyandırmaktadır."

Teorinin önemini açıklamak için, *Psikolog Bandura* ve yardımcıları tarafından gerçekleştirilen bir deneye literatürde yer verilir: 3-6 yaş arası 96 küçük, gruplara bölünür. İlk gruba bir yetişkinin, şişirilen bir palyaço oyuncağa karşı şiddet içeren hareketi, doğal bir şekilde seyrettirilir. İkinci gruba, söz konusu hareket bir film halinde, üçüncü gruba ise, çizgi film şeklinde gösterilir. Dördüncü bir gruba ise, şiddet fiili gösterilmez. Daha sonra her çocuk, şişen oyuncakla yirmi dakika yalnız bırakılır. Sonuçta, şiddet hareketlerini izleyen çocuklar bağırarak oyuncağa vururlarken, dördüncü gruba giren küçükler, oyuncağa karşı hiçbir şiddet eyleminde bulunmazlar.

Bazı edebî eserlerin okunmasının kişiyi suçluluğa yönelttiği söylenmiştir. Gerçekten, kalabalık Hinck Ailesinin bütün fertlerini öldüren *Troppman'ın,* (1869), *Eugéne Sue*'nün *"Juif errant"* (Başıboş Dolaşan Musevi) adlı kitabından cinayetlerini ilham aldığını itiraf ettiği, hırsızlık yapmak için *Pranzini*'nin (1887) metresini öldürdüğü odada failin yaptığı hareketin aynısının yer aldığı, *Dostoyevski'*nin *"Oyuncu"* adlı romanındaki sahnenin açılmış bir biçimde bulunduğu ileri sürülmüştür[63]. 1873'de *Grimel*, gazetelerde okuduğu caniler gibi kendinden bahsettirmek için suç işlemeye karar verir; ev yakar, ancak beraat eder; karısını fena muameleler sonucu öldürür; yine cezalandırılmaz. Gazetede gözüne *"Gras Cinayeti"* ilişir ve aynı o cinayetin gerçekleştirildiği gibi kezzapla bir dostunu öldürür; her tarafa koşarak anlatır. Gazeteye, "Petit Journal"e geçtikten sonra teslim olur.

Adam öldürme örnekleri sunan polisiye romanlarının da gençliğin hayallerine etki ederek, onları bu tür fiillerin işlenmesine tahrik ettikleri belirtilmiştir.

Filmlerin etkisiyle de fertlerin suçlara yöneldikleri ileri sürülmüştür[64]. Fransa'da *Heuyer* ve *Faure'*un yaptığı araştırmalar, filmin gösterilişi sırasında, bireyin solunum ve

---

[62] **Cesare Lombroso**, Le Crime . Causes et remédes, 2. Edition, Paris 1907, s. 66

[63] **Jean Constant**, Eléments de criminologie, Liège 1949, s. 176

[64] Sinema ve suçluluk üzerinde gerçekleştirilmiş pek çok araştırma, birbirleriyle çelişen sonuçlara varmaktadır. Gerçekten, örneğin *Rouvroy*, genç suçlulardan yüzde 30'unun sinemanın etkisi ile suç işlediklerini belirtirken, 1926'daki bir araştırmasında *Gilmer*, Amerika Birleşik Devletleri'nde işlenen tüm suçların yüzde 80-90'ında sinemanın etkisinin bulunduğunu kaydetmektedir. Bu sonuçlara karşılık *Brücke,* yaptığı bir araştırmada, 150 genç suçludan 118'inin işlediği suçlarda, filmin bir etkisinin olmadığını belirtmektedir. Bkz. **Köksal Bayraktar**, Film ve Suç, in: Sinema Filmlerinin Sansürü Kollogyumu (25 Mayıs 1978), Raporlar-Tartışmalar, İstanbul 1979, s. 29-40, 32. New York'un kenar mahallelerindeki 1356 çocuk ve 105 suçlu hakkında, 1930'lu yıllarda *Cressey* ve *Trasher*'in yürüttükleri bir araştırma, suçluların yüzde 22'si ve suçsuzların yüzde 14'ünün haftada üç ve daha fazla sinemaya gittiklerini, suçluların yüzde 6'sı ve suçsuzların yüzde 16'sının ise, haftada bir kere bile sinemaya gitmediklerini ortaya koymaktadır. *Cressey* ve *Trasher*'in vardıkları sonuç, sinemanın suçluluğa katkısının esaslı olmadığıdır. Fransa'da *M.G. Heuyer,* seyircinin filmdeki kişilerle özdeşleştiği hususunu vurgulamaktadır. Bkz. **Pinatel-Bouzat**, III, s. 141

dolaşım düzeninin değişikliğe uğradığını, beynin bio-elektrik faaliyeti ve sinir sisteminin değiştiğini, gerilimlerin meydana geldiğini, diğer bir anlatımla, bireyde fizyolojik değişikliklerin oluştuğunu ortaya koymaktadır. Fizyolojik bu değişiklikler, bireyin duygusal düzenini de etkilemektedir. İşte bu değişik etkiler, bireye yeni düşünceler getirdiği gibi, bireyde bulunan duyguları, bastırılmış iç güdüleri, dürtüleri de harekete geçirerek ortaya çıkarmaktadır. Birey, taklit etme özelliğinin etkisiyle, filmde gördüğü olayları özel yaşantısına uygulayabilir.

Nitekim, yakın geçmişte Fransa'da iki sevgili, 16 yaşındaki Tunuslu bir genci 40 bıçak darbesiyle öldürürler. 18 yaşındaki genç kızla, 17 yaşındaki sevgilisi, yakalandıktan sonra polisteki ilk ifadelerinde, cinayeti *Oliver Stone'un "Katil Doğanlar"* (Natural Born Killers) filminden etkilenerek işlediklerini itiraf ederler. Esasen, bu olaydan önce de (Ekim 1994) aynı filmin etkisinde kalarak iki Fransız genç, üç polisle bir taksi şoförünü öldürmüşlerdir[65].

Filmler gibi radyo ve televizyon[66] da, bireyin ruhsal durumuna etki eder. Özellikle görüntü unsurunun yer almaması nedeniyle, sosyo-psikolojik bu etkiler, radyoda daha belirgindir. Radyonun –özellikle dramatik programların- dinlenmesi, bireyde ses unsuruna dayanan bir hayal gücünün çalışmasına neden olur. Sesin kendine verdiği mesajı birey, algılamasına göre biçimlendirir, yorumlar. Ses unsurunun yanında görüntü unsurunun da yer aldığı televizyon yayınlarında, bireyin hayal gücünün çalışmasından ziyade, dikkatinin odaklaşması gibi bir başka psikolojik durumla karşılaşılır. Bireyin ruhsal durumunu etkileyen radyo ve televizyon yayınlarından şiddet programlarının, özellikle çocuk ve gençleri şiddet eylemlerinde bulunmaya sevk ettikleri ileri sürülmüştür[67].

Konuyla ilgili olarak, 1950-1970 yılları arasında ABD'de yapılan araştırmalar, televizyonlu ev sayısıyla, işlenen cinayet sayılarının birbirine paralel olarak arttığını ortaya koymuştur[68]. Yine 1975 yılına kadar televizyonun yasak olduğu Güney Afrika'da, bu yasağın kalkmasından sonraki 10 yıl içinde, cinayetlerde yüzde 130'luk bir artış olduğu ortaya konmuştur[69].

Küçükler tarafından izlenen çizgi filmler de şiddete dayalı olduklarında, izleyenler üzerinde olumsuz etkiler yapabilmektedir. ABD'de yapılan bir araştırmada, şiddete dayalı 30 tür çizgi film olduğu ve bunların 28'inin zararlı etkilerinin bulunduğu saptanmıştır. Bu tarz çizgi filmlere en iyi örnek, "savaş çizgi filmleri"dir. Kahramanların kullandıkları savaş aletlerini de oyuncak olarak satmayı düşünen yapımcılar, savaşı olumlu bir deneyim olarak göstermekte, eğlenceli olduğunu işlemektedirler. ABD'de yapılan incelemelerde, ilgili çizgi filmi izleyen, ardından savaş oyuncağını alan çocukların, birbirleriyle itişip kakışmaktan, dövüşmekten, düşmanca ve topluluk dışı davranışlardan hoşlanmaya başladıkları

---

[65] Bkz. **Can Dündar**, Televizyon ve Şiddet, in: Cogito, Şiddet, II. Baskı, Sayı: 6-7, Kış-Bahar 1996, s. 385

[66] Televizyon, Türkiye'de olduğu gibi Avrupa'da da kitle haberleşme araçlarının en önemlisi haline gelmiştir. 1996 yılında, Almanya'da Tüketim Araştırma Derneği'nin yaptığı bir çalışmaya göre, 3-6 yaş arası çocuklar, günde ortalama 73 dakika, 6-13 yaş arasındaki çocuklar 100 dakika, 14 yaşını geçen çocuklar ise 111 dakika televizyon seyretmektedir. *Lukesch'in* söylediğine göre, artan yaşla birlikte korku ve seks filmlerine ilgi de artmaktadır. Almanya'da Cumartesi akşamı saat 22.oo'a doğru, 3-13 yaşları arasında ortalama 1.7 milyon çocuğun "Sudden Death (RTL), "Deadly Revenge" (ProSieben), Tödliche Gedanken (SAT1) gibi yayınları izlediği belirtilmiştir. Yine 6-10 yaşındaki İsveç çocuklarının yüzde 40'ı, insanların sadece adam öldürme suretiyle öldürüldüklerine inanmaktadır. Büyükanne ve büyükbabalarının ölümünde bu çocukların "Büyükbabayı veya büyükanneyi kim öldürdü?" sorusunu sordukları görülmüştür. Bkz. **Schwind**, s. 267, 268

[67] **Aysel Aziz**, Radyo ve Televizyona Giriş, Ankara 1976, s. 80,81; ayrıca bkz. **Handan Yokuş Sevük,** Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul 1998, s. 57

[68] ABD'de yapılan araştırmalarda, Amerikalı bir gencin liseyi bitirene kadar ekranlarda yaklaşık 18 bin ölüme şahit olduğu ifade edilmektedir. **Schwind**, s. 267

[69] **Dündar**, s. 386

görülmüştür[70]. Yapılan araştırmalar, sadece salt şiddet içeren yayınların değil, büyükler tarafından küçüklere izlenmesi tavsiye edilen *Tom ve Jerry* türünden çizgi filmlerin de çocuklar için zararlı olduğunu ortaya koymaktadır. Zira, bu tarz yayınlarda, çizgi filmin başından sonuna kadar, kahramanlar birbirlerine fiziksel her türlü şiddeti uygulamakta, ama hiçbir şey olmamaktadır. Danimarka'da yapılan bir araştırma, *Tom ve Jerry* izleyerek büyümüş çocukların ilk sokak kavgalarından sonra, yumrukladıkları arkadaşlarında niye bu kadar hasar olduğuna şaştıklarını ortaya koymuştur[71].

Yakın tarihlerde ülkemizde de yayınlanan *Pokémon* adlı çizgi film bakımından da aynı durum geçerlidir. Adı geçen çizgi filmde, olağanüstü güçleri olan, birbirlerine şiddet uyguladıklarında ölmeyen *Pokémon*'larla kendilerini özdeşleştiren çocukların, benzeri davranışlarda bulunduklarında kendilerine de bir şey olmayacağı yönünde bir inanca sahip olmaları mümkündür. Zira somut düşünen, soyutla somutu ayırt edemeyen çocuklar, hayal dünyalarına göre hareket ederek, "*Pokémon* yaparsa ben de yaparım" diyebilmektedirler[72]. Bunun örneklerine de rastlanmaktadır. Nitekim Roma'da 4.5 yaşındaki bir çocuk, televizyonda çok sevdiği *Pokémon* filmini seyrettikten sonra, oturduğu apartmanın dördüncü katından atlamıştır[73]. Ülkemizde de kendini *Pokémon* zanneden 7 yaşındaki S.A.[74] ile 4 yaşındaki F.A.[75], oturdukları apartmanların 5 ve 7'nci katlarından atlamışlardır.

Bu bakımdan, bu tarz masum çizgi filmlerin, şiddet içeren filmlere, örneğin *"Rezervuar Köpekleri"*ne *(Reservoir Dogs)* göre çok daha tehlikeli olabileceği, zira bu filmler şiddeti olanca acımasızlığı ile sergilerken, seyircinin gerçek şiddetin sıradan olmadığını gördüğü, buna karşılık *Tom ve Jerry* gibi çizgi filmlerde şiddete sevimli bir maske giydirildiği ve bunun çocukların bilinçaltına işlendiği belirtilmiştir[76].

b- Arınma Teorisi (Die Katharsistheorie)

Uyarma teorisinin aksine, arınma teorisine göre, kitle haberleşme araçlarındaki şiddet sahneleri, mesajı alanlarda saldırganlık eğilimlerini azaltır. Bu görüşü destekleyenlerin (*Feshbach, Wilgram, Shotland, Tannenbaum*) araştırmalarına göre, şiddet yayınlarının izlenmesi, kişide anti-sosyal davranışlara yol açmaz. Bu yayınların taklit eğilimlerine yol açtıkları düşünülse bile, bireyin içinde varolan kendi kendini yasaklama (self inhibiting) mekanizması, şiddet davranışlarının oluşumunu önlemektedir[77]. Amerikalı *Feshbach,* saldırganlığın hayal düzeyinde yaşanmasının agresif eylem güdülerinin zayıflamasına yol açtığı, yani içsel bir özdeşleşme mekanizması üzerinden gerçekleşen ruhsal katılımın eylem güdülerinin etkisinin hafiflemesine neden olduğu görüşündedir.

Fesbach, teorisinin doğruluğunu ispatlamak için, *Singer* ile birlikte yaptığı bir deneye işaret etmektedir. Deney, genellikle orta sınıfa dahil, yatılı özel okula giden çocuklar ve yurt okullarında (boys home) okuyan aşağı tabakaya dahil, korunmaya muhtaç çocuklar üzerinde yapılır. Deneye tâbi tutulan ve yaşları 10-17 arasında değişen erkek çocuklara, haftada en az altı saat televizyon izlettirilir. Deneyin sürdüğü altı hafta zarfında, çocuklardan bir kısmına özel olarak seçilmiş şiddet sahnelerini içeren programlar izlettirilir. Diğer kısmına, bu gibi programlar gösterilmez. Sonuçta, şiddet programlarını izlemeyen çocuklar arasında, programları seyredenlere oranla iki misli kavga çıktığı müşahede edilir. Ayrıca,

---

[70] **Thomas Radecki**, "Şiddete Dayalı Eğlenceler", Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, 1985 Yılı "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet" Konulu (25-27 Kasım 1985) Seminer Tutanakları, s. 17

[71] **Dündar**, s .386

[72] Bkz. Psikiyatrist Arif Verimli'nin görüşü, http://www.milliyet.com.tr/2000/11/11/entel/ent2.html

[73] Bkz. http://www.milliyet.com.tr/2000/05/07/yasam/yas12.html

[74] Bkz. http://www.milliyet.com.tr/2000/11/25/yasam/ yas05.html

[75] Bkz. http://www.milliyet.com.tr/2000/10/30/haber/hab08.html

[76] **Dündar**, s. 386, 387

[77] **Ünsal Oskay**, XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, Kuramsal Bir Yaklaşım, Ankara 1982, s. 367

şiddet programlarının izlenmesinden sonra, aşağı tabakaya dahil çocuklar arasında fizikî saldırı hareketlerinin azaldığı, buna karşılık söz konusu sahnelerin orta sınıfa ait çocuklara etki etmediği gözlenir. *Feshbach* ve *Singer'e* göre, şiddet sahnelerini içeren televizyon programları, en çok şiddet eğilimi olan çocuklara etki etmektedir[78].

Televizyon ve sinemadaki şiddetin, toplumdaki şiddet olaylarını artırmadığı konusundaki görüşe göre, şiddetin farklı kaynakları vardır. Örneğin, yapılan son tahminlere göre, bir çocuğun ilkokulu bitirinceye kadar, televizyonlarda yaklaşık 8 bin kişinin öldürüldüğünü seyrettiği ABD'de, saldırı ve öldürme olayları artmasına rağmen; İngiltere, Japonya ve Almanya gibi, aynı şiddet içerikli dizi ve filmlerin gösterildiği ülkelerde, şiddet olaylarının artmadığı istatiksel olarak sabittir. Yine Afrika'nın, hâlâ televizyon girmemiş pek çok bölgesinde, şiddet olaylarında bir artış gözlenmektedir[79].

Bu görüşe göre bireyler, ekranda görülen savaş ve kitle halinde terör cinayetleri gibi şiddet sahnelerini, çok defa heyecan yaşamadan, refleks yokluğu ile izlemektedirler. Bireysel öldürme ve işkence sahnelerinde daima şiddet uygulayanın yüzünde, karakterinde somutlaşan kötülük, hainlik, şiddete maruz kalanların masumiyeti ve korkuları; şiddete tanık olanların yüzündeki dehşet, üzüntü ve tiksinme ayrıntılı işlenmektedir. İzleyici, bu duyguları özdeşleşme, yansıtma ve boşalımlarla yaşamaktadır. Kısacası film, dizi ve çizgi filmlerin büyük bir bölümü, şiddeti, onun kötülüğü ve yıkıcılığı ile birlikte işlerler. Seyirci şiddeti, onun mağdur üzerinde uyandırdığı acıyı da yaşayarak algılar. Bu bakımdan, televizyonun şiddeti öğretip özendirdiği kabul edilmez. Ancak, kabul edilen bir gerçek vardır, o da sinemanın icat ettiği hile ve kurnazlıkların, şiddet eylemcileri tarafından kullanıldığıdır[80].

c- Anomi Teorisi (Anomietheorie)

Televizyondaki şiddet sahneleri, *Durkheim* ve *Merton*'un Anomi Teorisi'yle ilişkilendirilmektedir. Anomi, etimolojik bakımdan düzensizlik ve kanunu ihlâl etme anlamlarına gelir. Teoriye göre iktidar, şöhret gibi, toplumun yarattığı ve insanları kendilerine ulaşmaya tahrik ettiği hedefler pek çoktur. Bu toplumsal hedeflere -meşru veya gayri meşru-, yasakları gösteren normlara uyularak varılabilir. Meşru yollarla hedeflere ulaşabilme hususunda araçlar sınırlı, kısıtlı olduğundan, gayri meşru yollara da başvurulabilir. İşte bir toplumda, bazı kimseler meşru kuralları reddederek, kanun dışı yollarla toplumun yücelttiği hedeflere, yani araç ve değerlere ulaşmaya çalışırlarsa, "sapma" hali meydana gelir. Sapma, elde edilmek istenen değerler ile normlar, yani toplumun düzenlediği araçlar arasındaki bir kopma, aykırılık, ahenksizliktir. Öyle ise suç, bireyin, toplumun yücelttiği hedeflere meşru araçlarla ulaşabilmek hususundaki imkânsızlığından doğmaktadır[81]. Diğer bir anlatımla, çeşitli davranış tarzlarından birini oluşturan suç, toplumsal hedeflerle bunların elde edilmesi için sahip olunan imkânların azlığı arasındaki uçurumdan kaynaklanmaktadır. Yukarıda açıklananlar televizyon yayınlarına nakledildiği zaman, aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır: Örneğin, kovboy veya polisiye filmlerinde para, itibar, iktidar gibi toplumsal hedeflere ulaşılması için gayret gösterilmesinin değeri vurgulanır. Televizyon izleyicileri için meşru araçlarla ulaşılamayan bu hedefler, kendilerinde aynı niteliklerin bulunduğunu zannettikleri aktörler tarafından şiddete başvurularak elde edilmektedir. Kitle haberleşme araştırıcısı *Heinrich'*in de belirttiği gibi, "Çocuklarımız için, televizyondaki şiddet programları uyuşmazlık çözüm modellerini oluşturur". Bu belirtilenlerden sonra, "Televizyon suça (ve şiddete) yönelmeyi kuvvetlendiriyor mu?" sorusu sorulabilir[82].

d- Kanıksama Teorisi (Die Habitualisierungstheorie)

---

[78] **Schwind**, s. 269

[79] **Yavuz Erten-Cahit Ardalı**, Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları, in: Cogito, Şiddet, II. Baskı, Sayı: 6-7, Kış-Bahar 1996, s. 162

[80] **Erten-Ardalı**, s. 163; ayrıca bkz. **Aysel Yıldırım**, Sıradan Şiddet, İstanbul 1998, s. 41

[81] Krz. **Dönmezer**, s. 358, 359

[82] **Schwind**, s. 272, 273

Kanıksama teorisine göre, şiddet içerikli yayınlar kişiler üzerinde duygu körlüğü yaratır. Duygu körlüğü, bireylerin sürekli izlenen şiddet içerikli yayınları kanıksayarak, bunlara duyarsız kalmasıdır. Nitekim medyada sık sık kişiler arası silahlı çatışmalara ve bu çatışmalarda ölen insanlara tanık olunması, gerçek yaşamda bu tür olayların sıradan değerlendirilmesini sonuçlar[83].

Kunczik, Himmelweit, Oppenheimer ve *Vince*, kovboy filmlerinin yedi yaşındaki çocukları artık korkutmadığını saptadıkları bir araştırma sonucunu (1958), kanıksama teorisine örnek olarak göstermektedirler[84].

e- Değerlendirme

Medyanın toplum üzerindeki etkisi konusunda, yukarıda zikredilen teorilerin değişik sonuçlara ulaştığını görüyoruz. Arınma teorisi, şiddet sahnelerinin saldırganlık eğilimlerini azalttığını belirtirken; uyarma teorisi, kitle haberleşme araçlarında yer alan şiddet sahnelerinin bireyde saldırganlığın taklidine yol açtığını savunmaktadır. Uyarma teorisinin sonucuna anomi ve kanıksama teorileri de katılmaktadır. Arınma ve uyarma teorilerine hak verdiren araştırmalar bulunsa da, kitle haberleşmelerindeki şiddet sahnelerinin –bilhassa televizyondaki şiddet programları-, özellikle düşük gelirli kesimlerden ve bu kesimlerin de saldırgan çevresinden gelen çocuk ve gençlik grupları üzerinde etki ettiği genellikle kabul edilmektedir.

Yapılan araştırmalar, uzun süre saldırganlık ve vahşet filmleri izleyen çocukların bunlardan etkilendiğini, bu olumsuz etkinin en fazla oyun çağı çocukları üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, çocukların kişilikleri doğrultusunda bu sahnelerden etkilendikleri gözlemlenmiştir. Örneğin, korkak bir çocuk saldırgan sahneleri izleyince saldırgan, vurucu, kırıcı değil, tam tersine daha çekingen ve korkak olurken; haşarı, öfkeli, geçimsiz bir çocuk, televizyonda gördüklerini arkadaşları üzerinde denemeye kalkabilmektedir. Bu bakımdan, her çocuğun kendi kişiliği doğrultusunda televizyondaki şiddetten etkilendiği söylenebilir[85]. Çocukların kişiliklerini belirleyen birçok faktörün olduğu da açıktır: Ailenin durumu, anne ve babanın çocuğa karşı tutumu, kurduğu arkadaşlıklar, şahsiyetinin oluşmasına kadar geçirdiği tecrübeler, okul, sosyal gruplar ve tabii ki medya. İşte medyadan kaynaklanan şiddet içerikli mesajlar, diğer etkenlerle de birleştiğinde, küçüğün şiddete yatkınlaşması ihtimalini artırır[86]. Nitekim, sevgi ve barış içerisinde yaşayan bir ailede çocuk, televizyonda gördüklerini hemen uygulamaya kalkmaz. Öte yandan tartışma, dövüşme, sövüşmelerin olağan sayıldığı evlerde yetişen çocuklar, sorunlarını kavga ve zor kullanarak çözmeye yatkınlaşır ve televizyonda gördükleri yöntemleri denemeye başlar[87].

Kitle haberleşme araçlarının şiddet eylemlerinin ya da intihar hadiselerinin artmasına veya yaygınlaşmasına etkisinin nasıl önleneceğini, diğer bir anlatımla, medyanın olumsuz etkisinin nasıl engelleneceğini hemen aşağıda belirteceğiz.

IV- Medyanın Suça ve Özellikle İntihar Vak'alarının Artmasına Yönelik Etkisinin Önlenmesi

1- Genel Olarak

Yukarıda da belirtildiği üzere, bireyleri koşullandırma imkânına sahip medyanın suça ve intihar eylemlerine tahrik, teşvik edici olumsuz etkisinin önlenmesi, kanaatimizce üç

---

[83] **Sacide Vural,** "Televizyondaki Şiddetin Çocuklar Üzerinde Etkisi", TC Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, III. Aile Şurası Tebliğleri, s. 640

[84] **Schwind**, s. 272

[85] **Atalay Yörükoğlu**, "Televizyon, Çocuklar ve Saldırganlık", Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, 1985 Yılı "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet" Konulu (25-27 Kasım 1985) Seminer Tutanakları, s. 68

[86] **Emir Turam**, "TV'deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış" in: Cogito, Şiddet, II. Baskı, Sayı: 6-7, Kış-Bahar 1996, s. 395

[87] **Yörükoğlu**, s. 68

şekilde gerçekleşebilir:

a. Kitle Haberleşme Kuruluşlarının Bizzat Kendi Kendilerini Denetleme Yoluna Gitmeleri

Kitle haberleşme araçları, toplumu şiddetten korumak mülahazasıyla birtakım tedbirler alacaktır[88]. Aşağıda, bu tedbirler üzerinde duracağız. Ancak unutulmamalıdır ki, "medyada şiddet olmasın" düşüncesiyle, toplumsal olayların, intihar hadiselerinin, şiddet içerikli haberlerin halka sunulmasının tamamen önünü kesmek de sakıncalıdır. Zira, basının haber verme fonksiyonu içerisinde, haber konusu yapılan hususlardan toplumdaki bireylerin bilgi edinmesinin ve bu, hukuka aykırı bir eylemse (örneğin, şiddet içerikli), izleyenlerin bu tür davranışlardan kaçınmalarının sağlanması da vardır. Bu bakımdan, şiddet haberleri verilecektir. Ancak bu haberler, belirli kriterlere uyularak verilecektir. Şiddeti besleyen siyasal, kültürel etkenlerin, gündeme ilişkin bazı gerçeklerin halka sunulmasında kamu yararı olduğu açıktır. *Dündar'ın* da belirttiği gibi, bulunması gereken formül, şiddeti sergilerken, başlı başına şiddet eylemine dönüşmeyen bir yayıncılıktır[89]. Aynı husus, intihar haberlerinin verilmesi bakımından da geçerlidir. Bu tarz olaylar halka aktarılırken, intiharın bir çözüm olmadığının topluma benimsetilmesi amaçlanmalıdır. İntihara teşebbüs edenlerin, belirli oranda sorunlarını hallettiklerine dair yayınların (örneğin, işten atıldığı için Boğaziçi Köprüsünden atlamaya teşebbüs eden kimseye, hayır sever bir vatandaşın iş verdiğinin haber konusu yapılması) yapılmasından da kaçınılmalıdır.

Kanımızca medya, aşağıdaki önlemleri almalıdır[90]:

1. Suçların ayrıntıları ve suçluların yöntemleri açık bir biçimde sunulmamalıdır. Bununla beraber, suçluların çalışma yöntemlerine ilişkin ayrıntıların verilmesi, bireylerin suça karşı önlem almalarında etkili ve yararlı olabilir. Kanaatimizce, kitle haberleşme araçları, suçların ne şekilde işlendiğine ilişkin bilgi vermeli, ancak bazı ayrıntılardan –örneğin, bir alarm tesisatının ne şekilde hizmet dışı bırakıldığına ilişkin teknik bilgi vermekten- kaçınmalıdır.

2. Kitle haberleşme vasıtaları, emniyet kuvvetleri ile birlikte çalışarak bireyleri suçlara karşı uyarmalıdır. Diğer bir anlatımla, polisin danışmanlık fonksiyonundan yararlanılmalıdır.

3. Polis, hakim, hükümet görevlisi ve bunlarla ilgili kurumlar, saygısızlık uyandıracak biçimde topluma sunulmamalıdır. Ancak burada kastedilen, bu meslek gruplarının eleştirilmemesi değildir. Bunların tutum ve davranışlarının, hukuka aykırı eylemlerinin medyada eleştirilmesi her zaman mümkündür. Eleştiri yapıldığı vakit, bunun sert olması da doğaldır. Ancak suç haberleri verilirken, asıl failler mağdur gibi gösterilmek suretiyle, sosyal, kültürel veya kişisel ya da ideolojik sebeplerle kamu görevlilerinin küçük düşürülmesinden kaçınılmalıdır.

4. Suçların, suçluyu sevimli ve haklı gösterici bir şekilde sunulmaması gerektiği gibi, başkalarının taklit eğilimlerine yol açacak biçimde de suçlar sergilenmemelidir.

5. Kitle haberleşme vasıtaları, bireylerde kanunlara saygı düşüncesinin yerleşmesine çalışmalıdır. Sürekli olarak hukukun üstünlüğü fikrinin gerçekleşmesine gayret etmesi gereken medya, hukuk düzenindeki aksaklık, sakatlık ve yavaşlıkların giderilmesi için eleştiri görevini de yerine getirmelidir.

6. Şiddet eylemleri, intihar vak'aları kötü bir şey olarak tasvir edilmeli, diğer bir ifadeyle methedilmemelidir.

7. Suç işleyenin kanunların öngördüğü yaptırımlarla cezalandırıldığı ve

---

[88] Nitekim Basın Konseyi Basın Meslek İlkelerinden biri de, "Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan" kaçınmadır (İlke 13).

[89] **Dündar**, s. 389

[90] Bkz. **Özer, Ozankaya**, "Toplumsal Gelişme" Açısından Yığın İletişim Araçlarında Şiddet Olayları, Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, 1985 Yılı "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet" Konulu (25-27 Kasım 1985) Seminer Tutanakları, s. 50-54, 53

cezalandırılacağı topluma duyurulmalıdır.

8. Aşırı şiddet sahnelerinin, intihar etmiş kimselerin görüntülerinin gösterilmesinden ve hatta tekrar tekrar gösterilmesinden kaçınılmalıdır. Bu sahneler yerine, örneğin mal aleyhine suçlar, trafik suçları gibi günlük suç olaylarına yer verilmelidir. Bu son hâlde, medya programının sıkıcı olduğu gerekçesiyle, toplum tarafından izlenmemesi tehlikesi varsa da bu husus bir sakınca teşkil etmez.

9. Günümüzde, toplumsal şiddetin önemli bir parçası haline gelen terör olaylarına da medyada sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Ancak, terör haberlerinin verilmesinin birtakım (toplumsal ve güvenliğe ilişkin) sakıncaları vardır. Ne var ki, gazeteci ya da muhabir, bu haberleri vermezse meslekî görevini yapmamış olur. Bu durumda, meslekî ve toplumsal görevleri arasında bocalayan muhabir ne yapmalıdır? Terör haberleri verilirken objektif haber kriterlerine uyulmalıdır, yani haberler, potansiyel teröristi başka eylemler için özendirmemelidir. Haberde yorumdan kaçınılmalıdır. Çeşitli terör eylemleri arasında ideolojik ayrımlar yapılarak, kimisi iyi ve hoş gösterilmemelidir. Terörün her türlüsü aynı objektiflikte verilmelidir[91]. Terörist lehine sempati yaratacak görüntü ve sözlerden kaçınılmalıdır[92]. Terör haberleri abartılarak verilmemelidir. Mağdurun da bu haberin bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Haber, bu yanıyla da irdelenmelidir. Ayrıca, bu tarz haberlerin verilmesinde, uzman gazetecilerden yararlanılmalıdır.

10. Toplumda şiddetin yaygınlaşmasını önlemek için, elektronik iletişim araçları ile seyirciyi, şiddet içerikli programların, filmlerin etkisinden uzak tutmaya çalışmak gerekir. Yayın politikalarına hoşgörüyü, insan sevgisini, birlikte yaşamanın erdemlerini anlatan programlar hakim kılınmalıdır. Televizyon yayınları, insanları toplumla karışmaya, dışarı çıkmaya, hayatı bütün boyutlarıyla kavramaya teşvik etmelidir. Programlar genel yapısı ile ümitsizliği, yılgınlığı aşılamamalı; sorunların, ne kadar büyük olursa olsun çözümlenebileceğini, özellikle şiddetin ve intiharın bir kaçış olduğunu, hiçbir soruna çare olamayacağını vurgulamalıdır. Hatta medyada kişisel, ailesel, toplumsal sorunlar, uzmanları tarafından ele alınmalı, bunlara ilişkin şiddet içermeyen çözüm yolları önerilmelidir[93].

b. Kanun Koyucunun Alacağı Tedbirler

Kitle haberleşme vasıtalarının suç işlenmesine tahrik ve teşvik edici etkilerine karşı kanun koyucu, düşünce hürriyeti mülâhazasıyla, mümkün olduğu kadar medyaya müdahaleden kaçınmakta, medyanın kendi kendini denetim altına almasını beklemektedir. Ancak, bazı konularda –devletin iç karışıklıklara ve dış saldırılara karşı korunması[94], toplum ahlâkının[95], kişilerin haysiyet ve şereflerinin korunması[96]-, kanun koyucu bu işi medyaya

---

[91] **Mete Buharalı**, "Elektronik İletişim Araçlarının Şiddetin Yaygınlaşmasındaki Rolü", Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, 1985 Yılı "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet" Konulu (25-27 Kasım 1985) Seminer Tutanakları, s. 85

[92] Örneğin, Batı Almanya'da *Bader-Meinhof* adlı bir çetenin ilericiler, bunlarla mücadele eden Federal Alman Güvenlik makamlarının ise, "naziler", "Gestapo" olarak basın tarafından takdim edilmesinin, daha sonra bu çetenin Federal Almanya'nın başına büyük dertler açmasına neden olduğu belirtilmiştir. Bkz. **İsmet Giritli**, "Şiddet ve Terör Olaylarının Sunumunda İletişim Araçlarının Konumu" başlıklı paneldeki konuşması, Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, 1985 Yılı "Kitle İletişim Araçları ve Şiddet" Konulu (25-27 Kasım 1985) Seminer Tutanakları, s. 96

[93] **Buharalı**, s. 86

[94] Örneğin, askerleri itaatsizliğe teşvik (TCK m.153), suç işlemeye alenen tahrik (TCK m.311), halkı kanunlara itaatsizliğe tahrik, cürüm fiilini övme (TCK m.312/1), halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik (TCK m.212/2), dinleri tahkir (TCK m.175), devlet kuvvetlerine karşı cürümleri işlemeye halkı teşvik etmek üzere basılmış, basılmamış kağıtları, risaleleri yayımlamaya teşebbüs (TCK m.154), Türkiye'ye karşı yabancı devlet müdahalesini tahrik (TCK m.127) gibi.

[95] Örneğin müstehcen hareketler (TCK m.426), kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsî münasebetlere dair haber ve yazılar (Basın Kanunu m.33), çocuk ve gençleri bozucu, ahlâksızlığa yöneltici yayınlar (Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu m.7) gibi.

bırakmayarak, bizzat düzenleme ihtiyacını duymuş, yasaklara başvurmaktan kendini alamamıştır.

Yukarıda unsurlarından bahsettiğimiz Basın Kanunu'nun 32'nci maddesinde yer alan suç, konuyla ilgili etkili düzenlemelerden birisidir.

Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi[97], şiddet eğilimini körükleyen veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte yayın yapılmasını yasaklamış, ayrıca, gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredeceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması kuralını (madde 7) getirmiştir. Yine 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda[98] ve bu Kanuna ilişkin çıkarılan Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelikte[99], televizyon yayınlarına ilişkin birtakım ilkelere yer verilmiştir. Adı geçen Kanunun "Yayın İlkeleri" başlığını taşıyan 4'üncü maddesinde, "toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkân verilmemesi (g bendi), çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyecek yayın yapılmaması (m bendi)" hususları kurala bağlanmıştır. Yayınların dördüncü maddedeki ilkelere uygunluğunu denetleme görevi, aynı Yasa ile Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir (m.8/(h)). Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliğin 5'inci maddesinde de aynı hususlar bulunmaktadır. Ayrıca, Yönetmeliğin üçüncü bölümünde yayıncının sorumlulukları, beşinci bölümünde ise, aykırılığın müeyyideleri (uyarı, yayının durdurulması, iznin iptali) gösterilmiştir. Buna göre;

- Şiddete karşı birey ve toplumu duyarsızlaştıran, insanları şiddet kullanmaya yönelten, özendiren yayın yapılamaz (m.11/1).
- Yayınlarda, insanları intihara yönlendirici ya da intihar girişiminde bulunmaya teşvik edici unsurlara yer verilemez (m.11/2).
- Haber, haber program veya güncel programlarda şiddet unsuru taşıyan ses ve görüntüler, sadece olayın gerektirdiği ölçüde, aşırıya kaçmadan kullanılabilir (m.11/3).
- Şiddet unsuru ağırlıklı dramatik yapımlar, çocuk ve gençlerin olumsuz etkilenmemeleri için, önceden uygun uyarılarda bulunulması kaydıyla, ancak saat 23.oo ile 05.oo arasında yayınlanabilir. Bu tür programların tanıtım duyurularında, şiddet içeren bölümler kullanılamaz ve bu duyurular saat 21.3o'dan önce yapılamaz (m.11/4, 5).
- Çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarına ya da çocuk emeğinin sömürüsünü özendirecek yayınlar yapılamaz. Yayınlarda, ilgi çeken kişi ve karakterler, çocuk ve genç izleyicileri özendirerek onların duygusal, ahlâkî ve sosyal gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde gösterilemez (m.12/1, 2).
- Yayınlarda, suç ve toplumsal kurallara aykırı davranışlar, insanları bu tür fiil ve davranışlara özendirici, suç tekniklerini öğretici biçimde verilemez (m.14).
- Yayıncı, yayın planlamasını, aile bireylerinin birlikte yayın izledikleri saatleri dikkate alarak yapar (m.18/2).

c. Aileye ve Okula Düşen Görevler

Belirtelim ki, kısıtlı sayıda kanaldan yayın yapan devlet televizyonları, çocuklar için pek sakıncalı değildir. Ticarî televizyonların geliştiği günümüzde, çocukların denetlenmesi güçtür. Burada tüm sorumluluk, ana-babaya aittir. Çocukların televizyon izleme sürelerini sınırlamak, hangi programı izleyip hangilerini izlemeyeceğine karar vermek, ana-babaya düşmektedir. En büyük sorun, çocukları yetişkinler için düzenlenmiş filmleri izlemekten

---

[96] Örneğin hakaret (TCK m.480), sövme (TCK m.482), ölülerin hatıralarına saldırı (TCK m.480, 482, 488) gibi.
[97] RG.07.11.1993, Sy. 21751
[98] RG.20.04.1994, Sy. 21911
[99] RG.28.05.1995, Sy. 22296

alıkoymaktır. Bu hususun sağlanmasının zorluğuna değinelim. Zira, çocukların yüzde 85'inin, büyüklerin programlarını izledikleri saptanmıştır. Öyleyse, en iyisi bir yandan çocuklar için daha doyurucu programlar yapmak, diğer yandan tüm ailenin birlikte izleyeceği program sayısını artırmaktır. Belirtelim ki, çocuklar hiçbir ülke televizyonunda, sayıları oranında temsil edilmemekte ve ister istemez yetişkinlere mahsus şiddet içeren filmlere yönelmektedirler.

Devlet televizyonunun sıkıcı yayınlar yapması karşısında, çocuklar ticarî, çok kanallı televizyonları izlemektedirler. Bu kanallar da, izleyici çekebilmek için sansasyona, heyecana öncelik vermektedirler. En iyisi devlet televizyonunun eğitici ve özellikle çocuklara yönelik yayınlara öncelik vermesi ve ailelerin de çocuklara bu gibi yayınları takip etmelerini teşvik etmeleri, izlettirmeleridir. Ayrıca, çocuğun aile tarafından bilinçlendirilmesi, medyadaki şiddet konusunda bilgilendirilmesi, burada büyük önem taşımaktadır. Zira, çocuklara yönelik programlar arasında da, büyüklerin izleyebileceği, şiddet içerikli reality showların reklâmı yayınlanabilir. Ailesi tarafından yeterli şekilde bilinçlendirilmiş bir çocuk, televizyonda birden bire karşılaşacağı bu görüntüler karşısında daha az etkilenecektir. Ayrıca, belirli yaşlara kadar çocukların televizyon izlemeleri (örneğin 5-6 yaşlarına kadar), ailece yapılacak bir faaliyet olmalıdır. Zira, somut düşünen, soyut ifadelere anlam veremeyen çocukların, hayal dünyalarından sıyrılabilmeleri, izlediklerinin anlamları konusunda, büyükler tarafından sağlıklı bir şekilde bilgilendirilmeleri halinde mümkündür[100].

Unutulmamalıdır ki, çocuk, sadece televizyon seyrederek, medyanın etkisiyle şiddete yönelmez. Yukarıda da belirtildiği gibi, başka birtakım faktörler de burada etkilidir. *Dodson'a* göre, çocukların şiddete yönelmesinde anne-babaların da birtakım davranışlarının etkisi vardır. Buna göre;

a) Anne-babanın çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını yerine getirmemesi ve çocukta nefret, öfke, şiddet duyguları uyandırması,
b) Çocukların, şiddete başvuran anne-babalarını taklit etmesi,
c) Anne-babanın, çocuğun göstereceği şiddet hareketlerine karşı çıkmaması,

küçükleri şiddete yönelten ailevi etkenlerdendir[101].

Burada eğitimcilere, okula da önemli görevler düşmektedir[102]. Küçüklere sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmak, öğrencilerin cezalandırılmasında şiddet içerikli yaptırımlardan kaçınmak, ilköğretim çağındaki küçükleri medyadaki şiddet konusunda bilinçlendirmek, bu konuda sayılabilecek temel hususlardır.

Sonuç

Kanaatimizce yazılı basın, televizyon ve filmlerde, suçların ayrıntıları ve suçluların yöntemleri açık bir biçimde sergilenir; suçlu –özellikle şiddet suçlusu-, fiilinde sevimli ve haklı gösterilir; diğer bir anlatımla, bu davranışından ötürü eleştirilmez, cezalandırılmadığı topluma duyurulur ve emniyet kuvvetleri, adliye gibi kurumlar kendilerine saygısızlık uyandıracak bir biçimde topluma sunulursa; basılı ya da görsel-işitsel iletişim araçları, suça özendirici bir etkide bulunmuş olurlar. Aynı şekilde intihar haberlerinin de, ayrıntılı bir şekilde verilmesi, intihar edenlerin görüntülerinin ve onları intihara sevk eden saiklerin tafsilatıyla açıklanması, toplum üzerinde olumsuz tesirler meydana getirir. Bu tarz yayınlar sonucunda, sorunlu kimselerin, sürekli karşılaştıkları ve kanıksadıkları intihar eylemine

---

[100] Bkz. **Turam**, s. 405, 406

[101] **D. Smythe**, "Three Years Of New York Television", National Association Of Educational Broadcasters, 6 No'lu Çalışma, Urbana III, 1953, zikreden **Turam**, s. 398

[102] Nitekim, ülkemizdeki okullardaki şiddetin kaynakları olarak, kız arkadaş sorunu, katı öğretmen davranışları, medyanın etkisi, yoksulluk, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, muhbirlik vs. gösterilmiştir. Bkz. **Mahmut Tezcan**, "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", in: Cogito, Şiddet, II. Baskı, Sayı: 6-7, Kış-Bahar 1996, s. 106 vd.

kalkışmaları kolaylaşır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, medyanın bireyleri şiddet duygularından arındırdığına ilişkin bir düşünce bulunmaktaysa da, yapılan araştırmalar ve birtakım adlî vak'alar, medyadaki şiddet içerikli yayınların kişileri suça, özellikle şiddet suçlarına yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu etkinin önlenmesi hususunda, basının bizzat kendisi ve kanun koyucu gerekli tedbirleri almalıdırlar. Ancak, bu tedbirlerin alınmasında, basın hürriyetinin zedelenmemesine de dikkat gösterilmelidir. Zira, toplumda yer alan birtakım şiddet eylemleri, suç oluşturan fiiller ya da intihar hadiseleri medyada yer alabilir. Basının haber verme fonksiyonu içerisinde, haber konusu yapılan hususta toplumdaki bireylerin bilgi edinmesinin ve haber konusu hukuka aykırı bir eylemse (örneğin, şiddet içerikli), izleyenlerin bu tür davranışlardan kaçınmalarının sağlanması da vardır. Bu bakımdan, şiddet ya da intihar haberleri verilecektir. Ancak burada, yukarıda ayrıntılarıyla üzerinde durulan kriterlere uyulmalıdır. Şiddeti besleyen siyasal, kültürel etkenlerin, gündeme ilişkin bazı gerçeklerin halka sunulmasında kamu yararı olduğu açıktır.

Medya vasıtasıyla intihara ikna ve yardım suçunun (TCK m.454) işlenip işlenmeyeceği hususunda, kanaatimizce ölçü, yazının veya haberin ilmî ya da edebî niteliğinin bulunup bulunmadığıdır. Yazıda bu nitelikler ağır basıyorsa, intihara yardım suçunun oluştuğundan söz edilmeyecektir. Bununla birlikte, şartları oluştuğu takdirde, Basın Kanunu'nun 32'nci maddesi uygulanabilir. Yazı veya haber ilmî veya edebî kaygılardan uzak, sadece intihara özendirme amacı güdüyorsa, diğer koşulların da varlığı halinde, belirsiz kişilere karşı intihara ikna ve yardım suçunun oluştuğu kabul edilecektir. Teorik olarak kabul ettiğimiz bu durumun, uygulamada gerçekleşeceğini pek sanmıyoruz. Zira, bir gazetecinin okurlarını intihara ikna etmesi ve onlara yardımda bulunması, "dengesiz" bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Bu son durumda, failin cezaî sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusu da gündeme gelecektir.

Son olarak belirtelim ki, küçüklerin medyadaki şiddet içerikli ya da intihara özendirici yayınlara karşı bilinçlendirilmesi konusunda en büyük görev aileye ve eğitimcilere düşmektedir. Ayrıca, kişiliğin oluşmasında ailenin ve okulun olumlu etkisi, medyadan kaynaklanabilecek olumsuzlukları da önleyebilecektir.

RTÜK'E VE RTÜK ÜZERİNDEN UYGULANAN ŞİDDETE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR

Sayın Başkan,

Konuşmama teşekkür ederek başlamak istiyorum, önce toplantıyı düzenleyenlere ve beni de dinlemek isteğini gösterenlere; sonra RTÜK üyelerine, toplantıyı sadece düzenlemekle kalmayıp, dinlemeye de geldikleri için.

Bugün burada, karar alabilecek sayıda Kurul üyesinin bulunması da hoş bir durum. Umarım bir değerlendirme yapmak, düşüncelerimizi paylaşmak ve belki bir sonuca ulaşmak mümkün olur. Böylece intihar haberlerine ya da şiddete fazla yer veren televizyon kanallarına karşı ne yapılabileceği konusunda bir karara varılabilir!

TRT Genel Müdürü'nün de aramızda olması büyük şans. Genel Müdür, sanıyorum bugün kendini mutlu hissediyordur. Çünkü bize, yeni yayınladığı Yayıncının El Kitabı'nı da getirdi. TRT'nin bugüne kadar kendi iç denetim mekanizmasıyla yürüttüğü ve yeni yeni bir özdenetime dönüşen sistemini ortaya koyan kitap ile haklı olarak gurur duyabilir.

Aramızda ticarî yayın kuruluşlarından kimse yok, bazı temsilcilerin açış konuşmalarından sonra ayrılmaları not edilecek bir nokta. Sık sık eleştirilen RTÜK'ün politika belirlemeye yardım edebilecek bu gibi toplantılarına gösterilen ilginin protokolün ötesinde olmasını beklemek, herhalde abartılı bir istek değildir.

Bu, karşı karşıya olduğumuz sorunların çözümünün ne kadar zor ya da karmaşık olduğunun da bir göstergesidir. Radyo ve televizyonlarda şiddet ve intihar haberleri konusunda bir ortak düşünme platformunda araştırmacılar, bilim adamları ve kamu yayın kuruluşu temsilcilerinin varlığı kuşkusuz gereklidir, ama yetersizdir. Asıl ticarî yayın kuruluşlarının, yani bu tür yayınlara çok fazla yer verdiği bilinen, düşünülen kuruluşların da hazır bulunması umulurdu ki, tablo bütün öğeleriyle gözler önüne serilebilsin.

Bunlar başlangıçta bazı gerçeklerin vurgulanması için söylenilen bir kaç düşünce. İlk oturumdan beri, farkındaysanız, eskilerin deyimiyle kantarın topuzu kaçtı, yani bilim adamları bildiklerini, bulgularını aktardılar. Bunu yaparken yayın dünyasının "gerçeklerini", koşullarını ya da onların çalışma özelliklerini dikkate almadılar. Almak zorunda olduklarını da sanmıyorum.

Ben de bu söylemi sürdüreceğim. Hatta, Prof. Doksat'ın ölçülü eleştirilerini biraz daha ileri götürmek istiyorum. Bazıları bunların aşırı olduğunu düşünebilir, ama ben aynı kanıda değilim. Sorunları açık açık ortaya koymazsak, çözüm yolunu bulmamamıza olanak yoktur. Üstelik, konuştuğumuz konular kişisel değil, toplumun geleceği ile çok yakından ilişkili konulardır. Çok fazla nezakete gerek olduğunu sanmıyorum.

Bugün burada ortaya konulan görüşlere itirazım yok, yani hekimlerin bulguları, hukukçuların söyledikleri ve kadın araştırmaları ile ilgili çalışan arkadaşlarımızın söylediklerine katılıyorum. Fakat ben, konuya biraz farklı açıdan bakıyorum. Radyo-televizyon yayıncılığında intihar ve şiddet haberlerinin verilme biçimini farklı değerlendiriyorum. Bugün egemen olan haber verme biçiminin kendi içinde, şu ya da bu sorumlunun biçimlendirdiği bir alan olarak görmüyorum, yani daha sorumlu yayıncıların bunları yapmayacağını, ya da kuralların daha iyi düzenlenmesi halinde bunların ortadan kaldırılmasının olası olmadığını söylemek istiyorum. Bunu söylerken, az önce katıldığımı belirttiğim düşüncelerin bir işe yaramayacağını söylemek istemiyorum.

Anlatmak istediğim, her türlü eğitim ve önlemin, sözünü ettiğimiz konuda işe yarayacağını yadsımadan, temel belirleyicilerin farklı yerlerde aranması gerektiğini anlatmak

istiyorum. Bizim yakındığımız konu, bir meslek mensubunun, mesleğinin gereklerini bilmemesi ya da yerine getirmemesinden kaynaklanan bir durum değildir. Gazeteciler ve radyo-televizyon çalışanları öyle bir ortamda bulunmaktadırlar ki, onların yerinde kim olursa olsun, belli bir süre sonra aynı işleri, eleştirilere hedef olan aynı davranışları göstermeye başlamaktadırlar.

Ben bunu, şu anda yönetim kademesinde olan, ama bu noktaya gelmeden önce söylediklerinin, bugün tam tersini yapan insanları izlerken görüyorum. Daha açıkçası, dün bir konumda "doğru" olduğuna inandıklarının ve söylediklerinin, bugün tam tersini yapabilmektedirler. Bunun açıklaması, kuşkusuz "işin gereğinde" yatmaktadır. Çünkü, öyle bir ortamda çalışmaktadırlar ki, orada yayın ilkesi, etik vb. kavramlara sadece görünüşte yer vardır. Asıl önemli olan daha "başarılı" olabilmek ya da daha çok izlenmek ve daha çok reklam alabilmektir, yani radyo-televizyon yayıncılığının tek ve temel amacı kâr etmektir. Bunun doğru olmadığı, kaliteli yayıncılığı ilke edinmiş insanların ve kurumların olduğu söylenecektir, ama bizi dinleyen genç insanlar için söylemeliyim ki, bu düşünceler sadece bir iyi niyet ifadesidir. Gerçek yaşamda "kalite", ancak para ediyorsa dikkate alınan bir özellik haline gelmiştir. Bu noktada söz şuraya gelmektedir: İntihar ve şiddete ilişkin haberlerin yayınlanma biçimi, habercilik anlayışı ile pek az ilgilidir, hatta bizim gibi ülkelerde hiç ilgili değildir. Düzeyi giderek düşürülen yayın dünyasının kolaylıkla ve bol malzeme bulduğu bir alanın, yine genel kültür düzeyi düşük bir topluma tüketim için sunulmasıdır.

Bu bizi, her türlü sorunun tartışılmasında radyo-televizyon yayıncılığı anlayışına egemen olan temel düşünceye, örgütlenme biçimine ya da daha genel bir deyişle, sistem konusuna götürür. İntihar ve şiddete ilişkin haberler de bir gazetecilik/yayıncılık sorunu olarak görülebilir, ama bunun sınırları vardır. Bazen, bazı program türlerinin ya da yayıncılık anlayışının bizi kuşatan dünyanın etkisiyle ortaya çıktığını bilmemiz gerekir. Sorun, "teknik" olanla "genel" olan arasında bir denge kurabilmektir. İçinde yaşadığımız dünya koşulları, başka dönemlere oranla bizi çok daha fazla kuşatan bir dünyanın olduğunu öğretmektedir. Teknolojik gelişmelerin, bir yandan insanların dünyayı anlama ve anlamlandırma olanaklarını çok geliştirdiğini, ama aynı zamanda bireyin ve toplumun denetlenmesinde de olağanüstü büyük olanakları harekete geçirdiğini görüyoruz. Bunun etkisini kontrol edebilmek için, "gelişmiş" bir toplum olmak zorunluluğu vardır. Ancak gelişmiş toplumlarda görece gelişmiş bir meslek anlayışı bulunabilmektedir, yani gazetecilerin, yayıncıların meslekî kurallarını ön plana çıkaracak, dışarıdan yapılabilecek baskılara bir ölçüde karşı koyarak doğru bildiklerini yapabilme olanakları vardır. Bunun da her ülke ve her yayın kuruluşu için geçerli olmadığını söylemek gerekir. Bu olanaklara sahip olmayan ülkelerde, sadece gelişmelerin dayattığı koşullar egemen olmaktadır.

Bu tartışma, bizi ister istemez ülkemizde basının doğuşu, özellikleri ve niteliği tartışmalarına götürür. Buradan radyo-televizyon yayıncılığının özelliklerine de gelmek gerekir. Bunlar uzun ve henüz yeterince aydınlatılmamış konulardır, ama şu kadarını söyleyeyim ki, üzerinde konuştuğumuz konuların insanları ikna edecek bir biçimde tartışılabilmesi için, kitle iletişim araçlarının ne için, kimin için kullanıldığı sorularının yanıtlarının verilmesi gerekir. Batı dünyasında, bugünkü kitle iletişim araçlarının gelişiminde, uzun uzadıya "ulusal" burjuva devleti çıkarlarının korunması yatar. Bu gelişmeyi yaşamamış toplumlarda, kitle iletişim araçlarının neyi savunduğu ve korumaya çalıştığı sorunu sürekli olarak yanıt aranması gereken bir konudur.

Bazı uygulamaları ile rahatsızlık veren radyo-televizyon yayıncılığı konusuna geliyorum. Bildiklerinizi tekrarlayarak vaktinizi almayacağım, ama şu kadarını belirtmeme izin vermenizi dilerim: Ülkemizde, ticarî radyo ve televizyon yayıncılığında, 1990-1994 yılları arasında ve sonrasında bir kuralsızlık dönemi yaşanmıştır, yani ticarî televizyon yayınları başladığında, bunların çalışmalarını düzenleyen bir yasa yoktur. Yasa 1994 yılında kabul edildikten sonra da tam olarak uygulandığı söylenemez. Bu rastlantısal bir dönem

değildir, bir politika olarak uygulanmıştır. Çünkü, adına küreselleşme denilen ve kapitalizmin, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünya sistemi olma yolundaki çabalarında, kitle iletişimi en önemli araç olarak ortaya çıkmıştır. Dünyanın hemen bütün ülkelerinde, kamu yayın tekelleri ortadan kaldırılmış, ticarî yayıncılık desteklenmiş, ABD kökenli eğlence türleri yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu gelişme özellikleri göz ardı edilerek herhangi bir konunun ciddi biçimde tartışılmasına olanak olmadığını, bir kez daha dikkatlerinize sunmamı abartı olarak algılamamanızı rica ederim.

Bu gelişmeler karşısında yaptıklarımız, radyo-televizyon sistemimizi kurmamız, kurallarını belirlememiz ve bunları tutarlı bir biçimde uygulamamız gerekirdi. Ancak, dünya sisteminin etkisiyle bunu gerçekleştiremediğimizi biliyoruz. O zaman, kurulan sistemin işleyişinin de "mantıklı" olmasını beklemek zordur.

Bu noktada, kapitalizmin iktisatçı ve sosyologu olarak tanınan bir düşünürün söylediklerini hatırlatmakta yarar olabilir. Çünkü, söyledikleri durumumuzu anlama ve çıkış yolu bulmakta yol gösterici gibi görünmektedir. Karl Marks şöyle demektedir: Sanayi bakımından en gelişmiş ülke, kendisini sınaî gelişme bakımından izleyen ülkelere gelişme görünümlerini verir. Bir toplum, kendi gelişimine yön veren doğal yasanın izini bulma başarısını gösterse bile, kendi doğal gelişme evrelerini ne bir sıçrama ile, ne de çıkaracağı yasalarla aşabilir, ama gelişim süresini kısaltabilir ve oluşumun sancılarını azaltabilir.

Fransız toplumbilimci Durkheim intihar konusunda düşünürken, kuralsızlığın bir intihar nedeni olduğunu söyler. Birey, içinde yaşadığı toplumda kuralsızlıkla karşılaşınca, yaşamına son verme kararı alabilir. Durkheim'ın sözünü ettiği durum birey için geçerlidir. Peki, bir toplumun yaşamında kuralsızlıkla karşılaşınca ne olacaktır? Örneğin, radyo-televizyon yayıncılığında kuralsızlık ya da kuralların uygulanmaması ne gibi sonuçlar doğurabilecektir?

Kuralsızlık, bizde düzenleyici kurul olan RTÜK'ün intihar etmesine yol açmıştır. Nasıl? Herkesin bildiği gibi, RTÜK kurulduğu günden beri çok ağır eleştirilere hedef olmuştur. Bu eleştirilerin zamanla kurum üzerinde ciddi bir baskı oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz, yani kurulduğu andan itibaren RTÜK, kendisine yöneltilen eleştiriler dolayısıyla şiddete maruz kalmış kurumlardan biridir. Niçin şiddete maruz kalmıştır? Çünkü, yasası yayın kuruluşlarına sınırlamalar getirmiş, kurumun kendisi bazı çıkarları sürekli olarak rahatsız edebilecek bir yapı oluşturmuştur. Yayın kuruluşlarına, geçici yayın durdurma dahil çeşitli cezalar vermiştir. Kuralları ne zaman, kime karşı ve ne ölçüde uyguladığı tartışmalı bir konudur, ama RTÜK işleyişi ile bir tehdit kurumu olmuştur. Şiddete maruzdur, eleştirilmektedir, ama RTÜK'ün kendisi de bir şiddet kurumudur. Niçin şiddet kurumudur? Çünkü, görevi gereği aldığı kararlar, yaptığı işler, alanda çalışan insanlara değişik boyutta, günlük yaşamlarında rahatsızlık vermektedir. Çünkü, kuralların nasıl uygulanacağı, ne yapılacağı konusunda her zaman açıklık yoktur. Bazen, çok karmaşık durumlarla karşı karşıya kalınabilmektedir. Radyo-televizyon yayıncılığıyla ilgili herkes bundan rahatsızdır, ama bunda şaşılacak bir nokta yok. Toplum içinde yaşayan herkesin bu şiddete taraf olma ya da şiddete yanıt verme gibi bir durumu her zaman vardır. Kişilerarası şiddetten söz etmiyorum; devletlerarası şiddetten de söz etmiyorum, ama bir toplum içinde yaşayan, bir kurumda yer alan insanın devletle ilişkileri, başka kurumlarla ilişkileri bu tür şiddete açık olmasını getirir.

RTÜK'ün şiddete maruz kalan bir kurum olarak ne yaptığı sorulursa şu söylenebilir: RTÜK teslim olmuştur; bugün tartıştığımız kavramlarla söylemek gerekirse, intihar etmiştir. Bundan kastettiğim, RTÜK üyelerinin topluca istifa etmesi ya da yaşamlarına son vermeleri değildir. RTÜK üyeleri, yasaya yönelik eleştiriler karşısında Hükümete, yeni yapılacak bir yasal düzenlemede kapatma cezalarının sınırlandırılması önerisini götürdü. Kamu adına frekans tahsisi yapmak, yayın izni vermek, yayınları kurallara göre denetlemekle görevli bir Kurul, yine kamu adına ihlalleri ciddi biçimde denetlemek ve cezalandırmak yetkisinden kendi isteği ile vazgeçme iradesini göstermiştir. Öngördüğü, para cezalarının arttırılmasıdır.

Bunun nedeni açıktır sanıyorum. Çünkü, öylesine yoğun bir şiddet karşısındaydı ki, kurallara uymayanlara verilecek en radikal cezadan, demokratik görünmek adına vazgeçti ve bunu, yasayı gözden geçirme çalışmaları sırasında açıkladı. Yeni yasa, yayın durdurmayı zorlaştıran bir sistem getirdi. Ben burada, RTÜK'ün kendisine yöneltilen şiddete karşı koyamadığını, bu yüzden de var olan kuralları uygulamakta sıkıntı çektiğini, bundan rahatsızlık duyduğu için gücünü sınırlandırmayı kabul ettiğini, bir anlamda intihar ettiğini düşünüyorum. Bunun yasal bir düzenleme olduğu, intihar gibi sözcüklerle anlatılmasının abartma olduğu düşünülebilir. Bu, düpedüz intihardır. Çünkü, herkes kamuya ait olduğu bilinen frekansların kullanımında ticarî kuruluşların nasıl etkili olduğunu, onlar üzerinde yaptırımda bulunacak Kurul'un elindeki en önemli güçlerden birinin kapatma cezası olduğu iyi bilinir. Bundan vazgeçmek, yeni düzenlemelerle para cezalarının ön plana çıkartılmasını savunmak, yeterli bir yaptırım değildir. Nitekim, cezaların paraya çevrilmesini savunan ticarî yayın kuruluşları bu düzenleme yapıldıktan sonra, bu kez para cezalarının çok ağır olmasından yakınmaya başlamışlardır.

Bu noktada, küçük bir hatırlatma yapmama izin vermenizi rica ederim. RTÜK ve benzeri bazı kurumlarımızın, yeni dünya düzenine uyma çabaları sırasında kurulduğunu herkes bilir. Bağımsız kurullar diye adlandırılan ve kamu yaşamını siyasal iktidarın günlük karışımından uzak yönetmek üzere kurulan bu kurulların önemli olduğunu yadsımak olanaksızdır, ama demokratik gelişme gelenekleri güçlü toplumsal yapıların icat ettiği bu tür yapılanmaların, farklı geleneklere sahip toplumlarda ne tür bir işleyişe sahip olduğu konusunda bir fikrimiz var mı? Örneğin, Rekabet Kurumu'nun yasası çıkartıldığı halde, neden Kurul'un oluşturulmadığı, oluşturulduktan sonra hangi etkiler altında çalıştığını biliyor muyuz? Ya da RTÜK'ün siyasal partilerin etkisinde olup olmadığını, Kurul üyelerinin hangi konuda nasıl karar verdiğini izleyebiliyor muyuz? Bu gelişmeleri aktaran, toplumu bilgilendiren bir basının varlığından söz edebilir miyiz? Bu ve benzeri soruların yanıtı yoktur. Demokratik işleyiş için yararlı denilen kurumların, hiç de hesapta olmayan bambaşka gelişmelere kaynaklık ettiğini bile düşünebiliriz.

ABD'de, son yıllarda şiddet içerikli yayınlardan çocukları koruyabilmek için teknolojik buluşlar geliştirildiği bilinmektedir. Televizyonlara yerleştirilecek özel donanımlar sayesinde, bazı tür programlar anne ve babaların denetimi dışında izlenemeyecektir. Şiddet içeren programların üretimini denetlemek ya da sınırlamak yerine, neden izlenme aşamasına denetim getirilmek isteniyor, diye sorulabilir. Bu, ABD toplumunun gelişim özelliğinin yarattığı bir çözümdür kuşkusuz. Televizyonlardaki çocuk programlarında bile inanılmaz oranda şiddet öğesinin kullanıldığı bir toplumda, görünüşte ya da isteyenlerin çocuklarına bunları seyrettirmeme özgürlüğünün gereği denilebilir, ama o toplumun gelişim dinamikleri, toplumsal dengeleri, böyle bir çözümü daha kabul edilebilir bulmaktadır.

Şiddetin yaşamın parçası olduğunu biliyoruz. Şiddet günlük yaşamda vardır, toplum yaşamında vardır, bireysel olarak vardır, toplumsal olarak vardır. Daha da ötesi, ulusal ya da uluslararası düzenin sürdürülebilmesi için de şiddet kullanımı vardır. Ancak, bunun böyle olması, her yerde şiddetin yüceltilmesi anlamına gelmez, yani şiddetin yok sayılması doğru olmadığı gibi, meşrulaştırılması da doğru değildir. Televizyonlardan dışlanarak şiddetin önlenmesinin mümkün olduğunu sanmıyorum. Onun için, Batı toplumlarının bu meselelere nasıl yaklaştığını iyi bilmek zorundayız. Televizyonlardaki çocuk programlarında yoğun şiddet öğesi kullanımı yanlıştır, ama çocuğun yaşamdan kopuk, steril bir ortamda yetiştirilmesinin de eksik olduğunu düşünmemiz gerekir.

Şiddeti, çocukların yaşamında en az ilgi çeken, onları öğrenmeye ve ilgi duymaya itmeyen bir yere yerleştirebilmenin yollarını bulmamız gerekir. Bunun ne kadar zor olduğunu söylemeye dilim varmıyor. Onların doğrudan maruz kaldığı şiddeti bile ortadan kaldıramadığımıza göre, iletişim araçları aracılığıyla tanımalarını nasıl sağlayabileceğimiz, gerçekten üzerinde durulması gereken bir konudur.

Benzer olduğunu düşündüğüm bir başka konu da, çocukların müstehcen yayınlardan korunması ile ilişkilidir. Bunun bir boyutu yetişkinler açısından da önemlidir, o da pornografiye ilişkindir.

Çocukların müstehcen yayından korunması amacıyla yapılan düzenlemeler tek başına mantıklı ve uygun olabilir, ama insanların her zaman ilgisini çeken bu alanda mutlak bir denetim, istenen amacı yerine getiremediği gibi, normal radyo ve televizyon yayınlarının her aşamasına açık ve örtük biçimde "sızabilmektedir". Yetişkinlerin dünyada olup biteni (bu daha çok pornografi olabilir) izlemesine olanak veren teknolojik olanakların varolduğu bir dünyada, radyo-televizyon yayınlarına getirilecek sınırlanmalardan çok, toplumsal gelişmenin planlanması doğrultusunda düzenlemeler yapılması gerekir.

Cinselliğe ilginin bütün insan toplumlarında yaygın olduğu bilinir. Ancak, cinselliğin doğru dürüst öğrenilmediği, yaşanmadığı, eğitiminin yapılmadığı toplumlarda sorun daha da büyüktür. Ancak, ilgi gördüğü için desteklenmesi ya da yaygınlaştırılması gerekmez. Yasaklanamadığı ya da yasaklansa da ortadan kaldırılamadığına göre, denetlenmesi, denetlenebilir biçimler altında varlığını sürdürmesi, belki toplum yaşamı için daha az zararlıdır, ama bunun da, insanların başkalarını rahatsız etmeyecek şekilde tüketecekleri alanlara kaydırılması gerekir.

Biz ne yapıyoruz? Önce videonun, sonra televizyonun yaygınlaşmasıyla yurttaşın büyük ilgi gösterdiği alanı denetim altına alıyoruz. Buna, göstermelik bir denetim de denilebilir. Oysa toplumun insanlara, iyi belirlenmiş kurallar çerçevesinde, pornografiye bile ulaşma izni vermesi gerektiğini düşünüyorum. Bunu sağlayamazsak, gazetelerin, televizyonların istismarının önüne geçmenin olası olduğunu düşünmek zordur.

Sizinle paylaşmak istediğim son nokta, alınabilecek önlemlere ilişkindir, yani Türkiye'de tartıştığımız konuda, kısa ve orta dönemde, hangi önlemlerle kendimize kabul edilebilir bir yön çizebiliriz sorusuna yanıt aramak istiyorum.

Bu noktada ben, kuralların ve kurumların iyi düzenlenmesi gerektiği görüşünde olduğumu belirtmek istiyorum. Bunun, bugünkü dünya koşullarında zor olduğunu kabul ediyorum, ama kamu yaşamına yön veren kurallar ve uygulayıcılar konusunda belirli bir güvenilir yapıyı oluşturamazsak, başka önlemlerin yararı olabileceğine inanmıyorum. Kural koyma ve uygulama konusunda sorunlarımız olduğunu biliyoruz, ama bugün karşı karşıya kaldığımız durum, büyük ölçüde küreselleşmenin bir sonucudur. Kuralsızlık çok ciddi sonuçlar yarattı. Başbakan Süleyman Demirel'in Özal dönemini kastederek, "Bunlar, kuralsızlığı kural haline getirmişler" dediğini hatırlayacaksınız, ama aynı uygulamalar sürdürüldü. Kuralsızlığın toplum yaşamını çok ciddi biçimde sarstığını gelişmelerle anladık. Kuralsızlığın intihar nedeni olduğunu gördük, ama hala duyarsızlığımız sürüyor. Örneğin, intihar biçimleri konusunda da çok dikkatli değiliz. Genellikle, sorunları yok saymak ya da önemsememek yolunu seçiyoruz. Toplumsal yaşamdaki ayrıntıları, göstergeleri ciddiye almadık ve almamaya da devam ediyoruz. Çok sayıda insanın katıldığı bir başkaldırı yoksa aldırmıyoruz, ama tarihsel geleneği, bazı konuları dışa vurma biçimi farklı, dayanışmacı bir toplumun nasıl tepki vereceğini ya da bunun bazen dışarıya dönük çok büyük bir şiddet hareketine dönüşüp dönüşmeyeceğini bilemezsiniz.

Kuralların geliştirilmesi için toplumsal örgütlenmelere güvenmek, yurttaşın bilincinin gelişmesini ummak, yerinde bir düşüncedir. Bu, demokrasinin gelişmesi için de bir umuttur. Ancak, genellikle sivil toplum örgütleri aracılığı ile iş yapmayı çok önemli saydığımız bu dönemlerde, kaçınılmaz olarak yeni sorunlarla da karşılaşmaya hazır olmalıyız. Çocukları şiddetten korumak için, anne babaların bir baskı grubu oluşturması çok yerindedir, ama bütün işi onların yapabileceğini düşünmek yanlıştır. Çünkü, sivil toplum örgütü diye çok söz ettiğimiz, güvendiğimizi iddia ettiğimiz kurumlar, demokrasiyi geliştirmek üzere ortaya çıkan kurumlar değildir. Demokratik yapılarda yeşermiş kurumlardır. Demokrasimizin sorunlarını bir derneğin ya da vakfın girişimlerine bırakabileceğimizi sanmıyorum.

Örnekler haklı olduğumu düşündürmektedir. Şu ya da bu örgütlenmenin çok haklı isteklerinin kamuoyuna ulaşması, genellikle kitle iletişim sisteminin içinde bulunduğu yapısal özelliklerden dolayı mümkün olmamaktadır. Başka bir deyişle, herhangi bir sivil girişimin kamuoyunda etkili olabilmesi, yine iletişim araçları sayesinde mümkündür. Bu araçlar, kendi çıkarları söz konusu olduğunda çok etkilidir. Örneğin, yeniden iletim ya da sayısal teknoloji gündeme geldiğinde, sivil toplum örgütleri seslerini duyurma şansını bulabilmektedirler. Çünkü, uluslararası sermayenin Türkiye'deki temsilcileri, bu konularda son derece kararlı ve etkili olabilmektedirler, ama şiddet ya da pornografiye kadar giden toplumsal sömürü konuları hakkında aynı duyarlılığı gösterdikleri söylenemez. Demokratik bir toplumda, bunlar sık rastlanan durumlardır. Ancak, Türkiye'de bilgilenmenin özellikle kamu yayıncılığı aracılığı ile geliştirilmesi de ayrı bir zorunluluktur.

Kuralların yaptırım getirdiği de doğrudur. Yaptırımların sonuçlarını dikkatle izlemek gerekir. Ulaşılmak istenen amaca uygun olup olmadıklarını görmek gerekir. Bu yapılmadan, sadece kurallarda ısrar etmenin akıllılık olmadığını bilmek zorundayız. Şiddeti ortadan kaldırmanın, intiharları sona erdirmenin ya da insanların yaşam hakkını korumanın en önemli işlerden biri olduğunu düşünüyorum.

RTÜK intiharına ilişkin küçük bir ayrıntı ekleyebilir miyim? Benim bu konuşmada sözünü ettiğim ve kurumun intiharı ile eşdeğer tuttuğum kararların, ayakta kalabilmek ya da varlığını sürdürebilmek için verilmiş ödünler olup olmadığını da düşünmek gerekecektir.

Bunca sözden sonra, yapılması gerekenler için de bir iki söz söylememe izin veriniz. Öncelikle, yayıncılık mesleğinde çalışanların eğitimi konusunda duyarlı olunması gerektiğini düşünüyorum. Radyo-televizyon yayıncılığında çalışacak insanların nitelikleri konusunu düşünmeliyiz. Uzmanlaşmanın önemli olduğuna inanılan bir dünyada, onlarca iletişim fakültesi açan, buralarda binlerce öğrenci okutan bir toplumda, yayıncılık işinin artık herkesin yapabileceği bir iş olup olmadığına karar vermeliyiz. Sonra, bu insanların toplumsal sorumlulukları konusunda eğitilmesine özen göstermeliyiz. RTÜK'ün bu konuda yapabilecekleri olduğuna inanıyorum. Bunların yanı sıra, çocukların ve gençlerin korunması için teknolojik yenilikler dahil, önlemlerin alınması gerekir. Şiddeti, cinsel istismarı, intiharı özendirici yayınlar konusunda, para cezasından çok, kapatma dahil ciddi önlemlerin düşünülmesi gerekir. Son bir ayrıntı, yayıncıların etik ilkelerini belirlemeleri ve uygulamaları konusunda teşvik edilmeleri de yerinde olacaktır.

İlginiz için teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞLER

(Konuşma Sırasına Göre Düzenlenmiştir.)

Prof. Dr. Oğuz POLAT

1959 yılında doğdu. 1983 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. 1983-1988 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adlî Tıp Ana Bilim Dalında Adlî Tıp uzmanlık eğitimini tamamladı. 1990 yılında, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adlî Tıp Ana Bilim Dalına kurucu başkan olarak atandı. Aynı yıl doçent ve 1995 yılında da profesör oldu. 2000 yılında, Adlî Tıp Kurumu Başkanlığına atandı. 1992 yılında, Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneğini kurdu. Çocukla ilgili çalışan kuruluşların bir araya geldiği Çocuk Hakları İşbirliği Konseyini kurdu. 2000 yılına değin koordinatörlük görevini yürüttü. 1996'da Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneğinin ve Yel Değirmeni Sokak Çocukları merkezinin kuruluşunda yer aldı. Özellikle şiddet konusunda akademik çalışmalar yapan Polat'ın, yayımlanmış 18 kitabı ile ulusal ve uluslararası 100'e yakın çalışması bulunmaktadır. Evlidir ve 4.5 yaşında Nil isminde bir kızı vardır.

Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM

Bursa'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini babasının görevi nedeniyle çeşitli illerde, değişik okullarda tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü 1972 yılında bitirdi. 1980 yılında doktor, 1988 yılında doçent ve 1998 yılında profesör unvanlarını aldı. Gülhane Askeri Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nde göreve başladı. 1977 yılından bu yana, Hacettepe Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı öğretim üyesidir. Çocukken başladığı Radyo Çocuk Kulübü üyeliği, TRT Çocuk ve Gençlik Yayınları Danışmanlığı ile uzun yıllar sürdürmüştür. Gerek radyoda, gerekse televizyonda yaptığı çocuk, genç ve ana-babalara yönelik programlar halen sürmektedir. Üstün yetenekli çocukların seçimi ve eğitimi konularında danışmanlıkları vardır. Korunmaya muhtaç çocuklar, engelli bireyler ve ruhsal yakınmalara ilişkin çok sayıda çalışma ve yayını bulunan Öktem, 1995 yılı "Prof. Dr. Mualla Öztürk Çocuk Ruh Sağlığı ödülünü kazanan araştırmacılar arasındadır. Jimnastikçi olarak başladığı spor yaşantısı, hakemlikle devam etmiştir. Halen Gençlik Spor Genel Müdürlüğü Spor Sağlık Yüksek Kurulu üyesidir. Madde Bağımlılığı ile Mücadele konusunda oluşturulan Alt Kurul Bilimsel Danışma Kurulu'na, Milli Eğiti Bakanlığı temsilcisi olarak katılmaktadır. İlköğretim 6, 7 ve 8'inci sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan ve ülke düzeyinde uygulanan Ergenlik Dönemi Değişim Projesi'nde Eğitim Birimi Başkanı olarak görev almıştır. Çocuklara ve eğitime yönelik çok sayıda dernek ve vakfın kurucu üyesidir. Evli ve bir çocuk annesidir.

Mustafa Ruhi ŞİRİN

1955'te Trabzon'da doğdu. İletişim alanında yüksek öğrenim gördü. 1977'de TRT'de görev aldı. Aynı Kurumda, radyo ve televizyon çocuk programları prodüktörlüğü ve danışmanlığı yaptı, yöneticilik görevlerinde bulundu. 1986-1991 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi'nde iletişim alanında dersler verdi. 1990 yılında *Çocuk Vakfı*'nı kurdu. Mustafa Ruhi Şirin, ülkemizde çocuk yazarı olarak tanınıyor. Onun çocuk yazarlığı, bir yandan çocuk, diğer yandan yetişkinlere yöneliktir. Türkiye'de ilki 1987'de yayımlanan üç Çocuk Edebiyatı Yıllığı'nın yayımını yönetti. 260 çocuk kitabına editörlük yaptı. Pınar, Türk Edebiyatı, Diriliş, Yönelişler, Argos, Dergah, Kaşgar, Mavera dergilerinde yazıları yayımlandı.

Yayımlanmış çocuk kitapları: *Masal Mektuplar* (mektuplar, 1983), *Gökyüzü Çiçekleri* (şiir, 1983), *Çocuk Kalbimdeki Kuş* (şiir, 1990), *Kar Altında Bir Kelebek* (şiirli masallar, 1986), *Bilgi Ağacı* (masal, 1983), *Leyleğin Aklı* (masal, 1983), *Yüzük Taşı* (masal, 1983), *Altın Kiremitli Saray* (masal, 1983), *Bebeğin Duası* (şiir, 1985), *Guguklu Saatin Kumrusu* (sanat

masalı, 1989), *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* (hikaye, 1993).

Yetişkinlere yönelik kitapları: *Çocuk Yüzlü Yazılar* (deneme, 1996), *Rüya Saati* (şiir, 1997), *Televizyon, Çocuk ve Aile* (araştırma, 1998), *Çocuğa Adanmış Konuşmalar* (konuşma, 1998), *Çocukluğun Kozası* (araştırma, 1998), *Gösteri Çağı Çocukları* (araştırma, 1999), *Masal Atlası* (araştırma, 1998), *Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü* (araştırma, 1999) *Hayat Gibi* (günlük, 2001).

Guguklu Saatin Kumrusu adlı sanat masalı kitabı (Turturice din ceasul cu cuc) Rumence'ye (1995) ve *Masal Mektuplar* kitabı (Cohobja) adı ile Makedonca'ya (1996) çevrilerek yayımlandı. *Masal Mektuplar* kitabı Yazarlar Birliği tarafından 1983 yılında "Yılın Çocuk Kitabı" seçildi. *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatı* adlı kitabı, 1985 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti "Radyo Programı Ödülü" ve TMKV "Milli Kültüre Hizmet Ödülü", *Gülücük* adlı televizyon çocuk programı, 1989'da TMKV "Milli Kültüre Hizmet Ödülü" (Ekrem OYMAK ile birlikte) aldı. *Kuş Ağacı* masal kitabı (*resimleyen Nazan ERKMEN*), "UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları Ödülü" kazandı (1993).

Prof. Dr. Nurdoğan RİGEL

Marmara Üniversitesi Basın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. Yüksek lisans ve doktorasını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Doktora sonrası, burslu olarak ABD'ye gitti. 1995 yılında iletişim bilimleri doçenti oldu. 1990 yılından bu yana, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde görev yapıyor.

Kitapları*: Elektronik Rönesans* (1991), *Kağıt Kaplanlar* (1993), *Medya Ninnileri* (1993), *Haber, Çocuk ve Şiddet* (1995), *Şahlanan Şiddet* (1995), *Rüya Körleşmesi* (2000), *İleti Tasarımında Haber* (2000).

Prof. Dr. Tülin İÇLİ

1962-1968 Muğla Turgutreis Lisesi (Lise Birincisi olarak); 1968-1973 Lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü (Bölüm İkincisi olarak); Lisansüstü 1973-1974 Louisville/USA Dil Okulu; 1974-1976 Yüksek Lisans University of Louisville, Louisville Kentucky, ABD "Crude and Standardized Suicide Rates in USA"; 1980-1983 Doktora, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü "Türkiye'de İntiharların Bölgesel Dağılımı"; Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi 1980-Nisan 1983; Yardımcı Doçent 1983- Kasım 1987, Doçent 1987-Şubat 1992; Profesör 1992; Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalı Başkanı 1994 - Kasım 2000; Sosyoloji Bölüm Başkanlığı 1997- Aralık 2000; Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesi Dekanı 2001.

İngilizce ve Fransızca bilir, evli iki çocuğu var. UNESCO Akdeniz Ülkeleri Kadın Forumu, Türkiye Daimi Delegesi (UNESCO Mediterranean Women's Forum Turkish Permanent Delegate), Uluslararası Kriminoloji Derneği, UNESCO, Türkiye Milli Komisyonu Kadın ve Gençlik Komitesi, UNESCO Most Komitesi, Kadınlar Birliği ve Dayanışma Derneği, Sosyoloji Derneği üyesidir. Louisville Üniversitesi Üstün Başarı Bursu, Louisville, ABD, 1974-75 Öğrenim Yılı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Sosyoloji Dalında Bağlı Kuruluş Ödülü, Ankara 1992.

Çok sayıda bilimsel tebliğ ve makalesi bulunan İçli'nin yayıMlanmış kitapları şunlardır: *Sosyal Bilimlerde İstatistik,* Hacettepe Üniversitesi, Fen Fakültesi Matbaası, Ankara, 1987; *Türkiye'de Suçlular,* Bizim Büro, Ankara, 1992; *Kriminoloji,* Bizim Büro, Ankara, 1994-1996-1999-2001; *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu,* T.C. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Bizim Büro, Ankara, 1995; *Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz,* T.C. Adalet Bakanlığı Yarı Açık Ceza Evi Matbaası, Ankara, 1999; *Türkiye'de Kadın Suçluluğunun Bazı Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Belirleyicileri,* T.C Adalet Bakanlığı. Yarı Açık Ceza Evi Matbaası, Ankara, 2000;

Sosyolojiye Giriş, İhsan Sezal (Ed.), Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet, Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2002; *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik,* Tülin G. İçli ve Fatih Karaosmanoğlu (Ed.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Satı ATAKUL

1971 doğumlu, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden mezun. Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları A.B.D. yüksek lisans programını tamamladı. Ayrıca İletişim Fakültesi'nde yüksek lisans programına devam ediyor. Halen Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nde çalışıyor.

Nihal İLDEŞ

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü (1983-1987, Lisans); H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü (Yüksek Lisans) mezunu. Yüksek Lisans Tez Konusu: "0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Cinsel Kimlik Gelişimi, Bu Yaş Dönemi Çocuklarına Karşı Ailelerin Tutumları ve Uyguladıkları Cinsel Eğitimin İçeriği"dir.

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Anaokulu (1988-1993), Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Uzmanı ve İdareci, 1993 yılından beri Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nda, Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi olarak çalışmakta.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR

İletişim ve kamu yöneticiliği alanlarında lisans ve yüksek lisans öğrenimleri gören Avşar, iletişim doçentidir. Memuriyete Başbakanlıkta başladı ve değişik birimlerde görev yaptı. Bir süre TBMM'de Başkanlık Müşaviri olarak çalışan Avşar, sırasıyla, Başbakanlık Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Başbakanlık Müşavirliği, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü ve Reklâm Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulundu. Akademik ve mesleki alanlarıyla ilgili yurt içi ve yurtdışında yayımlanan makaleleri ve kitapları bulunmakta olup, 2000 yılı Mayısı'nda RTÜK üyeliğine, 04.06.2002 tarihinde RTÜK Başkan Vekilliğine seçilmiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Yücel YENER

27 Mart 1943'te doğdu. Ankara İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Maliye Bölümü'nden mezun oldu. Memuriyet hayatı, 30 Eylül 1964'te girdiği İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nde başladı. 29 Nisan 1967'de kâtipliğe yükseldi, bu görevini 3 Haziran 1968'e kadar yürüttü. 13 Ocak-10 Kasım 1969 tarihlerinde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nda çalıştı. 1 Ekim 1971'e kadar TRT Ankara Televizyonu'nda memurluk yaptı. 26 Şubat 1973'te TRT Televizyon Dairesi Başkanlığı'nda kontrolör olarak göreve başladı, 20 Temmuz 1974'te Ankara Televizyonu Müdürlüğü'nde yayın şefi olarak görevlendirildi. 1 Mart 1977'de şef, 31 Ocak 1980'de yayın şefi, 10 Ekim 1980'de müdür yardımcısı unvanlarını aldı. 31 Ekim 1988'de Genel Sekreterlik'te uzman olarak çalıştı, sonrasında, sırasıyla Televizyon Dairesi Başkan Yardımcısı (03.02.1992 - 21.09.1992), Yayın - Programdan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı (21.09.1992 - 09.06.1994), Genel Müdür Müşaviri (09.06.1994 - 16.05.1995), Yayın - Programdan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı (16.05.1995 - 22.05.1995) ve İnceleme ve Araştırma Kurulu Başkanlığı'nda üyelik (22.05.1995 - 19.04.1996) görevlerini yerine getirdi. 19 Nisan 1996'da emekliye ayrıldı, 18 Temmuz 1997'de TRT Genel Müdürlüğü'ne atandı. Dört yıllık görev süresinin dolmasından sonra, RTÜK tarafından bir kez daha aday gösterildi ve 10.08.2001 tarihinde yeniden Genel Müdürlük görevine atandı. 23 Mart 2003'te görevinden istifa etti.

Dursun GÜLERYÜZ

Kastamonu"da, 20.07.1959'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi.

Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Radyo-TV bölümünde lisans; Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema TV bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yayınevi işletmeciliği, reklâmcılık ve çizgi film yapımcılığı-yönetmenliği yaptı. İlk özel radyoların kurulduğu yıl olan 1990'dan bu yana radyo yayıncılığı ile uğraşmaktadır. Sırası ile Balins Fm, Veys Fm, Radyo Tatlıses, Radyo Merkezi (Genç Radyo, Radyo Yeditepe, Radyo Mega ile Radyonet network ağını bünyesinde bulundurmuştur.) ve BRT Fm'de kurucu ve genel müdür olarak görev yaptı. Halen Power Fm, Power Türk ve Power xl'i de bünyesinde bulunduran Power Group'ta Genel Koordinatör olarak görev yapmaktadır. RATEM-Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği'nin Yönetim Kurulu Başkanı ve Basın Konseyi Yüksek Kurul Üyesi'dir. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Radyo ve Televizyon Yönetimi konusunda ders vermektedir. Evlidir. Bir oğlu ve bir kızı vardır.

Prof. Dr. M. Kerem DOKSAT

Mehmet Kerem Doksat, 05.08.1957'de İstanbul'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini TED Ankara Koleji ve Özel Adana Koleji'nde tamamladı. Daha sonra Çukurova Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Çanakkale Biga Sinekçi'de iki sene mecburî hizmeti müteakip, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı'nda psikiyatri ihtisasını yaptı. Diyarbakır'da askerî vazifesini tamamladıktan sonra, aynı fakülteye geri döndü ve 1993'de doçent, 1999'da profesör oldu. Çalışmaları klinik psikiyatri, psikofarmakoloji, duygudurum bozuklukları, psikiyatri ve inanç sistemleri-felsefe, psikiyatri ve dil, hipnoterapi konularında odaklanmıştır. Ağrı psikiyatrisinin Türkiye'deki kurucusu olmuştur. Evrimsel psikiyatriyi de Türk psikiyatri câmiasına ilk tanıtan kişidir. Hâlen, birisi kendi ana bilim dalının yayın organı olmak üzere, iki derginin editörlüğünü, 4 derginin editör yardımcılığını, 10'dan fazla derginin de hakemliğini yapmaktadır. Pek çok meslekî ve sosyal kuruluşun faâl üyesidir. 1 özgün kitabı vardır, 4 kitapta bölüm yazarlığı yapmıştır. 60'ı aşkın yurt içi ve dışı yayını mevcuttur. Yurt içi ve dışı pek çok kongreye katılmış, bildiri ve konferanslar vermiştir. 700'ün üzerinde medya programına katılmış, Kent TV'de 2.5 sene süreyle, A kümesine hitap eden "Terapi" programını hazırlayıp sunmuştur. Medya ve toplum ilişkileri hakkında muhtelif ortamlarda eleştirileri, yazıları ve konferansları gerçekleşmiştir. Evlidir ve 16 yaşında bir kız babasıdır.

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK

İstanbul, 21.02.1948 doğumludur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1972 Lisans; Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1979 Doktora; Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde 1987 yılında Ceza ve Ceza Usul Hukuku doçenti, 1993 yılında profesör oldu. Kamu Hukuku Bölüm Başkanı (05.04.2000); Ceza ve Ceza Usul Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı (06.10.2000); Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Başkanı (28.08.2000); 1997-1999 Türk Ceza Kanunu Öntasarısı Komisyonu Üyeliği.

Fransızca ve Almanca bilir. Çok sayıda bilimsel makale ve tebliği olan Artuk'un yayımlanmış kitapları şunlardır: *Sinn und Zweck der Strafe und die Maßnahmen zur Sicherung und Besserung im türkischen Strafrecht* (Doktora Tezi), Peter Hanstein Verlag GMBH, Königstein /Ts.: Hanstein 1979, 185 sayfa; *Mukayeseli Çocuk Muhakemesi Hukuku* (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), İstanbul 1987, 379 sayfa; *"Ceza Hukukunun Tarihi"* (s.1-34); *"Suç ve Cezaların Kanuniliği Prensibi"* (s.97-110); *"Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulama Alanı"* (s.126-149); *"Ceza Hukuku Kurallarının Kişi Bakımından Uygulama Alanı"* (s.149-171); *"Suç Genel Teorisi"* (s.191-259) in: Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 1989; *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Prof. Dr. Faruk Erem - Prof. Dr. Ahmet Danışman - Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk), 14. Baskı, Ankara 1997, 1054 sayfa; *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (M. Emin Artuk-Ahmet Gökcen-A.Caner Yenidünya), 2. Baskı, İstanbul 2000, 837 sayfa; *Uygulamalı Ceza Hukuku, Genel Hükümler-Özel Hükümler* (M. Emin Artuk-Ahmet Gökcen-A.Caner Yenidünya), Ankara 1999, 543 sayfa; *Gerekçeli Ceza*

Kanunları (M. Emin Artuk-Ahmet Gökcen-A.Caner Yenidünya), 2. Baskı, İstanbul 2000; *Ceza Hukuku Genel Hükümler-I* (Mehmet Emin Artuk-Ahmet Gökcen-A. Caner Yenidünya), Ankara 2002.

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR

1948 doğumlu. Ankara Üniversitesi SBF Basın Yayın Yüksekokulu 1969; L'Institut des Hautes Etudes Europeennes, Strasbourg, "Fransız Günlük Basınında Tekelleşme" Diploma Çalışması 1974,; İletişim Bilimleri Doktorası, Strasbourg III Üniversitesi 1975; Dr. Asistan A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu 1976; Doç. Dr. 1980; Basın Yayın Genel Müdürlüğü Danışmanı, UNESCO Türkiye Milli Komitesi İletişim Komitesi Üyesi 1986; Prof. Dr. 1990; Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölüm Başkanı 1992; Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu Üyesi 1994; Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Eğitim Programı Danışmanı 1995-2000 Mart-Nisan; Paris II (Pantheon-Assas) Üniversitesi Konuk Öğretim Üyesi 1996; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcısı 1996 (Ağustos-Şubat 1999); Fulbright Araştırma Burslusu American University, Washington D.C., British Council Araştırma Bursu 1999; Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, Başbakanlık İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Komitesi Üyesi 2002.

Çok sayıda basılı bilimsel yayını olan Alemdar'ın kitapları şunlardır: *İletişim ve Tarih*, (Genişletilmiş 2.Baskı) Ümit Yayınevi; *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* (Ed.), Tüses-Afa Yayını; *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları* -İrfan Erdoğan ile birlikte-, My Yayınları; *İletişim ve Tarih,* İmge Yayınevi; *Popüler Kültür* -İrfan Erdoğan ile birlikte-, Ümit Yayınevi; *Radyo Televizyonda Yeni Düzen* -Raşit Kaya ile birlikte-, TOBB Yayını; *İletişim ve Toplum, Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar* - İrfan Erdoğan ile birlikte-, Bilgi Yayınevi; Raymond Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri,* Çeviri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İkinci (1989) ve Üçüncü (1994), Dördüncü (2000) Basım Bilgi Yayınevi; *Basının Kendi Kendini Denetimi. Dünya Deneyi ve Türkiye*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü (Çoğaltma); *Kitle İletişimine Temel Yaklaşımlar* –Raşit Kaya ile birlikte-, Savaş Yayınları; *Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri. Haberleşme Sosyolojisinin Temelleri Üzerine Bir Deneme,* AİTİA Yayını; *Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi,* AİTİA Yayını.

KİTAP DÜZELTİLİRKEN TEREDDÜT EDİLEN NOKTALAR

Sayfa 12
Sondan bir önceki paragrafta, anılan Yönetmelik maddesi (579 yazıyor) doğru olabilir mi?
Son paragrafta, anılan Yönetmelik maddesi (187c yazıyor) doğru olabilir mi?

Sayfa 13
Özellikle geleneksel disiplin ..... şeklinde başlayan paragrafın bütününde bir anlam eksikliği olduğu gözleniyor.

Sayfa 46
Washington ..... şeklinde başlayan paragrafta, beyazlar ile siyahların televizyona sahip olmaları ile cinayetler arasındaki bağlantıda bir karışıklık söz konusu olabilir mi?

Sayfa 54 ve devamı
Sayın Yücel Yener metninde, İngilizce söz ve isimlerin Türkçe okunuşlarına yer veriliyor. Diğer metinlerde olmayan bu uygulama kalmalı mı?

Sayfa 56
Tablonun birinci satırında, ölenlerin sayısı kaç olabilir?

SAYIN YENER VE SAYIN GÜLERYÜZ'ün tebliğlerinde benzerlik çok fazla. Konunun yakınlığı dolayısıyla olabileceği düşünülmekle birlikte, deşifrede bir sorun olma ihtimali söz konusu olabilir mi?

Sayfa 62
İntihar vak'alarının ..... şeklinde başlayan birinci paragrafta bir anlam bozukluğu olduğu gözlenmiştir.

Sayfa 69
Korkmaz Alemdar'ın sunumunda bir konu başlığı koyulacak mıdır? Aynı başlığa İçindekiler bölümünde de yer vermek gerekmektedir.